T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

POPÜLER TARİH YAZIMINDA YUNAN-RUM İMAJI

(1940-1960)

Gülden ÇİÇEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN

Çankırı – 2020

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

POPÜLER TARİH YAZIMINDA YUNAN-RUM İMAJI

(1940-1960)

Gülden ÇİÇEK

ORCID: 0000-0002-1740-8163

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN

Çankırı – 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **iii**
TEZ KABUL VE ONAY ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **viii**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

2. TÜRK TARİH YAZIMINDA YUNAN-RUML İMAJININ OLUMSUZ ALGILANMASINA ETKİ EDEN OLAYLAR **8**
2.1.Tarih Yazımında "Öteki" ve Ötekileştirme Eğiliminin Gerekçeleri 8
2.2. Ulus Devlet Yapılanmasında Milliyetçiliğin Rolü 9
2.3. Türkokratia Dönemindeki Rum/Ortodoks Cemaatinin Oluşturduğu İmaj 10
2.4. 1821 Mora İsyanı Sonrası Yunan-Rum İmajı 15

3.SÜRELİ YAYINLARDA YUNAN-RUM KİMLİĞİ ALGISI **18**
3.1. Popüler Tarih Dergilerinin Yunan-Rum İmajının Şekillenmesindeki Rolü 18
3.1.1. Osmanlı Devleti Aleyhinde Çalışan Rum Tercümanlar 23
3.1.2 .Rum Derneklerinin Bölücülük Faaliyetleri 24
3.1.3. FROP'un Dini Siyasete Alet Eden Faaliyetleri 26
3.1.4. Ortodoksları Osmanlı Devletine İsyana Teşvik Eden Din Adamları 31
3.1.5.Pontus Rumlarının Çetecilik Faaliyetleri 36
3.1.6. Yunan Ordusunun Anadolu'da Sivil Halka Uyguladığı Zulümler 39
3.1.7. Yunan Siyasetçilerinin İzlediği Kışkırtma Politikaları 42
3.2. Yunan-Rum Kimliğini Olumlayan Yazılar 51
3.3. Dergi Yazılarının Değerlendirmesi 53
3.4. Gazete ve Karikatürlerin Yunan-Rum İmajının Şekillenmesindeki Rolü 55
3.4.1. Cumhuriyet Gazetesi 60

3.4.2. Hürriyet Gazetesi 73
3.4.3. Milliyet Gazetesi 93
3.4.4. Akşam Gazetesi 101
3.4.5. Vatan Gazetesi 105
3.4.6. Son Posta Gazetesi 107
3.4.7. Son Havadis Gazetesi 109
3.5. Gazetelerin Değerlendirmesi 110
3.6. Karikatürlerin Değerlendirilmesi 113

4. 1940-1960 YILLARI ARASI YAYIMLANMIŞ EDEBİYAT ESERLERİNDE YUNAN-RUM İMAJI 114
4.1. Edebi Yaklaşımlar 117
4.1.1. Cumhuriyetçi-Ulusçu Yaklaşım 117
4.1.2. Milliyetçi- Muhafazakâr Yaklaşım 131
4.1.3. Popüler Tarih Merkezli-Ulusçu Yaklaşım 153
4.1.4. İslamcı Yaklaşım 168
4.1.5. Anadolucu Yaklaşım 205
4.1.6. Sınıf Merkezli Yaklaşım 228
4.1.7. İnsancıl Yaklaşım 241
4.2. Edebiyat Eserlerinin Değerlendirmesi 280

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 281

KAYNAKÇA 288
ÖZGEÇMİŞ 295

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[Popüler Tarih Yazımında Yunan- Rum İmajı (1940-1960)]* adlı çalışmanın, öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

20/07/2020

İmza

Gülden ÇİÇEK

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Gülden Çiçek] tarafından hazırlanan [*Popüler Tarih Yazımında Yuna-Rum İmajı (1940-1960)*] başlıklı bu çalışma,*[20/07/2020]*tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN	İmza:
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Erol KARCI	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Sıddık ÇALIK	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 20/07/2020 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Erol KARCI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

[*Popüler Tarih Yazımında Yunan-Rum İmajı (1940-1960)*] konusu, Türkiye'de 1940 1960 yılları arasında yayımlanan süreli yayınlar ve Edebiyat eserleri temelinde popüler tarih yazımının, Yunan-Rum İmajının oluşumunu nasıl etkilediğini incelemesi bakımından üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *[Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN]*'a ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan başta Selda Çiçek olmak üzere tüm kardeşlerime şükranlarımı sunarım.

20/07/ 2020

Gülden ÇİÇEK

ÖZET

Tezin Başlığı : Popüler Tarih Yazımında Yunan- Rum İmajı (1940-1960)
Tezin Yazarı : Gülden ÇİÇEK
Danışman : Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
Anabilim Dalı : Tarih
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 20/07/2020

Bu çalışma, geçmişten bugüne Türkiye ve Yunanistan açısından iki ülkenin birbirine bakış açısı oluşturmasında etkili olan etmenlerin hangileri olduğu araştırılmıştır. İncelenen tarihsel süreç 1940 ve 1960 arası ile sınırlı tutulmuştur. Bu süre zarfında yayınlanan, belirlenmiş bazı gazete ve dergilerde yer alan Yunanistan, Yunanlar-Rumlar ve Kıbrıs hakkındaki haberler, yazılar ve karikatürlerin, incelenmesiyle Türkiye'de popüler tarih yazımında Yunan-Rum imajının nasıl ve hangi olaylar çerçevesinde şekillendiğine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada popüler tarih dergileri, gazeteler ve gazetelerde çıkmış karikatürlerde Yunan-Rum kimliğinin güncel siyasi gerginliklerin etkisiyle ötekileştirildikleri görülmüştür. Gazetelerde Kıbrıs Meselesi ve Yunanistan'ın Enosis tezine atfen çizilen karikatürlerin Yunan-Rum imgesini nasıl tasvir ettiği üzerinde ayrıca durulmuştur. Karikatürlerin kimlik imajını yansıtmada cümlelerden daha etkili ve iğneleyici oldukları görülmüştür.

Edebiyat eserlerinin kapsamını ilk basımı 1940-1960 tarih aralığında gerçekleşmiş olan ve içinde Yunan-Rum imajı barındıran eserler olmaları gibi özellikleri belirlemiştir. Sonrasında eserlerin yapısökümcü (deconstructive) bir yöntemle okumaları gerçekleştirilmiştir.

Edebiyat eserleri bölümünde, "Aynı ideolojik görüşün temsilcileri arasında 'Yunan-Rum'a bakışta ortak bir yaklaşım var mıdır? Öyle ise "öteki"ne bakış ile ideolojiler arasında bir bağlantı kurulabilir mi?" türünden sorulara yanıtlar aranmıştır. Elde edilen bulgulardan ulaşılan çıkarım Yunan-Rum'a bakışta olumsuz bir ön yargının ağır bastığıdır.

Ulus devletler, "öteki"nin her zaman tehlike ve tehditle birlikte algılanması politikasına tarih yazımı aracılığıyla destek sağlar.Türkiye Popüler tarih yazımı araçları üzerinden hazırlanan bu tezde olumsuz Yunan-Rum imajının kolektif hafızadaki canlılığını koruduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Popüler Tarih Yazımı , Yunan, Rum, İmaj, Süreli Yayınlar.

ABSTRACT

Thesis'Title : The Image of Greek- "Rum" in Turkish Popular Historicism (1940-1960)
Author : Gülden ÇİÇEK
Supervisor : Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
Department : History
Thesis Type : Master's Thesis / Ph.D
Date **:** 20/07/2020

This study has been investigated from the past to the present, which are the factors that have been instrumental in creating a view of each other in Turkey and Greece. The historical process studied was limited between 1940 and 1960. During this time, the popular history writing in Turkey was illuminated by the Greek-"Rum" image and what events it was shaped by the examination of news, articles and cartoons about Greece, Greeks-"Rum" and Cyprus, which were published in some of the designated newspapers and magazines.

In the study, cartoons in newspapers, articles in popular history magazines and corner posts in newspapers were found that Greek-"Rum" identity was marginalized by current political tensions. The newspapers also focused on how the cartoons drawn, referring to the Cyprus Issue and Greece's Enosis thesis, depict the Greek-"Rum" image. Cartoons were found to be more effective and sarcastic in reflecting the image of identity than sentences.

The scope of the literary works was determined by the characteristics such as the works that were first published between 1940-1960 and that contained Greek-"Rum" image. Afterwards, the works were read with a deconstructive method. The scope of literary works first determined the features such as being published between 1940 - 1960 and the works which contain Greek- "Rum" image. Afterwards, readings of the works were carried out in a method of construction.

In the section of literary works, "Is there a common approach among the representatives of the same ideological view regarding the Greek- "Rum"? If so, can a connection be established between the viewpoint of the "other" and ideologies? " Answers were sought for such questions. The inference reached from the findings is that a negative prejudice prevails in the view of Greek- "Rum".

Nation states, the "other" has been observed that always the danger and support through historiography to be detected with the threat policy Popular historiography tools out prepared retains its vitality in the collective memory of the negative Greek-"Rum" image in this thesis.

Keywords: Popular Historicism, Greek, "Rum", Image, Periodical Publications.

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev	Çeviren
ÇTTAD	Çağdaş Türk Tarih Araştırmaları Dergisi
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
EOKA	Kıbrıs Mücadelesi Milli Örgütü (Ethniki Organosis Kiprion Agoniston)
FROP	Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi
FORP	Fener Ortodox Rum Patriachate (FROP)
Haz.	Hazırlayan
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜTB	İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği
KTC	Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OHAL	Olağanüstü Hal
S.	Sayı
s.	Sayfa
s.y.	Sayfa numarası yok
SBF	Sosyal Bilimler Fakültesi
ss.	Sayfa sayısı(Alıntılanan sayfa aralığı)
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TTK	Türk Tarih Kurumu
y.y.y.	Yayın yılı yok.(web sitesi kaynak gösterimi)
YKY	Yapı Kredi Yayınları

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No Sayfa

Şekil 1…….....61
Şekil 2…….....62
Şekil 3…….....63
Şekil 4…….66
Şekil 5…….66
Şekil 6…….67
Şekil 7…….68
Şekil 8…….69
Şekil 9…….70
Şekil 10…….....71
Şekil 11…….....72
Şekil 12…….....72
Şekil 13…….....77
Şekil 14…….....79
Şekil 15…….....81
Şekil 16…….....82
Şekil 17…….....83
Şekil 18…….....85
Şekil 19…….....94
Şekil 20…….....95
Şekil 21…….....99

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, Türkiye'de 1940-1960 yılları arasında yayımlanmış süreli yayınlar, günlük siyasi gazeteler ve edebiyat eserlerinde yer alan bazı haber, yazı, çizim ve yorumların Yunan-Rum imajının doğuşuna etkisidir. Bu imaj aktüel meselelerde siyasal çatışmaya meşruiyet kazandıran referans olmuştur.

Yunan-Rum kimliğine veya genel anlamda gayrimüslim azınlıklara yönelik ötekileştirmelere, belli dönemlerde Tarih ders kitaplarında veya belirli konular ekseninde akademik çalışmalarda da rastlanmaktadır. Yunan-Rum imajı belirli yazarların eserleri üzerinden edebiyat eserlerinde "öteki" bağlamında ele alınmıştır. Bu konu üzerine Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin maruz kaldığı şiddet olaylarını aksettiren sinema filmleri, farklı tarihsel süreçleri kapsayan televizyon dizileri ve karikatürlere yansıyan makale, tez veya kitap çalışmaları mevcuttur. Bu tez çalışmasında yukarıda belirtilen alanlardan farklı olarak popüler tarih dergilerine yansıyan Yunan-Rum imajı incelenmiştir. Bu yönüyle bu çalışma, benzer çalışmalardaki popüler tarih dergileri eksikliğini gidermiştir. Süreli yayınların gazetelerle ilgili olan kısmı pek çok çalışmada yararlanılan kaynaklar olarak görülürken dergiler alanında Yunan-Rum imajı ve ulusal öteki bağlamında göze çarpan bir eksiklik bulunmaktadır. Bu çalışma bu alandaki eksikliği giderirken popüler tarih yazımına yoğunlaşma hedefiyle gazete, karikatür ve edebi eserleri de aynı bakış açısıyla inceleyerek dört farklı popüler tarih alanını tek çalışmada birleştirmektedir. Türkçe literatürde "öteki" ve imaj konularını doğrudan popüler tarih yazımının ürünleri üzerinden ele alan çalışma yok denecek kadar azdır..

"Öteki" üzerine Edebiyat eserleri temelinde karşılaştırmalı olarak yapılmış geniş kapsamlı Türkçe yayın, Herkül Millas'ın *Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmayı benzerlerinden ayıran temel özellikler hem incelenen eserlerin zaman aralığının genişliği (1870-1995) hem de Yunan Edebiyatı'nda yer alan Türk İmajı ve Türkiye'de yaşayan gayrimüslim vatandaşlar tarafından yazılmış edebiyat eserlerindeki Türk imajına da yer vermesi yönüyle karşılaştırmalı bir yapıya sahip olmasıdır. Bu özellikleri bakımından Millas'ın çalışması pek çok açıdan benzersizdir. Yazarın Yunan kökenli bir Türkiye

Cumhuriyeti vatandaşı olması, Türkçeyi anadil seviyesinde biliyor olması, hayatının uzun bir dönemini Türkiye'de geçirmiş ve Yunanistan'la da bağlantısını hiç koparmamış olması, dolayısıyla her iki toplumu da yakından tanıyor olması gibi, eseri için kendisine avantaj sağlayabilecek nitelikleri bu çalışmayı benzerlerinden daha dikkate değer kılmaktadır.

Millas'ın, *Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı* adlı eserindeki kaynakçaya bakıldığında yapılan çalışmaya doğrudan temel oluşturabilecek sadece üç esere rastlanmaktadır; bir makale, bir kitap ve bir kolokyum bildirisinden oluşan bu çalışmaların hiçbiri Türkçe dilinde değildir. Bu çalışmalar: Marianthe Colakis'in "Küçük Asya Felaketinin Yunan Romanında Türk İmgeleri" adlı İngilizce makalesi, Andrieu Jakovides'in "19.Yüzyıl Yunan Edebiyatında Türkçe Karakterler" isimli Fransızca bilimsel toplantı bildirisi ve H. Tonnet'in "Türk Konusuyla İlgili İlk Yunan Romanları" adlı Fransızca kitabıdır. Görüldüğü üzere üç çalışma da Yunan Edebiyatında Türk İmajı üzerinedir. Türk Edebiyatı'nda Yunan/Rum İmajı üzerine yapılmış ilk çalışma Herkül Millas'a aittir.

Millas, bahsi geçen çalışmasında sadece Yunan-Rum karakterlere odaklanmamış, eserlerdeki tüm Gayrimüslim unsurlara bakışı değerlendirmiştir. Yazarın, ayrıca incelediği eserlerin yazarlarının Batı'ya yani Avrupa medeniyetine bakışını yansıtan ifadeleri de dikkate aldığı görülmektedir. İncelenen eserlerin konu edindiği dönem itibariyle değişiklik gösteren Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan tebaa veya vatandaş Rumlar ile bağımsız Yunan Devleti sınırları içinde yaşayan Yunan karakterler dışında yazarların Antik Yunan ve Helen uygarlıkları ve Bizans İmparatorluğu'na bakışını yansıtan düşünceleri de çalışma kapsamında değerlendirmiştir.

Konuyu daha geniş bir çerçeveden ele alabilmek için eserlerin yazıldığı dönemde, yazarların, gayrimüslimlerin ve Müslüman Türklerin Batı özentisiyle bulunduğu İstanbul'un Beyoğlu semtine yaklaşımlarını yansıtan cümlelerinin de göz ardı edilmediği görülmektedir. Eser sahiplerinin Beyoğlu algısı üzerinden Batı'ya ve bir anlamda modernleşme yaklaşımına ışık tutan Millas, Doğu-Batı kültür karşılaştırmaları ve Batı hayranlığı veya karşıtlığı üzerinden eser sahibinin Türk/Osmanlı/Müslüman olmayanlara bakış açısının da yakın bir düzlemde olacağı

düşüncesiyle çalışmasını bu kadar geniş çerçevede tuttuğu anlaşılmaktadır. Kendi dini veya etnik kimliğini üstün, "öteki"ni düşman ve düşük değerde gören yazarların Batı ve Beyoğlu algısı olumsuzdur. Bu algıya sahip yazarların devlet idaresinden memnun oldukları ve İslam dinini üstün ve önemli bir konuma yerleştirdikleri görülür. Buna karşılık Yunan-Rum kökenli insanları eşit vatandaş ve dost olarak algılayan Sınıf Merkezli ve İnsancıl yaklaşım temsilcilerinin devlet idaresini kusurlu, dini merkeze almayan bir duruş sergiledikleri, Batı'yı ileri, Beyoğlu'nu ise olumlu buldukları sonucuna ulaşmıştır. Herkül Millas, tablo haline getirdiği bu verilerde Yunan-Rum karakterlerin geçiş sıklığını yüzde cinsinden belirtmiş. Yazarın çalışma kapsamına aldığı eserleri bir tarih aralığıyla sınırlandırmaması dolayısıyla Türk Edebiyatı alanında yaklaşık 450 eser inceleyerek ortaya çıkardığı bu çalışmada oluşturduğu sınıflandırma da daha çeşitlidir. Türk Edebiyatı kategorisinde azınlıkların ürünü eserlere de yer vermiştir. Bu eserlerde kimi yazarlara göre "öteki" Türklerdir.

Eserin ikinci bölümünü oluşturan Yunan Edebiyatı'nda Türk İmajı bölümünde Türk tarih yazımında Yunan-Rum için kullanılan pek çok nitelemenin karşı tarafın Edebiyat eserlerinde Türk/Osmanlı/Müslümanlar için kullanıldığı görülmektedir. "Yeniçeriler korkunçtur". Türkler "yağmacı, tembel, kana susamış" sıfatlarıyla nitelendirilirler. Sürekli "köy yakarlar" ,"Yunan kadınlarını kızlarını kaçırır zorla haremlerine cariye yaparlar." Yazar anlam açısından birbirleri arasında hiç fark gözetilmeyen Türk/Osmanlı/Müslümanlara atfedilen bu tür ifadelerin barbar olarak nitelendirilen Asya kavimlerine olduğu gibi Oryantalist bakış açısıyla benzerlik taşıdığı tespitini yapar. Yani Yunan'ın Türk'ü algılama biçimi Batılı bir bakış eksenindedir.

Her iki ulusun tarih yazımında karşı tarafa atfettiği zorbalıklar benzerdir. Ancak hiçbir taraf kendi soydaşlarının yapmış olduğu veya yaptığı iddia edilen benzer zorbalıklardan bahsetmez. Zorbalıklar kendi"leri tarafından yapıldığında her iki ulusun tarih yazımında her zaman bir sessizlik hâkimdir. Belgeli, ispatlı zorbalık örneklerinin kınanmasına veya bunlar için özür dilenmesine çok az rastlanır.[1] Çünkü bunu yapmak o ulusun geçmiş hatalarının kabulü anlamına gelir, ulusun tarihine

[1] Herkül Millas, *Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul 2000, ss. 290-291.

gölge düşüreceği ve ulus devlet olarak meşruiyetinizi zedeleyeceği düşünülür. Yunan Edebiyatı ürünü olan eserlerde imajlar hep nüfuzlu, aristokrat, varsıl, bürokrat vüzera sınıf üzerinden şekillenir. Sıradan halk eserlerde pek yer almadığı için aslında Türk imajı bir anlamda çalışmaya eksik yansıtılmış oluyor. İdareci konumundaki Türklerin Yunan-Rum milleti üzerindeki imajı son derece olumsuzdur. Bu eserlerde Türkler fiziksel olarak "şişman, iriyarı, yaşlı, çirkin" tasvir edilirken karakter olarak "kaba, ahlaksız, yeteneksiz, keyfine düşkün, tembel, açgözlü, ön yargılı, gâvur düşmanı, entrikacı, rüşvetle iş gören, gayri adil, cahil, acımasız, din konusunda fanatik, kültürel anlamda geri kalmış ve kibirli" kişiler olarak nitelendirilmektedirler. Pek çok yerde "barbar" kelimesi kullanılır. Yunanların rüşvet vermeden Osmanlı kurumlarında hiçbir işini halledemedikleri, Türkokratia olarak bilinen "soyun karanlık kölelik dönemi" yüzünden geri kaldıkları görüşü yaygındır.

Herkül Millas bu çalışmasında Türk Edebiyatı'nda belli yaklaşım sınıfları çerçevesinde sıklıkla başvurulan düşman "öteki" Yunan-Rum İmajının Türk ulus devletinin bilinçli yürüttüğü politik bir uygulama olduğu tezini ileri sürmektedir. Türk kimliğinin toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi, ulus bilincinin yerleşmesi gibi amaçlarla Türkiye'de emperyalist bir siyaset olarak tanınan Yunan projesi Megali İdea'ya bir anlamda misilleme olarak üretilmiş bir program olduğu görüşünü savunuyor. Özellikle 1920'den itibaren dönemin Milliyetçi ve Cumhuriyet yanlısı aydınları olarak tanınan Yakup Kadri ve Halide Edip gibi yazarların ürünü olan eserlerde olumsuz Yunan-Rum imajının körüklenmesini bu iddiasına bir delil olarak gösteriyor. Türkiye Cumhuriyetinin resmi tezleri Yunan Ulus Devleti'nin "Büyük Düş" resmi tezine cevaben, hem içerde kendi halkına hem de uluslararası arenada dış ülkeler nezdinde bir meşruiyet zemini oluşturabilmek adına geliştirdiğini dile getiriyor.[2] Özellikle kendi ulusal tarih tezlerinde ve akademik-popüler tarih yazımında Anadolu'da İyonyalıların Yunanların ataları olduğuna, Rumların Antik Yunan ve Doğu Roma'nın torunları ve mirasçıları olduğuna hiç değinilmemesini veya değinildiğinde ise Yunan ulusunun bu tür tezlerine şüpheli yaklaşma gibi eğilimlerini Millas bu savunusuna dayanak olarak göstermektedir.

[2] **A.g.e.,** s. 275.

Millas'ın Türk Edebiyatının ürünleri olan eserlere yansıyan Yunan-Rum imajına ne ölçüde tarafsız yaklaşabildiği konusu, Yunan kimliğinin ötekileştirilmesinin Türk ulus devletinin siyasi projesi olduğu görüşüne katılıp katılmamak *Türk Romanı ve "Öteki"* adlı çalışmayı okuyacak kişilerin kimlik aidiyetleri ve meseleye ideolojik yaklaşımları ölçüsünde değişiklik gösterebilecek bir durumdur, yani görecelidir. Ancak Millas'ın bu çalışmasının, Türk okurlara ulusal tarih yazımının popüler tarih yazımına yansıyan şekline dair ayna tutma görevi üstlendiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışma Türk araştırmacılara sadece ulusal "öteki" olarak gösterilen Yunan-Rum'a bakış hakkında bilgi vermekle kalmaz gayrimüslimlere bakış ekseninde Türklere "kendi"lerine bakış hakkında da bilgi sahibi olma imkanı vermektedir.

Yunan-Rum İmajı konusunu irdeleyen çalışmaların büyük bir kısmı, araştırma sahası olarak genellikle tarih ders kitaplarını ve tarih öğretim kaynaklarını seçmişlerdir. İmaj araştırmalarında popüler alanlara ilişkin çalışmalar son yıllarda yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Edebiyat eserleri, film, dizi, karikatür gibi alanlarda yapılmış çalışmalar Yunan İmajı üzerine de mevcuttur. Ancak popüler tarih dergileri ve gazete yazıları özelinde yapılmış bir Yunan İmajı konulu çalışma ilk kez bu tezle gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu tezin ana merkezinde Süreli Yayınlar yer alır öte yandan konuyu beslemesi açısından Edebiyat eserleri ve siyasi karikatürlere de yer verilmiştir.

Tez çalışmasının Edebiyatı konu alan bölümünde, türdeş çalışmalardan farklı olarak eserlerin konusu, karakterleri ve olayların seyrine ilişkin bilgilere etraflı bir biçimde yer verilmiştir. Edebi eserin bağlamını ve yazarın bakış açısını daha bütüncül ve sağlıklı bir şekilde aksettireceği düşüncesi bu şekilde bir yöntemin izlenmesine yol açmıştır. Aynı gerekçeyle dergi yazılarının içerikleri de geniş tutulmuştur. Özellikle dergi yazıları başta olmak üzere, gazete ve Edebiyat eserlerinde Yunan-Rum hakkındaki imajlara ışık tutan bazı ifadelere üzerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın yer verilmiştir. Tez yazımının gereği olan aynı anlama gelecek şekilde farklı biçimde ifade etme geleneğinin imaj içeren cümle veya paragraflara uygulanması halinde söyleyen/aktaran kişinin satır aralarında hissettirdiği duyguyu vermediği görüldüğü için bazı kısımlar için doğrudan aktarım yöntemi tercih edilmiştir. Bunların dışında

araştırmanın yapılması için gerekli yöntemlerin çoğu türdeşleriyle benzerlik göstermektedir.

Tez çalışmasının popüler kategorisinde tarih yazımına kaynaklık etmeleri dolayısıyla birincil kaynakları dergi, gazete ve edebi eserlerdir. Çalışmanın araştırma-inceleme kategorisinde ana kaynaklarından biri bu tez çalışmasının konusuna olan yakınlığı ve engin katkısı dolayısıyla Herkül Millas'ın *Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı* adlı çalışmasıdır. Yine aynı alanda tezin ana kaynaklarından bir diğeri de Ahmet Özcan'ın *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960* adlı çalışmasıdır. Türkiye'de 1908 ile 1960 yılları arasında yayımlanmış, tarihin herhangi bir kesitine, kişi veya olaylarına atıf içeren popüler eserlerin incelenerek değerlendirildiği, sadece katalog çalışmasından ibaret olmayan, oldukça geniş kapsamlı bir eserdir. Gerektiğinde akademik çalışmalara da yer veren çalışmanın süreli yayınlar, arşiv belgeleri, yazmalar ve ansiklopedik yayınlar ve başvurulan kaynaklar açısından zengin oluşunun yanı sıra içindeki görsellerle canlı ve renkli bir mahiyet kazanan muhtevasıyla türünün eşsiz bir örneğidir. Eserin önemli özelliklerinden biri de popüler tarihçilik alanında çıkarılmış, birbirinden bağımsız pek çok çalışmayı tek bir kaynak içinde birleştirmiş olmasıdır. Tarihin süreli yayınlar, ders kitapları Edebiyat eserleri gibi akademi dışı literatüründe ve tiyatro, sinema, radyo, çizgi roman gibi sanatsal, görsel-işitsel ve anlatıma dayalı mecralarda nasıl işlendiğine, hangi konu ve kahramanların rağbet gördüğüne, alanın yazarları ve okurlarının eğilimlerine yönelik yoğun içerikli ve çok boyutlu bir çalışmadır.[3]

Tezin birinci bölümü, tezin tarihsel kapsamından önceki yüzyıllara uzanarak Türkler ve Yunanları tarih sahnesinde bir araya getiren süreçlerde Türk/Osmanlı/Müslüman yöneticilerde Yunan-Rum-Ortodoks kimliklerinin nasıl bir algı oluşturduğu sorusuna ışık tutabilecek verilere değinilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde dalgalanmalar yaşayan bu imajın hangi aşamalardan geçtiğine değinilmiştir. Bu olayların gelişim süreçlerinin aktarılmasından önce Tarih yazım alanında seçilmiş bir kimliği ötekileştirmeye neden ihtiyaç duyulduğu ve ulus devletlerin inşa sürecinin yapı taşı olan milliyetçilik olgusuna açıklık getirilmiştir. Ötekileştirme öncesi dönemde yani imparatorluk sınırları içindeki Yunan-Rum-Ortodoks unsurların bir kırılma noktası

[3] Geniş kapsamlı bilgi için bkz. Ahmet Özcan, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

olarak görülebilecek Mora İsyanı öncesi ve sonrasında Osmanlı yönetimi tarafından algılanış biçimine değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Popüler Tarih yazımının araçlarından biri olan dergilerde ortaya konulan Yunan-Rum imajının, ortak geçmişte cereyan etmiş olumsuz olayların hatırlatılması yoluyla sürdürülen olumsuz imaj örneklerine yer verilmiştir. Buna örnek oluşturan dergi yazıları seçilerek yazıların belli konu başlıkları altında toplanmasıyla bütünlük oluşturması amaçlanmıştır. Bu bölümde günümüzde Yunan-Rum denince Türk insanının aklına gelebilecek ne kadar olumsuz niteleme varsa o günlerde dergi yazılarında da bu nitelemeleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde pekiştiren yazı ve yorumlara yer verildiği görülmektedir. Kısıtlı sayıdaki olumlu Yunan kimliğine atıf yapan yazılara da yer verilmiştir.

İkinci bölümün bir alt başlığı olarak siyasi gazetelere yansıtılan Yunan-Rum imajına ilişkin haber ve yazılar Kıbrıs Meselesi ve Londra Konferansı'nın gündeminin yoğun olarak işlendiği 1955 yılına ait olanlara yer verilmiştir. Aynı yıl 6/7 Eylül Olaylarının gerçekleşmesi gazetelerin Yunan-Rum kimliğine bakışındaki yanlılığı gözler önüne sermesi bakımından karşılaştırma yapma imkânı sağlamıştır.

Gazeteler alt başlığının bir parçası olarak ele alınan karikatürler ve tez kapsamındaki gazeteler ve kapsam dışındaki *Tercüman* gazetesi de dâhil olmak üzere incelenmiştir. Siyasi karikatürlerin içerdiği anlamlar, tasvirlerde verilmek istenen mesajlar irdelenmiş ve bunlardan elde edilen verilerle toplumun ortak hafızasında yer alan ve yeri sağlamlaştırılan olumsuz Yunan-Rum imajını dışa vuran ifadelere ulaşılmıştır.

Son olarak üçüncü bölümde 1940 ile 1960 yılları arasında yayımlanmış belli ekolleri temsil eden Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarının tanınmış eserlerinde Yunan-Rum imajının izleri aranmıştır. Ortaya çıkan imaj görüntüleri ile yazarların ideolojik aidiyetleri arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığı tartışılmıştır.

2. TÜRK TARİH YAZIMINDA YUNAN-RUML İMAJININ OLUMSUZ ALGILANMASINA ETKİ EDEN OLAYLAR

2.1.Tarih Yazımında "Öteki" ve Ötekileştirme Eğiliminin Gerekçeleri

Bu bölümde, tez konusunun bağlamından hareketle "Tarih yazımında ötekileştirmeye neden ihtiyaç duyulur?" sorusu incelenecektir.

Ulusal tarih yazımında "öteki" imgesi "ben" i inşa etmek yani kendini tanımlamak için başvurulan bir araçtır. "Öteki"nin kim ve nasıl olduğu/olmadığına atıf yapılarak kolektif bir "ben/biz" oluşturulur. "Öteki" nin izdüşümüne bakılarak görülen imaj yeterince net olduğundan ulusların kendi kimlik sınırlarını belirlemesi daha kolay gerçekleşmektedir. İki millet arasındaki etkileşimleri benzersiz hale getiren pek çok ortak yönde buluşur. Etkileşim çapraşık, çok boyutlu ve sıkıntılı bir nitelik taşıyabilir fakat bu ebedi düşmanlık manasında değerlendirilmemelidir. Ek olarak, karmaşık etkileşimler ilişkiyi bütünüyle kesmeye engel olur. Bu nedenle iki devlet arasında bazı dönemler çekişmeler ve bazı toprakların konumlarıyla ilgili çatışmalar yaşandıysa bile bu ulus devletler arasındaki karşılıklı etkileşimler, tarihteki ortak savaşların yol açtığı olumsuz hatıralardan daha çok unsuru bünyesinde barındırır. Bu etkileşim Türk Yunan ilişkileri söz konusu olduğunda karşılıklı bir çekim ve geri itme alanı oluşturan iki kutup arasında bir tür manyetizmadır. Türkiye ve Yunanistan arasında yalnızca politika, diplomasi ve sınır güvenliği konularından fazlası vardır. Bu ulusal kimlikler arasında kendine has ve uzun soluklu bir ilişki olduğu gözlenmektedir.[4]

Türkiye ve Yunanistan tarih yazımlarında karşılıklı olarak birbirini ulusal "öteki" olarak gören iki ülkedir. Ulusal "öteki"nin hangi millet olması gerektiğinin belirlenmesinin ardından ulus mitlerinin üretilmesi aşaması gelir. Gerçekliği ispatlanmamış olsa dahi tarihi olaylar ve kahramanlarla ilgili bu ulusal mitler, devletlerin iktidar gücünü arttırır, toplum üzerindeki otoritesini ve saygınlığını sağlamlaştırır. Mitler Yunan ulus kimliğinin oluşması ve şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Mitler "biz" kavramını "öteki" karşısında güçlendirmekle kalmayıp

[4] Feride Aslı Ergül, *The Formation of Turkish National Identity: The Role of The Greek "Other"*, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 4.

Yunan kimlik bilincinin yaşadığı uyuşmazlık ve çekinceleri kavrayabilmek açısından gerekli olan bilgileri göz önüne sermektedir.[5]

2.2. Ulus Devlet Yapılanmasında Milliyetçiliğin Rolü

Ulus devlet inşasında ulusal tarih yazımının rolü çok büyüktür. Yukarıda ulusal tarih yazımında "öteki" imgesine neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna yoğunlaşıldı. Bu bölümde konu bağlamında millet ve milliyetçiliğin ulus devlet yapılanmasında neden önemli olduğu sorusu üzerine fikir bildiren kuramlara yoğunlaşılacaktır.

Milletler ve Milliyetçilik üzerine kuramlar geliştirmiş tanınmış sosyal bilimcilerden Benedict Anderson'a göre millet kökünden türetilen kavramların hiçbiri bir milleti oluşturan özellikleri ortaya koymayacağı gibi o milleti diğerlerinden ayırmak için yeterli değildir. Seaton-Watson, bir olgu olarak hala varlığını sürdürse de bir milletin zihinde canlandırılabileceğinin mantıklı bir açıklaması olmadığı görüşüne daha yakın olduğunu, millet fikrini betimlemek için yöntem arayışından vazgeçmek doğru olmasa bile millet kavramını betimlemenin çok sayıda yönteminin bulunacağını kabul etmek gerektiğini ifade ediyor. Kimi kuramcılar kültür ve tarihe büyük önem atfederken, kimileriyse eğitim, devlet yazışmalarını gösteren evraklar ve üzerinde yaşanan toprak parçasına önem atfetmektedir. Bu yüzden milliyetçilik kuramlarıyla ilgilenen bir öğrenci için kavram hakkında herkesçe onaylanacak kesin bir betimlemenin yapılması son derece güç görünmektedir.

Dini kurumlar ve onların milli aidiyetlerle olan ilişkileri üzerine yoğunlaşan Anderson'a göre dinler zaman içerisinde güvenilirliklerini kaybettikleri için millet kavramı dinin yerine geçer. Dünya düzeni modern ve seküler bir şekle dönüştüğü için insanların sonsuzluk arayışı ve hayatın sonu korkusu yeni dünya düzeninde etkisini yitirmemiştir.[6]

Arkeolojik kazılardan elde edilen bulgulara göre uzun süreden beri ari bir ırkın varlığına rastlanılmadığını göstermektedir. Bir ırkı diğerlerinden ayırmak için ne

[5] Esra Özsüer, *Türkokratia: Avrupa'da Türk İmajı,* Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 259.
[6] Ergül, **a.g.t**., ss. 21-22

kadar sınır çizilirse çizilsin insanlar arasında iletişim, karışıp kaynaşma sürdüğü müddetçe bir etnik grubu diğerinden ayırmak imkânsızdır.[7]

Bir başka görüşe göre milletler devletleri değil devletler milletleri inşa etmektedir. Devlet, insanların kendisine yönelik sadakatini kurmak ve korumak için yeni bir hedef gereksinimiyle milletlerin birincil faktörü olarak değerlendirilebilir. Buna rağmen millet ve devletin yükseliş kronolojisinden bahseden bir metot yoktur. Milletlerin tarihleri ulusa dayalı devletlerin tarihçileri tarafından yeniden inşa edilmeye devam ettiği müddetçe bu sorunun yanıtı hiçbir zaman bulunamayacaktır çünkü ulus devletler ulusal tarihlerini milliyetçi bir perspektifle yazmayı sürdürmektedirler. Öte yandan birileri ulus devletler öncesinde adeta olmadığı düşünülen ve etnik farklılıklara bağlanan insan tarihinin modern dünya tarihi yaklaşımını doğru bulmayabilir.[8]

Milletler ve milliyetçilik hakkındaki tezler bu kadar karmaşık ve bulanık iken ulus devletler vatandaşlarının kendisine olan sadakatini sürekli kılmak ve onları devletin ve ulusun devamlılığı konusunda kenetlemek için tarih yazımında her zaman tehlike ve tehdit unsuru olarak gösterebileceği bir ulusal "öteki"ne ihtiyaç duyar.

2.3. Türkokratia Dönemindeki Rum/Ortodoks Cemaatinin Oluşturduğu İmaj

Herhangi bir etnik kimlik veya toplum hakkında, günümüzde kamuoyu tarafından büyük ölçüde kabul gören bir imajın oluşumunu anlayabilmek için bahsi geçen imajın geçmişine bakmak gerekmektedir. Sadece bugünün penceresinden bakarak güncel sorunların temeli anlaşılamayabilir. Bu yüzden bu oluşum sürecinin tarihsel arka planına bakmak, sürecin seyrine olumlu veya olumsuz etki eden tüm tarihi dönemeçler ve olguları gözden geçirmek konu hakkında sağlıklı değerlendirme yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Türkler ve Rumların tarih sahnesindeki ilk karşılaşmaları bakımından ilk ele alınması gereken dönem 1071 Malazgirt Zaferi'dir. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerine olanak sağlayan bu başarı sonrası millet-i Rum olarak tanımladıkları

[7] **A.g.t**., s. 24.
[8] **A.g.t**., s. 27.

Bizanslı Ortodokslar ile aynı coğrafyada toprak kazanıp kaybetmeyle ortaya çıkan siyasi, idari, mali ve sosyokültürel ilişkiler kurulmuştur.[9] Uç elde etme gayesiyle Anadolu'da çeşitli yerleri ele geçiren Osman Gazi'nin uyguladığı gönülleri kazanma "istimalet" prensibi, yönetimde hakkaniyetli davranılması, toplanan vergilerin Bizanslı yöneticilerinkine kıyasla düşük olması gibi olumlu tutumlar neticesinde Osmanlı Beyliği kazandıkları yerlerde kalıcı olmuşlardır. Ele geçirilen uçlara Türkler yerleştirilerek bölgenin Türk ve Müslümanlaşması sağlanmıştır. Ele geçirilen tekfurluklar dış tehditlere karşı savunulmuştur. Bölgede yaşayan yerel unsurlar göçe zorlanmamış, yer adları değiştirilmemiş, halkın dil, ibadet ve kültürel etkinliklerine sınırlama getirilmemiştir. Bahsedilen bu olumlu tutumlar Osmanlının yönetiminde olan bölgelerin dışardan göç almasına bile olanak sağlamıştır.[10]

Türk tarih yazımının Osmanlının gayrimüslim unsurlara yaklaşım tarzı bakımından savunduğu tezler genellikle bu doğrultuda olmuştur. Yunan akademisyen Gerasimos Augustinos'un belirttiğine göre Grek tarihçileri açısından Osmanlı/Türk boyunduruğu altında geçen yıllar ve ulusun süreç içinde uğradığı dönüşümler hatırlamak istemedikleri bir geçmiştir çünkü o dönemlerde Yunan milleti toprak ve ganimet elde etmeyi kendinde hak gören ve her açıdan yabancı bir imparatorluğun hükümranlığına girmişti. Yunan tarih yazımı Osmanlı tebaası Rumların içe kapanık bir şekilde yaşamlarını sürdürerek hükümran sınıf olan Türk ve Müslüman reayanın etkisinde kalmadan etnik, dini ve kültürel kimliklerini korumuş olduklarını ileri sürmektedirler.[11] İstanbul'un fethinden sonra Fatih'in Ortodoks kilisesine yönelik düzenlemelerine gelinceye kadar geçen süre zarfında Anadolu'da demografik denge Türkler lehine değişmekle kalmamıştır. Rumlar arasındaki bağın ve kültürel birliğin olumsuz etkilenmesi, köy ve kasaba gibi yerleşim merkezleri arasında irtibatın kopması sonucu hem etnik hem de dini bakımdan Müslüman nüfusun etkisinde kalan Rumlar kayda değer bir asimilasyon geçirmiştir. Dağınık olarak yerleşen Müslüman Türkler bölgeye hâkim unsurlar olarak bölge folklorunu da kendi etkileri altına almışlardı. Hem Selçuklu hem de

[9] Salahi R. Sonyel, *Türk- Yunan İlişkileri 1821-1923*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011, s. 11.
[10] Osman Gümüşçü, *Türk İskân Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, Ankara 2019, ss. 75-76.
[11] Gerasimos Augustinos, *Küçük Asya Rumları: 19. Yüzyılda İnanç,Cemaat ve Etnisite*, (Çev: Devrim Evci), Dipnot Yayınları, Ankara 2013, s. 20.

Türk beylikleri dönemlerinde devam eden Türk göçleri bölgede yaşayan gayrimüslimlerin trajik bir şekilde asimilasyonuna yol açmış ise Anadolu Rum Ortodoks cemaati üzerindeki etkileri daha yıkıcı olmuştur. Diğer dini cemaatlerden farklı olarak Bizans İmparatorluğunun en sadık destekçileri Ortodoks ruhbanlar ve cemaatleri olmuştur. Bu nedenle Müslüman/Türk fetihlerinden en fazla zarar gören topluluklar Rumlar olmuştur. Kutsal dini merkezler ele geçirilmiş, çoğu zaman tahrip edilmiş, değerli eşyaları ve gelirlerine el konulmuştur. İşgaller sırasında pek çok din adamı can havliyle bölgeyi terk etmiş, kaçamayanların sorumluluklarını icra etmeleri engellenmiş. Bu durum Ortodoks ruhban sınıfı içindeki hiyerarşik düzeni bozmuş. Din adamları ve cemaat arasındaki hayati bağ kopmuş. Tüm bunlar Rumlara dinlerinden dönmekten başka çıkar yol bırakmamıştır. Bu mecburi İslam'a geçişlerin gerçeği yansıtmadığı, dışarıya karşı Müslüman görünenlerin Ortodoksluğun gereklerini yapmaya gizlice devam etmiş olsalar da 1453'ün 29 Mayısına dek geçirilen süreç Anadolu Rumlarının dinen asimile olmasına yol açmıştır.[12]

Kuzeybatı yönlü toprak genişlemesi Osmanlı Beyliği zamanında önceden Bizans'ın nüfuzunda olan Edirne ve Balkanlar yönünde ilerleyerek İstanbul'un fethiyle imparatorluğa evirilmesinin temel sebepleri konargöçer Türk boylarının bölgeye gelmesi ve Müslüman Türklerdeki gazâ geleneğidir.[13] Bu bağlamda, ikinci ele alınması gereken dönem 1453'te Sultan Mehmed II'nin o dönem kullanılan ismiyle Konstantiniye'yi fethi ile Yunan İhtilalinin başlangıcı olan 1821 arasında geçen süredir. Bu dönem Yunan tarih yazımında "Türk İdaresi"(Turkokratia) kelimesiyle tanımlanmıştır. Bu kelime, Yunan halkının, Osmanlı yönetimi altında geçirdikleri yaklaşık dört asırlık süreyi ifade eder. Bu dört asırlık süre içinde İstanbul ve Anadolu'da yerleşik olan ve Hristiyanlığın Ortodoks mezhebine mensup olmanın yanı sıra Rumca/Yunanca konuşanların dışında Ermeni, Bulgar, Sırp, Romanyalı, Ulah, Arnavut ve Arap gibi farklı etnik soylardan farklı diller konuşan diğer Hristiyanlar vardı. Osmanlının Balkanlar, Orta Doğu ve Kuzey Afrika yönündeki genişlemesi bu etnik çeşitliliği de arttırmıştır. Bu çeşitliliği sadece din temeline indirgeyerek ortaya çıkması

[12] Augustinos, **a.g.e**., s. 35.
[13] Halil İnalcık, *Devlet-i' Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 8.

muhtemel idari sorunların önüne geçen Millet Sistemi olmuştur.[14] Yerel halk ile Osmanlı yönetimi arasındaki ilişkiye bakmak yararlı olacaktır. Dönemin saray erkânı, devlet ileri gelenlerinin kafasında Yunan-Rum algısı nasıl şekillenmiştir? Bu sorunun incelenmesi bu tez çalışmasına, Osmanlı-Türk ulus kimliğinin oluşmasında genelde gayrimüslimlerin, özelde ise Rumların rolünün ne olduğu sorusunun cevabına götürmesi bakımından katkı sağlayacaktır.

Osmanlı Devleti ile gayrimüslim reaya arasındaki ilişkiyi anlamak için öncelikle Millet Sistemi'ni incelemek gerekmektedir. Millet Sistemi kavramındaki "millet" kelimesi bugün olduğu gibi etnik kimliği değil o dönemde Osmanlı Devleti'nde yaşayan dini cemaatleri ifade eder. Millet Sistemi ise fethedilen bir toprak parçası üzerinde yaşayan gayrimüslim zümrenin imzalanan bir antlaşma neticesinde Osmanlı yönetimine geçmesi sonucu elde ettiği hukuki statü olarak değerlendirilebilir. Bu statü etnik kimlik veya konuşulan dil gibi kültürel özellikler üzerinden değil üyesi olunan din ve mezhep üzerinden oluşturulur. Arnavut veya Arap kökenli tüm Ortodoksların Rum Milletine dâhil edilmeleri dini bir aidiyeti işaret eder.

Millet sistemine göre ırk, kültür ve dil yönünden birbirinden farklı olan bu toplulukların hepsi Ortodoksluk ortak paydasında birleştirilerek Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı bir konumdaydılar. Her topluluğun kendisine ait yerleşim merkezleri vardı, topluluğu oluşturan bireylerin dini, ekonomik, yönetimsel, hukuki ve eğitsel işleri Patrikhane tarafından yürütülüyor ve denetleniyordu. Rum Milletini oluşturan bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve suç işleyenler hakkındaki işlemlerle toplumsal kurumun görev alanına girer. Tüm dini cemaatleri kapsayan kurumlara rastlanmaz. Her birey kendi ait olduğu cemaatin en üst seviyedeki ruhani makamının belirlediği kurallar çerçevesinde yaşamını sürdürür. Hangi dini topluluğu kast ediyor olursa olsun millet sistemi içinde yer alan topluluklar için azınlık ifadesi 20. yy itibariyle dillendirilmeye başlanmıştır.[15]

[14] Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi* (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 22.

[15] İlber Ortaylı, "Millet Sistemi" *TDV İA* (Erişim: 22 Temmuz 2019).

Richard Clogg'a göre Millet Sistemi'nin yürürlüğe konmasından sonra çoğunluğu elinde tutan Müslümanlar dışında Ortodokslar, Museviler, Gregoryenler (Ermeniler), ve daha sonraki süreçte Protestanlar olarak din ekseninde gruplandırılan sınıfların yönetime sorun çıkarmamaları adına ruhani liderlerinin yetki alanları oldukça genişletilmişti. Clogg, Millet Sistemi sayesinde yukarda bahsedilen pek çok farklı etnik grubun Ortodoksluk çatısı altında birleştiği ve bu grupların Müslümanlıktan sonraki en kalabalık cemaat olan Ortodoksluk mezhebi bünyesinde İstanbul Kilisesi Baş Patriğinin nüfuzu altına alındığını bunun da Osmanlı açısından farklı etnik grupları sorunsuzca yönetmede kolaylık sağladığını belirtiyor. Osmanlının, cemaatlerin devlete olan bağlılığını sağlamanın padişah tarafından atanan Patriğin bağlılığını sağlamakla mümkün olduğunu biliyordu. Bu yüzden padişah ve vezirleri hem Katolik kilisesiyle birleşme yanlısı olmayan hem de cemaate tanınan sosyal otonominin ve Kilisenin ruhani, hukuki ve yönetimsel gücünü korumak adına her Patrik atamasında Sadrazama rüşvet verilmesinin zorunlu bir adet haline getirildiği
belirtiliyor.[16]

Herkül Millas da tarihte Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan ve "millet" şemsiyesi altında birleştirilen topluluklara hakkında genel değerlendirmeler yapmanın sosyal bilimcileri doğru olmayan sonuçlara sürükleyeceğini savunur. Genel tarih içinde Yunanlar ve özelde ise Rumların toplumsal statülerinin asırlar içinde bir dereceye kadar süreğen ve değişmez görülebileceğini ancak bu toplumsal statülerin hukuki yönlerine bakılmaksızın, süreç içinde pratikte bazı kayda değer yeniliklere uğratıldıklarını ifade ediyor. Bunlara örnek olarak adaların ve payitahtta yaşayan Rumların devşirme sisteminin dışında tutulmaları gibi bazı ayrıcalıkları olmasından bahsediyor. Bu örnek pratikte bazı uygulamaların her yörede aynı olmadığına bir işarettir. O dönem Rum ismiyle bilinen Ortodokslar arasındaki ırk, dil ve folklora dayalı farklılıklara atıf yapan Millas, dini açıdan cemaat kelimesiyle örtüşecek şekilde bir bütünsellik içeren "Rum"luğa ilişkin etnik ve kültürel alandaki farklılıkları göz önünde bulundurmadan yapılacak

[16] Clogg, ss. 22-26.

değerlendirmelerin sağlıklı olmayacağına dikkat çekmektedir.[17] Yazar, bu farklılıkların zamandan ve mekândan bağımsız olarak değerlendirilmemesi gerektiğine de vurgu yapıyor.

Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul'un fethinden 1821 Mora İsyanı'na kadar geçen süre içerisinde imparatorlukta Rum imajı devlet kademelerinde aldıkları vasıf gerektiren önemli görevler dolayısıyla olumludur. Gerek tercüme ve bürokrasi işleri gerekse iktisadi hayattaki yoğun faaliyetleri Müslüman reayanın pek uğraşmadığı işlerdendir. Yürüttükleri iş faaliyetlerine bakıldığında pek çok dil bilen, ticaretten anlayan, okuryazar kimseler oldukları anlaşılmaktadır.[18]

Clogg, Osmanlıların Rumlara kıyasla Ermenileri ve Yahudileri daha makbul milletler olarak gördüğünü ve onlara ayrıcalık sağladığını ileri sürüyor. Bunun nedeni olarak da onların bulundukları bölgelerde Osmanlı fethine direnç göstermeden boyun eğmiş olmalarını gösteriyor. Nadiren de olsa Bizans kökenli bir aile olarak bilinen Kantakuzenoslardan Şeytanoğlu gibi istisnaların yönetimden teveccüh gördüğünü kabul ediyor. Osmanlının tuzla gelirlerini üzerine alan ve kürk alışverişinden elde ettiği kazanç sayesinde muazzam bir servet sahibi olan Şeytanoğlu paranın haricinde kazandığı güç ve itibar bakımından Rum cemaati içinden çıkmış istisnai örneklerden biridir.[19]

2.4. 1821 Mora İsyanı Sonrası Yunan-Rum İmajı

Osmanlı-Türk tarihinde 1821 yılı Mora İsyanı olarak adlandırılırken Yunan tarihi açısından ihtilalin başlangıcını temsil eder. Yunan tarih yazımında bağımsızlık mücadelesi olarak geçen Mora'daki hareketlenmeler Türk tarihi nazarında bir başkaldırıdır. Aynı olgu Yunan tarih yazımı açısından bir gurur kaynağı olarak görülürken; Türk tarih yazımı için ihanet olarak algılanmaktadır. Her ulusun kendi bakış açısından değerlendirdiği Mora ayaklanması cereyan ettiği yıllarda Osmanlı yönetimi açısından ihanet olarak görüldüğü için imparatorluk sınırları dışında ve içinde yaşayan tüm Yunan-Rum milletine bakışta olumsuz yönde bir değişime sebebiyet vermiştir. Bu değişim özellikle devlet kurumlarıyla bağlantılı işlerle

[17]Herkül Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu* [Elektronik Sürüm], İletişim Yayınları, İstanbul 1994, ss. 57-58.
[18]Ergül, s. 114.
[19] Clogg, s. 30.

uğraşan Rum tercümanlar, tüccar ve bürokratlara yansıtılmıştır. İyi eğitim görmüş, dil bilen entelektüel insanlar Patrikhane ve Fener'in soylu aileleri aracılığıyla Sadarette çeşitli hizmetleri yerine getirerek yükselme şansı vermişti. Mora'da cereyan eden olaylarla beraber Babı Alinin Rumlara yönelik alışılagelmiş yaklaşımı fark edilir biçimde değişmişti. Yunan-Rum milletine mensup kişilerin ötekileştirilmesi bu süreçte başlamıştı.

Rum azınlığa mensup tercüme, elçilik, ticaret işleriyle uğraşanlar ve memurlara eskisi gibi güvenilmiyor, onlara kuşkuyla bakılıyordu. Örneğin ünlü Rum tercüman Stavraki Aristarchi 1821'de görevinden azledildi. Tercüme hizmetleri Müslüman kimselere verilmeye başlandı. Yönetimdeki Yunan-Rum'a duyulan şüphecilik, Müslüman olmayanlara yönelik güvensizlik zincirinin ilk halkasını oluşturuyordu. Bu tarihten sonra Osmanlı bürokrasisinde Fener semtinde yaşayan Rum tercümanların yerini Müslümanlığa geçmiş Bulgar ve Ermeniler almaya başladı. İstisnai olarak Fener soylularından olan Mavrokordatos ve İpsilanti gösterilebilir. Bu kişilerin devlete ihanet etmeyecekleri düşünüldüğü için ayrıcalıklı konumlarını bir müddet daha sürdürdüler. Verilen örnekler dışındaki Rumların Babı Ali çevresindeki üstünlükleri ise azalıyordu.

O dönemde Rumların Osmanlı Devleti içindeki faaliyet kollarından biri de eğitimdi. Son gelişmeler eğitim alanına da yansıdı ve Rum cemaatine hizmet veren okullar genel bir kanun çerçevesinde Osmanlı Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Bu okullarda okutulan tüm Rum dilindeki kaynaklar sıkı bir denetime tabi tutuldu. Rumca ders kitaplarından Yunanlık söylemi kaldırılarak yerine "Osmanlılık" söylemi getirilmesi isteniyordu. Ancak bu gecikilmiş bir adımdı. Ders kitaplarının içeriklerinin belirlenmesi görevini yıllarca yerine getiren Rum cemaatinin ruhani liderleriydi. Rum öğrencilerin Tıp, Mülkiye ve Veterinerlik okulları gibi devlet okullarındaki sayısının düşmesi Tanzimat devrinin genel eğiliminden olumsuz etkilendiklerinin ve imparatorluk içindeki diğer azınlık gruplar içindeki ayrıcalıklı konumlarını nasıl yitirdiklerini gösteren bir durumdur. Devlet okullarına getirilen %33'lük yabancı öğrenci sınırlaması Rum ve Ermeniler arasında bir rekabete yol açtı ve 1857'de 55 Ermeni öğrenciye karşılık 50 Rum öğrencinin okula kabulüyle dengeler değişmiş oldu.

Mora İsyanı sürecinde Ortodoks ve Müslüman vatandaşlar arasındaki iletişim de olumsuz etkilenmişti. Türk ve Rum halklar arasında hiçbir zaman esaslı bir güven duygusu hâkim olmamıştı. Rumları diğer azınlık gruplardan üstün kılan özellik Batı dillerine olan hâkimiyetleriydi. Bu dil hâkimiyeti ve aldıkları eğitimin sağladığı bilgi birikimi Rumları bürokraside öncü bir grup haline getirmişti. Bir tür mecburi ortaklık halini alan bu ilişkideki güvensizlik Yunan Krallığının kurulmasından sonra dahi kaybolmamıştı. Türkler o tarihlerde Rumları betimlemek için sadık olmayan ve hileci anlamında "Şeytanoğlu" ifadesini kullanıyorlardı.

Öte yandan Rumlar arasında bağımsızlık hakkında bir fikir birliği olduğu söylenemezdi. Osmanlı Rumları bu anlamda çelişki yaşıyorlardı. Sahip oldukları ayrıcalıklı konumdan memnun olanlar veya yıllardır İmparatorlukta yaşamaya alışmış olanlar bağımsız Yunan Devleti'nin kurulmasını bir gereklilik olarak görmüyorlardı. Kendilerine karşı duyulan güvensizlik ayrıcalıklı statülerinde değişime yol açtıktan sonra bile fikirleri değişmemişti çünkü kurulacak yeni devletin geleceğine ve kalıcılığına güvenmek bazıları için riskliydi. Yeni devletin inşasında başarısız olunabilir ve kalıcı olmayabilecek bu girişim devletin tekrar parçalanmasına yol açabilirdi. Bu görüşe sahip Rumlar için eşitlik, kardeşlik, özgürlük gibi fikir akımlarının cazibesi de kısa sürede kaybolacaktı.[20]

[20] Ergül, **a.g.t**., ss. 115-116.

3.SÜRELİ YAYINLARDA YUNAN-RUM KİMLİĞİ ALGISI

3.1. Popüler Tarih Dergilerinin Yunan-Rum İmajının Şekillenmesindeki Rolü

Tez çalışmasına süreli yayınların popüler tarih dergileri alanındaki tarihsel gelişim süreci hakkında bilgi verrerek başlamak yerinde olacaktır.

Biçimsel ve teknolojik olarak günümüz dergiciliğine yakın bir görünüm sergileyen akademi dışı ilk tarih dergisi *Tarihten Sesler* adıyla 1943 senesinde yayın hayatına girmiştir. Yayınlanmaya başladığı yıllarda II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu ekonomik zorluklar nedeniyle 1945 yılına dek yirmi beş sayı basılabilmiştir. Bu dergi, popüler tarih dergiciliğinin Türkiye çapında ilk örneği olarak addedilebilir.

Tarihten Sesler dergisinin çıkarılmasından önce bu tür dergilerde çıkabilecek tarzda yazılmış popüler tarih makaleleri, ayrı bölümler halinde diğer süreli yayınlarda kendisine yer buluyordu. Bu anlamda, *Tarihten Sesler* kendi türünün makalelerini bir çatı altında birleştirerek derli toplu hale getirmesi bakımından popüler tarih mecmuası alanındaki bir boşluğu doldurmuştur. Ayrıca kendisinden sonra çıkarılacak türdeş dergilere öncülük etmiş ve bu türden bir derginin nasıl bir formata sahip olabileceği sorusuna yanıt veren Türk dergi yayıncılığı açısından bir ilk örnek oluşturmuştur.

Türkiye popüler tarih dergiciliğinin en zirvede olduğu yıllar 1950 ile başlayan on yıldır. Dergiler birbirini takip eder şekilde yayın hayatına girmiştir. Popüler tarih dergiciliğini bu yükseliş trendine eriştiren etmenler arasında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve savaştan kaynaklı ekonomik durgunluğun yerini canlanmanın alması, yaşanan sosyal dönüşüm ve rahatlamanın etkilerini göstermek mümkündür. Dergi yayıncılığındaki bu artış Türkiye ile sınırlı kalmayıp Batı ülkelerinde de görülmüştür. Sınır ötesinde ilerleme kaydeden yayıncılığın yanı sıra tek parti iktidarının yerini çok partili dönemin alması ile dergilerde ele alınan konuların farklılaşmasını da beraberinde getirmiştir. 1950 sonrası İstiklal Savaşı ve sonrasına farklı yaklaşımların ortaya çıkması süreci, Sultan Abdülhamit ve Tanzimat

dönemlerine yönelik farklı perspektiflerin 1950 öncesinde netlik kazandığı sürece benzetilebilir.

Kitaplarda rastlanan yakın tarihe yönelik kimlik tartışmalarına dönemin dergilerinde daha az rastlanır.

1950-1960 arası dönem, salt tarihi konu alan ve belirgin bir ideolojik fikri dayatmayan dergilerin en yaygın ve revaçta oldukları bir tarih aralığıdır.

Popüler tarihçilik açısından tarihin dergiler aracılığıyla popülerleşmesi bu akımın merkezini oluşturmaktadır. Birkaç yazı hariç tutulursa genel tarih hakkında yazılanların bütünü ideolojik olmalarıyla değil uygulama yöntemi bakımından kazanım sağlamışlardır. Öncelikli olarak tarihin belirlenmiş dönemlerinde sosyal yaşam, toplumu diğerlerinden ayıran karakteristik özellikler gibi tarihçiliğin sınıflandırılması güç olan alanlarındaki eksikliklerin giderilmesine yönelik kazanımlar da ayrı bir değerlendirme konusudur. Değişik ideolojik tarih modelleri mevcut hükümeti destekleyen veya ona karşı nitelikteki süreli yayınlar ve kitaplarda yer alan veriyle şekillenmiştir. Popüler tarih kapsamına giren süreli yayınlarıysa Historicism açısından çelişkilerden uzak bir tutum sergilemiş, esas hedef kitle halk olduğu için yazınsal biçem ve dil bu hedef kitleye ulaşacak şekilde seçilmiş ideolojik değerlendirmelerden kaçınılmıştır. Dergi yazarları bu kurala uymaya özen göstermişlerdir. Öte yandan Osmanlı padişahları ve Osmanlı dönemi olguları hakkındaki negatif ideolojik imajın yerini olumlu bir imaja bırakmasında önemli rol üstlenmişlerdir.

Popüler tarih dergilerine canlı bir hava katan unsur yalnızca fiziksel nitelikleri, renkli görselleri ve sanatsal üslupları değildir. Dergilere sahip oldukları canlılığı veren önemli unsurlardan biri de isimleri olmuştur. İlk basılan *Tarihten Sesler* dergisinin öncülük ettiği isim verme yöntemi kendisinden sonra yayımlanmaya başlayan diğer dergilere örnek teşkil etmiştir. Tarih kelimesinden önce getirilen bir ön ad veya sonra getirilen bir yüklem ile dergi adı belirlenmiştir. Eklenen bu ön ad veya yüklemlerin canlılık içermesine dikkat edilmiştir: Hayat Tarih, Tarih Hazinesi, Tarih Orduya Sesleniyor, Yeni Tarih, Resimli Tarih, Tarih Aynası bu şekilde oluşturulmuş dergi isimlerine örnektir.

Dergilere isim belirlemede izlenen bir diğer yöntem dönemin popüler tarih dergilerinin içerdiği bilginin çoğu zaman o dönem gündemde olan konularla ilintili olmasına dikkat edilmesidir. Dönemin gündemini oluşturan haber ile ilgili tarihteki bir olgunun kesişmesi dergicilikte isim vermede belirleyici bir rol oynamıştır. Canlılık çağrıştıran nitelendirmelerin kullanılması adet halini almıştır. Ses güncel bir çağrışım içermektedir. Tarihsel olaylar gürültüsüz ve muğlak yapıları içerisinde beklerken tarihçi bu muğlaklığı yöntembilimi sınırları içinde ve olayları çarpıtmadan yeniden yazmak ve bu yeniden yazım esnasında da metinleri konuşturmak zorundadır. Bu tarihi olaylar bir akademik tarihçi eliyle yazıldığında, metinler sessiz ve canlılıktan uzaktır ancak popüler tarih yazarı günlük konuşmada kullanılan ifadeleri seçer. Bunun nedeni yazarın hedef kitleyi yakalamak istemesidir. Geçmişte yaşanmış sedasız olayların bugüne yansıtılmasında 'sesler' sözcüğü dikkat çeken bir ifadedir. 'Ses, ayna, hazine, resim' gibi ifadeler tarihi içinde bulunulan zamanla eşleştirirler.[21]

Çalışma kapsamında incelenen dergileri *Büyük Doğu*, *Resimli Tarih Mecmuası*, *Yeni Tarih Dünyası*, *Dün ve Bugün*, *Yeni Tarih Dergisi*, *Yeni Tarih Dünyası*, *Tarih Hazinesi*, *Tarih Coğrafya Dünyası*, *Tarih Aynası*, *Tarih Sesleniyor*, *Tarih Orduya Sesleniyor* ve *Tarihten Sesler* olmak üzere 11 adettir. Bunlardan *Dün ve Bugün* ile *Büyük Doğu* dergileri ağırlıklı olarak siyasi düşünce dergileridir. Geri kalan 9 dergi isimlerinden de anlaşılacağı üzere popüler tarih dergileridir. İncelenen dergiler arasından 7 tanesi tez konusu olan Yunan-Rum imajı hakkında veriye sunan yazılar içermektedir. İncelenen dergilerden *Tarih Aynası*, *Tarih Sesleniyor*, *Tarih Orduya Sesleniyor* ve *Tarihten Sesle*r'den tez konusuna veri oluşturabilecek öznel yargılar içeren yazı elde edilmemiştir. Aşağıda ismi geçen dergileri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

Büyük Doğu dergisi, 1940 yılı itibariyle başlayıp 45 sonrası kendini iyice gösteren politik çeşitlilik, yayıncılık hayatında da karşılık bulmuştur. Necip Fazıl tarafından çıkarılan Büyük Doğu; Cemal Kutay tarafından yayımlanan Millet dergileri bu çeşitliliğe örnektir. Büyük Doğu, farklı tarih modellerinin ortaya çıkmasına yol

[21] Ahmet Özcan, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960*, TTK Basımevi, Ankara 2011, s. 183.

açarak tarihin ideolojik tarafına vurgu yapması açısından mühim bir evrenin öncülüğünü yapmıştır.[22]

Türk ulus devletinin erken dönemlerinin resmi yayınlar haricinde popüler tarihin odağına yerleşmesi çok partili demokrasiye geçişle aynı döneme rastlamıştır. Bu ortamın oluştuğu 1940'lı yıllar aynı zamanda İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet dönemine yeni bakış açılarının ortaya çıktığı yıllar olacaktır. O dönemde yaygın olan hatıra türü kitapların bu yeni bakışa katkısı olmuştur. Öte yandan bu dönem tek parti döneminde pek aktif olmayan karşıt görüşlülerin daha etkin muhalefet yaptığı yıllardır. Bu muhalif bakış, eleştirilerinde tarihten yararlanmıştır. Buna en belirgin örnek Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisi aracılığıyla Tanzimat dönemine yönelik eleştirileri İTC ile Cumhuriyet dönemi karşıtlığını da beraberinde getirecektir. Bu da tarihçilikte yeni bir anlayış modelinin ortaya çıkışını sergilemektedir. Günümüze kadar gelen bazı fikir ayrılıklarına dayanak oluşturan bu görüş o dönemde de taraftar bulmuştur. Devrim tarihinin resmi ideolojisine yönelik ortaya çıkan bu yaklaşım, ortaya çıktığı dönemde kısıtlı bir kitleye hitap ederken eserleri aynı doğrultuda yayımlanmıştır.[23]

Resimli Tarih Mecmuası, Ocak 1950 ile Aralık 1956 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürmüştür, toplam 84 sayı yayımlanmıştır. Dergi, süreli yayın yazarlığına erken yaşlarda başlamış olan Server R. İskit tarafından çıkarılmıştır. Yayın genel müdürlüğü yapmış ve matbuat tarihi alanında eserler ortaya çıkarmış olan İskit'in yayımcısı olduğu *Resimli Tarih Mecmuası*, yeni bir dergicilik sürecinin öncüsü olmakla beraber kendisinden sonra yayımlanmaya başlayan dergiler arasında en uzun soluklu dergi olma özelliğine de sahiptir.

Dergi, Tarih'e meraklı okur kitlesinden, kısa sürede oldukça yüksek bir ilgi görmüştür öyle ki yayıncılarına göre böylesi büyük bir ilgi başka hiçbir dergiye nasip olmamıştır. Bunu sağlayan ise dergide ele alınan tarihi olayların ilginçliği ve olayın anlatım tarzındaki akıcılıktır.[24]

[22] **A.g.e**., s. 181.
[23] **A.g.e**., s.260.
[24] **A.g.e**., s. 187-188.

Resimli Tarih Mecmuası 84. sayısında yayınına son vermiş ve *Yeni Tarih* ismini alarak popüler tarih yayıncılığını sürdürmüştür. Ocak 1957 ile Eylül 1960 yılları arasında 45 sayı olarak çıkarılmıştır. Derginin yayıncısı Server R. İskit'tir.

Yeni Tarih Dünyası dergisi 17 Eylül 1953 ile 1 Ağustos 1953 tarihleri arasında 22 sayı olarak yayımlanmıştır. Alenen belirtilmemiş olsa da *Tarih Dünyası* dergisinin devamı niteliğindedir. Her iki dergi arasındaki isim benzerliği ve her iki derginin de yayıncısının Niyazi Ahmet Banoğlu olması bu görüşü güçlendirmektedir. Ayrıca *Tarih Dünyası* dönemin en tanınmış tarih yazarlarına dergide yer verileceği ve yeni prensipler doğrultusunda çalışılacağına vurgu yapmıştır. Bu yeni prensipler o güne dek başka hiçbir dergide görülmemiş resimlere, arşiv ve kütüphanelerde bulunan eşsiz ve orijinal belgelerin dergi aracılığıyla gün ışığına çıkarılarak okuyucuya sunulması, tarihe tanıklık etmiş kişilerden elde edilecek bilgilerin paylaşılmasıdır. Milli tarih adına yapılacak bu çalışmaların yanı sıra geçmişte Osmanlı-Türkiye ile ilişkide bulunmuş yabancı devletlerde ülkemiz ile ilgili tarihi vesikaların da ortaya çıkarılması yönünde çaba sarf edileceği belirtilmiştir.

Dergide yazıları yayımlanan yazarlar Niyazi Ahmet Banoğlu, Reşat Ekrem Koçu, Çağatay Uluçay, Süheyl Ünver, Sami Karayel, S. Borak, Kadircan Kaflı gibi alanında deneyimli ve tanınmış isimlerdir. *Yeni Tarih Dünyası*,1953'te Atatürk Özel Sayısı ve 1954 Yıllığı gibi ilave sayılar da yayımlamıştır.[25]

Dün ve Bugün dergisi kasım 1955 ile aralık 1956 arasında 48 sayı olarak yayımlanmıştır. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Feridun Kandemir'dir. Kandemir'e popüler tarih kitaplarıyla tanınan Eşref Ekicigil eşlik etmiştir. *Dün ve Bugün* dergisi diğer dergilerden farklı olarak haftada bir yayınlanan bir dergiydi, ele aldığı konular ağırlıklı olarak yakın döneme ait ve siyasi niteliktedir. Yakın döneme ışık tutan anılar, tanıklarla gerçekleştirilen söyleşiler ve güncel siyasi konular en sık başvurulan yazı kaynaklarıdır.[26]

Tarih Hazinesi dergisi 1950 ile 1953 yılları arasında İbrahim Hakkı Konyalı tarafından 17 sayı olarak çıkarılmış bir dergidir. İlk sayısında on beş günde bir olarak yayımlanacağı ifade edilen derginin 11. sayısından başlayarak ayda bir

[25] Özcan, ss. 193-194.
[26] **A.g.e**., ss. 200-201.

yayımlandığı görülmektedir. İlerleyen sayıların yayımlanmasında bazı düzensizlikler göze çarpar.[27]

Tarih Coğrafya Dünyası dergisi, nisan 1959'dan aralık 1959'a kadar 12 sayı olarak yayımlanmıştır. *Tarih Dünyası* ve *Yeni Tarih Dünyası* dergilerinin devamı niteliğinde olduğu söylenebilir. Dergi sahibi seleflerinde olduğu gibi Niyazi Ahmet Banoğlu'dur. 1959 yılının nisan ayında on beş günde bir olarak yayıncılık hayatına girmiş olan derginin ismi her ne kadar *Tarih Coğrafya Dünyası* şeklinde belirlenmiş olsa da ele aldığı konular ağırlıklı olarak tarih üzerinedir.[28]

Dergilerde Yunan-Rum kimliğine atıf yapan yazılara belli başlı konu başlıkları altında yer verilmiştir. Bu konu başlıkları birbirinden farklı gibi görünseler de hepsinin ortak amacının geçmişte Yunan-Rum soyundan gelenlerin ne denli nankör, hain ve acımasız olduğunu ispatlamak olduğu görülecektir. Bunlardan bazıları Mora İsyanını, bazıları Küçük Asya'nın işgali öncesi döneme atıf yaparken bazıları da 1919 İzmir'in işgali ve sonrasındaki cephe savaşları dönemine atıf yapar. Bu başlıklar: Osmanlı Devleti Aleyhinde Çalışan Rum Tercümanlar, Rum Derneklerinin Bölücülük Faaliyetleri, FROP'un Dini Siyasete Alet Eden Faaliyetleri, Ortodoksları Osmanlı Devletine İsyana Teşvik Eden Din Adamları, Pontus Rumlarının Çetecilik Faaliyetleri, Yunan Ordusunun Anadolu'da Sivil Halka Yaptığı Zulümler ve Yunan Siyasetçilerinin İzlediği Kışkırtma Politikaları olmak üzere yedi başlık altında sınıflandırılabilir.

3.1.1. Osmanlı Devleti Aleyhinde Çalışan Rum Tercümanlar

Büyük Doğu dergisinde 17 Aralık 1945 tarihinde yayımlanan "Satılan Devlet Sırları" isimli makalede Osmanlı Devleti'nde Mora İsyanı öncesine kadar tercümanlık işlerinin çoğunlukla Rum ve diğer gayrimüslim reayanın elinde bulunmasının Devletin parçalanması üzerinde yarattığı olumsuz etkilerinden bahseder:

> *"Rum tercümanlar Etniki Eterya ve bilhassa Moskoflar emrinde ve milletleri lehinde oldukları cihetle yakalanan evrak-ı muzirreyi örtbas etmek gayrı tercümelerle mühimlerini ortadan ref'eylemekle devleti*

[27] **A.g.e**., s. 194.
[28] **A.g.e**., s. 203.

şaşırtıcı başka yollara sevk ve imale edici tertibat aldıkları, dost ve gayrı dost devletler meyanında vâki şifahi mükâleme ve muhaberatı da ifaya tevessül ve bu bapta sui halleri görünenler idam edilmişti."[29]

"Rum çevirmenler, Etniki Eterya'nın ve özellikle Rusların emrinde ve kendi milletlerine yandaş oldukları için ele geçirilen belgelerden, kendi devletinin aleyhine olabilecek belgeleri gizlemeye yönelik farklı çevirilerle, önemli belgeleri ortadan kaldırma yoluyla devleti yanıltıcı, başka yollara yöneltici ve yönlendirici düzenleme yaptıkları dost ve düşman devletlerin arasında bulunan sözlü anlaşma ve bilgi alışverişini yerine getirmeye yeltenen ve bu konuda suçları olanlar idam edilmişti." Şeklinde çevrilebilecek olan paragrafta, geçmişte Osmanlı tebaası olan Rum tercümanlara Mora İsyanı sonrası artan güvensizlik ve bu güvensizliğe yol açan faaliyetlerde bulunanların cezalandırılmış olmasına gönderme yapılarak günümüzde de Yunan-Rum milletinin, ataları gibi güvenilmez insanlar oldukları yolunda bir mesaj verilmek istenmiş olabilir.

3.1.2 .Rum Derneklerinin Bölücülük Faaliyetleri

Resimli Tarih Mecmuasının resimlerle desteklenmiş olan "Rum İhtilalinin İlk İşaretleri" adlı makalesinde bir resmin altındaki açıklama: "O zamanlar Mora'da Rumlar, her ihaneti yaparlar ve sonra da Avrupalılara böyle tablolar yaptırarak zulüm yaptığımıza dünyayı inandırırlardı." şeklindedir. Yazının bulunduğu diğer sayfalara da Rumların Mora İsyanını tasvir eden kartpostallar eklenmiş.

Makalede Mora'daki isyan öncesinde Osmanlı coğrafyasında yaşanan bazı olayların isyanın habercisi olduğu ancak bu olayların devletin üst düzey yöneticileri tarafından pek dikkate alınmaması sebebiyle isyana, oluşum aşamasındayken erken müdahale edilemediği ve isyanın engellenemediğinden bahsedilmekte, bu yönde birkaç örnek yazarın yorumuyla verilmektedir. En göze çarpanlarına değinmek üzere verilen örneklerden ikisine konuyla yakından ilgili olduğu için burada yer verilmiştir:

Buğdan'dan bir vazife ile İstanbul'a dönmekte olan Mustafa Nazif Efendi, atlı arabasının tekerleğinin kırılması sonucu geceyi Yaş kasabasında bir Ulah Beyi'nin evinde geçirmek mecburiyetinde kalmış. Misafir olduğu evde Nazif Efendi'nin

[29] M. Sami Karayel, "Satılan Devlet Sırları", *Büyük Doğu*, S. 14, (Aralık 1945), s.y.

gözleri duvarda asılı bir levhaya takılıyor, levhadaki resimde ateşler içinde yanan bir şehir tasvir edilmiş ve bu şehrin İstanbul olduğuna işaret eden kesin deliller var. İstanbul kuşatmasını canlandıran bu resim Fatih Sultan Mehmet'in kuşatmasını değil aralarında Fenerli Rum Beylerinin de bulunduğu şapkalı üniformalı askerlerden oluşan yabancı bir orduyu, Boğaziçi'nde demirlenmiş yabancı kalyonları ve iskelede toplanmış yeniçerileri ve Müslüman halkı tasvir ediyordu. Bu resim karşısında tepesi atan Nazif Efendi hemen Rum Beyi'ni odaya çağırıp resmin ne manaya geldiğini sormuş. Önceleri verdiği cevaplarla bocalayan Rum Beyi türlü bahane ve yalanla soruyu geçiştiriyor. Nazif Efendi de çok üstelemenin doğru olmayacağına kanaat getirip sorguyu orada kesiyor. İstanbul'a döndüğünde ise başına geleni ve gördüğü resmi karşılaştığı herkese özellikle de devlet adamlarına anlatıyor, anlattıkları, dönemin Devlet Kethüdası Halet Efendi'ye kadar ulaşmış olsa da önemsenmiyor, hatta Nazif Efendi İstanbul'dan Anadolu'ya sürgün ediliyor. Mahmut II devrinin nüfuzlu simalarından biri olan Halet Efendi'nin Rumlara duyduğu sempati ve özellikle Divan Tercümanı Mihal'e karşı zaafı sebebiyle bu uyarılar dikkate alınmamış. Mihal'in çoktandır Yunan fesat cemiyeti (Etniki Eterya kastediliyor olmalı) üyesi olduğu da yazıda verilen bilgiler arasındadır.

Yazıda bahsi geçen başka bir olguya göre bir İngiliz sefirinin Mora'daki kıpırdanmalar hakkında Babıali'ye gizlice yaptığı uyarı üzerine Osmanlı sadareti bölgedeki durumu tetkik ve rapor etmesi için Rum asıllı divan tercümanı Nikola'yı görevlendiriyor. Bu şahıs Mora'da bir iç kalkışma belirtisi olmadığı yönünde rapor vererek sadareti yanıltıyor, önlem alınması ve olaya el konulmasına da engel olmuş oluyor. Nikola isimli bu kişinin Etniki Eterya'nın en sadık adamlarından biri olduğu sonradan anlaşılmış.

Yazar, dergideki bu yazısıyla Rum İhtilalinin ilk işaretlerini görmezden gelen Osmanlı Devleti'nin üst düzey yönetici ve yetkililerinin tedbirsizliğini eleştiriyor. Bu bilgilerin kaynağı açıklanmamış olmakla beraber yazarın isim ve soy isminin sadece baş harfleri belirtilmiş: G.S.[30]

[30] G.S., "Rum İhtilalinin İlk İşaretleri", *Resimli Tarih Mecmuası,* 3/ 26, (Şubat 1952), 1307-1310.

1955 tarihinde *Resimli Tarih Mecmuasında* yer alan "Girid'in Tarihi" başlıklı yazıdan bir kesit:

> *"1864 yılında yedi adanın Yunanistan'a verilmesi bu küçük krallığın hırsını büsbütün tahrik etti. Rumlar meşhur megalomanilerinin tesiriyle bir 'Büyük Yunanistan' tahayyül etmiye başladılar."*[31]
> *"Bu nizamnamenin maddeleri Türk ve Hristiyan azalar tarafından itirazsız kabul olunduğundan Babıalice resmen tasdik ve neşir ile adaya Hristiyan bir vali olarak Beroviç Paşa beş sene için tayin edildi. Bundan sonra nispeten sükûnet teessüs edilebildiyse de, merkezi Atina'da olan fesat cemiyeti boş durmuyor, mütemadi huzursuzluk vesileleri bulmıya, adada vaad olunan ıslahatın tatbikine mani olmaya çalışıyordu."* [32]

Girit Adası mücadelesi sırasında Osmanlı-Yunanistan arasında yaşananlar ve Ada Rumlarının Türklere yaptıklarına yapılan göndermede Etniki Eterya Cemiyeti aracılığıyla adadaki düzen ve asayişi bozmaya yönelik faaliyetler içinde bulundukları belirtilmiş. Bu tarihsel hatırlatma ile o dönem yapılanların 1955'te Kıbrıs'ta Yunan hükümeti tarafından tekrarlandığı imajı verilmek istenmektedir.

3.1.3. FROP'un Dini Siyasete Alet Eden Faaliyetleri

Yeni Tarih dergisinin "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Asılan Patrikler" başlıklı bu yazısında Osmanlı döneminde devlet aleyhine işler yapan ve Ortodoks halkı devlete karşı isyan için kışkırtan patriklerden ihanetleri ispat edilenlerin asıldıklarından bahsedilmektedir: "Türk'ün lütuf ve müsamahasını kötüye kullanarak vatanı parçalamaya çalışan bu patriklerin ihaneti inkârı, gayrikabil vesikalar ve kendi ifadeleriyle tespit edilmişti."

Dördüncü Mehmet devrinde Köprülü Mehmet Paşa'nın sadrazamlık dönemine denk gelen zamanlarda devletin içinde bulunduğu büyük güçlükler ve geçirdiği tehlikeli vaziyetler karşısında, gayrimüslim unsurlar ve bu arada özellikle Ortodokslar devlet aleyhine çalışmaya başladılar ve devletin bu kötü durumundan yararlanmaya kalkıştılar. İstanbul Patriği ve bütün Hristiyan Ortodoksların ruhani lideri olan Üçüncü Partenios, Ortodoks Kilisesi'nin varlığını bile Türklerin

[31] Mithat Sertoğlu, "Girid'in Tarihi", *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/ 71, (1955), 4155.
[32] **A.g.m**., s. 4157.

hoşgörüsüne borçlu olduğunu unutarak bu güç durumdan faydalanmak için gizlice harekete geçti ve Ortodoks Kilisesi'ne bağlı bulunan Eflâk ve Boğdan Voyvodalarını isyana teşvik etti. O, devlete karşı asi bir tavır takınan Eflâk Voyvodası Konstantin'e gönderdiği bir mektupta şöyle diyordu: "Müddet-i devr-i İslam tamam olmağa az kalmıştır. Velvele-i din-i İsevî tekrar âlemgir olacaktır. Ana göre tedarikte olasınız. Ankarib cümle vilayetler Mesihîler eline girip ashab-ı sâlih ve nakus tamamen memalike mâlik olsalar gerektir."

"İslam'ın devir süresinin tamamlanmasına az kalmıştır. Hristiyan dininin patırtısı tüm dünyayı kaplayacaktır. Ona göre hazırlık yapmalısınız. Yakında tüm iller Hristiyanların eline geçip iman sahiplerinin ve kilise çanının tüm memleketleri elinde bulundurmaları gerekir." şeklinde çevrilebilecek olan bu kısa mektubun yetkililerin eline geçmesi sonucu Partenios, Sadrazamın emriyle 24 Mart 1657 günü Parmakkapı'da asılmıştır.

Bu olaydan bir buçuk asrı geçkin bir süre sonra, Mahmud II devrinde Mora'da yerleşik Hristiyan halk ayaklanmış, Ortodoksların bağımsızlığını sağlamak ve Doğu Roma İmparatorluğu'nu canlandırmak için 'Hetaria' adlı bir dernek kurulmuştu. 'Hetariakon Filikson'[33] işin propaganda kısmını yürütüyor ilmî ve edebî alanda eserler üretiyordu. 'Etniki Etaria' ise doğrudan doğruya bir ihtilâl derneğiydi.

İsyana denk gelen günlerde, Moralı asilerin 1821 yılının mart ayının 21'ini 22'sine bağlayan gecesi her tarafta eş zamanlı bir şekilde harekete geçerek bütün Türkleri katledecekleri haberi yayıldı. Bu nedenle Müslümanlar şehirleri bırakıp kalelere çekilmeye başlamışlardı. Patra Adası Başpiskoposu Germanos, on bin kadar asi ile Patra kalesini kuşattı. Böylece başlayan isyan üç hafta içinde bütün Mora'ya yayılmış. Türkler her tarafta isyancılar tarafından vahşice katlediliyorlardı.

Hükümet tarafından bu hareketin gizli elebaşları aranmaya başladı. Soruşturma sonucunda asilerin üç zümre halinde çalıştıkları anlaşıldı.

Bu hususta bizzat yeni Sadrazam Benderli Ali Paşa'nın yaptığı sorgulama sonunda o sırada İstanbul Rum Patriği bulunan Moralı Grigorios ile Kayseri, Edirne, Tarabya

[33] Filiki Eteria kastediliyor: Dostlar Derneği.

Piskoposlarının ve birçok yerli Rum tüccarların isyancılara destek oldukları anlaşılarak bu kişiler tespit edilip tutuklanmış. Elde bulunan kuvvetli deliller karşısında hepsi suçlarını itiraf ederek vatana ihanetten dolayı idam edilmiş.

22 Nisan 1821 Pazar günü Grigorios, Patrikhane kapısı önünde ve diğer üç asi piskopos ile beş bozguncu da şehrin belirli yerlerinde asılmışlar.[34]

1958 yılında *Yeni Tarih Dergisi*'nde yer verilen bu yazı ile devlet aleyhine çalışan Ortodoks din adamlarının tarihte başlarına gelenler hatırlatılıyor. Bu hatırlatma Fener Rum Patrikhanesi ile Yunan Devleti yöneticileri arasında Kıbrıs Meselesi ile ilgili o dönemde yapılması muhtemel bir işbirliği ihtimaline karşılık üstü kapalı bir uyarı niteliği taşıyor olabilir. Bu yazıda, İstanbul Ortodoks Rum Kilisesi ve mensup din adamlarının Türk Devleti'ne güven vermeyen imajının devam ettiği anlaşılmaktadır. Geçmişte ihanet ettiler, günümüzde de ihanet edebilirler endişesi taşındığı açıktır.

Dün ve Bugün dergisinde yer alan "Patrikhane Neler Yapmıştı?" başlıklı bu yazıda İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin 1925 yılında düzenlenen bir toplantıda tüm Sen Sinod üyelerinin ortak kararı ile Rusya'ya yazmış olduğu bir başvuru mektubunun içeriğine yer verilmiş.

Elindeki bir vesikayı dayanak gösteren ve aynı zamanda İstiklal Savaşı'nda kahramanlık göstermiş dönemin Adana milletvekili olan Sinan Tekelioğlu, mektubun içeriğine atıfta bulunarak Patrikhanenin ülke için bir tehdit oluşturduğu uyarısını yapıyor.

Bu mektupta yazılanlara göre FROP, Rusya'dan Patrik ve Patrikhane'yi Türkiye'nin korumasından ve denetiminden kurtarmak amacıyla İstanbul'da [Vatikan benzeri] özerk bir din devleti kurulması için gerekenleri yapmasını istiyor.

Bahsi geçen belge, Emniyet Teşkilatı mensubu bir memur tarafından Patrikhane arşivinden izinsiz olarak alınmış ve teşkilatın Genel Müdürlüğü'ne bırakılmış.

[34] Münir Sirer , "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Asılan Patrikler", *Yeni Tarih Dergisi*, S. 15, (Mart 1958), 403-405.

Otuz yıl sonra ismini saklı tuttuğu bir arkadaşı tarafından yazara verilen diğer bir vesika suretinin içeriği de şöyledir:

> *"İstanbul Rum Patrikhanesinin, Lozan muahedenamesindeki sarahate mugayyir ve muhalif olarak Patrikhane mevkiinin tarsini zımnında Sovyet Rusya Hükümeti ile siyasi muhaberatta bulunduğunu ihbar etmek için gerek Rusya'ya bir Rühban heyeti izamı ve gerek suveri saire ile Patrikhane'nin kemafissabık siyasetle iştigalini müsbit siyasi evrakın zabıtaca elde edilmesine hizmet eylemek suretiyle meşhut olan sây ve gayretinizden dolayı Hükümet namına beyanı takdir ve teşekkürat olunur efendim."*

Yukarıda orijinal haliyle verilen yazının günümüz Türkçesine çevrisi: "İstanbul Rum Patrikhanesinin, Lozan antlaşmasındaki açıklığa aykırı ve muhalif olarak Patrikhane konumunun sağlamlaştırılması amacıyla Sovyet Rusya Hükümeti ile siyasi haberleşme içinde olduğunu ihbar etmek için gerek Rusya'ya bir din adamları heyeti gönderilmesi ve gerek geri kalanlar ile Patrikhane'nin eskisi gibi siyasetle ilgilenmesini ispatlayan siyasi belgenin zabıta tarafından elde edilmesine hizmet etmek yoluyla gösterdiğiniz emek ve gayretinizden dolayı Hükümet adına beğeni ve teşekkürler sunulur efendim." şeklindedir.[35]

Yazıda ayrıca, Patrikhane'nin kendisini özerk bir devlet olarak konumlandırma amacına ilişkin pek çok yayın olduğundan bahsedilmiş. Buna örnek olarak Amerika'dan hareket eden üç yüz kişilik bir kafile, kiraladıkları Yunan bandıralı bir gemiyle önce Pire'ye gidiyor ve orada bir takım girişimlerde bulunduktan sonra aralarından seçtikleri otuz kişiyi İstanbul'a gönderiyorlar. İstanbul'da özerk bir Patrikhane kurulması için gerekli plan ve projeler üzerinde görüşmeler yaptıktan sonra Yunanistan'a dönüyorlar. O sıralarda Patrikhane'nin de kendisine yeni bir yerleşke olarak Aya Sofya- Sultanahmet çevresinde bir yer araştırdıkları dönemin gazete haberlerinde yer almış.

Amerika'dan gelen kafile Yunanistan'da gençlerin ve halkın katılımıyla, 1 Mayıs 1955'te, Patrikhane Hükümetinin kurulması için bir protesto gösterisi düzenlemişler.

[35] Sinan Tekelioğlu, "Patrikhane Neler Yapmıştı?", *Dün ve Bugün*, 2/35, (1956), 6.

Yazının devamında Tekelioğlu, hükümetin bu konu üzerine ciddiyetle eğilmesi gerektiğine dikkat çekmiş. Yunan Hükümetinin anayasa gereğince İstanbul Rum Patrikhanesi'ne bağlı olması nedeniyle konunun tehlike arz ettiği vurgulanmış.[36]

1955 yılında gazetelerde yer alan güncel bir konu üzerinden 1925'te düzenlenen ve otuz yıl sonra ele geçmiş bir belge ile İstanbul Rum Patrikhanesinin Vatikan gibi özerk olmak üzere gizli faaliyetler içinde olduğuna dikkat çekilmiş. Patrikhane ve 'diaspora'[37] Rumlarının Türk Devleti'nin bağımsızlığına gölge düşürecek faaliyetler içerisinde oldukları aktarılmıştır. Türk Devlet yetkililerinin dikkati mevcut tehlikeye çekilmek istenmiştir. Kıbrıs Sorununun gündemde olduğu bir zamanda Yunan propagandacılarının Amerika'da yaşayan Rumları seferber etmekte gecikmedikleri ortaya konmaktadır. Patrikhanenin devlet aleyhindeki çalışmaların baş aktörlerden biri olarak göüldüğü ve bu kuruma hala şüpheli yaklaşıldığı görülmektedir.

Tarih Hazinesi dergisinde yer alan "Patrikhane Orta Kapıyı Niçin Açmalıdır?" başlıklı yazı *Büyük Doğu* dergisinde Necip Fazıl tarafından yapılmış espriye atfedilen bir yorum yazısıdır. Necip Fazıl'ın esprisi şu şekildedir: "Patrik Athenagoras manevi Bizans İmparatoru diye tavsifini eğer istemiyorsa tam 131 yıl önce kapatılan bu kapıyı derhal açtırmalı, altın kartallı mücevherini de müzeye koymalı."

> *"Vaktiyle bu kapıdan patrikhaneye gidilirdi. Fakat 1821'de Patrik Grigoryus'un Sultan Mahmud'un emriyle bu kapı üzerinde asılmasıyla bu giriş yeri kapatıldı. Ancak Rabbani hikmetin tayin ettiği zamanda, o cinayetin cezası verildiği vakit açılacaktır. Türk Ortodokslarının dini reisi Papa Eftim, bu kapını kapalı tutulmasında gizli, siyasi maksatlar olduğunu ve kapını açılmasını Türk-Yunan dostluğunun samimiyetine inanmak için istiyor. Kapının hala kapalı kalması 'O cinayetin cezası verildiği vakit bu methal açılacaktır.' vasiyetinin daima devamda kaldığına bir delildir.*
>
> *40 yıl önce bir Türk muharrir 'Fener Mahallesi Osmanlı İmparatorluğu'nun dışındadır.' demiş. Bu sözün, 'Fener mahallesi Türkiye Cumhuriyeti içindedir.' şeklinde söylenebilmesi için orta*

[36] Tekelioğlu, **a.g.m.**, s. 22.

[37] Diaspora: Yurtlarından koparak çok uzun zamandan beri başka yerlerde azınlık olarak yaşayan bir kavim, ulus veya inanç mensuplarını ifade eder: Wikipedia, Erişim: 10 Ekim 2019, http://tr.m.wikipedia.org

kapının açılmış olması gerekmektedir. Yani, Sayın Athenagoras'ın bir siyasi mümessil olarak değil, İsa'nın mabedinde gerçek bir patrik olarak bulunmaları gerekir. Ayrıca papaz elbisesi üzerinde parlayan bir mücevheri de tarihi müzesine koyması lazımdır. Çünkü bu mücevher, Patrik Yuvakim'in matem tutar gibi kara elbisesinin üzerinde kıymetli takdirden uzak bir mücevher parlıyordu ki, bu mücevher Şark Hristiyan İmparatorluğu'na remiz ve işaret olan ve asırlardır bir gelenek olmak üzere patrikten patriğe geçen bütün milletin emel ve ümidini temsil eden Bizans'ın kanatları açılmış altın kartalıdır."[38]

Yazıya göre, Patrikhanenin orta kapısının kapalı durması ve Bizans'ın sembolü olan çift başlı altın kartal kolyesinin patrikler tarafından hala takılıyor olması, Patrikhane'nin Türkiye Cumhuriyeti karşıtı bir tutum sergilediği düşüncesini güçlendirmektedir. Orta kapının açılması belirli bir şarta bağlanmıştır. Buna göre orta kapının Patrik Grigoriyus'un idamının cezası ilahi güç tarafından Türk Devleti'ne ödetildikten sonra açılması vasiyet edilmiştir. Kapının açılması için bu intikamın alınacağı gün beklenilmektedir. Çift başlı kartal simgesinin patrikler tarafından takılıyor olması da Bizans'ın eski coğrafyasında yeniden kurulması hayalinin canlı tutulmaya gayret gösterildiğinin bir işareti olarak görülüyor. Bunlardan vaz geçilmemesi Yunanların Türklerle uzlaşma konusunda samimi olmadıklarının bir göstergesi olarak değerlendiriliyor.

3.1.4. Ortodoksları Osmanlı Devletine İsyana Teşvik Eden Din Adamları

*Resimli Tarih Mecmuası*nın ekim 1953 tarihli sayısının Tarih Bir Tekerrürden İbarettir bölümünde yer verilen bir yazıda Spridon Vlahos'un İstanbul'un Osmanlılarca fethinin 500. yıldönümünde Yunanistan'da matem ayinleri yapılmasını ve kilise çanlarının matem temposu ile çalınmasını sağladığından bahsediliyor.

Ayrıca Vlahos'un, Yunan Kıbrıs Komitesi'nin başkanı ve Kıbrıs Baş Keşişi Makarios'un akıl hocalığını yaptığı da öne sürülmektedir.

"Tarihte bazı kitleler kafalarına girmiş olan herhangi bir fikir üzerinde ısrar eder ve bu sabit fikre saplanarak neticenin nereye varacağından bihaber ısrarda inat ederler; mesela bazı Balkanlı Ruhanilerin de artık dostluğa aykırı ve modası geçmiş fikirlerde ısrarları gibi[…]

[38]M. Faruk Gürtunca, "Patrikhane Orta Kapıyı Niçin Açmalıdır?", *Tarih Hazinesi*, S. 16, (Mayıs 1951), 813-814.

Birçok milletlerde ve masonlarında sembol olarak kullanılan iki başlı kartal Yunan milletinin nazarında Megali ideanın tarihi ve asli timsalidir. Binaenaleyh bu gibi siyasi sembolleri ruhanilerin boynundan çıkarmak onların en yüksek dinsel başkanlarına düşen vazifedir."[39]

Yunan Kilisesi Başpiskoposu İspiro'nun tarihî iki başlı Bizans kartalını boynunda taşıdığı belirtiliyor. Yazıda, din adamının siyasi emellere hizmet ettiğine işaret eden hal ve tutumu eleştirilmektedir. Türk ve Yunan dostluğunu zedeleyecek işlerden uzak kalması, eski hülyaları körükleyecek işlere bulaşmaması gerektiği dile getirilmiş. Yunanistan'ın sadece siyasiler aracılığıyla değil, din adamlarını ve dini de siyasete alet ederek Kıbrıs'ta Rum halkı kışkırttıkları yönündeki işaretler değerlendirilmiştir.

Yeni Tarih Dünyası dergisinin "Kıbrıs Türktür" başlıklı yazısında genel olarak Yunanları değil sadece Kıbrıs Başpiskoposu Makarios'u hedef alan yazılar dönemin popüler tarih dergilerinde sıkça yer almaktadır. Bu tür yazılarda Makarios'a yöneltilen eleştiriler oldukça serttir ve kendisinin bir din adamı olarak halkı birleştirici, yatıştırıcı ve barışa sevk edici açıklamalar ve işler yapmak yerine halkı kin ve nefretle doldurup Türklerin Ada'yı terk etmelerini sağlayacak tacizlere teşvik ettiği dile getirilmiştir. "İlaveten boş ve şımarık iddialarla müttefik Yunanistan ve Türkiye'nin arasını açmayı ve komünizme hizmet etmeyi kendine görev bilmiş bir 'serseri', 'şarlatan' ve 'komünist haini'" olduğu ifade edilmiş. Öyle ki Makarios'un güttüğü Yunanistan ile Ada'yı birleştirme davasının, Yunanistan açısından bakıldığında, olumsuz sonuçlar doğuracağı için Papazın zararlı faaliyetler içinde olduğu belirtilmiştir.[40]

15 Ekim 1953 tarihli *Hürriyet* gazetesinde çıkmış ve Sedat Simavi'ye ait olan "Makariyos'a Cevap" başlıklı bir yazı *Yeni Tarih Dünyası* dergisinin "Kıbrıs Özel Nüshası"nda yer bulmuştur.

[39] "Tarih Bir Tekerrürden İbarettir", *Resimli Tarih Mecmuası*, 4/46, (Ekim 1953), 2655.
[40] Macid Uygur, "Kıbrıs Türktür", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/ 9, (1954), 396.

Yazarın vefatından önce kaleme aldığı bu yazıda Makarios'a cevabı oldukça sert ve tehdit içeren bir üsluba sahiptir. Bundan dolayı Türk kamuoyunun Kıbrıs Meselesiyle ilgili olarak gergin bir safhaya ulaştığı yorumu yapılabilir. Simavi'nin Makarios'a cevaben kaleme aldığı yazıda, Papazın Amerikalı senatörleri kendi emelleri doğrultusunda ikna girişimlerinin yersiz olduğuna çünkü Kıbrıs meselesinde Amerikalıların söz hakkı bulunmadığına işaret ediyor. Bu meselenin sadece iki tarafı bulunduğunun ve bu tarafların İngiltere ve Türkiye olduğunun altını çiziyor. Bu yoruma karşılık, Papaz Efendi, Ada'da Rumların çoğunlukta olduğu cevabını verecek olursa, Ada'nın İngiltere'ye geçici süreyle emanet edildiği zaman Müslüman-Türk nüfusunun Rumlara oranla daha çoğunlukta olduğunu hatırlatıyor. Papazın, Ada'nın özerkliği veya Yunanistan'a ilhakına yönelik ısrarına devam etmesi halinde Ada'da kan dökülmesine sebep olacağını ve bu gerçekleştiğinde iki halk arasında azınlık-çoğunluk dengelerinin değişeceğini o yüzden nüfus konusuna kafa yormasının gereksiz olduğunu dile getirmiş:

> *"Makariyos efendi, sizin din adamı olduğunuzu rivayet ediyorlar. Şayet öyle iseniz, dindaşlarınıza kötülük değil uysallık ve iyilik tavsiye ediniz. Yoksa tuttuğunuz yol kötüdür. Bu yol dindaşlarınızı felakete sevk edebileceği gibi sizi de ipe kadar götürür. Gelin, beni dinleyin, bu işten vazgeçin. Yaksa şahsi ihtirasınızı tatmin hevesi ile bugün bütün Ortodoksluk kilisesinin başına bir bela açmanız işten bile değildir."* [41]

Popüler Tarih dergilerinde ve dolayısıyla onların yararlandığı tarih kaynaklarında Ortodoks din adamlarının geçmişte bağlı bulundukları Osmanlı Devleti'ne yönelik sadakat veya hainlikleriyle ilgili algının nasıl olduğuna bakmak gerekir. Makarios'un Kıbrıs Sorununda oynadığı başat rol göz önüne alındığında, kendisinin gündemde olduğu süre zarfında, popüler tarih dergilerinde, Osmanlı tebaası Ortodoks din adamlarının devlet aleyhine yürüttüğü faaliyetlere atıflar yoğun olmuştur.

Öte yandan Ruhban sınıfının birkaç istisna hariç Mora İsyanı'na dek Osmanlı yöneticileri nazarında olumsuz bir imaj uyandırmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Hatta ruhban sınıfı içerisinde Rumların Mora'da bağımsız bir devlet

[41]Sedat Simavi, "Makariyos'a Cevap", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), 391.

kurma isteğine sıcak bakmayanların sayısı azımsanmayacak kadar fazladır(AnonimPederler Öğretisi).[42] Bu isyanı kimileri Fransız İhtilalinin yaymış olduğu özgürlük, eşitlik, kardeşlik, milliyetçilik akımlarına, kimileri Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama arzusu içinde olan, Panslavizm politikası güden

Rusya'nın kışkırtmalarına, kimileri ise Mora yöresindeki halkın yıllarca ağır vergiler altında ezilmesinin verdiği bıkkınlık ve ekonomik buhrana veya hepsinin toplamına bağlamaktadır. İsyanda bu sebeplerin hangisi ağır basmış olursa olsun bağımsızlık taraftarı Rumlar içerisinde Ruhban sınıfını, kendilerini desteklemedikleri gerekçesiyle çok ağır eleştirenler de olmuştur (Adamantios Korais- Kardeşlik Öğretisi).[43]

Yeni Tarih Dünyası dergisinde yayımlanan "Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış" başlıklı yazıda Osmanlı tebaası Rumların din adamlarının siyasi faaliyetlerine değinilmiştir. Ruhban sınıfı içerisinde tamamen milliyetçi duygularla olmasa bile Türk-İslam İmparatorluğu Osmanlı aleyhine faaliyetlerde bulunanlar da mevcuttur. Bunlardan birkaç tanesine bu yazıda yer verilmiştir. Bu yazıda anlatıldığına göre Kıbrıs Adası Osmanlılar tarafından zapt edildikten sonra Ada'da yaşayan yerli halk, Ada'nın önceki hükümran devletleri öyle alıştırdıkları için, kitleler halinde Müslüman olmaya başlamışlar. Bu durumu öğrenen Patrikhane, İslam'a geçişteki artışın önüne geçmek için dönemin Padişahını ikna etmeye yönelik bir bahane ile saraya giderek konuyla ilgili şikâyetini dile getirir. Ada halkının inancından dolayı değil cizye vergisinden muaf tutulmak için İslam'a geçtiklerini, buna izin verilmesi halinde daha çok sayıda kişinin İslam'a geçerek vergiden muaf hale geleceğini, bunun da saray hazinesinde maddi kayıp yaratacağını söyler. Söyledikleri mantıklı bulunur ve Kıbrıs için bir padişah buyruğu çıkarılarak Ada halkının Müslüman dinine geçişine yasak getirilir.

Diğer yandan Venediklilerin eritmiş olduğu Ortodoks nüfusun arttırılması için çalışmalar yapma yetkisi alan Patrikhane, Ada'da metropolitlikleri oluşturmuş ve Ortodoksluk mezhebini yaymıştır. Katolik Venediklilerin yıktıkları eski kiliseleri de

[42]Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, ss. 134-135; *Geçmişten Bugüne Yunanlılar: Dil, Din ve Kimlikleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 130.
[43] Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, ss. 157-160.

tamir ve yeni kiliseler inşa ettirerek bunları Ortodoksların tasarrufuna bırakmıştır. Tüm bunlarla da yetinmeyip gayrimüslim halkı kendi yöntemleriyle eğiterek Müslüman halka karşı birlik halinde ve amansız bir düşman olarak yetiştirdikleri iddia ediliyor.

1824 yılına gelindiğinde ise Mora İsyanı kışkırtıcıları, Kıbrıs Adası'na da Ortodoks Piskoposluğu nezdinde Kiprianos adındaki birini elçi olarak göndermişler. İsyan tahrikçileri oldukları ortaya çıkan Kiprianos ve üç ayrı metropolit de ölümle cezalandırıldılar. Ada'da Müslüman ahaliye yönelik saldırıların sorumlusu bu din adamları olarak görülmüştü. Aynı yazıda asıl fesat yuvası olarak görülenler İstanbul Patrikhanesi ve ona bağlı çalışan din adamlarıdır. Amaçlarının Osmanlı Devletini parçalayarak Ayasofya'yı tekrar kilise haline getirmek, çift başlı kartal bayrağını yeniden dalgalandırmak yani Bizans'ı canlandırmak olduğu da ifade edilmiştir. Kıbrıs, İngiltere idaresi altındayken, 1931 senesinde Ada'da çıkan isyanın da din adamlarının tahrikleri sonucu geliştiğinden bahsediliyor. Nihayet derginin çıkarıldığı 1954 senesinde Ada'da gerginliği tırmandıran söylemler ve eylemlerin baş aktörü Makarios'a değinilerek her türlü karışıklık ile Ortodoks din adamları arasındaki bağlantıya vurgu yapılıyor.[44]

Sonuç olarak Türk tarih yazımının popüler kanadında Rum-Ortodoks din adamlarının hafızalarda bıraktığı imajın olumsuz olduğu, Makarios'un bir din adamı olması ve Ada'daki şiddet olaylarını örgütleyen biri olması nedeniyle bu olumsuz imajı perçinleyen bir kişi olduğu görülmektedir. Ruhban sınıfının her fırsatta ve devletin en sıkıntılı zamanlarında 'Büyük Düş'[45] ülküsüne ve Haçlı zihniyetine hizmet eden söylem ve işlerde bulundukları kanısı yerleşmiş görünüyor. Bu kanıyı güçlendirmek için tarihin tanıklığına ihtiyaç duyulduğundan, geçmişte yaşanmış ve yaşandığı var sayılan olgular dergi yazıları aracılığıyla okurlara hatırlatılıyor.

[44] Sadettin Pirali, "Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), 400-401.
[45] Büyük Düş (Megali İdea): " Roma İmparatorluğu döneminden İstanbul'un Fethi'ne kadar uzanan süreçte Bizanslılara ait olan toprakların Bizans'ın mirasçıları oldukları gerekçesiyle Yunanlılarca geri kazanılması ülküsüne dayanan bir düşünce ve siyasi hedefi ifade eder. Sonyel, **a.g.e**., s. 47.

3.1.5.Pontus Rumlarının Çetecilik Faaliyetleri

Dün ve Bugün dergisinde yer alan "Puntos Meselesinin İçyüzü" başlıklı bir yazıda, Milli Mücadele yıllarında Karadeniz kıyılarında Papazların bağımsız olma arzusuyla Rum halkı, Türklere karşı tahrik etmeleri nedeniyle başlarına gelenler dönemin merkez ordusu kumandanı Nurettin Paşa'nın tanıklığıyla aktarılmış.

"Bu yazıda, 1904'ten 1919'a dek faaliyet gösteren Pontus Derneği'nin görünüşte Edebî bir topluluk olmalarına rağmen gerçekte bağımsızlık için ayrılıkçı ayaklanmalar çıkarmaya yönelik işlerle meşgul bir kuruluş olduğu ifade ediliyor. Yayınladıkları eserler de bu yöndeki kanaatleri güçlendirmektedir. Dernek yönetmeliği uyarınca yirmi yaşına basmış her Rum'un silah bulundurma hakkına sahip olduğu ve gerektiğinde bu silahı kullanma görevini yerine getirmekten kaçınılmaması yönünde maddeler mevcuttur. Aksi bir durumda bu kişileri yargılayacak bir mahkemenin varlığından söz edilmiş. Öyle ki, bu mahkemenin kişiyi suçlu bulması halinde ona idam cezası verme ve bunu uygulama yetkisine sahip olduğu aktarılıyor. Bu mahkemede, yargılama işinin ise üç din adamı tarafından yapıldığı, zengin ve fakirlerden toplanacak para miktarına kilisenin karar verdiği, toplanan paralar ile silah temin edildiği, silahların yirmi yaş ve üzeri Rumlara teslimi sırasında dini tören yapıldığı ve bu tören esnasında Hz. İsa, vatan ve millet adına ant içirildiği belirtiliyor.

Üzerinde Pontus Derneğinin etiket ve damgasını taşıyan vesikalardan elde edilen bilgilere bakılırsa Yunan Devleti Pontusluları Türk boyunduruğundan kurtarmak için kıyıda Samsun çevresinden başlayarak içerde Sivas ve Akdağ Maden'i civarındaki köylerine dek uzanan bölgede yaşayan tüm Rumları isyana teşvik ederken bölge dışında kalanlara ise her türlü desteği vermeye yöneltiyor.

Yazar, bu derneğin barış ve kardeşlik çağrısı yapmakla yükümlü olan metropolit ve papazlar tarafından yönetilmesinin yarattığı ironiye vurgu yapıyor. Bu durumu ispatlamak için Trabzon Metropoliti Hrisantos Efendi'nin, 20 Ağustos 1919'da, yazdığı telgrafı okuyucuların dikkatine sunuyor. Bu telgrafta, Hrisantos Efendi General Harbour ile gerçekleştirdiği görüşmede ona, Miralay Repington'ın da yöredeki çok sayıda köyün savunulması için daha büyük kuvvetlere gereksinim olduğunu düşündüğünü söylüyor ancak Hrisantos Efendi Pontusluların iyi eğitilmiş

ve düzenli birliklerden oluştuğundan bahsediyor. Bu birliklerin Amerikan birlikleriyle birlikte harekât yapabilecek düzeyde iyi eğitim almış kişiler olduklarının garantisini veriyor. Batum, Samsun ve Trabzon'da Pontusluların başarılı olacaklarının kesin olduğunu dile getiriyor. Ermenilerin kendilerinden önce davranarak Amerikalıların desteğini almaları ihtimalinden duyduğu endişeyi de dile getiriyor. Bu konunun Pontus Dernek Başkanı Vasilso Yovanidis aracılığıyla Trabzon ve Batum'a bildirilmesini istemiş.

Yazının devamında, Pontus Cemiyeti ve din adamlarından başka, Göçmen Derneklerinin de aynı amaçlar uğruna yürüttüğü eylemlerden bahsediliyor. Göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenmesi için kurulan bu derneklerin, Rusya ve Anadolu'nun uzak yerlerinde yaşayan Rumların Pontus bölgesine taşınmalarını sağlayarak bölgede Rum nüfusunun artmasını ve bu sayede demografik üstünlüğü ele geçirmeyi amaçladıklarından söz edilmiş. Bu derneğin başkanı ise Samsun Metropolitinin Yardımcısı Eftimos Zilos isimli din adamıdır.

Yazıdan da anlaşılacağı üzere, eski Pontus Rum Devleti'nin sınırları olan Doğu Karadeniz bölgesinin bazı kesimlerinde, Osmanlı zamanında da varlığını sürdürmüş olan bazı Rum dernekleri, gerçekleştirdikleri gizli eylemler ve dini milliyetçilikle sentezleyen din adamlarının etkin rol aldığı çalışmalar vasıtasıyla birtakım silahlı milis güçler kurulmasına öncülük ettikleri belgelerle açıklanmıştır. Bu amaçlarını yerine getirmek için güçlü ülkelerin temsilcileriyle görüşmekten ve bu görüşmelerde amaçlarını ve bu yönde gerçekleştirdikleri gizli faaliyetleri açıkça ifade etmekten çekinmedikleri de göze çarpmaktadır.

Bölgedeki Müslüman ahaliye Pontuslu Rumların ekonomik baskılar, ev yağmalama ve yakma eylemleri ile yerli halkı bölgeden göçe zorladıkları, bunlar sonucunda pek çok can ve mal kaybının oluştuğu belirtiliyor.

Bölgede cereyan eden bu tür saldırı olayları yüzünden I. Dünya Savaşı sırasında askeri birliklerin, Müslüman vatandaşları korumak için bölgede kaldıkları ve cephelere aktarılamadıkları, Rum çetelerinin jandarmanın bile giremediği sarp arazilerde konuşlandıkları, ateşkes sonrasında ise daha fazla taşkınlık yapmaya başladıkları ifade ediliyor.

Milli Mücadele'nin başlamasıyla, Rum ve Ermeni vatandaşların da bu mücadeleye katılmaları için davet edilmiş ancak onlardn kimse ulusal direnişe katılmamış, tam tersine Türklere karşı silahlanmışlar, hal böyle olunca onların silahları toplatılmış.

Silahlarını Türk ordusuna kaptıran Pontus Rumları, dağlardaki çetelere katılarak niyetlerini açıkça ortaya koymuşlar. Dağa çıkanlara evlerine geri dönmeleri için süre tanınmış ve dönenlere hiçbir şekilde ceza verilmeyeceği duyurulmuş. Duymayan varsa diye ek süre verilmiş.

Bulundukları bölgede yeniden Pontus Devleti kurma emellerinden hiçbir şekilde vazgeçmeyen Rumlar, Türklerin bu güçsüz dönemini bir fırsat olarak görüp Türk düşmanlığını körüklemeye yönelik faaliyet göstermişler.

Yazıda ayıca Pontus çetelerinin bölgedeki sivil halka ve ordu birliklerine saldırılar düzenledikleri, bir kısım ordu birliklerini bu bölgede meşgul ederek Yunan ordusunun yükünü hafiflettikleri ifade ediliyor.

Yunan donanmasının Karadeniz kıyılarına saldırı ateşi nedeniyle bu bölge de savaş mahalli haline getirilmiş. Sekiz kişilik bir çetenin gizlendiği eve yapılan baskın sırasında çıkan yangın, civardaki evlerden çıkan pek çok haydut ve asker kaçağının da yakalanmasına vesile olmuş. Okullarda, öğretmenler tarafından, pek çok çocuğa Türk düşmanlığı aşılandığı ve isyana yönelik cesaretlendirici telkinler verildiği anlaşılmış.

Büyük Millet Meclisi, Pontus Rumlarının tüm asiliği ve düşmanca faaliyetlerine rağmen ele geçirilen esirlere, yüksek ahlaklı Türk milletine yakışır bir şekilde adil ve merhametli davranıldığını belirtmiştir."[46]

Yukarda tamamı günümüz Türkçesine çevrilerek aktarılan dergi yazısında Yunan-Rum imajı söz konusu olduğunda çoğu kişi tarafından kabul gören ve en bilinen tanımlamalar göze çarpmaktadır. Osmanlı-Türkiye sınırları içinde nerede YunanRum varsa, ellerine fırsat geçtiğinde, Türk Devleti'nin en zayıf olduğu zamanı kollayıp devlete zorluk çıkarmışlardır. Din adamı, sıradan insanı veya öğretmeniyle tüm Rumlar, Yunan hükümetinden aldığı destek ile topyekûn

[46]N.Nazif Tepedelenlioğlu, "Puntos Meselesinin İçyüzü", *Dün ve Bugün*, S. 21, (1956), 10-11.

Türklere karşı isyan etmiş ve Müslüman halka zulmetmiştir. Bağımsızlık veya Yunanistan'a katılma amacıyla dernek görüntüsü altında Türkler aleyhine çalışmalar yürütmüşler, kilise ve ruhban sınıfı da bu çalışmalara destek vermiştir. Hem silahlı hem de ideolojik propagandalar yapılmıştır. Rumların tüm bu ihanetlerine rağmen Türk hükümeti her zaman savaş kanunlarına uygun hareket etmiştir.

Resimli Tarih Mecmuası'nda yer bulan "Milli Mücadelede Pontus-Sarı Yani Çetesinin Yakalanması" adlı yazı öyküleştirilmiş bir üslupla Pontus-Sarı Yani çetesinin denizde, Türk bahriyesi tarafından nasıl ele geçirildiği anlatılmış. Yazıda çete üyesi Pontus eşkıyalarının Trabzon yöresinde yaşayan Müslüman ahaliye çoluk çocuk, kadın, yaşlı demeden hunharca gerçekleştirdikleri katliamlardan kısaca bahsedilmiş. Çete üyeleri 'canavar' olarak nitelendirilmiştir.[47] Geçmişte gerçekten yaşanmış bir olgu mu, kurmaca mı yoksa her ikisinin sentezi mi olduğu net anlaşılmayan bu yazı aracılığıyla çeteci Rumlara yapılan bu gönderme, 1955 tarihinde aktüel olan Kıbrıs meselesiyle ilişkilendirilebilecek olumsuz hatırlatmalardan biridir.

3.1.6. Yunan Ordusunun Anadolu'da Sivil Halka Uyguladığı Zulümler

1958 yılında Yeni Tarih Dergisi'nde yayımlanan "Aleyhimize Daima Fırsat Yaratan ve Caniyâne Hareketler Yapan Yunanlıların İzmir İşgalinde Yaptıkları Hakkında Mühim Bir Vesika" başlıklı bu yazıda İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali dönemine ve bu süreçte Yunan ordu mensuplarının zulmüne ve kural dışı uygulamalarına gönderme yapılıyor:

"Gösterdiğimiz efendiliğe karşı daima düşmanlık gördüğümüz kötü komşumuzun ellerine fırsat düştükçe neler yaptıklarını anlatan bu vesikayı, bugün Kıbrıs'ta insanlık dışı caniyane hareketleri dolayısıyla bir ibret notu olarak neşrediyoruz.

28/29 mayıs 1335 (1919) tarihli olan bu şifre 16 mayısta çekilmiş bir telgrafnameye zeyildir. Bunda aynen şöyle denilmektedir:

[47]Tevfik İnci, "Milli Mücadelede Pontus-Sarı Yani Çetesinin Yakalanması", *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/67, (1955), 3937-3939.

Harbiye Nezareti celilesine,

16 Mayıs 35 tarihli telgrafnameye zeyildir:"

(Telgraf metninin günümüz Türkçesine çevirisidir.)

"İzmir'deki Yunan kumandanı 25 Mayıs 1919 tarihinde subayların ailesiyle birlikte uluslararası İstanbul'a gönderilecek şeklinde bir ilan yaparak Cuma günü kışlaya toplanan subayları ailesiz olarak bir Yunan vapuruyla meçhul bir yere göndermiştir. Tedbir subayları kışlada bırakılmıştır. 24 Mayıs 1919 tarihinde nüfuzlu ve itibarlı kimselerin tutuklanmasına başlanmış olması, ileri gelenlerin tamamen tutuklanıp ve sürgün edilecekleri söylentilerini kesinleştiriyor. Gazeteler de bunu doğrulamaktadır. Valinin hiçbir yetkisi kalmadığı, polislerin silahlarının alındığı, karakollara ve kışlaya Yunan bayrağı çekildiği ve Yunanistan'dan jandarma getirildiği yolcuların ifadelerindendir. İşgal edilen yerlerde özellikle kaza ve köylerde katliam ve yağma devam etmektedir. Bugün Aydın da Yunanlılar tarafından işgal edildi, az sayıda birlikten ibaret olan Yunanlılar, Rum çetelerinin kendilerine katılmasıyla günden güne çoğalarak yok etme politikası için ilerliyorlar. Ahaliden hiç kimse Yunan işgaline razı değildir. Ancak hükümetten emir veya yönlendirme gelmedikçe eylem girişimleri gereksiz veya zararlı olduğu kanısı ile kararsızlık içindedirler. İzmir'den alınan sağlam bilgilere göre subaylar ve ailelerine gerçekleşen saldırı pek düşmanca hatta bir ihtiyar subay ile resmi elbiseli bir okul öğrencisinin rıhtımda parçalandığına bir İtalyan amirali şahit olup üzüntüsünden bayıldığı sağlam haber alındı. İzmir'de yabancıların gözü önünde gerçekleşen felaketin burası gibi yabancı bulunmayan yerlerde daha şiddetle takip edileceği ve subayların da esir edilip gönderileceği süregelen halden anlaşılıyor. Subaylar ve ailelerinin böyle bir üzüntü verici neticeye maruz kalmamak için gerekli önlemlerin alınması ve lazım gelen talimatın derhal emir ve yerine getirilmesini önemle rica ederim. (27/Mayıs/1919, Denizli'de On birinci fırka ahzıasker kalemi reisi Tevfik)"[48]

[48] "Aleyhimize Daima Fırsat Yaratan ve Caniyâne Hareketler Yapan Yunanlıların İzmir İşgalinde Yaptıkları Hakkında Mühim Bir Vesika", *Yeni Tarih Dergisi*, S. 20, (Ağustos 1958), 488.

Bu belgede Yunan subayların ele geçirdikleri Türk esirleri meçhul bir yere gönderdikleri, subay ailelerine kötü davrandıkları, hatta küçük bir çocuğu rıhtımda parçaladıkları verilen bilgiler arasında. Yazıda yer verilen telgraf ekinde Yunan askerlerinin savaş kanunlarına uymayan birtakım uygulamaları eleştiriliyor. Yazının giriş kısmındaki yorumda günümüzde Kıbrıs'ta yaşanan olaylar nedeniyle öfke duyulduğu anlaşılan Yunanların geçmişte yaptıklarını içeren bir askeri telgrafta yer alan bilgiler ile Yunan ırkının Türk kamuoyu nezdindeki olumsuz imaj üzerinden geçmişle aktüel zaman arasında bir paralellik kurulmak istenmektedir.

Yeni Tarih Dünyası dergisinin "Tarih ve Türk-Yunan Dostluğu" başlıklı bu yazısında İstiklal Harbi'nde Yunan mezalimini canlandıran meşhur İtalyan ressam Pisani tarafından yapılmış resimler sayfalara eklenmiştir. Yazının hemen üstünde yer alan büyük resmin altına yazılan açıklama : "15 Mayıs 1915'te Yunan ordularının İzmir rıhtımında sivil halkla çarpışması(!)" Üç sayfadan oluşan yazıda on adet görsele yer verilmiş ve bu görsellerin altındaki yazılar Fransızcadan Türkçe 'ye çevrilmiştir.

> *"[...]dünya tarihinin en mühim bir safhasını teşkil eden İstiklal harbimizden sonra 'Yurdda sulh, cihanda sulh' parolâsiyle bütün insanlık için şıar edinilmesi lâzım gelen parolamızı ilan etmemize rağmen görüyoruz ki, tarihin büyük tecrübesi komşumuz Yunanistan'a bir intibah dersi olmamıştır ve topraklarında yaşayan Türklere, bizim topraklarımızda işledikleri cinayetlere benzer zulümler yapmaktadırlar.*
>
> *'Yeni Tarih Dünyası Yıllığı' bu vesikaları şunun için neşrediyor: Tarih karşısında daima suçlu olan Yunanistan, daima bizimle dost geçinmek mecburiyetindedir, günahlarının kefaretleri için de böyle hareket etmekle bizim dostluğumuzu kazanabilirler. İstikballerinin emniyeti için bu, bir İtalyan ressamın fırçasından çıkan tablolar kendilerine küçük bir ders olsun diye neşrediyoruz."*[49]

Yazıdan alınan yukarıdaki kesitte, Türk Kurtuluş Savaşı'na gönderme yapılmış. Yunanistan ile Türkiye arasında uzak olmayan bir geçmişte yaşanan savaşa rağmen Türkiye'nin "Yurtta barış, Dünya'da barış…" prensibini uygulamaya koyarak dost

[49] "Tarih ve Türk-Yunan Dostluğu", *Yeni Tarih Dünyası*, (1954 Yıllığı), 11-14.

elini uzatmasına rağmen Yunan Devleti'nin, topraklarında ikamet eden Müslüman Türk azınlığa 1919 İzmir işgalinde Türk halkına yaptıklarına benzer nitelikte baskı ve yıldırma politikası gütmekte olduğu belirtilmiş. Bu devletin ordu mensuplarının geçmişte Türklere yaptıkları tarihi bir insanlık suçu olması bakımından Türklerle iyi geçinmek zorunda oldukları ifade edilmiş: " Eğer Türklerin dostluğunu kazanmak istiyorlarsa kendi vatandaşları olan Türklere iyi davranmak zorundadırlar. Bu şekilde hareket ederlerse geçmiş günahlarından arınabilirler." denilmektedir. Bu bağlamda İtalyan ressamın çizimleri Yunan zulmünün de bir ispat belgesi niteliği taşımaktadır.

Bu yazıda Kıbrıs'ta yaşananlara gönderme yapılmamış ancak Yunanların kendi vatandaşları olsa dahi Müslüman Türklere her daim zulüm yaptıkları izlenimi tarihte yaşananlara gönderme yapılarak verilmektedir. Bu izlenim olumsuz YunanRum algısını pekiştirmektedir.

3.1.7. Yunan Siyasetçilerinin İzlediği Kışkırtma Politikaları

Resimli Tarih Mecmuası, her sayısında "Bu Tarihi Vakayı Hatırlayabildiniz Mi?" isimli bir köşede çeşitli tarihi olaylara yer vermektedir. Bu köşede çıkan yazıların yazarı belirtilmemiştir. Bilinen tarihi bir olaya atıf yapan sayfa, konuyla ilgili bir görselle desteklendiği için okura görselle ilgili olarak başlıktaki soru sorulmaktadır. Okurun yazıyı okumaya geçmeden önce, resmi inceleyerek o resmin hangi tarihi olayı tasvir ettiğini bulması istenmektedir.

Resimli Tarih Mecmuası'nın 1955 yılında yayımlanan 66. sayısında yer alan aynı isimli köşede, Balkanlarda Müslümanların Hristiyanlar tarafından katledilip göçe zorlanması hakkında bir yazı kaleme alınmış.

> *"Biliyoruz ki bu, yurdumuzda gözü olan bazı devletlerin içeride ve dışarıda sistemli bir şekilde tatbik ettikleri bir soğuk harp taktiğidir ve bu propaganda gene içeride ve dışarıda müsait buldukları unsurları harekete getirerek müessif neticeler vermiştir. Bu yara ta Haçlı Seferlerinden beri işlemektedir.*
>
> *Bu propaganda ile bizden ayırtılıp müstakil bir devlet haline getirtilenler, zamanla bu zulüm yapılıyor, feryadı altında kendileri zulüm yaparak Türkleri sahalarından hicrete mecbur etmişler ve bu usulü itiyad eder olmuşlardır.*

Bütün Balkan Devletleri böyle yapmıştılar. Yukarıdaki resimde bir asır evvel zulümden ve kıtalden kaçan bir Türk kitlesi görünmektedir. Bu usul bugün Kıbrıs'ta da tatbik edilmek istenmektedir. Ne yazık!.." [50]

Geçmişte yaşananlara dair anlatıyla bir millet yerine farklı dinden olanlar kastedilmiş gibi görünse de yazının sonunda Kıbrıs'a yapılan atıf, verilmek istenen mesajın muhatabının Yunanlar olduğunu göstermektedir. Yunanların geçmişte Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında Müslümanlara yaptıklarının aynısını, aktüel zamanda Kıbrıs'taki Türklere yapmakta oldukları ifade edilmiş. Gündemdeki bir olayın tarihte yaşanmış bir olgu vasıtasıyla atıf yapılması popüler tarih dergilerinde sık rastlanan bir durumdur. O dönem Yunanlara yönelik kamuoyundaki algının, tarihin şahitliğine başvurularak haklılığı ispatlanmaya çalışılmaktadır. Buradan hareketle yazıya göre aradan geçen zaman ve yaşananlar Yunanları değiştirmemiş, Megali İdeanın gölgesindeki zihniyetleri de aynı kalmıştır.

Resimli Tarih Mecmuası'nda Ocak 1954 tarihli sayının "313 Osmanlı-Yunan Harbi I" başlıklı yazı dizisinin ilk bölümünde Yunanların desteğiyle ayaklanan Girit Hristiyanlarının bastırılması süreci anlatılmaktadır. Yunanistan'ın Girit Adası'nda yaşayan Hristiyan halkı kışkırtmanın yanı sıra asker ve mühimmat desteği sağlayarak adada yaşayan Müslümanları tedhiş politikasıyla nüfus ekseriyeti sağlayarak adanın Yunanistan'a ilhakı taleplerine meşruiyet kazandırma çabaları anlatılıyor. Bu amaç uğruna Yunan çetelerin Müslümanların yaşadığı köy ve kasabalara baskınlar düzenleyerek sivil halkı katlettikleri ifade ediliyor: "Nihayet on bin Yunan gönüllüsü adaya çıktı. Bunlar Müslüman halka karşı son derece vahşiyane davranıp köyleri ve kasabaları vurmaya başladılar."[51]

Geçmişte Girit Adası'nda gerçekleşen bu tür olaylara yapılan atıf üzerinden 1954 yıllarında gündemde olan Kıbrıs Adası'nda Türklere uygulanan baskı arasında bir benzerlik kurulmaya çalışılmış. Taraflar değişmediği için olaylar geçmişte nasıl cereyan ettiyse günümüzde de aynı şekilde cereyan etmektedir vurgusu sezdiriliyor. Yunan eskiden de Müslümanlara-Türklere baskı ve şiddet uygulayan

[50] "Bu Tarihi Vakayı Hatırlayabildiniz Mi?", *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/66, (1955), 3895.
[51] Münir Sirer, "313 Osmanlı-Yunan Harbi I", *Resimli Tarih Mecmuası*, 5/49, (Ocak 1954), 2876.

bir millet idi günümüzde de bu değişmedi mesajı satır aralarında kendini göstermektedir.

Resimli Tarih Mecmuası'nda yer alan "313 Osmanlı-Yunan Harbi III" başlıklı bu yazı bir önceki yazı dizisinin devamı niteliğindedir. Bu yazıdan bir kesit: "Bu harbin bütün kazancı Türkiye'ye karşı ikide bir de kafa tutup taşkınlıklarda bulunan Yunanistan krallığının uzun bir müddet için sinmesi oldu. Yunanlılar hangi şartlarda olursa olsun Türkiye ile baş edemeyeceklerini anlamış oldular."[52]

Makalede yer yer Yunan ordusundan "düşman" ifadesi kullanılarak bahsedilmiş. Makalenin dergide yer aldığı 1954 yılı, Kıbrıs Adası'nda statükonun İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında müzakere edildiği bir döneme denk düşmektedir. Yunanların adanın kendilerine ilhakı yani Enosis yönündeki istekleri göz önünde bulundurulduğunda Türk kamuoyunun bu meseleye yaklaşımı doğrultusunda derginin 1897'de gerçekleşen Dömeke Meydan Savaşı'nı hatırlatarak okuyucu kitlesine bir mesaj vermek istediği düşünülebilir. Bu mesajın Yunan kamuoyuna yönelik olan kısmında üstü kapalı bir tehdit sezilmektedir: "Girit Adası meselesinde olduğu gibi taşkınlıklara yeltenmeyin, aksi halde karşınızda Türk ordusunu bulur ve dersinizi alırsınız." İç kamuoyuna yönelik mesaj ise "Kıbrıs'taki Türkler sahipsiz değildir, Yunanlılar haddini aşacak olursa gereken cevap verilecektir" şeklinde yorumlanabilir. Geçmişten ders almayan, taşkın Yunan imajının altı çizilmiştir.

*Resimli Tarih Mecmuası'*nın "Sofokles Venizelos Sultan Osman'ın Kabrinde" başlıklı yazısından bir kesit aşağıda verilmiştir.

> *"Bursa'ya gelen kuvvetler arasında meşhur Venizelos'un oğlu Sofokles de vardı. Yedek subay olarak bir birliğe kumanda ediyordu…. Ayağının tozuyla Osman oğullarının büyük ceddi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu olan Sultan Osman'ın türbesine gitti…. Çizmeli ayağı ile birkaç defa hızla vurarak kapıyı ardına kadar açtı. İçeri girdi.*
>
> *Mahmuzlu çizmesinin ucuyla, Sultan Osman'ın sandığına vurarak merhuma küfürler savurdu. Sanki karşısında biri varmış gibi, kılıcını havaya kaldırdı:*

[52]Münir Sirer, "313 Osmanlı-Yunan Harbi III", *Resimli Tarih Mecmuası*, 5/51, (Mart 1954), 2998-3004.

—Kalk hey… Koca Türk!... Karşıma geç… Seninle vuruşalım. Irkımın intikamını alıp seni tekrar geberteyim ki bir daha hortlamıyasın. Bak! Kurduğun devleti yıktık. Bursa'yı hakiki sahibine iade ettik. Yakında türben mezbele, camilerin ahır olacak.

Dedi. Sonra bir ayağını sandukanın üzerine koydu. Kılıcına dayandı. Bir Donkişot tavrı ile resim çektirdi. Arkasına 'Ordularımızın Bursa'yı fethederek şehre yerleşmiş olduklarının resmidir. Osmanlı Devletini kuran Osman ayaklarımın altında yatıyor.' diye yazdı. Resmi Atina'ya gönderdi."[53]

Yazıdan alıntılanan kesitte bahsi geçen fotoğraf yazının hemen üstünde yer almaktadır. Bu yazıda da yine Yunanlara ait geçmişten olumsuz bir olayın hatırlatılması durumu söz konusudur. Kıbrıs meselesinin gergin atmosferi içinde 1956 yılında yayımlanan bu yazı, daha önce yer verilen olumsuz tarih olgularına gönderme yapan diğer yazılar ile aynı mesajı vermektedir. Bu yöntemle düşman "öteki"nin Yunan-Rum kimliği olduğu algısı pekiştirilmektedir: Askeri ve siyasi bir figür olan Sofokles Venizelos'un kışkırtıcı tavırları ve cümleleri hatırlatılarak "Yunan-Rumlar geçmişte de Türklere karşı düşmanca tavırlar sergileyen, Türk milleti için kutsal olan atalara ve onların kabirlerine hakaret etmekte sakınca görmeyen bir milletin torunlarıdır." algısı pekiştirilmiştir.

Yeni Tarih Dünyası dergisinin Yazı İşleri Müdürü olan Niyazi Ahmet Banoğlu, Kıbrıs Sorunu hakkında "Kıbrıs Bağrımızda Yaradır" başlıklı öznel bir yazı kaleme almış ve editör yazısı olduğu için bu yazı dergi kapağının arkasında yer almıştır. Yazıdan alınan kısa bir kesitte şu ifadeler yer almaktadır:

"Biz bu adayı İngiltere'ye muvakkaten vermiştik. Lozan Konferansıyla İngiltere'ye kalması da, İngiltere'ye: 'İstediğime veririm.' dedirtemez. Çünkü buraya yerleşecek olanları biz gayet iyi tanırız…. O millet ki bugün uzattığı dost elinin altında zehirli bir iğne taşıdığını ispat etmiştir…..Dün vatanımızı istila edenleri destekliyen devlet, Kıbrıs'ı Yunanlılara peşkeş çekerse, bunu elbette onların iyi niyetlerine veremeyiz."[54]

[53] Tahsin Ünal, "Sofokles Venizelos Sultan Osman'ın Kabrinde", *Resimli Tarih Mecmuası*, 7/82, (1956), 629.
[54] Niyazi Ahmet Banoğlu, "Kıbrıs Bağrımızda Yaradır", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (15 Ocak 1954), s. y.

Yazı kesitindeki "[…]buraya yerleşecek olanları biz gayet iyi tanırız… O millet ki bugün uzattığı dost elinin altında zehirli bir iğne taşıdığını ispat etmiştir…" cümlesi ile Banoğlu, Yunanların Kıbrıs adasının Yunanistan'a verilmesi konusunda yaptığı dayatmaya ve uzlaşmaz tavra duyduğu öfkeyi yansıtmış. Bu öfkenin dışavurumu, bir yandan Banoğlu'nun kişisel tepkisi olarak değerlendirilebileceği gibi öte yandan kendisi gibi düşünen ve hissedenlerin duygu ve düşüncelerinin sözcüsü olmayı hedefleyen coşkulu bir üslup kullandığı görülmektedir.. Son derece öznel olan bu yorum dönemin Kıbrıs geriliminin yanı sıra zihinlerde geçmişten kalan olumsuz Yunan-Rum imajının hala canlı olduğu izlenimini vermektedir. "Dün vatanımızı istila edenleri.." ifadesi 1954'ten çok 1919'da başlayan sürece gönderme yapmaktadır. Türk Devleti'nin Yunan ırkına-devletine güven duymasının mümkün olmadığı, tarihte yaşanan olayların bunun bir ispatı olduğu vurgulanmıştır. İçinde bulunulan zaman dilimindeki yaklaşım geçmiştekine benzetilmiş, sonucunun da geçmiştekiyle aynı olacağı ön görülmüştür. Şüphe, güvensizlik ve konuya toptancı yaklaşım yazarın değerlendirmesine önyargılı bir nitelik kazandırmıştı. Banoğlu'nun yazısındaki öfke öfke sadece Yunanistan hükümetine değil; aynı zamanda Ada hakkında söz sahibi olan ve Yunanistan'ı konunun taraflarından biri olarak görmeyi sürdüren İngiltere'yedir. Bu görüş, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dönemin gazetelerine yansıyan resmi söylemiyle ve Türk kamuoyunun görüşüyle örtüşen bir değerlendirmedir.

Yeni Tarih Dünyası dergisinde yayımlanan "Kıbrıs ve İngilizler" başlıklı konuşma metni Kıbrıslı Avukat, Hasan Nevzat Karagil'in Londra'da gerçekleştirdiği bir demeçtir. Bu demeçten bir kesit:

> *"Tabii kaynakları zayıf olan ve kendi kendine yeter bir istihsale sahip bulunmayan Kıbrıs, tarih boyunca iktisaden daima Anadolu'ya bağlı kalmıştır.' Böyle bir durum karşısında tabii kaynakları mahdut olan ve aynı zamanda kendi kendini beslemekten uzak bulunan, fakir ve daima fakir kalmaya mahkûm Yunanistana Kıbrısı ilhak etmek veya ilhakına çalışmak bir nevi deliliktir.*
>
> *Kendi hudutlarını korumaktan, yayılmış yüzlerce ada arasında irtibatı temin etmekten, uzak bulunan Yunanistan, ayrı kıta olan Kıbrıs'ı ilhak*

ettiği gün bu adayı nasıl koruyacağını, yarım milyonu aşkın nüfusu nasıl besleyeceğini hiç düşünmüyor mu?" [55]

Kıbrıs hakkında yapılan bir konuşma metnine yer veren bu yazıda Yunan Hükümeti merkeze alınmıştır. Adanın kendilerine verilmesi konusunda ısrarcı olan ve bu doğrultuda diplomatik temas ve propagandalar gerçekleştiren Yunan Hükümeti'nin, coğrafi konum, ekonomik şartlar ve askeri güç bakımından, bünyesindeki küçük adalara bile gerekli desteği sağlayamadığı ifade edilmiştir. Yunanistan'ın, Kıbrıs gibi yoğun nüfuslu ve kendisine uzak bir adayı korumak ve oraya maddi destek sağlamakta güçlük çekeceği dile getirilmiştir. Yunan Hükümeti'nin Enosis planının pratiğe geçirilse bile uygulamada Yunanistan açısından sıkıntılar doğuracağına dikkat çekilmiştir. Yunan siyasetçileri hakkında sıkça tekrarlanan hayalperest ve yayılmacı imajı bu yazıda da hükümet yetkililerinin gerçekle bağdaşmayan hülyalara sahip oldukları söylemiyle güçlendirilmek istenmiştir. Bu gerekçeler Türk Hükümeti'nin Ada'nın statüsünün değişmesini istemeyişi ve Ada'da Türklerin azınlık konumuna düşmesi halinde başlarına gelebilecek olumsuzluklardan duyulan endişenin dışa vurumu olarak değerlendirilebilir.

Dün ve Bugün dergisinde yer alan "Kıbrıs'ın Akıbeti Ne Olacak? " başlıklı yazıdan bir kesit:

"Yunanistan'ın ötedenberi İngiltere'nin şımarık çocuğu olduğunu kim bilmez? Yakın tarih boyunca İngilizler Yunanlı dostlarının nice taşkınlık ve sapkınlıklarını hoş görmüş; hattâ belki, aldıkları hellenist terbiyenin tesiri altında, bunları Sokrat'ın Eflâtun'un has torunları addederek, her yaramazlıklarında bir hikmet bulmuştur." [56]

Y.K. Karaosmanoğlu'nun Ulus gazetesinde de yayınlanmış "Kıbrıs'ın Akıbeti Ne Olacak?" yazısında yazar, tarihten örnekler vererek Yunan Krallığı toprakları üzerinde zamanla tek bir Müslüman Türk barındırılmayarak onların zorla göç ettirildiklerine değinmiş. Bu bahisten hareketle Büyük Britanya'nın Kıbrıs Valisi

[55] "Kıbrıs ve İngilizler", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/10, (1954), 408.
[56] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Kıbrıs'ın Akıbeti Ne Olacak?", *Dün ve Bugün*, S. 6, (1956), 6.

ile Hristiyan teröristler arasında yapılacak bir görüşme sonucunda Ada Rumlarının tüm taleplerinin kabul edilmesi, Ada Türklerinin Makarios'un eline bırakılması riskini yüksek görmektedir. Yazar, böyle bir durumda Yanya, Selanik ve Girit'te olduğu gibi Kıbrıs'ta da yerleşik tek bir Türk bırakılmayacağına işaret etmektedir.

Yukarıda yazıdan alınan kesitte İngiliz Hükümeti'nin geçmişte Türk Kurtuluş Savaşı döneminde olduğu gibi yazının yayımlandığı 1956'da da Yunan Hükümeti'ni diplomatik sahada destekleyip onların taleplerini kabul edecekleri yönünde bir tahminde bulunuluyor. Türkiye'de Yunan imajı söz konusu olduğunda günümüzde bile ilk akla gelebilecek "İngiltere'nin şımarık çocuğu" görüşünün o dönemde de değişmediği görülüyor.

Dün ve Bugün dergisinde yer alan "Yunanlı Dostlarımızın Akılları Olsa Evvela Geçmişten İbret Alırlardı" başlıklı yazı, 29 Kasım 1919'da, Roma'da eş zamanlı olarak bulundukları sırada Büyükelçi Ali Kemali Bey ile Venizelos'un otel lobisinde bir araya gelerek gerçekleştirdikleri sohbeti içeriyor.

Ali Kemali Bey, Venizelos ile kendisinin Atina elçisi olduğu zamanda tanışmışlar. Büyükelçinin daveti üzerine bir araya gelmişler. O tarihlerde Birinci Dünya Savaşı henüz bitmiş ve mütareke imzalanmış. İzmir, Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş durumdaymış. Büyükelçinin bu görüşmeyi, Venizelos'a İzmir'in işgalinin ne derece yanlış bir karar olduğunu anlatmak üzere ayarladığı, sohbetin seyrinden anlaşılıyor. Venizelos, ısrarla kendi iradesiyle aldığı işgal kararının hatalı olmadığını savunmakta çünkü ona göre İzmir'de Rum nüfus yoğunluktadır.[57] Büyükelçi bunun doğru olmadığını belirtiyor. Venizelos, Türklerin Rum ahaliye zulüm yaptıklarını ve ırkdaşlarını korumak ve İzmir'i bir anlamda gerçek sahiplerine vermek için şehre girdiklerini, Osmanlı'nın artık hiçbir şekilde yönetme kabiliyeti veya gücü kalmadığını ileri sürüyor. Büyükelçi, bu görüşlerin doğru olmadığını, Anadolu içlerinde yaşayan Hristiyanların güvenlik içerisinde hayatlarına devam ettiğini ve yedi yüz yıllık Osmanlı'nın, hakları için savaşmadan öyle kolayca yıkılamayacağını söylüyor. Nüfus üstünlüğü her bölge için

[57]Wilson ilkelerinin Osmanlı ile ilgili olan 12. maddesinde Osmanlı sınırları içinde yaşayan farklı milletten unsurlara, demografik olarak üstün oldukları yerlerde kendi kaderlerini belirleme (selfdetermination) hakkı tanınması tavsiye edilmiştir.
Wikipedia, Erişim: 27 Mayıs 2020, http://www.wikipedia.org.

uygulamaya konulacak olursa Makedonya ve Batı Trakya'nın Osmanlı'ya bırakılması gerekeceğini de ekliyor. Yunan ordusunun savaşta fiilen yer almadığı için Türklerden bir şey talep etme hakkı olmadığını belirtiyor. Sohbet işgalin meşruiyetinin tartışılması ve TürkiyeYunanistan arasındaki diğer siyasi konuların tartışılması ekseninde sürüp tamamlanıyor.

Üç yıl sonra Türk ordusu muzaffer olduktan sonra Türkiye'ye gelen Venizelos, Büyükelçiyi evinde ziyaret ediyor. Çay ikramı sonrasında çalışma odasına geçiyorlar, o sırada Büyükelçinin Romanya'da Fransızca olarak bastırdığı *Bir Milletin İmtihanı* adlı kitabın kapağında yer alan meşhur İtalyan ressamlardan birine ait tablo Venizelos'un gözüne ilişiyor. Bu tabloda İngiltere Başbakanı Loyd George yukarıdan, evzon[**] kıyafetli Venizelos'a, yaralı olarak yere düşmüş bir Türk askerini vurmasını emrediyor. Bu tabloyu gören Venizelos'un rengi atıyor ancak yan duvarda asılı olan kendi hediye ettiği fotoğrafını görünce rahatlıyor.

Bu yazının başlığına bakıldığında Yunanların geçmişte yaşadıkları felaketlerden ders almadıkları mesajının verildiği açıktır. 1956 yılına ait bir dergide yayınlanan bu yazı, o dönemde Kıbrıs Adası'nda statükonun değişimi sürecinde iki ulus arasında yaşanan anlaşmazlıklara gönderme yapıyor. Üstü kapalı bir gözdağı verildiğinden bahsetmek abartı olmayacaktır. Yunanistan'a, Kıbrıs'ı kendisine bağlama isteğinde ısrar eder ve Ada'da yaşayan Türklere zulüm yapmaya devam ederse 1923'te uğradığı felaketin aynısına uğrayacağına dair bir hatırlatma yapılmaktadır.[58]

1959 tarihli *Tarih Coğrafya Dünyası* dergisinde yer alan "Kıbrıs Cumhuriyeti Türk'ün Emsalsiz Bir Zaferidir" başlıklı bu yazı, Kıbrıs'ta Rum-Türk ortak anayasalı ve parlamentolu yönetime geçilmesine karar verilmesinin ardından yazılmıştır.

> *"Fakat Yunanlılar bir gün bu adaya sahip olabilmek düşüncesiyle geçen müddet zarfında geceli gündüzlü çalışmışlar ve adada nüfus ekseriyetini temin etmişlerdir…. Ancak Batı Trakya'da Yunan mezalimini gördükten sonra 120.000 Türk orada da Yunan idaresine terk edilemezdi…. Nüfus ekseriyetine rağmen ve "Türklerle bir masada oturamayız" iddialarından vaz geçmemek için and içmiş bulunan*

[**]Evzon: "Fustanella" ismi ile de bilinen bir çeşit etekli giysi ve ayakkabılarındaki tüylerle belirgin Yunanistan Silahlı Kuvvetleri'nin askeri birimi. Erişim: 10 Ekim 2019, http://tr.m.wikipedia.org,

[58]Galip Kemali Söylemezoğlu, "Yunanlı Dostlarımızın Akılları Olsa Evvela Geçmişten İbret Alırlardı", *Dün ve Bugün*, 2/39, (1956), 3-4.

Yunanlılar, Kıbrıs cumhuriyetinin kuruluşu ile hukuken asla Türklerden fazla bir hak kazanmamışlardır."[59]

Dönemin Türkiye ve Yunanistan Başbakanları ile dış işleri bakanlarının Zürih Antlaşmasının hazırlanması amacıyla 5 Ocak 1959'da İsviçre'de; 18 Ocak'ta Paris'te; 19 Şubat'ta ise Londra'da bir araya gelerek Kıbrıs Adasının yönetim şeklinin ayrıntılarını düzenlemişlerdir.[60] Enosis haricinde bir karar alınmasının ve buna Yunanistan'ın da rıza göstermesinin yarattığı olumlu hava içinde bu çözümü Türk diplomasinin başarısı olarak değerlendiren bir yazıdır. Türk diplomasisi övülürken Yunanistan'ın yıllar süren Enosis inadı eleştirilmiş. Amacına ulaşmak için ada demografisini Rumların kendi lehine çevirmek üzere gerçekleştirdiği faaliyetlere atıf yapılmış. Yunanistan'ın sarf ettiği onca çabaya ve inadına rağmen resmi olarak Türklerden daha avantajlı bir statü elde edemediği vurgulanmıştır. Yunan inadının kırılmasına Türk diplomasisinin zaferi gözüyle bakılmış. Yunan dehşetine maruz kalan Kıbrıs Türklerine de gönderme yapılmıştır. Değerlendirme ve yorum içeren pek çok yazıda olduğu gibi ortaya çıkan başarı "biz"e mâl edilirken çözüme giden süreçte kaybedilen canlar ve çekilen acıların sorumlusu olarak "öteki" işaret edilmiştir.

Resimli Tarih Mecmuası isimli derginin 1953 yılında yayımlanan 46. sayısında "Tarih Bir Tekerrürden İbarettir" isimli köşede yer verilen bir yazıda Ayasofya'nın kiliseye dönüştürülerek Rumlara açılması talebiyle ilgili bir yazı kaleme alınmış ancak yazarı belirtilmemiştir.

Yunanistan'da yayınlanan Akropolis ve Vima gazetelerinde çıkan bazı makalelerde Ayasofya Müzesi'nin tekrar kilise haline getirilerek Rum vatandaşların hizmetine sunulması yönünde talepler gündeme getirilmiştir. Makale yazarı Diomidis'in Türkler hakkındaki görüşlerine de yer verilmiş:

"Türklerin adam olması (!), Türkiye tabii servetlerinin gelişebilmesi, milletlerarası işlere ehil hale gelebilmesi için Yunan milletine ihtiyacı olduğunu, Türk milli bünyesindeki manevi boşlukların ancak Yunanlılar tarafından doldurulabileceğini[…]"

[59]Firuz Kesim, "Kıbrıs Cumhuriyeti Türk'ün Emsalsiz Bir Zaferidir", *Tarih Coğrafya Dünyası*, 1/1, (Nisan 1959), 67.
[60]Samim Akgönül, *Türkiye Rumları: Ulus Devlet Çağından Küreselleşme Çağına Bir Azınlığın Yok Oluş Süreci* (Çev: Ceylan Gürman), [Elektronik Sürüm],İletişim Yayınları, 2012 İstanbul, s. 230.

Bu ifadeler Türk basın çevrelerinde rahatsızlık uyandırmıştır.

Verilen bu gazete yazısı örneğinin yanı sıra Yunan "Büyük Düş"ü ve taşkınlığı, dönemin dergilerinde binlercesi çıkanlar içinden bir resmin yazıya konulmasıyla desteklenmiş. Üzerinde Kral Konstantin, Baba Venizelos resimleri ve Ayasofya figürünün bulunduğu bir çizimin de eklendiği bu yazıda Türk-Yunan çatışmalarından tarih başta olmak üzere bu iki milleti oluşturan halkların da bıkmış olduğu ifade edilerek, müşterek dostluğun kalıcı olabilmesi için taşkınlıkların bir kenara bırakılması ve bu yönde pekiştirici eylemler gerçekleştirilmesi çağrısında bulunulmuştur.[61]

Yazıda Yunan gazeteleri ve yazarlarının kullanmış olduğu kışkırtıcı üsluba rağmen Resimli Tarih Mecmuası editörünün barış ve dostluğa vurgu yapan çağrısı, okuru gerebilecek hassas bir konuda ezber bozan, örnek bir yaklaşımdır. Ayrıca özeleştiri de yapılarak Kıbrıs ile ilgili düzenlenen mitinglerin son bulması gerektiği de adı belirtilmemiş olan yazar tarafından ifade edilmiştir.

Dün ve Bugün dergisinde yer alan "Cafer Tayyar Paşa Yunan Zindanlarında Nasıl İsyan Etmişti?" başlıklı bu yazıda Albay Cafer Tayyar Paşa'nın Atina'da esir olduğu sırada Türklere ve kendisine davranışını beğenmediği bir Yunan Yüzbaşı'yı şikâyet etmek üzere hapisten kaçarak Yunan Harbiye Nazırı ile görüşmeye gittiğinden bahseden bir hatıra anlatılmaktadır. Bu hatırada Yunanlıların yalancı, sözüne güvenilmez insanlar olduklarına vurgu yapıldığı görülüyor.[62] Derginin 1955 Aralık sayısında yer bulan bu yazıda, Yunan-Rum imajı kullanılan olumsuz nitelemeler aracılığıyla perçinlenmiştir.

3.2. Yunan-Rum Kimliğini Olumlayan Yazılar

Yazar Rıza Çandır'ın 10 Aralık 1943 tarihinde *Büyük Doğu* dergisinin Hadiselerin Bilançosu adlı köşesinde yayınlanan "Yunanistan'da Politika ve İdeolocya İhtilafları" başlıklı yazısında Almanların Yunanistan'ı işgal süresince Nazizm'i bu devlete benimsetme çabası içinde oldukları ancak Yunan kamuoyunun bu çabaları boşa çıkardığı anlatılmaktadır. Yunan halkının bu oyuna gelmemesi yazar

[61] "Tarih Bir Tekerrürden İbarettir", *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/33, (Ekim 1952), 1785.
[62] Zeynel Besim Sun, "Cafer Tayyar Paşa Yunan Zindanlarında Nasıl İsyan Etmişti?", *Dün ve Bugün*, 1/5, (2 Aralık 1955), 9.

tarafından şu cümleyle takdir edilmektedir: "Yunanlılar, dört harp ve sefalet senesinde nüfusunun üçte birini kaybetmesine rağmen tarihi kudretinden bir nebze bile eksilmemiştir."[63]

Resimli Tarih Mecmuası'nın 1952 yılı ocak ayında çıkan 25. Sayısının "Bu Tarihi Olayı Hatırlayabildiniz Mi? başlıklı köşesinde, Antik Yunanlar ile Persler arasında gerçekleşen savaşlardan birinden bahsedilmektedir. İran orduları süratli bir şekilde Atina'ya 30 km uzaklıktaki Marathon Mevkii'ne doğru ilerlerken, yaklaşan orduyu gören bir Atinalının hiç durup dinlenmeden hızla saraya koşarak kendi halkını ve yöneticileri yaklaşmakta olan Pers ordusu konusunda uyarmıştır. Bu sayede Atina ordusunun zamanında Marathon'a ulaştığı, önceden haberdar edildikleri için hazırlıksız yakalanmadıkları ve savaştan galip çıkarak kenti savundukları anlatılıyor. Haberi ulaştırdıktan sonra olduğu yere yığılıp can veren ve vatanının kurtulmasına sebep olan bu Atinalıdan övgüyle bahsediliyor.

Günümüzde kimliği meçhul bu Atinalı örneğinden yola çıkılarak bu yazıda hangi ırktan olursa olsun vatanperver insanların övgüye layık kimseler olduğu sonucuna varmak mümkün. Buna tarihte pek çok örnek gösterilebilir ancak dergi, sayısının bu bölümünde meçhul bir Yunan kahramana şu cümle ile atıf yapmıştır: "Memleketi uğrunda, insan takatinin üstünde gayret göstererek vatanının kurtuluşunu temin eden ve bu uğurda canını da veren bu adam ve bu vaka bugün dillere destandır." [64]

Resimli Tarih Mecmuası'nda yer alan "Yunanistan Kralları" yazı, Yunan Kralı Jorc ile eşi Frederika'nın 1952 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret dolayısıyla kaleme alınmıştır. Yunan milletinin Osmanlı'dan koparak bağımsızlığını elde etmesi sonrasında, Yunanistan'da yönetim biçimi olarak meşruti monarşinin seçilmesi ve Avrupa ülkelerinden prenslere Yunanistan'da saltanat sürmeleri için teklif götürülmesi ve dışardan getirtilen kralların Yunanistan serencamı ele alınmıştır.

Yazı genel itibariyle öznellikten uzaktır ancak iki yerde övgüye yer verildiği görülmektedir. Bunlardan ilki, Balkan Harbi ve Türk İstiklal Savaşı'na da asker

[63]Rıza Çandır, "Yunanistanda Politika ve İdeolocya İhtilafları", *Büyük Doğu*, S. 13, (10 Aralık 1943), 8.
[64] "Bu Tarihi Vakayı Hatırlayabildiniz Mi?", *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/25, (Ocak 1952), 1235.

olarak katılmış olan Kral Konstantin'in askerlik meziyetleri ve bahsi geçen savaşlarda gösterdiği yararlılıklar övülmüş zamanında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da bu övgüleri destekler nitelikte açıklamalar yaptığı ifade edilmiş.

İki dış ve bir iç savaştan geçmiş Yunanistan halkının azim ve iradesi de yazarın takdirle bahsettiği diğer bir unsurdur.[65]

Yazının kaleme alındığı Ağustos 1952'de Kral Jorc ile eşi Frederika'nın ziyaretinin estirdiği dostluk havasıyla Yunanlar ile ilgili olumsuz bir ifadenin dergi yazısına yansımadığı görülmektedir.

3.3. Dergi Yazılarının Değerlendirmesi

Bu tez çalışması kapsamında incelenen dergilerde tez konusuna veri oluşturabilecek nitelikteki yazılardan elde edilen bulgular çerçevesinde, 1940-1960 yılları arasında yayımlanmış ve isimleri yukarda belirtilmiş olan Popüler Tarih dergilerinden yansıyan Yunan-Rum imajı ile yaratılmak istenen algılar belli başlı nitelemeler altında toplanabilir:

Güvenilmez Yunan-Rum: Dergilerde yayımlanan yazılar aracılığıyla, geçmişte Osmanlı tebaası olan Rumların devlet aleyhine olan faaliyetleri tarihi olgular çerçevesinde hatırlatılarak onların mirasçısı olan Yunanların da ataları gibi güvenilmez oldukları,

Yayılmacı Yunan-Rum: Yunan siyasetçilerinin hangi ideolojik görüşten olursa olsun her devirde Büyük Düş (Μεγάλη Ιδεά) ülküsünü canlı tuttukları,

Zalim Yunan-Rum: Geçmişte Türk ve Yunan milletlerini savaş meydanlarında karşılaştıran olaylar sırasında Yunan-Rumların cephe dışında da askeriyle siviliyle her fırsatta kadın-erkek, yaşlı-genç, sivil-asker, silahlı-silahsız ayırt etmeksizin Türklere zulüm yaptıkları,

[65]Nahid Sırrı Örik, "Yunanistan Kıralları", *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/32, (Ağustos 1952), 16571660/1678.

Türk Düşmanı Yunan-Rum: Geçmişte iki millet arasında gerçekleşen savaşlarda (Mora, Girit-Dömeke, Türk İstiklal Savaşı) bir önceki nitelemede bahsi geçen mezalimleri gerçekleştiren bir ulusun fertlerinin günümüzde de aynı zulümleri yapabilecek derecede Türk düşmanı oldukları,

Müslüman Düşmanı Ruhban Sınıfı: Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Ortodoks din adamlarının hangi devirde olursa olsun Rum isyanlarını destekledikleri ve Yunan Devleti lehine propaganda yaptıkları, kilise cemaatini Türklere karşı kışkırttıkları, silahlı milis güçler kurulmasına öncülük etmek de dâhil olmak üzere ayaklanmaların tetikleyicisi oldukları vurgulanmıştır.

Bunlara ek olarak Yunanistan'ın başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın şımarık çocuğu olduğu gibi öteden beri bilinen olumsuz imajların yinelendiği görülmektedir. Uluslararası alanda kendi çıkarları doğrultusunda destek bulabilmek için propaganda faaliyetlerini çok iyi yürüttükleri yönünde tespit yapılmıştır.

Bu yazılarda Osmanlı-Türkiye toprakları üzerinde kurulan Yunan-Rum kökenli derneklerin paravan işlevi gördükleri, asıl amaçlarının her zaman Osmanlı Devleti ve Türkler aleyhine işler yürütmek olduğu vurgulanmıştır.

Yunanlar ağırlıklı olarak siyasiler nezdinde de olsa, Türkleri her zaman en zayıf oldukları anda arkadan vurmak için fırsat kollayan bir kimliği olarak gösterilmektedir. Aynı şekilde bu kimlik, geçmişten ders almayan, inatçı ve hayalperest ve savaş sırasında savaş suçu işlemekten çekinmeyen bir millet olarak yansıtılmışlardır.

Geçmişte cereyan eden olayların sorumluları canlıymış gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Olumsuzluklar sebep olan siyasi veya askeri sorumlularından çok Yunan kimliğine Allah vergisi(given) özellikler olarak atfedilir. Kıbrıs gerginliğinin yol açtığı atmosfer ve dergi yazılarındaki olumsuz olay ve olgulara atıflar sebebiyle Yunan kimliği, tarihsel "öteki" olarak kolektif hafızadaki güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Yazılardan sadece üç tanesinde Yunanlara yönelik olumlu imaj sergilendiği görülmektedir. Bunlardan bir tanesi *Büyük Doğu* dergisinin 1943 tarihli yazısında yer

almaktadır. Nazi Almanya'sı işgaline direnen halk övgüye değer görülmüştür. *Resimli Tarih Mecmuası*'nda çıkan 1952 tarihli bir başka yazıda işgale direnen Yunan halkı ve Balkan ve Türk İstiklal Savaşı dönemlerinde komutan olarak üstün meziyetler sergilemiş olan Konstantin takdir edilmiştir. Bir başka yazıda ise Atina'ya 30 km mesafede bulunan Marathon mevkiinde Persler ile Antik Yunanlar arasında yaşanan bir savaş öncesinde ölmesine yol açacak kadar hızlı koşarak kendi halkını yaklaşan tehlike için önceden uyaran isimsiz kahramanın vatanseverliği övülmüştür. Övgü kategorisine giren sınırlı sayıdaki yazılarda hissedilen beğeniler belirli şahıslara yöneliktir. Sadece emperyalizme gösterdikleri dirençten bahsedilen yazıda olumlu özellikler Yunan kimliğiyle bağdaştırılmıştır.

Dikkat çeken bir başka konu ise Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs meselesi sebebiyle diplomatik ilişkilerin gerildiği veya adada Türklere yönelik dehşet içeren olayların gazetelere yansıdığı dönemlerde dergilerde yer alan Yunanlar ile ilgili seçilen tarihi olgular ve yapılan yorumların tümünün olumsuz olmasıdır. Bu yorumlar Türk Dış Politikasına yön veren kurum ve siyasilerin resmi söylemlerine ve basında yer alan haberlerin yol açtığı yansımalara paralel bir çizgi izlemektedir.

3.4. Gazete ve Karikatürlerin Yunan-Rum İmajının Şekillenmesindeki Rolü

Tarih ilmine ait bilgilerin halkın zevkine uygun şekilde yaygınlaşmasına gazetelerin de katkısı olmuştur. Gazeteler, tarihten bahseden metin içerikleriyle ele alındığında popülerleşme vasıtalarından belki de en dikkate değer olanıydı. Gazeteler tarih içerikli metinlere alışılagelmiş olarak iki değişik şekilde yer vermekteydi: bölümler halinde yayınlama ve tarih konulu metinlere özel bir köşede yer verme. Bunlara ek olarak önemli tarihi olayların yıldönümlerinde olayın detaylarına ilişkin bilgilerin görsellerle zenginleştirilerek aktarılması gazetelerin o güne dair haber içeriği olarak yer alıyordu. Kurgusal olan serencam, sevda, suç araştırması veya belirli bir tarihi olay veya karakteri, bölümler arasında anlam bütünlüğü olacak şekilde yazılan bir metnin parça parça yayınlanması geleneği, bu parçaların birleştirilerek kitap formuna dönüştürülmesi geleneğini de beraberinde getirmiştir. Bu tefrikaların bir araya getirilmesiyle oluşan roman ve anı türündeki eserlerin Edebiyatı zenginleştirmesine

zemin hazırlamıştır. Eserlerin gazetelerde bu şekilde tefrika edilmesindeki amaç gazete satışının ve okur sadakatinin sürekliliğini sağlamaktı.[66]

Gazetelerde tarih konulu metinlerin sıklıkla yer almaya başladığı dönem olan 1930'lu yıllar dergilerde de aynı yönde bir eğilime yol açmıştır. Gazete ve dergilerde parça parça yayınlandıktan sonra kitaba dönüşen anlatı türleri arasında en çok tercih edilenler tarihi romanlar ve anılar olmuştur.[67] O yıllarda tarihi roman türündeki edebiyat eserlerinin yaygınlaşmasındaki en önemli araçların gazete ve dergiler olduğu söylenebilir.

Tezin bu bölümünde tarih konulu tefrikalardan ziyade 1940 ile 1960 arası dönemde gündemin ilk sıralarını oluşturan Kıbrıs Meselesi ekseninde Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili siyasi ve diplomatik ilişkiler veya kimi zaman arabulucu olarak devreye giren ve taraf ülkeleri de kapsayacak şekilde yön çizen gelişmeleri konu alan haberler ve köşe yazıları incelenmiştir. İki komşu ülke arasında özellikle 1940-1960 ve Kıbrıs Barış Harekâtının gerçekleştiği 1974'e dek gerilim sebebi olma özelliğini sürdüren Kıbrıs Meselesi hem ikili ilişkilerin seyri hem de Türk basınında konuyla ilgili yer alan Yunan-Rum kimliğine yönelik algıyı incelemek için elverişli bir konudur. Araştırmanın ağırlık merkezi 1955 yılında gerçekleşen Londra Konferansı ve 6/7 Eylül Olaylarıdır.

Gazetelerin yayın politikaları genellikle hükümet yanlısı, hükümet karşıtı veya tarafsız yayıncılık olarak gerçekleşmiştir. Hükümetin baskıyı arttırdığı ve eleştiriye katlanamadıkları süreçlerde kendisine muhalif basına sansür uygularken destekleyen tarafsız kalan yayın organlarına kolaylıklar sağladığı görülmüştür. Tek parti dönemi ile çok partili süreçte yönetimlerin basına yaklaşımları arasında pek fark olmadığı yorumu İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı ve DP iktidarı dönemi basına yönelik sansür uygulamaları ve matbuat kanunlarındaki benzerliklerden yola çıkılarak yapılabilir.
Milli Şef dönemi olarak adlandırılan süreçte muhalif basın organlarına yönelik baskıya verilebilecek en belirgin örnek "Tan Olayı"dır. Tan Gazetesi'ni eşi Zekeriya Bey ile birlikte yayınlayan Sabiha Sertel, *Roman Gibi* adını verdiği otobiyografisinde "Tan Olayı"nı ve basın üzerindeki baskıyı detaylı bir şekilde

[66] Özcan, s. 172.
[67] **A.g.e**., s. 180.

anlatmaktadır. Sabiha Sertel, sosyalist düşünce sistemini benimsemiş bir gazeteci olarak hükümetin antidemokratik uygulamalardan duyduğu rahatsızlığını *Görüşler* adıyla çıkardığı dergisinde de dile getirmektedir. Sertel, *Görüşler* dergisinde 3 Aralık 1945'te yayınladığı "Muvafakatın Feryadı" başlıklı yazısında CHP'nin meclis içindeki muhalif vekillerin sesini duyurmamak için sarfettiği çabayı ve farklı düşünenler üzerine kurduğu baskıyı eleştiriyor. Aynı tarihte başyazar Hüseyin Cahit Yalçın'ın genelde, hükümete muhalif vekil ve gazetecileri hain gibi gösteren; özelde ise Sabiha Sertel'i komünist propaganda yapmakla suçlamak suretiyle hedef gösterdiği "Kalkın Ey Ehli Vatan" isimli yazısı *Tanin* gazetesinde yayınlanmıştır. Bu yazının kışkırttığı bir grup üniversiteli genç 4 Aralık 1945'te Tan Matbaasını basarak yakmışlardır. Sertel'e göre bu olay Saraçoğlu hükümeti tarafından muhalif basını sindirmek için önceden planlanmış bir eylemdi.[68] Bu olay öncesinde de defalarca yazı yazmasına yasak getirilen ve bu yazıları yüzünden mahkemeye verilen Sabiha Sertel ailesiyle birlikte yurdu terk etmiş, 1950'den sonra yaşamını sürgünde geçirerek 1968'de Bakü'de vefat etmiştir.

1950'li yıllarda gazete ve dergi yayımcılığının yoğunlaştığı yer İstanbul şehridir. Bazı gazeteler belirli bir partinin sözcüsü gibi çalışırken bağımsız yayıncılık yapan gazeteler de vardır. Bunlar arasında *Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası* ve kısmen de olsa *Vatan* gazetesi gösterilebilir. İdeolojik açıdan taraflı yayın yapan gazeteler Demokrat Parti için *Zafer, Son Posta, Her Gün*; CHP için *Ulus, Dünya, Vakit* ve *Tercüman*; Millet Partisi için ise *Kudret* gazeteleri örnek gösterilebilir. Dönemin yüksek satış yapan yayın organları *Hürriyet, Cumhuriyet, Vatan, Tan* ve *Yeni Sabah* gazeteleridir.[69]

1950'li yılların başında gündemi meşgul eden konuların başında Kıbrıs Meselesi gelmektedir. 1955 yılı eylül ayının gündemini ise büyük ölçüde İstanbul ve İzmir'de yabancılara ait işyerlerine yapılan saldırı olayları oluşturmaktadır. Bu olaylar gazeteler üzerindeki iktidar baskısının artmasına yol açmıştır. Kıbrıs konusuna verdiği önem ve yoğun haber akışı sayesinde Ada'daki sorunlara dikkat çekmeyi başaran isim *Hürriyet'*in sahibi Sedat Simavi olmuştur. Zaman zaman Hükümetle

[68] Sabiha Sertel, *Roman Gibi*, Belge Yayınları, İstanbul 1987, ss. 304-306.
[69] Ayşe Elif Emre Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri", *İletişim Fakültesi Dergisi*, 1/39, (2010), 97.

arasının açılmasına yol açmış olsa da Simavi, gazetede Kıbrıs'a ilişkin haberleri konu etmeyi sürdürmüş ve Ada'da bir kriz olduğunu kamuoyuna anlatmaya çalışmıştır.

Bir süre sonra Kıbrıs Meselesi, Türkiye'nin de katıldığı üçlü görüşmelerde diplomatik alanda da ciddiyetle takip edilmeye başlanmıştır. Bu girişimler sonucunda Londra Konferansı takvimi oluşturulmuştur, henüz konferans sona ermemişken *İstanbul Ekspres* gazetesinde yer alan Ulu Önder'in Selanik'teki evine bomba atılması haberi sonucu öfkelenen halkın sokaklara dökülmesiyle başlayıp İstanbul ve İzmir'de yaşayan Rum, Ermeni ve diğer ırk ve dinden vatandaşların mallarına zarar verilmesiyle sonuçlanan olaylar baş göstermiştir. Olayların hemen ertesi günü yönetim üç büyük şehirde OHAL ilan etmiş. Bu durum basın üzerindeki sansür ve baskıyı kolaylaştırmıştır. Gazetelerde hangi haberlere yer verilip hangi konulara değinilmemesi gerektiği sıkıyönetim komutanlığı tarafından belirlenmiş, sonrasında bu yayın yasakları bazı gazetelerin kapatılmasına yol açmıştır.[70]

Tez çalışması kapsamında incelenen gazeteler *Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Akşam, Vatan, Son Havadis* ve *Son Posta'*dır. Adı geçen gazetelerin taranmasında filtreleme yöntemi izlenmiştir. Bu filtre ölçütü belirli siyasi olay ve diplomatik görüşme tarihlerini temel almak suretiyle belirlenmiştir. Ancak en fazla ağırlık verilen olaylar 6-7 Eylül Olayları ve 29 Ağustos'ta başlayıp 7 Eylül'de yarıda kesilen Londra Konferansı'dır. Bu tarihlere özellikle odaklanılmasının sebebi bu süreçte gazetelerin belirgin bir şekilde Yunanistan'la bağlantılı pek çok kişi ve kuruma yönelttiği suçlayıcı ve ötekileştirici üsluptur.

Gazete taramalarında temel alınan siyasi gelişmeler ve tarihleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

15 Ocak Pazar 1950'de Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Yunanistan ile birleşmek için gayrı resmî bir referandum düzenledi.

15 Şubat 1951'de Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak etmesi "Enosis" gerektiğini resmen açıkladı.

16 Ocak 1952,'de Türkiye ve Yunanistan NATO'ya üyelik daveti aldı.

[70] **A.g.m.**, s. 101.

1953 yılı Ocak ayının 26-29 tarihleri arasında Dış İşleri Bakanı Mehmet Fuat Köprülü Atina'yı ziyaret etti.
11 Mart ve 17 Nisan 1953 tarihlerinde Kıbrıs Valisi Sir Andrew Wright ve Makarios III birbirlerine mektup gönderdi.
3 Mayıs 1954'te Yunanistan Başbakanı Aleksandros Papagos Kıbrıs Meselesini BM'ye taşıyacağını açıkladı.
1 Haziran 1954'te Başbakan Adnan Menderes Yunanistan'ı ziyareti etti.
27-28 Temmuz 1954'te İngiltere, Ortadoğu sömürge üssünü Kıbrıs'a taşıyacağını bildirdi.
16 Ağustos 1954 Papagos Kıbrıs Meselesini BM'ye taşıdı, mesele BM'de görüşüldü.
8 Eylül 1954 Başpiskopos Makarios III Kıbrıs hakkında bir demeç verdi..
17 Aralık 1954 Kıbrıs'ta şiddet eylemleri arttı.
21 Haziran 1955, EOKA Türkleri hedef almaya başladı.
29 Ağustos 1955, Londra Konferansı'nda üçlü görüşmelere başlandı.
29 Ağustos 1955'ten itibaren adada EOKA'nın Türklere yönelik tacizleri yoğunlaştı. 5 Eylül 1955, Selanik'te bulunan, Atatürk'ün doğduğu eve ve Türk Konsolosluğu'na bombalı saldırı düzenlendi.
6/7 Eylül 1955 gecesi İstanbul, İzmir ve Ankara'da Rumlara ait işyeri, ev, kilise gibi yerlerin yakılıp yıkıldı ve Rum vatandaşlar taciz edildi.

Yukarıda belirtilen diplomatik-siyasi gelişmeler ve daha fazlası gazetelerin çoğunda yer almıştır. Ayrıca meseleye taraf ülkelerin yetkili makamlarından yapılan açıklamalar, Ada'da EOKA'nın şiddet eylemleri, Makarios'un tüm görüşme ve açıklamaları, Kıbrıs Türk halkını temsil eden liderlerin Ankara ziyaretleri, düzenlenen Kıbrıs mitingleri, Türkiye'den Kıbrıs'a gönüllü gitmek isteyen kişiler ve sayıları, her ilde açılmaya başlayan Kıbrıs Türk'tür Cemiyetleri, Cemiyet'e bağışlanan para miktarları ve bağışçı kurumlar gibi konular gündemi meşgul etmiştir. Gazetesine göre değişse de gündemdeki gelişmelerin çoğu haber yazılarında bilgi aktarımı şekilde gerçekleştirilmiştir. Haber içeriklerinde taraflı yorumlara pek yer verilmediği, haberlerin aktarım dilinin genellikle nesnel olduğu görülmüştür. Haberlere göre daha öznel anlatım ve yorum içeren yazıların köşe yazıları olduğu görülmektedir. Taranan haber içerikleri ve köşe yazılarından teze katkı sağlayabilecek şekilde öznel olanları seçilmiştir.

3.4.1. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet, 1924 yılında Mustafa Kemal'in teşvikiyle Yuuus Nadi tarafından yayın hayatına girmiş bir gazetedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilerleme süreci ile gazetenin dönüşüm süreci birbiriyle yakınlık arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı öncesi CHP'nin hükümet politikalarına destek veren yaklaşımını değiştirerek savaş bitiminde kuruluş aşamasındaki Demokrat Parti ile yakınlaştığı başyazar Nadir Nadi'nin köşe yazılarıdaki hükümete yönelik eleştirilerle kendisini hissettirmiştir. 1946 sonrası yaşanan mali kriz ve seküler olmayan hükümet politikaları nedeniyle gazetenin daha milliyetçi ve muhafazakar bir çizgide yayın politikası izlediği görülmektedir.[71]

Cumhuriyet gazetesinin 4 Temmuz 1955 tarihinde yer alan "Yeşil Ada için İzmirde yapılan toplantı" başlıklı haberde İzmir'de CHP tarafından Kıbrıs meselesi için bir toplantı düzenlendiği belirtilmiştir. Toplantıda söz alan konuşmacıların coşkulu ve hararetli söylevlerinden kesitlere yer verilen haberde konuşmacıların Yunanların son dönemde Türklere yönelttiği suçlama ve iddialara ilişkin hak ettikleri cevaplar verilmiştir deniyor. Konuşmalardan alınan bazı kesitlerin dikkat çeken ifadeleri doğrudan alıntılanmıştır:

> *"Yunanlılar gibi hükümet politikasını sokağa dökmeyeceğiz. Biz, vatandaşlarına söz dinletemiyen ve kanunları çiğnemelerine müsaade eden hükümete hükümet demeyiz…. Sabırlıyız. Bunun hududunu aşırmasınlar. Aksi takdirde kendilerine çok pahalıya mal olacaktır. Türk ayağa kalkarsa neticesinin ne olduğunu dünya bilir…. Türk milletinin hakkı olanı başkalarına kaptırdığı görülmemiştir…. Hükümetimizden rica ve istirham ediyoruz. Artık yeter, bizi bıraksınlar, Kıbrıs için Türk tarihine parlak bir zafer daha katalım.*" [72]

Konuşma metinlerinde hem sabırlı olunduğunu söyleniyor hem de Türk tarihine parlak bir zafer eklemek için izin isteniyor. Çelişkili ifadeler var, konuşmacılar arasında beklemek veya hemen harekete geçmek konusunda bir fikir birliği olmadığı görülmektedir. Yunan hükümet politikalarının eleştirilmesi dışında tehdit ve gözdağı da mevcuttur. Türk ırkının genel karakteristiği ve geçmişindeki savaşlarda elde ettiği

[71] Şerafettin Pektaş, *Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi* [Elektronik Sürüm], Fırat Yayınları, İstanbui 2010, s.y.
[72] "Yeşil Ada İçin İzmir'de Yapılan Toplantı", *Cumhuriyet,* (4 Temmuz 1955), s. 1/3.

başarılara atıf yapılarak Kıbrıs için silahlı mücadeleye girmekten çekinilmeyeceğini ve Kıbrıs'ın Türklerin hakkı olduğunu vurguladıkları görülmüştür.

Şekil 1

1 numaralı karikatürde Yunan bayrağı şekli verilmiş olan parmaklıklar ardındaki Türk-Yunan dostluğunu simgeleyen bir kadın göze çarpmaktadır. Dikkatle bakıldığında kadının sırtında gelişmemiş kanatlar olduğu görülmektedir. Türk-Yunan dostluğu, Yunan engeline takılmış görünmektedir. Dostluğu simgeleyen kadın, parmaklık şeklinde tasvir edilmiş Yunan bayrağı engelini aşamadığı için uçmasına yarayacak kanatları gelişmemiştir. Dostluğun sağlanamayışının tek sorumlusu Yunan tarafıdır. Karikatüre yüklenen mesaja göre Türk-Yunan dostluğu belden aşağısı denizkızını andıran bir mitoloji kahramanı kadar hayal ürünüdür. Bu mitolojik kahraman aynı zamanda peri kızı gibi uçan bir varlığa benzetilmiştir. İki ülke arasında dostluk ütopik görülmektedir. Bu çizimde uzlaşmaz Yunan imajı vurgulanmıştır.[73]

[73] Şekil 1, *Cumhuriyet*, (5 Eylül 1955), s. 1.

Şekil 2

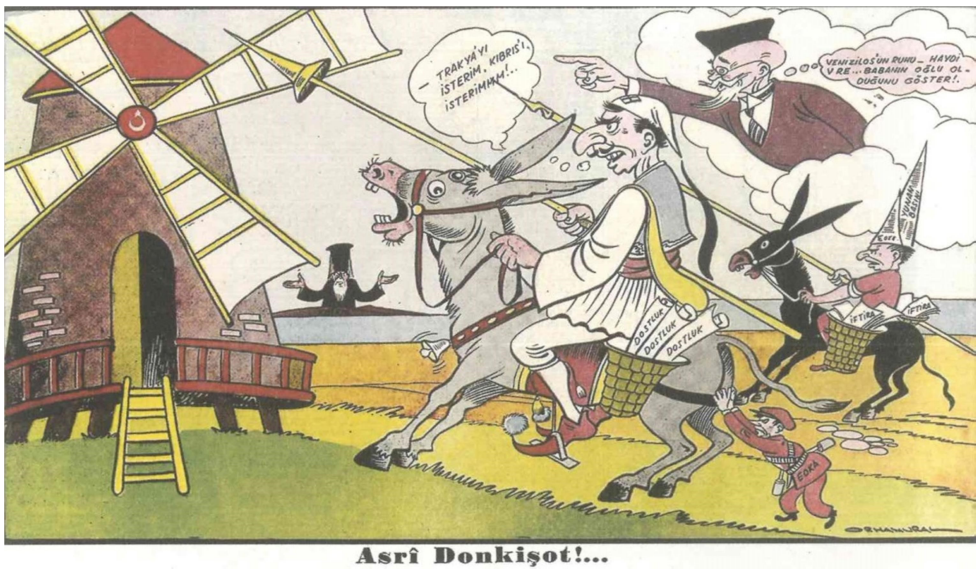
2 numaralı karikatürde Yunan tarihinin en önemli ve saygın bir dönemini işaret eden Antik Yunan dönemine gönderme yapılarak o dönemi sembolize eden bir heykelin yanındaki aktüel Yunan figürü, siyasi nutuk çekerken resmedilmiştir. Heykel ile Yunanı simgeleyen adam arasındaki ebat farkı Antik Yunan tarihinin daha önemli bir yere konduğunu gösterirken dönemin Yunan siyasilerinin, Antik Yunan tarihinin şanına yakışmayacak nitelikte hareket ettiğine işaret ediliyor. Bu nedenle Yunan tasviri küçük boyutta çizilmiştir. Heykel tasvirindeki kadın yanındaki adama hayretle bakmaktadır. Resmin altındaki yazıda ise Enosis nutukları atan Yunan siyasilerine bir gönderme sezilmektedir. Burada Yunan imajı tarihini temsil etmekten yoksun ve dayağı hak eden, şımarık bir çocuk şeklinde vurgulanmıştır.[74]

Ömer Sami Coşar 6 Temmuz 1955 tarihli köşe yazısında, Kıbrıs'ta görevli bir Yunan Generalinin(!) Kıbrıs Türk halkına korku salan bir bildiri yayımladığından bahsediyor. General kelimesinin hemen yanına parantez içinde ünlem işareti kullanarak adı belirtilmeyen kişinin yayınlamış olduğu bildiride kırmızı renge atfen kurduğu cümle ile görevinin dışına çıkmış olduğunu ima ediyor. Söz konusu

[74] Şekil 2, *Cumhuriyet,* (1 Eylül 1955), s. 1.

bildiride general, bildirileri Türklerin sevdiği renk olan kırmızı renkte bastıklarını yazmış. Bildiri içeriği ile ilgili başka bir bilgiye yer verilmemiştir.

Yazar kırmızı renkle ilgili bu ifadeyi açık bir tehdit olarak algılıyor ve adanın Yunanistan'a dâhil edilmesini engellemeye kalkışacak olurlarsa Türk kanı akıtılacağı mesajı verdiğine yorumluyor. Algıladığı mesaj doğrultusunda şu yorumları yapıyor: Kıbrıs Rum halkının uzun süreden beri Yunan Devleti tarafından gönderilen cephane ile donatıldıklarını, buna karşılık Türk halkının elinde hiç silah bulunmadığını, Yunanların, bunu bildikleri için bu kadar rahat ve pervasız davrandıklarını çünkü sırf bu yüzden başarılı sonuç alacaklarına inandıklarını düşünüyor. Tarihten hatırlatmalar yaparak Yunanların yanıldıklarını şartlar ne olursa olsun göreceklerini ifade ediyor. Cephane üstünlüğüne güvenerek İzmir'e girenlerin başına gelenleri hatırlatıyor. Bunları unutanların geçmişte yaşadıklarından çıkarmaları gereken dersi çıkarmamış olduklarını söylüyor. Bu şiddet yanlısı general için "zavallı" ifadesini kullanıyor.[75]

Şekil 3

Üstteki karikatür Cervantes'in ünlü eseri Donkişot'a gönderme yapacak şekilde çizilmiştir. Bu karikatürde üzerinde Türk bayrağı bulunan yel değirmenine savaş açan Yunan siyasetçisi Oğul Venizelos, o dönemin Donkişot'u olarak temsil ediliyor. Düşünce bulutunun içindeki Baba Venizelos'un Kıbrıs'ı işaret eden tasviri oğlunun

[75] Ömer Sami Coşar, "Yunan Tehdidi", *Cumhuriyet,* (6 Temmuz 1955), s. 3.

babasının izinden gittiği mesajını veriyor. Oğul Venizelos'a Sanço misali yoldaşlık eden kişinin Yunan basınıdır. Bunu o kişinin başındaki gazete külahından anlamak mümkündür. Büyük Ülkü'nün en önemli savunucusu olması nedeniyle Baba Venizelos'un, bu karikatürde önemli bir tarihi aktör olarak yer alması Megali İdea'nın Yunan siyasilerince hala sürdürülmekte olduğunu çağrıştırması bakımından anlamlıdır. Yunanistan'ın, yel değirmenine savaş açmak kadar anlamsız olan İlhak (Enosis) politikasına destek veren diğer unsurlar ise Kıbrıs Adası'ndan onları seyreden Makarios ve oğul Venizelos'un bineğini arkadan ittirirken resmedilmiş olan EOKA çetesidir. Baba Venizelos'un ruhu oğlunu Büyük Ülkü doğrultusunda kışkırtırken oğul Venizelos Trakya ve Kıbrıs'ı istediğini haykırıyor. Oğul Venizelos'un bineğinin heybesinde dostluk antlaşmaları, Yunan basınının heybesinde ise iftira belgeleri bulunuyor. Burada ön plana çıkan "öteki" imajları, "yayılmacı- güvenilmez-hayalperest" Yunan'dır.[76]

Gazetenin 7 Temmuz 1955 tarihinde yer alan "Atina Radyosunun Küstahlığı" başlıklı haberinde radyo yorumcusunun sözlerini olduğu gibi verilmiş ancak haber içeriğindeki kışkırtıcı yorumları okuyanların düşüncelerine tercüman olma çabasının olmadığı bunun sadece başlıkta kullanılan "küstahlık" kelimesiyle verildiği görülmektedir. Radyodan yapılan açıklamalar haddini bilmemek ve saygısızlık olarak anlamındaki bu kelime ile nitelendirilmektedir. Radyodan yapılan açıklamalara bakıldığında dönemin Türk hükümetinin, Kıbrıs konusunda İngiltere'nin oyununa alet olduğu, bu meseleye Türklerin karışma hakkının olmadığını, Atatürk yaşıyor olsaydı böyle kararlar alınmayacağını, Türk yetkililerin Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin geleceğini asla belirleyemeyeceğini, Türk ırkçılarının bunu bilmeleri gerektiğine dair söylemler tepkiyle karşılanmaktadır.[77]

Ömer Sami Coşar, 12 Temmuz 1955 tarihinde Siyasi İcmal köşesinde "Bir cevab!" başlıklı yazısında Atina Radyosunda Kıbrıs meselesiyle ilgili yapılan yorumlara cevap vermiş. Yazarın daha önceki bir yazısına atfen kendisine "şövenist " ve "manyak" yakıştırmaları yapılmış. Yazar hem kendisine yapılan sataşmaya hem de diğer yorumlara cevap vermiştir.

[76]Tuğçe Saklıca Rigatos, "Çizginin Gücü: 6/7 Eylül Olayları ve Türk ve Yunan Karikatürleri" , Herkül Millas (Ed.), *Sözde Masum Milliyetçilik*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 19.
[77] "Atina Radyosunun Küstahlığı", *Cumhuriyet,* (7 Temmuz 1955), s. 1/7.

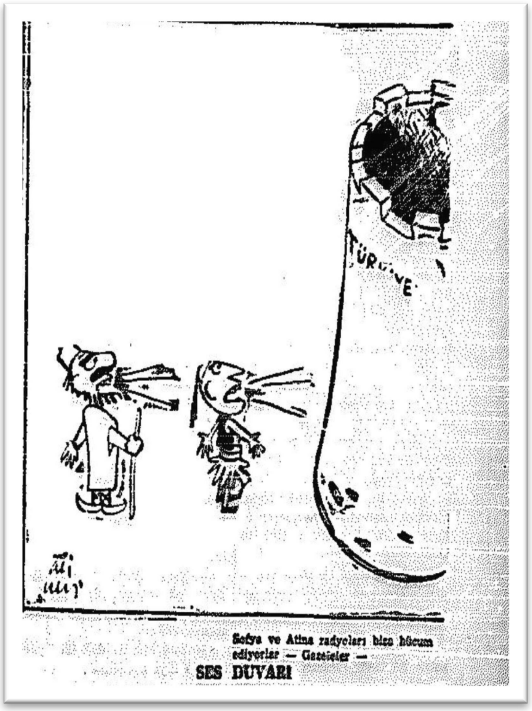
Yazar, Atina Radyosunun öfkeli bir şekilde yüksek perdeden konuşan sunucusunun mevsim sıcaklarının etkisinde kalmış olabileceğini zira ne söylemeye çalıştığının anlaşılmadığını dile getiriyor. Kendisine kafayı taktığını ve kendisini "şövenist" ve "manyak" yazar olarak nitelendirdiklerini söylüyor. Daha önce yazdığı bir köşe yazısında, "Anadolu'nun böğrüne yapışmış olan Kıbrıs adasının akıbetini Anadolu tayin edecektir." Yorumunu yaptığı için bu olumsuz yakıştırmaların kendisine yapıldığını ifade ediyor. Atina Radyosunun öfkeli söylemlerinin diğer bir nedeni olarak Türk tarafının İngiltere ile yapılan antlaşma sonrası kurnazca yapılabilecek bir Yunan genişleme teşebbüsünün önüne geçilmiş olmasını gösteriyor ve radyo yorumcusunun bundan duyduğu rahatsızlığı yansıttığını ileri sürüyor. Antlaşmada Kıbrıs ve karasuları sınırı ile ilgili çizilen çerçevenin Yunanların uygulamak istedikleri siyasi entrikaları engelleyeceğini ifade ediyor.

Önceki gece Atina Radyosunun Kıbrıs'a özel yayınında söz alan konuşmacının yayın sırasında içkili olmasından veya sıcakların beynini olumsuz etkilemiş olabileceğinden şüphelenen yazar, bu şüphelerinin sebebi olarak radyo yorumcusunun Türk karasuları sınırını 3 milden 8-12 mile çıkarmasını gösteriyor. Radyo sunucusu ise bu sınırı 55(!) mil olarak belirtmiş. Aynı radyonun daha önce Kıbrıs Adasında yaşayan Rum sayısını da 350 binden 450 bine çıkardıklarını hatırlatıyor.

Yazar kendilerini destan kahramanı zanneden Radyo sunucusu ve yorumcusunun bir gün, içine düştükleri hayal dünyasından çıkacaklarını ve o zaman kendilerinin ne kadar ırkçı ve akılsız olduklarını anlayacaklarını dile getiriyor.

Yazının son bölümünde yazar, Türkiye'nin çizmiş olduğu sınır hatlarını Atinalı sunucu, bilinen tüm destan kahramanlarını diriltip getirse yine değiştiremeyeceklerini, öfkesinin yersiz olduğunu, böyle giderse Yunanistan'ın Kıbrıs'a sahip olamayacağı gibi kendine ait olduğunu düşündüğü yerleri de kaybedeceğini ifade ediyor.[78]

[78] Ömer Sami Coşar, "Bir cevab!", *Cumhuriyet*, (12 Temmuz 1955), s. 1/3.

Şekil 4

Türkiye'ye yönelik olumsuz yayınlar yapan Sofya ve Atina radyolarına gönderme yapılan bu karikatürde Türkiye'nin, aleyhinde propaganda yapan bu radyolara karşı kaleyi andıran bir ses duvarı ördüğü ifade ediliyor. Burada yaygaracı öteki imajının altı çizilirken ülke olarak onların dikkate alınmaya değer görülmediği de vurgulanmıştır.[79]

Şekil 5

[79] Şekil 4, *Cumhuriyet,* (8 Temmuz 1955), s. 1.

Kıbrıs Adası üzerinde oturmakta olan eski Romanın su ve deniz tanrısı Neptün, Antik Yunan'ın akıl, strateji ve barış tanrıçası olarak bilinen Athena'yı tanımakta güçlük çekiyor. Çünkü aklı, stratejiyi ve barışı simgeleyen bu ilah Kıbrıs'ı alıp Yunanistan anakarasına sürüklemekle temsil ettiği değerlere aykırı bir iş yapıyor. Akıldışı, yayılmacı, hayalperest, ne yaptığını bilmeyen Yunan imajlarının altı çizilmiştir.[80]

Cumhuriyet'in 13 Ağustos 1955 tarihli sayısında yer alan "Bir Atina Gazetesinin Hezeyanı" başlıklı haberinde Doğu Trakya topraklarının Yunanistan'a verilmesine yönelik propaganda yürüten Ethnikos Kiriks adlı gazete asılsız görüşler öne sürerek Türkiye'yi karalamakta ve Doğu Trakya'nın eskiden beri Yunanistan'ın bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Yazının devamında Mustafa Kemal'in 1922'de tarihte benzerine rastlanmayacak şekilde Yunan siyasetçilerini kandırdığı söylenerek Atatürk'e iftira atılmıştır. Haberi yazan kişi, sağduyulu Yunanlar hariç tutulmak kaydıyla bu tiksinç siyaseti yürütenlere mantıksız iddiaları karşısında Türk milletinin sabrının tükendiğini belirtmek istediklerini ifade ediyor.[81]

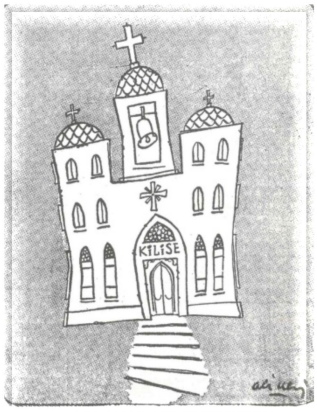

Şekil 6

[80] Şekil 5, *Cumhuriyet,* (5 Temmuz 1955), s. 1.
[81] "Bir Atina Gazetesinin Hezeyanı", *Cumhuriyet*, (13 Ağustos 1955), s. 1/7.

Kalemlerini Megali İdea yani Büyük Ülkü mürekkebine batırmış olan Yunan yayın organları, yürüttükleri Türkiye'yi karalama kampanyasıyla gerçekte kendi yüzlerini kara çıkarmaktadırlar. Verdikleri asılsız bilgiler ve attıkları iftiralar yayın etiğine aykırı davrandıkları için kendilerini lekelemektedir. Hedefine ulaşmak için her yolu meşru gören Yunan basını, kural tanımayan ve iftiracı Yunan tipolojisini ön plana çıkarmaktadır. Tasvir bu algıya vurgu yapmaktadır.[82]

Cumhuriyet'in 21 Ağustos 1954 tarihli Ömer Sami Coşar'a ait Siyasi İcmal köşesinde yer alan "Metropolit Krisostemos'un İzinde" başlıklı yazıda, Yunan hükümetinin resmi sözcüsü olarak gördüğü Le Messager d'Athenes gazetesinde çıkan bir yazı eleştiriliyor. Bu yazıda Makarios, Piskopos Krisostemos'a benzetilmiştir. Kendisini yüceltmek amacıyla benzettikleri kişi, 1919'da İzmir'de yaşayan Rum halkını Türklere zulüm yapmaya yöneltmiş bir papazdır. Her iki din adamının da aynı hedef doğrultusunda işler yaptıkları belirtilmiştir. Ömer Sami Coşar yazısında bu benzetmeye atıfta bulunarak Metropolit Makarios'un akıbetinin de tıpkı Piskopos Krisostemosunki gibi olacağını vurguluyor.[83] İzmir Metropoliti Hrisostomos halk tarafından linç edilmiştir.

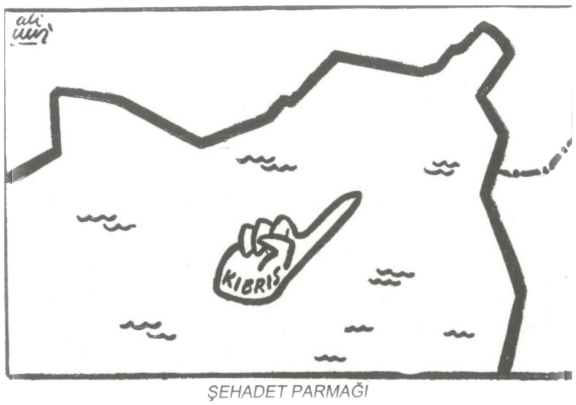
Şekil 7

7 numaralı çizimde Yunan parlamentosu kilise biçiminde tasvir edilmiştir. Bu tasvir Yunan siyasetinde kilisenin yönlendirmelerinin çok etkili olduğu anlamı taşımaktadır. Böylelikle Yunan siyasetçilerinin Kilise ve din adamlarının güdümünde oldukları imajı çizilmiştir. Bu karikatüre göre Kilisenin vesayetinde

[82] Rigatos, **a.g.m.**, s. 22.
[83] Ömer Sami Coşar, "Metropolit Krisostemos'un İzinde…", *Cumhuriyet*, (21 Ağustos 1954), s. 3.

olduğu düşünülen Yunan parlamentosu aynı zamanda anti laik bir görüntü çizmektedir. Kıbrıs Başpiskoposu Makarios'un din adamlığını bırakıp siyasi emeller doğrultusunda yürüttüğü faaliyetlere gönderme yapılmaktadır.[84]

Cumhuriyet gazetesinin "Kıbrıs'ta Bir Hafta" başlıklı yazı dizisinin üçüncü sayısında Ada'da bulunduğu süre zarfında yaptığı röportajları ve izlenimlerini dile getirdiği yazısında Yaşar Nabi Nayır öncelikle Yunan tarafının sıklıkla dile getirdiği nüfus ekseriyeti konusuna değiniyor. Nüfus çoğunluğu meselesini bir koz olarak kullanan Yunanların Batı Trakya Türklerine yaptığı haksızlıklar neticesinde bölgede Müslüman-Türk sayısında azalmaya sebebiyet verdiklerini aynı politikayı şimdi de Kıbrıs'ta yapmakta olduklarını "Adada Çoğunluğun Rum Oluşu Niçin İlhaka Sebeb Değildir?" adlı yazısında etraflıca ele almıştır. Nayır, Adadaki Türklere uygulanan baskı ve şiddet karşısında Türk hükümetinin gereğinden fazla yumuşak davrandığını hatta pasif kaldığını belirtiyor. Yunan tarafından bahsederken şu ifadeyi kullanıyor: "Karşımızda bir tahrik ve fesad makinası durmadan işlerken bize de herhalde bu günkünden daha fazla bir şeyler yapmak düşer." [85]

ŞEHADET PARMAĞI

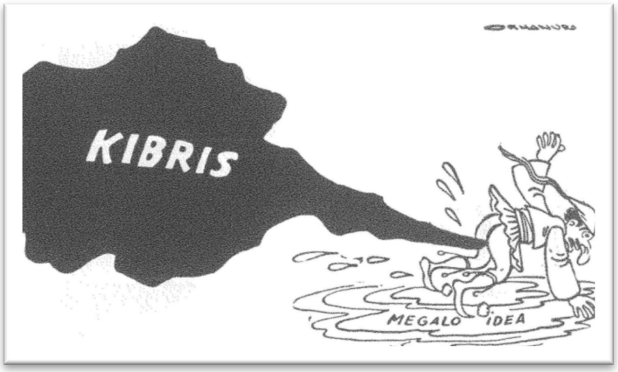
Şekil 8

Kıbrıs'ın kuzey bölümüne çizilmiş olan bir el figürünün Türkiye'yi işaret etmesi şeklinde tasvir edilen bu karikatürde şehadet parmağı ifadesi dikkat çekicidir. Adanın

[84] Şekil 7, *Cumhuriyet,* (31 Ağustos 1955), s. 1.
[85] Yaşar Nabi Nayır, "Adada Çoğunluğun Rum Oluşu Niçin İlhaka Sebeb Değildir?", *Cumhuriyet,* (21 Ağustos 1954), s. 7.

kuzey ucundaki çıkıntı şehadet parmağını andırmaktadır ve o çıkıntı da şekil itibariyle Türkiye'yi işaret etmektedir. Bu tasvir, Türkiye'nin Kıbrıs'ı tamamen Yunanistan'a kaptırmaktansa statükonun korunması için gerekirse bu uğurda şehit olacağına yönelik gözdağı içeren bir anlam içeriyor. Kıbrıs'ın Yunanistan'a değil Türkiye'ye ait olduğu mesajı da var. Bu yönden bakıldığında hakkı olmayan toprağa göz koyan yayılmacı Yunan imajı dolaylı yoldan verilmiştir.[86]

Cumhuriyet'in 21 Ağustos 1954 tarihinde Sabahtan Sabaha köşesinde yer alan "Eceli gelen fare, kedinin kulağını kaşır" isimli yazısında Va-Nu, Yunanistan ve Kıbrıs'ta, Adanın Yunanistan'a katılmasını isteyen çevreleri eceli geldiği için kedi kulağı kaşıyan fareye benzetmiştir.[87] Yunan Hükümetinin Adanın kendisine ilhakı (Enosis) propagandası yapmakla tehlikeli bir işe kalkıştığını ve bu tutumuyla kendi sonunu getireceğini söylemek istemiş.

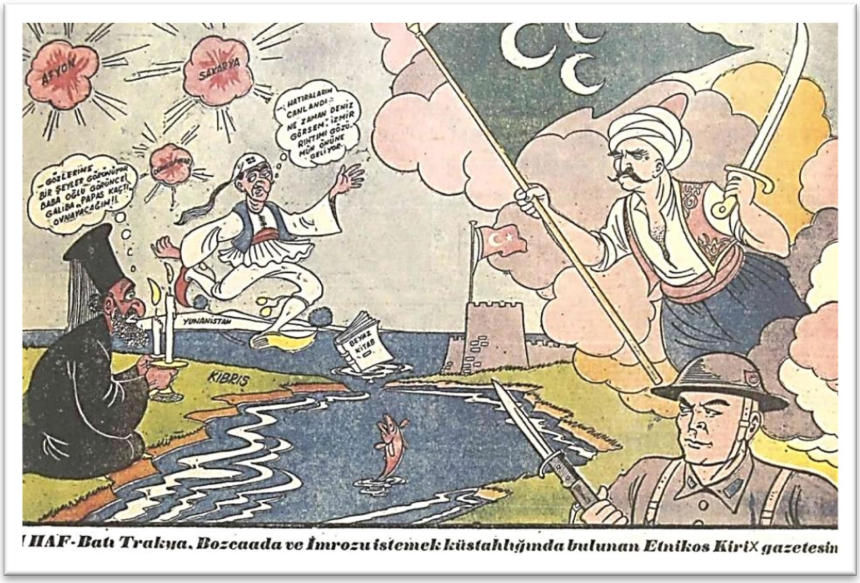
Şekil 9

Yunanistan'ın Kıbrıs ile ilgili olarak savunduğu Enosis tezi yayılmacı karakterini ortaya koyan Megali İdea'ya hizmet etmektedir. Enosis tezi herkesten çok Yunanistan'a zarar verecektir ancak Yunan siyasetçileri bunun farkında değildirler. Yayılmacı, hayalperest ve öngörüsüz Yunan imajının altı çizilmiştir.[88]

Cumhuriyet gazetesinin 17 Ağustos 1955 tarihli sayısında "Topraklarımıza Göz Diken Yunanlılara Cevap" başlıklı bir haber yer almıştır. Bu haberin içeriğine göre Yunanistan'da Kıbrıs ve diğer bazı adalarla ilgili isteklerinden bahseden Beyaz Kitap adlı bir eser yayınlanmış. Yunanistan'ın siyasi ve yayılmacı emellerini gözler önüne

[86]Şekil 8, *Cumhuriyet,* (30 Ağustos 1955),s .1.
[87] Va-Nu, "Eceli Gelen Fare, Kedinin Kulağını Kaşır", *Cumhuriyet*, (21 Ağustos 1954), s. 2.
[88] Rigatos, **a.g.m**., s. 35.

seren bu kitap tepki çekmiştir. “Beyaz Kitap” hakkında İ.T.Ü. Birliği sert bir kınama yazısı yayınlayarak karşılık vermiştir.[89]

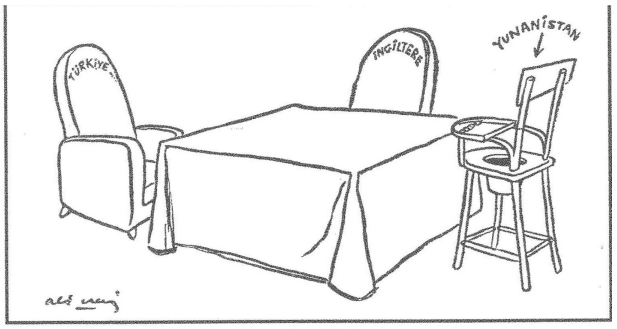
HAF-Batı Trakya, Bozcaada ve İmrozu istemek küstahlığında bulunan Etnikos Kirix gazetesin

Şekil 10

Bu karikatür “Batı Trakya, Bozcaada ve İmrozu istemek küstahlığında bulunan Ethnikos Kirix gazetesine” gönderme yapmak maksadıyla çizilmiştir. Kıbrıs tarafında ellerinde yanan iki mum olduğu halde tasvir edilmiş olan Papaz Makarios, karşı kıyıdaki Türk askerini Osmanlı askeriyle birlikte görünce korkuya kapılıyor: “Gözlerime bir şeyler görünüyor Baba oğlu görünce galiba papas kaçtı oynayacağım.” diye düşünüyor. Yunanistan’ı temsilen çizilen evzon kıyafetli adam: “Hatıralarım canlandı.. ne zaman deniz görsem, İzmir rıhtımı gözümün önüne geliyor.” diye düşünüyor. Yunan figürünün üstünde Afyon, Sakarya ve Dumlupınar sözcükleri kırmızı bulutlar şeklinde bomba patlama efekti eşliğinde verilmiş. Kurtuluş Savaşı’nda Türklere daha öncesinde de Osmanlıya yenilmiş oldukları hatırlatması yapılıyor. Etnikos Kirix gazetesinde tanıtımı yapılan ve Yunanlara verilmesi gereken toprak parçalarına atıf yapan Beyaz Kitap'ın İzmir’de denize dökülen Yunanların akıbetine uğrayarak denize düşmekte olduğu görülüyor. Yayılmacı, hayalperest Yunan imajlarına bu sefer korkak ve tarihten ders almayan

[89] “Topraklarımıza Göz Diken Yunanlılara Cevap”, *Cumhuriyet*, (17 Ağustos 1955), s. 1/7.

imajları da eklenmiş oluyor.[90] Düşünce bulutları içinde yer alan cümleler Yunan figürlerden ziyade Türklerin onlar hakkındaki görüşlerini alaycı bir dille yansıtmaktadır.

OTURUM

Şekil 11

11 numaralı çizimde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın katılacağı Londra Konferansı'ndaki üçlü oturuma atıf yapılmıştır. Masa etrafındaki sandalyeler incelendiğinde Türkiye ve İngiltere temsilcilerine ayrılan sandalyelerin yetişkin sandalyeleri olması göze çarparken Yunan temsilciye ayrılan sandalyenin bebekler için özel olarak tasarlanan bir sandalye olması dikkat çekicidir. Bu çizimde Yunan Hükümeti'nin, görüşmede gerek Türk tarafını istememesi gerekse Enosis tezinde ısrar etmesi onu şımarık bir çocuk gibi göstermektedir. İngiltere'nin şımarık çocuğu Yunanistan imajının bu karikatürle altı çizilmiştir.[91]

"GREC"

NOT: Bu Fransızca kelimenin ikinci manası için lütfen Larus'a bakınız.

Şekil 12

[90] Rigatos, **a.g.m.**, s. 25.
[91] Şekil 11, *Cumhuriyet*, (3 Eylül 1955), s. 1.

12 numaralı karikatürde İngilizlerden Kıbrıs Adasını almaya çalışan bir Yunan figürü gözüne takmış olduğu maske ve gereğinden uzun olan kolunu İngiliz'in cebine sokmaya çalışmasıyla bir hırsız gibi tasvir edilmiştir. Resmin altında tırnak içinde yazılı olan "GREC" kelimesi için bir açıklama notu eklenmiştir. Fransızca kökenli olan bu kelimenin ikinci anlamına sözlükten bakılması tavsiye edilmiştir. Resim ima edilmek isteneni o kadar açık ifade etmiştir ki sözlüğe bakıldığında karşılaşılacak olan ikinci anlamın "hırsız" olacağı bellidir. Karikatüre göre kendine ait olmayan toprağı mülk edinme çabası Yunan imajını yayılmacı göstermektedir.[92]

3.4.2. Hürriyet Gazetesi

Kurucusu Sedat Simavi olan *Hürriyet* günlük müstakil siyasi gazete olarak "Türkiye Türklerindir" sloganını kullanmasından gazetenin milliyetçi bir çizgide olduğu anlaşılmaktadır. *Hürriyet* o dönem Yunanlara karşı bazı haberleri maksatlı olmak üzere TC vatandaşı Rumları hedef gösterir nitelikteki en sert eleştirilerin yer aldığı gazetedir.

Kıbrıs Meselesi 'nin yoğun biçimde gündeme geldiği 1954 yılı itibariyle dönemin iktidar partisi DP, gayrimüslim vatandaşlara önceden gösterdiği hoşgörülü siyaseti askıya aldı. Aynı süreçte *Hürriyet* başta gelmek üzere yerel basın organlarında da Rumlar ağırlıklı olacak şekilde gayrimüslim vatandaşlar aleyhinde bir ötekileştirme çalışmaları başlatıldı. Rumlar ve diğer azınlık olarak görülen unsurlar devlet aleyhinde çalışan kişiler olarak gösterilmeye başlandı. Bu ötekileştirme çalışmaları özellikle FROP ve cemaati ile Rumca yayın yapan gazetelere yönelik olarak yürütülüyordu.[93]

Hürriyet gazetesinin 1 Eylül 1955 tarihindeki haberleri Yunanistan ve Kıbrıs ile ilgili olmaları bakımından yoğundur. Gazete manşetinde yer alan haber başlığı "Yunanistan Kıbrıs'a Dair Aynı Teraneleri*** Tekrarladı" ifadesiyle göze çarpar. Başlığın içeriği dönemin Yunan Dış İşleri Bakanı Stefanopulosun Londra'da okuduğu Yunan teziyle ilgilidir. Bu teze göre Kıbrıs'ta yaşayan halkın kendi kaderlerini tayin etme hakları olduğu savunulmaktadır. Self-determination olarak da

[92] Şekil 12, *Cumhuriyet*, (29 Ağustos 1955), s. 1.
[93] Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları,* (Çev: Bahar Şahin), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005, s. 162.
*** Terane: Nağme, ezgi.

bilinen bu görüşte Yunan tarafı uzun zamandır ısrar etmektedir. Bu yüzden alt başlık olarak gazetede "Yunanistan ilhak fikrinde ayak dirediği için bugün Türk tezinin sert bir konuşma ile izahı bekleniyor." İfadesi yer almıştır.

Stefanopulosun gazetecilere verdiği demeçte Adanın Türk nüfusu hakkında yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamada Ada Türklerinin Kıbrıs, Yunanistan'a ilhak ettikten sonra Rumlar kadar özgürce seyahat edebilecekleri teminatı verilmiş. Gazete haberini hazırlayan kişi bu açıklamadan tatmin olunamayacağını belirtmek için Batı Trakya ve On İki Ada Türk azınlıklarının geçmişte yaşadıkları facialara atıfta bulunarak Stefanopulos "cenapları"nın bu olayları anımsamıyor görünerek Türk azınlığının bütün hak ve çıkarlarının Yunan Devleti tarafından güven ortamı içinde sağlanacağını ifade etmek "hafifliğinde bile bulunmuştur", ifadesini kullanmıştır.[94]

Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesinde Yunanistan'ın, resmen başvurmuş olduğu halde İzmir Fuarında pavyon açmadığı haberi yer alıyor. Haberin devamında fuarda pavyonu olmadığı halde afiş ve panolarda bayrağının yer almasından fuara gelen bazı vatandaşların Kıbrıs'ta EOKA'nın Türklere uyguladığı şiddet dolayısıyla rahatsızlık duyduğu ve bu nedenle bazı ziyaretçilerin afiş ve panolardaki Yunan bayrağını kazıdıkları belirtilmiştir.[95]

Yunan Radyosunun Kıbrıs'a özel bir yayın yaptığı ve bunu Londra Konferansı başladığından beri yayın sayısını günde dörde çıkardığını belirten yazıda, tahrik gücü yüksek olduğu belirtilen bu yayınların, EOKA'nın şiddet eylemlerinin meşru göstermeye yönelik ifadelerle desteklediği ve Ada Rumlarını örgütün istediği doğrultuda başkaldırıya yönlendiren telkinlerde bulundukları belirtilmektedir.[96]

Gazetenin aynı tarihli sayısında "Yeşilköy'e inen Yunan uçağı neden Türk bayrağı çekmemiş?" başlıklı haberde 28 Ağustos'ta Yeşilköy Havalimanına iniş yapan bir Yunan uçağının bayrak açmamasının eleştirildiği gazete haberine karşılık gönderilen cevabın inandırıcı olmadığını sezdiren, alaycı bir dil kullanılmış. Cevap niteliğindeki açıklamada havaalanlarına hava karardıktan sonra iniş yapan uçakların bayrak çekme

[94] "Yunanistan Kıbrıs'a Dair Aynı Teraneleri Tekrarladı", *Hürriyet,* (1 Eylül 1955), s. 1.
[95] "Yunanistan İzmir Fuarında Pavyon Açmaktan Caydı", *Hürriyet,* (1 Eylül 1955), s. 1.
[96] "Yunan Radyosu Kıbrıs Yayınlarını Arttırdı", *Hürriyet*, (1 Eylül 1955), s. 7.

gibi bir zorunluluğu bulunmadığı belirtilmiştir.[97] Haberi hazırlayan gazeteye göre bu açıklama tatmin edici değildir.

İstanbul'da çıkarılan Rumca gazetelerin Stefanopulosun Kıbrıs'a ilişkin Yunan görüşünü açıkladığı günün ertesinde bu habere yer veren ve İstanbul'da neşredilen Rumca gazetelerin, satışın yüksek olabileceğini ön görerek her zamankinden daha fazla sayıda nüsha bastıkları halde saat 5'ten sonra tamamının tükenmiş olduğu bilgisi veriliyor. Öte yandan aynı gazetelerin Kıbrıs meselesine dair Türk tezine yer vermediklerini belirtiyor. Örnek olarak Apogevmatini gazetesi verilmiş. Günlük siyasi yoruma yer veren gazetenin bu yorumlarında Kıbrıs Meselesinin Türkiye tarafından nasıl görüldüğünü veya Londra Konferansı'nda yapılan görüşmelerdeki Türk görüşünün detaylarına ilişkin yorum yapan yazılar yayınlamayışını eleştiriyor. Apogevmatini ve diğer Rum gazetelerinin Patrikhane ile aynı tepkisizliği sürdürmek bakımından birbirleriyle ortak hareket ettiklerini öne sürüyor ve bu tepkisizliğe duyulan öfkeyi sezdiriyor.[98]

Bu haberden başta Apogevmatini olmak üzere İstanbul'da Rumca yayımlanan gazetelerde yer alan haberlerin tercüme ettirildikleri ve dikkatle takip edildikleri anlaşılıyor. Bunun sonucu olarak bahsi geçen gazeteler de takip edildiklerinin farkında olmalı ki hükümetin veya Türk basını yoluyla haberler hakkında bilgi sahibi olmasına ve halkın tepkisine yol açabilecek yorumlardan kaçınıyorlar. Bahsi geçen gazetelerin Kıbrıs konusundaki Türk tezine yer vermemelerinin nedeni yorum yapmaları halinde Türk tezine hemfikir olmayacaklarından hükümetin tepkisini çekmemek olabilir. Ancak Hürriyet 'in ilgili haberindeki yorumunda bu olasılık üzerinde durulmamıştır. Bir çeşit mahalle baskısı gibi algılanabilecek bu türden yorumların Yunan basınında Türk azınlıklar için benzer bir baskı unsuru olarak başvurulabilecek örnekler olabileceği düşünülmelidir.

Londra Konferansında Fatin Rüştü Zorlu'nun Türk tezine ilişkin açıklamaları ayrıntılı bir şekilde veriliyor. Yunan tarafının Ada halklarının kendi kaderini kendisinin tayin etmesi gerektiğine yönelik teklifi eleştiriliyor. Ada'nın kaderinin ancak Türkiye ve İngiltere tarafından tayin edilebileceğine vurgu yapılıyor. Gerekçe

[97] "Yeşilköy'e İnen Yunan Uçağı Neden Türk Bayrağı Çekmemiş?", *Hürriyet*, (1 Eylül 1955), s. 7.
[98] "Stefanopulosun Sözlerini Neşreden İstanbul Rum Gazeteleri Kapışıldı", *Hürriyet,* (2 Eylül 1955), s. 1.

olarak da Kıbrıs hakkında düzenlenmiş en son anlaşmanın Lozan olması ve bu antlaşmanın, self determination uygulamasına gidilmesi halinde, Kıbrıs'la ilgili olan 21, 20 ve 16. maddelerinin yeniden düzenlenmesi gerekeceğine dikkat çekiliyor.

İlaveten Adanın Türkiye'ye olan yakınlığı ve Türkiye savunması için arz ettiği öneme dikkat çekiliyor. Ayrıca Kıbrıs'ın ihtiyaç duyduğu pek çok ürünün Türkiye'de yetiştirildiği ve Dünya Savaşı II sırasında Ada'nın İngiltere ile ticareti sekteye uğradığı dönemde bu ihtiyaçların Türkiye tarafından karşılandığı hatırlatılıyor.

Kıbrıs Kilisesi'nin Ortodoks cemaatini kışkırtarak Ada'da asayişi bozması ve cemaatleri birbirine düşürmeye yönelik faaliyetleri söz konusu olduğu sürece Adada self-government sisteminin uygulanmasının mümkün görünmediği de ayrıca belirtilen konulardan biridir.

Self-government sisteminin uygulanabilmesi için öncelikle Adada huzur, barış ve kardeşliğin sağlanması gerektiği ifade edilmiş. Bu şartlar sağlanmış olsa bile, birbirinden oldukça farklı iki cemaatin muhtariyet çatısı altında azınlık ve çoğunluk esas alınmak suretiyle değil, her iki cemaate de eşit temsil ve söz hakkı verilmek suretiyle bölgede istikrar sağlanabileceği belirtilmiştir.

Türkiye, Ada'nın yönetimsel durumunun aynı kalması gerektiğini düşünüyor. Statükonun değişmesi şart ise bu değişikliğin Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi şeklinde gerçekleşmesi gerektiği aksi halde Türkiye'nin güvenliği tehlikeye gireceğinden Yunanistan'ın Türkiye ile dostluğunu korumasının mümkün olmayacağı belirtilmiş.

Taraf ülkelerin Dış İşleri Bakanlarının, Konferans görüşmeleri sonrası kendi aralarında yapmış oldukları değerlendirme toplantısında üç ülke temsilcisi tarafından imzalanmış olan ortak bildiride yer almayan bir ifade Yunanistan'ın ikiyüzlü ve yayılmacı bir siyaset izlediği kanısına yol açmıştır. Eksikliği göze çarpan ifade, Yunan Dış İşleri Bakanı Stefanopulosun Yunanistan'ın Türkiye topraklarında gözü olmadığı ve gelecekte de asla böyle bir niyeti olmayacağı yönündeki açıklamasıdır. Bu ifadenin Yunan hükümetinin Stefanopulosa yapmış olması muhtemel bir uyarı neticesinde ortak bildiriye geçirilmemiş olması ihtimali Türk tarafının dikkatinden kaçmamıştır.[99]

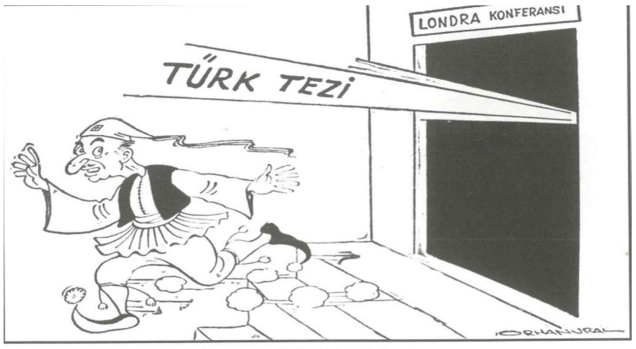
[99] "Fatin Rüştü Zorlu Londra Konferansı'nda Kıbrıs'a Dair Türk Görüşünü Açıkladı", *Hürriyet*, (2 Eylül 1955), s. 1/7

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin ülkenin pek çok yerinde son bir hafta içinde 15 şube açtığı, özellikle Devlet Demiryolları Vagon işçileri ve sendikasının bu KTC'ye maddi destek verdiğine ilişkin haberler görülüyor.

İÜTB (İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği) yöneticileri, İstanbul'da yaşayan Yunanistan vatandaşı olan Rumların durumu hakkında yazmış oldukları bir bildiri dolayısıyla Savcılığa ifade vermişler. [100] Haberde, yayımlanan bildirinin içeriğine dair bilgi verilmemiştir ancak İÜTB yöneticilerinin Savcılıkta ifade vermelerini gerektirdiğine bakılırsa Yunan uyruklu Rumlara karşı soğukluk ve önyargı oluşturmaya yönelik ifadelere yer veren bir yazı olduğunu düşünmek yersiz olmayacaktır.

3 Eylül tarihli Hürriyet gazetesinin manşetinde "Kıbrıs'a Dair Türk Tezi İngiliz Basınında Derin Akisler Yaptı" cümlesi yer almıştır. Aynı haber başlığı altında bir alt başlık olarak "Büyükelçiliğimizdeki Ziyafete Yunan Heyeti Çağrılmadı" cümlesi görülmektedir.

.

- Aman ne ZORLU imiş!..

Şekil 13

13 numaralı karikatürde Londra Konferansı'nda Kıbrıs'a dair Türk tezinin açıklandığı güne atıf yapılmaktadır. Kıbrıs davasıyla yakından ilgilenen dönemin Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'nun ortaya koyduğu tezin etkili olduğu ve Yunan Dış İşleri Bakanı'nı konferans salonundan kaçıracak kadar güçlü olduğu

[100] "İstanbul Rum Gazetelerinde", *Hürriyet*, (2 Eylül 1955), s.7.

mesajı verilmektedir. Bir yandan Türk tezinin başarısı övülürken diğer yandan Yunan siyasilerinin korkak oldukları imajı yinelenmiştir.[101]

Birinci sayfada yer alan bir başka haber başlığı "Patrikhanenin Kıbrıs'a Hangi Yoldan Yardım ettiği Anlaşıldı" cümlesidir. Bu habere göre gazete İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'nin Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi üzerinden Yunanistan'a ilhakı (Enosis) gerçekleştirmek için şiddet eylemleri düzenleyen çetelere para gönderdiğini düşünmektedir. Bu şüpheyi sağlam temellere dayandırmak için gazetenin Patrikhane faaliyetlerini takip ettiği ve gelirlerini araştırdığı anlaşılıyor. Patrikhane'nin ve ona bağlı olan tüm Ortodoks Kiliseleri ve manastır gibi dini kuruluşların vakıf gelirlerinin İstanbul Patrikhanesinin mali işlerinden sorumlu kişi tarafından kontrol edildiği ve hepsinden elde edilen gelirlerin Patrikhane hazinesine geçirildiği ifade ediliyor. Bahsedilen gelirlerin çok yüksek rakamlara ulaştığı, belirtilen bu hazinenin Türkiye Cumhuriyeti devletinin denetiminden bağımsız olduğu, gelirleri Fener Kilisesi'ne aktarılan Stavropejik yani yerel piskoposa değil Başpiskoposa bağlı bulunan tüm kilise, manastır ve vakıfların bir kısmının Yunanistan ve Kıbrıs'ta olduğu, hepsinin tam listesini gösteren belgenin Yunan devlet arşivinde yer aldığı belirtiliyor.

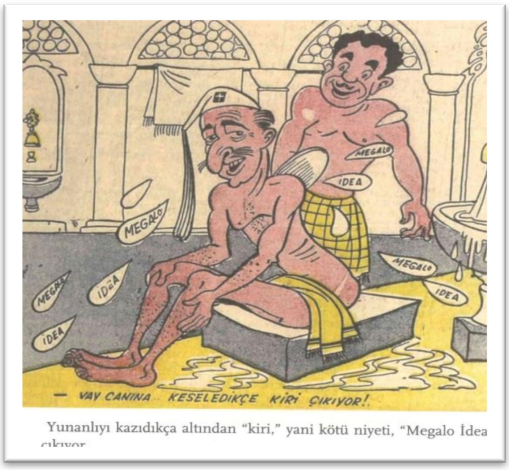
Özetle Hürriyet gazetesi, İstanbul Rum Patrikhanesi doğrudan Makarios'a para göndermiyor olsa bile Patrikhane'nin Kıbrıs'ta bunulan ve geliri İstanbul Kilisesi hesabına yatırılması gereken paradan feragat ederek Kıbrıs Kilisesi'ne yani Makarios ve ilhak için silahlı eylem yapanlara maddi destek sağlamakta olduğunu öne sürüyor. Fener Rum Patriği Athenagoras'a son bir yılda Kıbrıs'taki Stavropejik vakıf gelirlerini alıp almadığı soruluyor? Kendisinden bu iddiaları yalanlaması değil gönderilmesi gereken paraları aldığını gösteren belgeyi göstererek yöneltilen suçlamaları çürütmesi ve kendisini aklaması isteniyor.[102] Aksi halde üzerindeki şüphelerden kurtulamayacağı vurgulanıyor.

"Batı Trakyada Yunan Zulmü Artmağa Başladı" başlıklı haberde de Batı Trakya'da yaşayan Müslüman ve Türk nüfusun orada Yunan hükümeti tarafından maruz bırakıldıkları baskı ve uğradıkları haksızlıklar, kısa süre önce Türkiye'ye göçen bir

[101] Rigatos, **a.g.m**., s. 36.
[102] "Patrikhanenin Kıbrıs'a Hangi Yoldan Yardım Ettiği Anlaşıldı", *Hürriyet*, (3 Eylül 1955), s. 1/7.

öğretmenin yaşadığı deneyimler üzerinden aktarılmıştır. Londra Konferansı sürecinde kendi isteklerini İngiltere'ye kabul ettiremeyen Yunan hükümetinin Trakya'daki Türk azınlığa daha saldırgan yaklaştığını, bazı insanların işlerinden çıkarıldığını bazılarınınsa kendilerine ait topraklarının ellerinden alındığını aktarıyor. Gazete haberinde o tarihte Trakya tarafından gelen trenlerden neredeyse her gün on beşi geçkin Türk ailesinin Türkiye'ye kalıcı olarak geçiş yaptığını aktarıyor. Kendisiyle röportaj yapılan İskeçeli öğretmen Yunan uyruklu Türklerin ellerindeki maddi olanakları ilk geldikleri zamandan kalacak yer ve iş buluncaya dek geçecek sürede geçinmeye yeteceğini bilseler çoğunun orayı terk edeceğini söylüyor. İskeçeli öğretmen geçen yıl yaşadığı bir olayı aktarıyor. Okulda görevi başındayken bir denetleme sırasında Yunan müfettişin sınıf duvarında asılı duran Türkiye haritasından rahatsızlık duyarak onu indirmesini istediğini anlatıyor. Bu olaydan birkaç ay sonra da harita konusu tekrar gündeme getirildiğinde Türkiye haritası tahrik unsuru olarak görülmüş. Kısa bir süre sonra da herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin İskeçeli öğretmen işinden çıkarılmış.

İşten çıkarmalar dışında malların müsadere edilerek Türkiye'den göçen Rumlara verilmesi, işe alımlarda yapılan ayrımcılık, açlık ve yoksullukla yüz yüze bırakılan Batı Trakya Türkleri, Yunan Hükümeti'nin bu tarz yöntemlerle bölgeden göçü arttırarak Türk nüfusunu eritmek istediği ifade edilmiştir.[103]

Yunanlıyı kazıdıkça altından "kiri," yani kötü niyeti, "Megalo İdea çıkıyor

Şekil 14

[103] "Batı Trakya'da Yunan Zulmü Artmağa Başladı", *Hürriyet,* (3 Eylül 1955), s. 1/7.

14 numaralı karikatürde siyasetçi olması muhtemel bir Yunan figürü hamamda keselenirken tasvir edilmiştir. Kendisini keseleyen adam çıkan kirlere bakarak "–VAY CANINA KESELEDİKÇE KİRİ ÇIKIYOR!" diyor. Çıkan kirlerde ise "Megalo" ve "idea" kelimeleri yazılıdır. Karikatür altındaki notta da Yunanı kazıdıkça altından "Megalo idea" yani kötü niyetinin çıktığı belirtilmektedir. Ulusal "öteki" olarak görülen Yunanın kötü niyetli yani dost görünen ancak güvenilmez bir millet olduğu imajı vurgulanmıştır.[104]

Aynı tarihli *Hürriyet* gazetesinin 7.sayfasındaki Kıbrıs'a ilişkin haberlerin devamında Teşvikiye'de bir duvara bir Türk tarafından resmedilmiş olan Kıbrıs haritasının bir Rum tarafından üzeri boyanarak silindiğinin tespit edilmesiyle vatandaş hakkında soruşturma açılmıştır. 180 bin işçinin Kıbrıs için göreve hazır olduklarını açıklayan bir telgrafı Londra'daki Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne gönderdikleri gibi haberler yer almaktadır. Tüm bunlar Hürriyet gazetesi özelinde bakıldığında Kıbrıs'la ilgili olan tüm haberlere önemli önemsiz ayrımı yapılmadan etraflıca yer verildiğine işaret eden delillerdir. Bu açıdan bakıldığında o dönem Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak halkın tam bir haber bombardımanına tâbi tutulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm iç ve dış basında yer alan haberlerin dışında yerel olan bir takım gözlemlere de yer verilmiş, Patrikhane'nin ve İstanbul Rum basınının olaylara tepkisizliği veya taraflı yaklaşımı gibi diğer gazetelerden daha farklı konu başlıkları açılmıştır.

Hürriyet gazetesinin 4 Eylül 1955 tarihli sayısında manşeti: "Türkiye'nin Yunanistan'a son ihtarı" cümlesidir.

Manşette yer alan haberin içeriğine göre dönemin Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Yunan basınına verdiği demeçte Yunan Hükümetinin Kıbrıs ile Türkiye müttefikliği arasında bir tercih yapması gerektiğini beyan etmiştir. Yunanistan'ın aynı anda her ikisini birden elinde tutamayacağını birisinden feragat etmesi gerektiğini anlatan bu cümle ile Enosis konusunda sergilenen ısrarcı tavır sürdürülürse iki ülke arasında Atatürk zamanında kurulan dostluk köprülerinin yıkılacağını açık bir dille ifade etmiştir. Enosis planında diretmenin Yunan

[104] Rigatos, **a.g.m.**, s. 20.

Hükümetinin bir zamanların yayılmacı Venizelos siyasetine geri dönmesi anlamına geldiğine vurgu yapmıştır.[105]

Şekil 15

15 numaralı karikatürde Londra Konferansı'na katılacak olan Yunan siyasetçinin hazırlık yaparken o gün hangi maskeyi takacağına karar veremediği tasvir edilmiş. Güler yüzlü, sinirli, düşman ve sinsi yüz ifadelerini anımsatan maskeler arasından bir seçim yapmaya uğraşan Yunan figürüne ikiyüzlü ve tutarsız olduğu anlamı yüklenmiş. Bu figür üzerinden dönemin Yunan hükümetinin siyaseti eleştiriliyor. Yunanca kökenli olan politika kelimesi çokyüzlü anlamına gelmektedir. Bu karikatürü çizen karikatürist Yunanca olan politika kelimesinin anlamı ile Yunan siyasetçileri arasında bir bağ kurmak istemiş olabilir.[106]

4 eylül tarihli gazetede yayınlanan bir diğer habere göre ziyaretçi görünümünde Türkiye'ye giriş yapan Yunan uyruklu turistler örgütlü olarak mal kaçırmaktadırlar. Türkiye'nin bu konudaki kanun boşluklarından yararlanarak ülkedeki düşük fiyatlı gıda maddelerinin Yunan ziyaretçiler tarafından kendi ülkelerine götürüldüğü, bu işlerle uğraşan Yunan uyruklu gezgincilerin son yıllarda ülkeye giriş çıkışlarının sıklaştığı belirtilmektedir.

Neredeyse haftada bir gibi seyrek denemeyecek bir sıklıkla Türkiye'den aldıklarını Yunanistan'a götüren bu gezgincilerin orada çok daha yüksek fiyatlarla satılan

[105] "Türkiye'nin Yunanistan'a Son İhtarı", *Hürriyet*, (4 Eylül 1955), s. 1/7.
[106] Rigatos, **a.g.m.**, s. 31.

işlenmiş et ve mandıra ürünleriyle bakliyat gıdalarına ek olarak patates ve şeker gibi ürünleri özellikle tercih ettikleri ifade edilmektedir.[107]

Diğer gazetelerde pek ele alınmayan bu tarz haberler zaten Kıbrıs'taki silahlı saldırı haberleri dolayısıyla gergin olan Türk kamuoyunu ister Yunan uyruklu ister Türk vatandaşı olsun İstanbul'da yaşayan Rumlar aleyhinde bir propaganda yürütmek şeklinde algılanabilecek bir tavırdır.

Şekil 16

16 numaralı karikatürde yine evzon kıyafetli bir Yunan figürü pantolonsuz olarak tasvir edilmiştir. Kafasında ise üzerinde Kıbrıs yazan bir fesleğen saksısı vardır. Alt yazıda ifade edilmek istenmeyen kısım noktalar ile gösterilerek okurun tahminine bırakılırken devamında " ……Fesliğen ister başına!" ifadesi getirilmiştir. Burada Yunan siyasetçileri ekonomik güçlerinin seviyesine bakmadan Kıbrıs Adasını kendisine bağlı bir eyalet gibi sahiplenmek istemeleri eleştirilmektedir. Yunanistan'ın Adanın her türlü ihtiyaçlarını giderecek maddi güce sahip olmadıkları buna rağmen adayı ilhak etmek istemelerinin mantıksız ve hayalperest bir tavır olduğu vurgulanmıştır.[108]

5 eylül gününe ait gazete manşeti "5000 Türk Londra'da Kıbrıs İçin Miting Yaptı" şeklindedir. Manşetin altındaki alt başlıklarda ise gösteri yürüyüşüne katılan eylemcilerin Konferans'ta alınacak kararın Türkiye'nin isteğinden farklı olması

[107] "Yunan Seyyahları Teşkilatlı Şekilde Kaçakçılık Yapıyorlar", *Hürriyet*, (4 Eylül 1955), s. 1/7.
[108] Rigatos, **a.g.m.**, s. 28.

halinde, Kıbrıs için silahlı mücadeleye girmekten geri durmayacakları ve bunun için yemin ettikleri açıklaması yer alıyor. Aynı gün Rumların Londra'da gerçekleştirmek istedikleri eyleme İngiliz resmi yetkilileri tarafından izin verilmediği de eklenmiş.[109]

Gazetenin ilk sayfasında yer alan "Kıbrıs mitingi dolayısıyla dün Londraya birçok telgraf çekildi" başlıklı bir diğer haberde ise Kıbrıs Türk'tür Derneğinin Londra şubesine Türkiye'deki pek çok dernek, işçi sendikası ve çeşitli kuruluşlardan gönderilen destek telgraflarından bahsedilmiş.

Şekil 17

Bu haberin hemen yanına soldaki görsel konulmuştur. Görselin altında yer alan açıklamada bayrağı çizenlerin adları ve nereli olduklarına dair bilgilerin yanı sıra bu haritanın, isimleri yazan kişiler tarafından kendilerine ait kanlarla oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bu resmi çizen altı gence ait bu bilgilerin, imzaların ve açıklamanın görsel üzerinde Türk bayrağının sembolü olan hilal ve yıldızın etrafında ve altına yer aldığı görülmektedir.[110] Baş tarafta yazılı olan "ÖLECEKANIMIZI VErEÇEZ Bİr KİrAM TOPrAK VErMEYECEZ " şeklindeki slogana ve hilal içinde yazılı olan "Kıbrıs Türkündür" ifadelerine vurgu yapılmıştır.[111]

Hürriyet gazetesi muhtemelen Türk halkının, gerekirse Kıbrıs uğruna can vermeye hazır olduğunun bir göstergesi olarak bu resmi paylaşmıştır. Ancak bu ve benzeri haber ve görsellerin hem içerde hem de dışardaki Türk ve Yunan/Rum kamuoyu açısından kışkırtıcı olabileceği düşünülmemiştir. Bu görsel sadece bir örnektir. 5

[109] "5000 Türk Londra'da Kıbrıs İçin Miting Yaptı", *Hürriyet,* (5 Eylül 1955), s. 1/7.
[110] Şekil 17, *Hürriyet*, (5 Eylül 1955), s. 1.
[111] "Kıbrıs Mitingi Dolayısıyla Dün Londra'ya Birçok Telgraf Çekildi", *Hürriyet,* (5 Eylül 1955), s. 1.

Eylül 1955'te gazetede yayımlanan bu görselin *Hürriyet*'in Patrikhaneye, İstanbul'da basılan Rum gazetelerine, Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk halkına yapılan zulümler ve gıda kaçakçılığı yapan Yunan uyruklu Rumlara yönelik haberleriyle bir arada düşünüldüğünde Türk gazete okurlarının zihninde inşa ettiği olumsuz Yunan/Rum imajını göz ardı etmek mümkün değildir.

Beyoğlu'ndaki Kapri Bar'da alkol aldıktan sonra taşkınlık yapan üç Yunan denizcinin tutuklandığı haberi de bu haberin devamına eklenmiştir.

6 eylül gününe ait *Hürriyet*'in manşetinde "Kıbrısta'ki tedhiş için Yunanlılara ihtar" cümlesi bulunmaktadır. Manşetin alt başlıklarındaki açıklamalarda Dış işleri Bakanı Zorlu'nun Kıbrıs'a EOKA'ya destek sağlamak üzere gönüllü olan Yunanları gönderen Yunanistan ile bu konuda görüşüldüğü ve karşı tarafın uyarıldığı bilgisi verilmektedir. İlaveten Zorlu'nun Ada Türklerine, Rumlarla her alanda eşit hak ve özgürlükler verilmesi halinde Türkiye'nin, İngiltere'nin tasarısı olan özerklik teklifine sıcak bakacağı şeklindeki açıklamasına yer verilmiştir.[112]

İstanbul'da önceki gün gerçekleşen bazı hoş olmayan olaylar aktarılmıştır. Heybeli Ada'da bulunan bir tavernanın Rumca el ilanları dağıtması adadaki Türk gençlerini rahatsız etmiş. Gençler taverna sahibiyle kavga etmiş. Teşvikiye'de bir duvara çizilen Türk bayraklı Kıbrıs haritasında yer alan Kıbrıs Türk'tür yazısının bir Rum tarafından silinmesi hadisesinin görenlerde nefret uyandırdığı belirtilmiş. 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda bayrak asmayan gayrimüslim esnafa da öfke duyulduğu, bu nedenle polisin Rumların ev ve iş yerlerinin yoğun bulunduğu yerlerde güvenlik amaçlı önlemler aldığına değinilmiş.

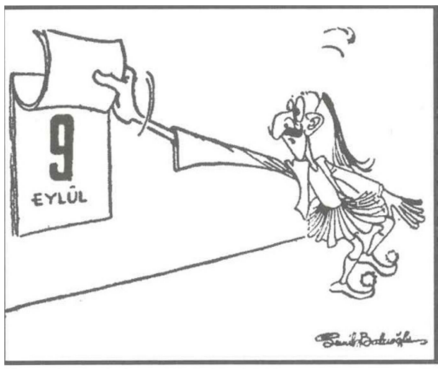
Patrikhane'nin Kıbrıs'ta cereyan eden saldırılara yönelik tepkisizliği Türk halkı arasında şiddetli bir öfke uyandırdığı için önceki gün Patrikhane'ye Kıbrıs Türk'tür sloganının yazılı olduğu bir pankart asılmıştır. Önceki akşam bir Türk ile bir Rum arasında gerçekleşen şiddetli tartışmanın karakolda son bulması da Fener'de oturan gençlerin bu tepkiyi vermesine yol açtığı ifade edilmektedir.

[112] "Kıbrıs'taki Tedhiş İçin Yunanlılara İhtar", *Hürriyet*, (6 Eylül 1955), s. 1.

Şahsa ait bir otomobilin tozlu camına yazılmış "Nefret Türk" ifadesini gören bir kişi, durumu Trafik polisine bildirmiş, bir Türk'e ait olduğu anlaşılan arabanın sahibi olaydan ve yazıyı yazan kişiden haberdar değildir. Olayla ilgili Apostol adında bir vatandaş sorguya çekilmiş.

"Bayrağa dil uzatan küstah" başlıklı haberde Stavro isimli bir vatandaşın Türk bayrağı ve siyasetçilerine hakaret ettiği gerekçesiyle çevresindeki kişilerce linç edilmeye çalışılmış. Evine kaçarak linçten son anda kurtulan Rum bakkalın evinin önünden kalabalık uzun süre ayrılmamış. Kalabalığı dağıtmayı ancak polis memurları başarabilmiş ve güvenlik şeridi eşliğinde Stavro'yu sorgu için karakola götürmüşlerdir.[113]

Bu olaylara ilişkin haberlerden başka Adadaki tedhiş olayları ve Başbakan Menderes'in Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti (KTC) yetkililerinden dernek faaliyetleriyle ilgili olarak bilgi almaya gittiği yolundaki haberler de birinci ve yedinci sayfalarda geniş yer bulmuştur.

TÜRK TEZİ!..

Şekil 18

18 numaralı karikatürde takvim yaprağında 9 Eylül tarihine bakan bir Yunan figürü görülmektedir. Türk tezinin açıklandığı ve Londra'da üçlü görüşmelerin devam ettiği bir süreçte bu tarihlerin İzmir'in 1922'de işgalden kurtarıldığı tarihe yakın olması Yunan siyasetçiye tarihî yenilgiyi hatırlatıyor ve aynı yenilgiyi 1955'te diplomasi cephesinde de alma ihtimalinden korkuyor. Yunan'ın tarihi hep unutan ve tarihten ders almayan yönü korkaklıkla birleştirilerek vurgulanmıştır.[114]

[113] "Patrikhaneye Kıbrıs Türk'tür Levhası Asıldı", *Hürriyet,* (6 Eylül 1955), s. 1/7.
[114] Şekil 18, *Hürriyet,* (7 Eylül 1955), s. 1.

7 eylüle ait gazete manşeti “Atamızın Selanik’te doğduğu eve atılan bombanın sebep olduğu hadiseleri önlemek için İstanbul ve İzmir’de örfi idare ilan edildi” cümlesidir. Selanik’te kim veya kimler tarafından gerçekleştirildiği henüz aydınlatılmamış olan bu eylemin Türk halkını galeyana getirdiği ve halkın kalabalık bir şekilde önceki akşam “Atatürk’ün evine bomba atanlara ölüm!” sloganları eşliğinde yürüdüğü belirtilmiş.

Sorumlu Yunan yetkililerinin gazeteciler tarafından açılan telefonlara cevap vermedikleri ve onların bu ilgisizliğinin şaşkınlık yarattığı ifade edilmiş.

Sirkeci’den kalkarak Edirne’ye yol alan motorlu treni Uzunköprü’den geçtiği sırada Yunan köylülerinin taş yağmuruna tuttuğu belirtilmiş.

“Hadiseleri önlemek için şehirde sıkı tedbirler alındı” başlıklı haberde askeri birliklerin olaylara müdahale edinceye kadar geçen süre içinde bazı dükkânların zarar gördüğü yazılmış. Haberin başlığı ile içeriği birbiriyle çelişmektedir. Kullanılan ifadeler yanlıştır çünkü olaylar zamanında engellenememiştir. Sıkı tedbirler olayların gerçekleşmesinden sonra alınmıştır. Zarar gören işyerlerini niteleyen “bazı” sözcüğü de olayların hem niceliğini hem de niteliğini aza ve basite indirgeyen bir ifade olmuştur. Başlıktaki ifadelerin basite indirgeme olduğunu haber içeriğindeki ayrıntılarda yer alan ve olayların mahiyetini ortaya koyan bilgiler gözler önüne sermektedir.

Önceki gün saat 18.30’da gazete ve radyolardan Selanik’teki patlama haberini öğrenen kalabalık grupların kafileler halinde Taksim Meydanı’nda birleşmişlerdir. Bu gruplar Türk milli marşını söyleyerek yürümüşler ve bu esnada Türk bayrağı asmamış olan Rum ve diğer etnik kökenlerden olan esnafın işyerlerini cam ve kapılarını kırıp içindeki eşyaları da kullanılmayacak hale getirinceye kadar parçalamışlar. Olayların ancak gecenin geç saatlerinde yatıştırıldığı ifade ediliyor. Öfkeli kalabalık Fener Rum Patrikhanesi’ni de hedef almış. Patrikhane ve Yunan Konsolosluğunun itfaiye, polis ve jandarma tarafından korunduğunu başlığıyla veren haberin içeriğinde ise bahsi geçen binaların da tahrip edildiğinden bahsedildiği için koruma görevinin yerine getirilemediği anlaşılıyor.

Talan eylemlerini 20-30 kişiden oluşan örgütlü gruplar yürütmüştür. Bu gruplar içindeki görev dağılımı da her grupta birer tahrikçi, lider ve darpçı olmak üzere üç sınıfa ayrılacak şekilde yapılmıştır. Liderlerin başlıca işi darp edilecek eşyaları tespit etmekti. Liderlerin bazılarında yabancı kökenli vatandaşların ev ve işyerleri adreslerini gösteren listeler vardı.[115]

Fransız Konsolosluğu raporuna göre bu listelerin olaylı geceden birkaç hafta önce Rum ve Ermenilerin yoğun oldu mahallelerin muhtarlarından istenmiş olabileceği ifade ediliyor. Aynı amaç doğrultusunda gece bekçilerinin de desteğiyle bazı mahalle sakinlerinden Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının mesken ve dükkanlarını belli edecek şekilde işaretledikleri ileri sürüldü.[116]

İzmir'de de benzer olayların yaşandığı Yunan Konsolosluk ve Pavyonunun yakıldığı başlığıyla verilirken yakılan tahrip edilen bina ve işyerlerinin resimleri de verilmiştir. İzmir meydanındaki direkte asılı bulunan Yunan bayrağı direkten alınıp parçalanmış yerine Türk bayrağı asılmış. Yunan Pavyonunun önce taşlandığı daha sonra ise yakıldığı belirtilmiş. Bunları yapanların her hareketi en ince detaylarına kadar aktarılmış ve haklı görülür bir tarzda adeta marifet gibi övülmüştür. İçindeki insanların arka kapıdan kaçtığı belirtilen konsolosluk binasının tamamen yanıp kül olduğu belirtilmiş.

İzmir'de hızını alamayan öfkeli kalabalık limandaki kaçmak için teknelere binen Yunanları motorla takibe başlamış, kaçan Yunan teknelerini limanda bulunan savaş gemilerinin koruduğu belirtilmiş.

Gazetenin İzmir'deki olaylar hakkında verdiği haberde olaylar sırasında on beş vatandaşın yaralandığı bilgisi veriliyor ancak bu vatandaşların kaçının Türk, kaçının Rum olduğu ve fiziki olarak zarar görmüş olmalarının mahiyeti ve derecesi hakkında bilgi verilmediği görülmektedir.

Ankara'ya ilişkin verilen bilgide ise polisin olaylara zamanında el koyması sonucu toplanıp konsolosluğa yürümek isteyen grubun kişi sayısı elliyi geçmeden durumun

[115] Güven, s. 26.
[116] **A.g.e**., s. 28.

kontrol altına alındığı belirtilmiştir. İlginç bir şekilde zamanında müdahalenin gerçekleştirildiği tek yer Ankara'dır. Hâlbuki Ankara'da Rum azınlık nüfusu İstanbul ve İzmir'e kıyasla düşüktür.

İstanbul'daki olayların detayları gazetenin yedinci sayfasında verilmiş, baş sayfada olaya zamanında(!) el konulduğu ifadesi ile yedinci sayfada yer alan hasarın mahiyetine ilişkin bilgiler çelişmektedir. Olayların bilançosuna baş sayfada yer verilmemesine özen gösterilmek istenmiş gibi sadece halkın rencide edilmiş kutsal ve milli duygularına değinilmiştir. Yedinci sayfada yer alan haber detayları incelendiğinde, olayların Taksim ve Fener ile sınırlı kalmadığı İstanbul'daki pek çok semtin adı sayılarak her yerde yağma ve çapul benzeri gösteriler düzenlendiği bunlardan sadece işyerlerinin değil ev ve ibadet yerlerinin de etkilendiği detaylarıyla aktarılıyor. Bu aktarımın içerisine insanların canına kast edilmediği ve kimseye dayak atılmadığı gibi cümleler eklenmiş. Bu yolla öfkenin sadece maddi zarara sebebiyet verdiği algısı yaratılıyor.

Pek çok Rum ibadethanesi polis barikatları aşılarak yakılıyor, kundaklanmayan kiliselerin camı çerçevesi, haçı ve çanı indiriliyor, Her yere Türk bayrağı ve Kıbrıs Türk'tür pankartları asılıyor. Bayrak asmamış olan Türk evlerine bile zarar verildiği ortaya çıkıyor.

Tüm bu kontrolsüz öfke gösterilerinde İstanbul'un pek çok ilçesinde ve hatta adalardaki Rum veya diğer gayrimüslimlere ait, hastane, okul, matbaa, gazete ve hatta işletmecisi Rum olan genelevlerin bile tahrip edildiği anlaşılıyor.[117]

"Atanın doğduğu eve atılan saatli bomba" başlıklı yazıda Selanik'te önceki gün meydana gelen patlama olayı ile ilgili olarak Yunan yetkililerin sürdürmekte olduğu soruşturma ve konuya ilişkin yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Gazetenin haberi hazırlayanı tarafından yapıldığı belli olan, Selanik Emniyet Teşkilatının Konsolosluk binaları ve özellikle Atatürk'ün doğduğu ev gibi önemli bir binanın korunması işinde görevini ciddiye almadığı yönündeki yorumu dikkat çekicidir. Aynı gün İstanbul ve İzmir'de, Rumlara ait ibadethaneler, elçilikler, işyerleri, okullar ve evler gibi pek çok yerin yakılıp yağmalandığı ve İstanbul ve İzmir'de güvenliği sağlamakla yükümlü

[117] "Hadiseleri Önlemek İçin Şehirde Sıkı Tedbirler Alındı", *Hürriyet,* (7 Eylül 1955), s. 1/7.

makamların önceki gece yaşanan olayların büyümesinin önüne geçemediği bir gecenin ertesinde bu yorumun gazetede yer alması olaylara bakıştaki çifte standardı sergilemektedir. Her ulusun kendi ihmal ve yetersizliğini görmezden gelerek olaylara hep kendi cephesinden baktığının açık bir göstergesidir.

Selanik'teki patlamaya ilişkin haberi yayına hazırlayan gazeteci, patlamadan yarım saat sonra yetkililerin inceleme için olay yerine gitmiş olmasını gecikmeli ve duruma önem vermeyen bir tavır olarak değerlendiriyor. Oysa Selanik'te İstanbul ve İzmir'deki olaylara benzeyen süreğen bir durum veya olay söz konusu değil. Selanik Emniyet Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre devam eden soruşturma kapsamında olayla ilgisi olabileceği düşünülen beş kişi tutuklanarak sorgulanmıştır. Fail henüz bulunamamıştır.

Yunan İçişleri Bakanı'nın yaptığı açıklamada patlama olayını gerçekleştiren kişinin bir Yunan değil olsa olsa Yunan düşmanı bir kimse olması ihtimaline değinmiştir. Bakan ayrıca ortaya çıkan maddi hasarın Yunan hükümetince karşılanacağını da bildirmiştir. Konu hakkında demeç veren Yunan muhalif parti liderlerinin de İç İşleri Bakanının yapmış olduğu değerlendirmeye benzer yorumlar ifade ettikleri bildirilmiştir.

Amerikan Büyükelçiliği'nde görevli birine üst düzey bir bürokratın verdiği bir bilgi bu olayın bir casus tahrikçi eliyle önceden örgütlenmiş olan 6-7 Eylül akşamı saldırılarına bir bahane oluşturması için gerçekleştirildiği yolundadır. Yunan polisinin yaptığı incelemeler sonucu bombanın, patladığı yere dışarıdan atılmadığı, bina içinde bulunan biri tarafından yerleştirilmiş olması gerektiği anlaşılmıştı. Casus tahrikçi olmasından şüphe duyulan kişi Oktay Engin adında, Türk Devleti'nin bursuyla öğrenimini sürdüren, Selanik'te yaşayan bir hukuk öğrencisiydi. Oktay Engin ve Konsolosluğun gece muhafızlığını yapan Hasan Uçar, polis tarafından tutuklanarak yargıya sevk edildiler. Olayla ilgili oldukları düşünülen dönemin Selanik Başkonsolosu ve konsolosluk çalışanlarından biri daha Yunan Hükümet yetkililerince mahkemeye verildi, ancak yaklaşık bir yıl sonra diplomatik müdahale sonucu bu davalar geri çektirildi.[118] Olayın sorumluları ortaya çıkarılamadı.

[118] Güven, s. 92.

Gazete, "memleketimizin her tarafında derin nefretle karşılanan ve pek büyük heyecan yaratan menfur hadise" şeklinde nitelediği patlama olayıyla ilgili olarak sorumlu Yunan yetkililerinin telefonlara çıkıp soruları cevaplamamalarını eleştiriyor.[119] 6 Eylül'ü 7'sine bağlayan gece İstanbul ve İzmir'de gerçekleştirilen Vandalizm tarzı eylemlere "büyük heyecan" nitelendirmesi yapmak, olayların başta Rumlar olmak üzere diğer tüm gayrimüslim vatandaşların ülkeye aidiyet duyguları üzerinde yarattığı sarsıntıyı basite indirgemenin bir başka ifadesidir.
8 Eylül Perşembe gününün manşeti "2057 yağma ve tahripçi yakalandı" ifadesiyle verilmiştir.

Diğer bazı gazeteler yağma, yaralama ve öldürme eylemleri olmadığı yönünde haber yaparken Hürriyet gazetesi 8 Eylül tarihli haberinde tahrip edilmiş dükkânlardan mal çalmaya yeltenen yüzlerce hırsızın polis ekiplerince gözaltına alındıklarını belirtmiştir. Bu şahısların yakalandıktan sonra üzerlerinden çıkan para ve değerli eşyalar bu durumu ortaya çıkarmıştır ancak yakalanmış oldukları için bu durumu çalmaya yeltenmek şeklinde ifade etmek yapılan hırsızlığı bir nevi aklamaktır. Sonuçta bu kişiler yakalanmamış olsalardı bu paraları kendi hesaplarına harcayacaklardı. Eşyalar haricinde 60 bin lira tutarında para ve 100 bin lira değerinde mücevherin ele geçirildiği ve tutukluların polis tarafından Selimiye kışlasına götürüldükleri belirtilmiştir. Bu konuda gazetenin önceki güne ait baskısında yağma olmamasından bahsedildiğini hatırlatmak gerekir.

6 Eylül tarihli gazetede söz edilen vandalizm eylemlerine ek olarak yeni bulgulara yer verilmiştir. Buna göre Balıklı Rum Hastanesinde yangın çıkarılması üzerine bir papaz ağır yaralanmış. İstanbul'un birbirinden farklı 51 yerinde yangın çıkarılmış, yakılan binalardan 21 tanesinin ibadethane, geriye kalanların ise ev ve işyerleri olduğu belirtiliyor. 21 kiliseden 7'si tamamen yanarken 17 tanesi ise yangınlardan kısmen zarar görmüş. Önceki günün haberlerinde kimsenin canına kıyılmadığı ifadesi yer alırken 8 Eylül tarihli gazetede Avram adında ir gece bekçisinin üst kattan atılan bir para kasasının altında kalarak öldüğü ayrıca kafasına yediği sopa darbesi sonucu bir papazın da ağır yaralandığı belirtiliyor.

[119] "Atanın Doğduğu Eve Atılan Saatli Bomba", *Hürriyet,* (7Eylül 1955), s. 1/7.

İzmir'deki olayların bilançosuna bakıldığı zaman 14 ev, 6 dükkân, bir pavyon, 1 konsolosluk binası, 1 Katolik kilisesi, 3 otomobil ve İngiliz Kültür Heyeti Binası'na ateşe verilmek veya demir, taş ve sopalarla darp edilerek zarar verildiği ortaya anlaşılıyor. İlk hesaplamalara göre oluşan maddi kaybın 2 milyon liranın üzerinde olduğu tahmin ediliyor.

İzmir'deki olaylar sırasında 31 kişinin darp veya yangınlar nedeniyle yaralandığı anlaşılıyor. 163 kişinin gözaltına alındığı ancak bunlardan 15'i hariç geri kalanının salıverildiği bilgisi veriliyor. Patlama hadisesini ilk veren ve halkı galeyana getirdiği öne sürülen *Gece Postası* gazetesinden iki kişinin de tutuklananlar arasında olduğu belirtiliyor.

Önceki gün halktan kimselerin zedelenen milli duyguları nedeniyle sokağa dökülenlerin yol açtığı olaylar hakkında, bir gün sonraki haberlerde bu haklı milli tepkiyi fırsat bilip aralarına karışan komünistlerin güdümünde bir anarşi ve çapulculuk hareketine dönüştürüldüğü yorumu yapılıyor. Önceki güne ait haberde kalabalığı oluşturanların halktan insanlar olduğu düşüncesini pekiştirecek şekilde genç-yaşlı, çoluk çocuk, kadın-erkek ikilemeleri sıkça yineleniyordu. Tamamı kastedilmiyor olsa da olayların çığırından çıkmasının sorumluları olarak hemen ikinci gün komünistlerin gösterilmiş olması dikkat çekicidir. Bu yapılırken diğerlerinin masumiyeti "vatandaşların göstermek istedikleri asil heyecan vesile edilerek" ifadesiyle korunmuştur.[120]

Komünistler Şişli'deki Rum mezarlığına yapılan saldırıların sorumluları olarak gösterilmişlerdir. Mezarlıkların da tahrip edildiği ikinci gün ortaya çıkıyor. Dirilerden hıncını alamayan göstericilerin, öfkelerini ölülere yönelttikleri anlaşılıyor. Ancak mezarlık yağmalayanların kızıl tahrikçiler olduğu ispatlanmış gibi ayrıca ve özellikle belirtilmiş. Yetkililerin beyanatlarında yer alan bu cümleden Türk'e yakışmayacağı düşünülen mezar çapulculuğunu sıradan bir Türk vatandaşı yapmış olamayacağı gibi bir anlam içeren cümleler yer alıyor. Türklüğe yakışmayacak işleri ancak komünist ideolojiye sahip kimselerin yapacağı ima ediliyor.

[120] "2057 Yağma ve Tahripçi Yakalandı", *Hürriyet,* (7 Eylül 1955), s. 1/7.

Önceki güne ait haberde askeri birliklerin olaylara müdahale edinceye kadar geçen süre içinde bazı dükkânların zarar gördüğü yazılmıştı. Bir de olayların büyümesini engellemek için sıkı önlemler alındığı ifadesi de vardı. İkinci gün yapılan incelemeler sonucu ortaya çıkan tahribat bilançosunun hiç de azımsanmayacak ölçüde olduğu görülmektedir. Bu kadar büyük hasara yol açan olayların gerektireceği zaman da çok kısa olamayacağı için güvenlik güçlerinin olaylara müdahale etmekte geciktiği ve yeterli yaptırım gücüne sahip olamadığını gösteren olaylar aktarılmış ancak gazete tarafından bu çelişkiler açıkça sorgulanmamıştır. 8 eylül tarihli haberde önceki akşam saat altıda başlayan olayların aralıksız bir şekilde sabaha dek sürdüğü ifade ediliyor. İstanbul ve İzmir'deki emniyet güçlerinin zamanında ve etkili müdahalede zafiyet gösterdikleri bu ifadeyle de ortaya çıkıyor.

9 Eylül 1955 gününün manşetini "Nümayiş gecesi tahrikât yapan otuzdan fazla komünist yakalandı" cümlesi oluşturmaktadır. Göstericileri dizginleyerek zararı en aza indirmekte başarılı olamayan emniyetin, olayların arkasındaki suç odağını tespit etmek ve bu doğrultuda olayın şüphelisi olanları belirleyip tutuklamakta oldukça hızlı olduğu ortaya çıkıyor.

Suça karıştığı ispat edilenlerin 10-15 yıl arası hüküm giyecekleri belirtilmiş. KTC'den de 97 kişi tutuklanarak Harbiye Askeri Cezaevine götürülmüş.[121]

9 eylülün manşeti olan "Üç Generale İşten El Çektirildi" ifadesi hükümetin 6/7 Eylül olayları sebebiyle haklarında soruşturma başlatılan üç general görevlerinden azledilmişler.

Olağanüstü hal mahkemesinin kurulması, Taksim ve İstiklal Caddesinde yapılan temizlik ve onarım çalışmaları, olaylarda işyeri zarar görenlere yapılacak maddi yardımlar gibi konulara yer verilmiştir.

Olaylarla ilgili iki ilginç bilgi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki üç Bulgar göçmeni kızın Balıklı Rum Hastanesinin ateşe verilmesi olayında hem azmettirici hem de gerekli yakıtı bulmak suretiyle suçun baş aktörleri olmalarıdır, ikincisi ise olaya

[121] Nümayiş Gecesi Tahrikât Yapan Otuzdan Fazla Komünist Yakalandı, *Hürriyet*, (9 Eylül 1955), s. 1/7.

karışan çapulcular arasında iki Ermeni vatandaşın da bulunduğu yönündeki haberdir.[122]

Hürriyet gazetesinde, 6/7 Eylül Olayları olarak bilinen olayın yaşandığı gece, Selanik'teki patlama olayı ile hiçbir ilgisi olmayan ve olayların olumsuz etkileneni konumundaki TC vatandaşı İstanbul ve İzmir Rumlarına yapılan bu korkunç ve utanç verici tepkiler hakkında, müteakip günlerde yapılanların orantısızlığını ve insanlığa yakışmadığını sezdiren hiçbir yorum yer almamıştır. Yapıcı ve gönül almaya yönelik eleştiri yok denecek kadar azdır. Her ne kadar Kıbrıs'ta son aylarda EOKA tarafından düzenlenen, Türkleri hedef alan silahlı saldırılar artmış ve kamuoyunda biriken gerginlik Selanik'teki patlama ile son haddine ulaşmış olsa dahi gösterilen tepki sözlü protestoyu aşarak saldırgan bir yapıya bürünmüştür. Gazetede özeleştiri olarak değerlendirilebilecek bir yorum veya yaklaşıma rastlanmaması üzücüdür. Tepkilerin aşırıya kaçtığı bile söylenmezken tahrik unsuru olan Atatürk'ün evine atılan bomba olgusunun Türk milletinde uyandırdığı "asil heyecan" a vurgu yapılarak tepkiler meşru gösterilmeye çalışılmıştır. Ne yazık ki olaylara maruz bırakılan Rum vatandaşlarla duygudaşlık kurulmamıştır.

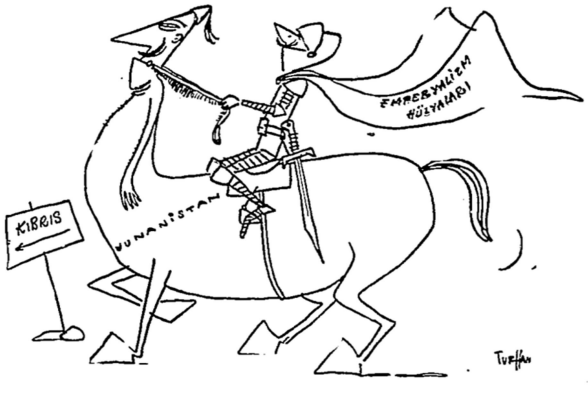
3.4.3. Milliyet Gazetesi

Milliyet, İstanbul'da yayımlanan "Halk Gazetesi"dir. Kurucusu Ali Naci Karacan'dır. Milliyet gazetesinin yayın hayatına geçmesinde en önemli etmen kurucusu Ali Naci Karacan ile Adnan Menderes'in birbirleriyle olan dostluğudur. Karacan, gazetesi aracılığıyla DP hükümetini destekler nitelikte yayın yapma garantisi vermiş bu vesileyle de gazetenin oluşum safhasında gerekli araçların alınmasını ve gazete binasının inşaat masraflarının karşılanmasını sağlayan parasal desteği almıştır. Gazetenin kurucusunun vefatından sonra genel yayın yönetmenliğine Abdi İpekçi'nin geçmesiyle Milliyet gazetesi iktidara yakın çizgisini değiştirmiştir. Milliyet İktidarı çok sert eleştirmeyen çizgisini 6/7 Eylül Olayları'nın sorumluları olarak solcuların gösterilmesinden sonra değiştirmiştir. Pek çok sol görüşlü aydının tutuklanarak yargılandığı süreçte Milliyet iktidara tepkisini net bir şekilde göstermiştir.[123]

[122] *Hürriyet*, (10 Eylül 1955), s. 1/7.

İki ülke arasındaki siyasi gerginliklerin kültür, sanat, spor gibi gündelik etkinliklerde bile olumsuz imajı nasıl su yüzüne çıkarabildiğini göstermesi bakımından ilginç bir haber 31 Ağustos 1955 tarihli Milliyet gazetesinde okurun karşısına çıkıyor. Bu bir güreş karşılaşmasına ait spor etkinliğidir. Türk güreşçi Yaşar Doğu ile Yunan rakibi Yorgopulos arasında gerçekleşen güreş karşılaşmasında başarılı olan Yaşar Doğu'nun "dev yapılı" ve "iri kıyım" rakibini ne kadar rahatlıkla ve kısa bir sürede mindere serdiğini anlatan ifadeler, yerli sporcuyu fazlasıyla överken Yunan rakibi alaycı bir dille küçümser niteliktedir. Yorgopulos "perişan" olurken "ikinci dakikada pes etti", "3 dakika 52 saniyede tuş oluverdi ". Yaşar Doğu'nun başarısını daha da yüceltmek için rakibi olan Yunan güreşçinin fizik yapısı övülmüştür sadece. Türk güreşçinin jübile maçı olan bu karşılaşmanın anlatımında Yaşar Doğu için kullanılan niteleme ise şu şekildedir: "sırtı minder görmemiş olan cihan pehlivanımız".[124]

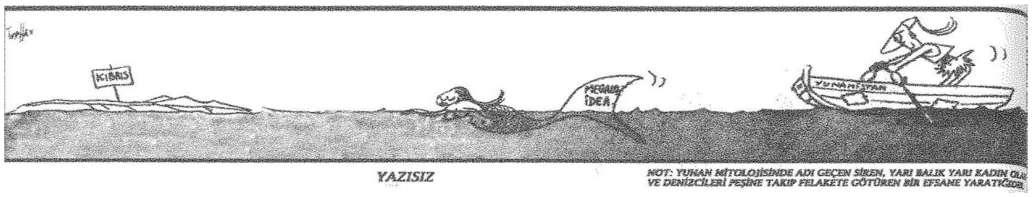
Milliyet'in baş sayfasında yer alan Doğrusu Bu isimli siyasi yorum köşesinde "Siyasi akıl hastalıkları" başlığıyla yapılan kısa yorumda o yıl İstanbul'da düzenlenen Dünya Akıl Sağlığı Kongresi'nin sona erdiği bilgisini veren köşe yazarı Kongre'de politika kökenli akıl rahatsızlıklarının tartışılıp tartışılmadığını sormuştur. Bu soru yorumcu tarafından özellikle Yunan siyasilerinin akli dengesinin yerine getirilmesini sağlamak için çareler aranıp aranmadığını sorgulamak amacıyla sorulmuştur.[125]

Şekil 19

[123] Nuran Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51/1, 1996, s. 490.
[124] "Yaşar Doğu Yunan Şampiyonunu Yendi", *Milliyet*, (31 Ağustos 1955), s. 1/7.
[125] "Siyasi Akıl Hastalıkları", *Milliyet,* (31 Ağustos 1955), s.1.

19 numaralı karikatürde Emperyalizm hülyaları ete kemiğe bürünmüş bir şekilde Yunanistan atına binerek Kıbrıs'a doğru yola çıkmış olarak tasvir edilmiştir. Yunan bu türden yayılmacı ve hayalperest girişimlerin aracı olmaya her zaman hazır vaziyette resmedilmiştir.[126]

Şekil 20

20 numaralı karikatürde deniz üzerindeki bir kayıkta ilerleyen Yunan siyasetçi, kuyruğunda "Megalo İdea" yazan bir mitoloji kahramanını takip ediyor. Siren adıyla bilinen yarı balık yarı kadın olan bu yaratıklar denizcileri peşlerine takıp felakete sürüklemeleriyle ünlüdür. Çizere göre Yunan siyasetçilerin Kıbrıs'a yönelik planları bir Siren'in peşine düşmekten farksızdır. Bu serüvenin sonu onlar için felaket olacaktır. Bu çizimde hayalperest, geleceği öngöremeyecek kadar mantıksız ve yayılmacı Yunan imajı işlenmiştir.[127]

Özel olarak Kıbrıs'a gönderilen Halit Kıvanç'ın Kıbrıs'la ilgili o günki haberi "30 Ağustos Kıbrıs'da heyecanla kutlandı" başlığıyla verilmiş. Haber içeriğinde ise Makarios'un Kıbrıs futbol liginde yer alan tek Türk futbol kulübü olan Çetinkaya Spor Kulübünü lig dışı bırakmak için uğraştığından bahsediyor.

Haberde giriştiği her işte başarısız olan Başpapazın Türklere karşı sırf olumlu bir iş başarabilmiş olmak için şimdi de Çetinkaya spor kulübünü futbol liginden çıkarma hedefinin peşinde olduğu ifade edilmiş. Politik emellerine ulaşmak için spor faaliyetlerine bile karışan Makarios'un nasıl bir insan olduğu hakkında fikir edinmek için bu son tavrı yeterli olacaktır, denilmiştir.[128]

7 Eylül 1955 tarihli *Milliyet* gazetesinin manşetini büyük puntolarla "Örfi İdare İlan Edildi" ifadesi oluşturmaktadır. Manşet üzerinde yer alan açıklamada ise Selanik'te

[126] Şekil 19, *Milliyet*, (30 Ağustos 1955), s.1.
[127] Şekil 20, *Milliyet,* (5 Eylül 1955), s. 1.
[128] "30 Ağustos Kıbrıs'ta Heyecanla Kutlandı", *Milliyet*, (31 Ağustos 1955), s. 1/7.

Atatürk'ün evine gerçekleştirilen saldırıya karşılık İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylar sebebiyle böyle bir karar alındığı bilgisi verilmiştir.

İstanbul'da meydana gelen olayları Milliyet gazetesi Atatürk'e bağlılığın bir göstergesi olarak değerlendirmiş. İstanbul'un tüm ilçelerinin katılımıyla gerçekleşen bu bağlılık gösterisi, tüm ülkenin duygularına sözcü olacak şekilde tek yürek olup herkesi bu soylu ve gururlu seste birleştirmiştir, denilmektedir. Bu değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere verilmek istenen tepkinin haddini aştığı göz ardı edilerek olayların failleri haklı gösterilmeye çalışılmıştır.

"Dakika Dakika Hadiseler" başlıklı haberde saati saatine olayların gerçekleşme sırası verilmiş. Olaylara sebep olan grupların 17.20'de toplanmış bir şekilde Taksim'e yönelmesi ve İstiklal Caddesi'nde ilk Rum dükkanının yıkıldığı saat 18.05 iken itfaiye ve atlı polislerin kalabalığa ilk müdahalesinin iki buçuk saat sonra gerçekleştiği anlaşılıyor. Askeri birliklerin Beyoğlu ile İstanbul arası irtibatı kesmek yönünde ilk müdahalesi ise saat 22.00 civarında gerçekleşirken Emniyet güçlerinin şehir genelinde kontrolü ele geçirmesi ise gece yarısı 02.30'u bulmuştur. Verilen bu bilgiler hükümetin olaylara müdahale girişimindeki gecikme ve yetersizliğini ortaya çıkarması bakımından dikkat çekicidir.

Konuyla ilgili haber içeriğinde yer alan can kaybı olmayışından duyulan gurur ve sevinç, işyerlerinden para veya eşya çalmaya kalkışanlara halk tarafından izin verilmediği gibi ifadeler verilen tepkide ölçülü davranıldığı algısını pekiştirmeye yöneliktir. Gösterilen tepki ve onun aktörleri aklanmaya çalışılmaktadır. Kumkapı'da oturan Rumlara, evlerine Türk bayrağı asmaları yönünde baskı yapıldığı, bu isteği yerine getirmeyen Rumların evlerine de taşlı sopalı saldırı gerçekleştirildiği belirtiliyor. Bu şekilde saldırıya uğrayan Rum evlerinin 100-150 civarında olduğunu yazan gazete "Fakat hiçbir surette yağma yapılmamış, en küçük bir eşyaya dahi tenezzül edilmemiş ve şahıslara dokunulmamıştır." şeklinde ifadelere yer vermiştir.
İşyeri ve ev yakıp yıkma olaylarının Selanik'te Ata'nın evine atılan bombanın sebep olduğu kışkırtma sonucunda galeyana gelmiş milliyetçi gençlerin masum taşkınlığı gibi gösterilmek isteniyor.

Milliyet gazetesi de tıpkı *Hürriyet* gibi ellerinde bol miktarda Türk bayrağı, sopalar, demir parçaları, kesici aletler ve benzin olduğu anlaşılan grupların yakma ve yıkım

için gerekli bu malzemeleri bu kadar hızlı ve fazla miktarda nasıl temin edebildiklerini sorgulamadığı görülmektedir. Ancak kaynak makineleri, kaldıraç, keser, kürek, testere ve lata gibi inşaatlarda kullanılan malzemeler yardımıyla mümkün olabilecek yıkım çalışmaları için gerekli bu malzemelerin araçlar içine konarak daha evvelden şehrin merkezi noktalarına ve duraklara yerleştirilmiş oldukları öne sürülüyor.[129]

Milliyet gazetesinin sorgulamadığı bir diğer nokta da emniyet güçlerinin olayları kontrol altına alma konusunda neden bu kadar yavaş ve yetersiz kaldıklarıdır. Patrik'in Tarabya'daki evinin yakılması ve Ortodoks ibadethanelerine saldırılması, kiliselerin yağmalanması ve yakılması Türk milletine yakışmayacağı gerekçesiyle kınanmamıştır. Bu tür olaylar sadece durum tespiti şeklinde verilmiştir. "Taşkın toplulukları meydana getiren şahıslar hiçbir kuvvetin başa çıkamayacağı kadar heyecanlı idiler." ifadesinde hem orantısız tepki, milli heyecana bağlanarak masumlaştırılıyor hem de güvenlik güçlerinin zafiyetine kılıf bulunmuş oluyor.

Kendilerine yapılan yıkım hareketlerine karşılık vermeye yeltenen Arnavutköy Rumları, jandarmanın duruma el koymasıyla engellenmişler. Söz konusu Rumlar olunca olaya hemen müdahale ederek taşkınlığı bastırmaya gücü yeten jandarmanın aynı gece saatlerce süren Rumlara ait ev, kilise, gazino, lokanta ve işyerlerini yakıp yıkan kalabalıkları yatıştırmada yetersiz kalmalarına açıklama getirilmemiştir. Bu açıklama olaylara müdahalede uygulanan çifte standardı gözler önüne serer niteliktedir.

Olayların gerçekleştiği gecenin sabahında dönemin İstanbul Valisi Profesör Gökay'ın yaptığı açıklamada İstanbul'da yaşayan insanların kendi çıkarlarını düşünerek ölçülü hareket edeceklerine şüphe duymadığını, devletin tüm önlemleri aldığını, kentte hiç kimsenin güvenliği bozmasına izin vermeyeceklerini ifade etmiş. Şehrin ağır tahribat geçirmesine engel olunamadığı halde kullanılan bu ifade okuyanda başarısızlığı örtbas etmeye yönelik olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

7 Eylül 1955 tarihli *Milliyet* gazetesinde Selanik'teki patlamaya ilişkin geniş bilgiye rastlanmaktadır. Patlamanın Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu arasında

[129] Güven, ss. 29-30.

bulunan bahçede gece yarısı gerçekleştiği ve hasarın sadece pencerelerin kırılmasıyla sınırlı kaldığı, yaralanma veya ölüme yol açmadığı bilgisi yer almaktadır.[130]

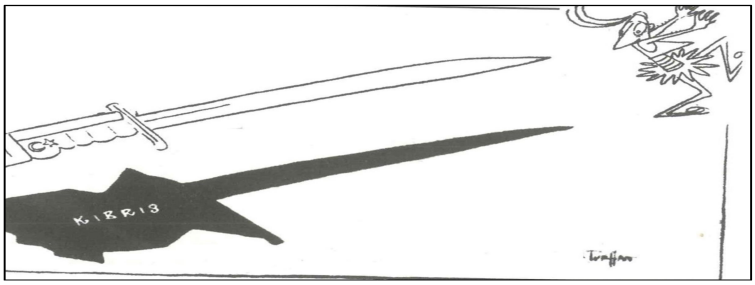
Doğrusu bu başlıklı yorum köşesinde "Kahramanlık" başlığıyla Selanik'teki bombalı saldırı olayına ilişkin olarak, olayın faili üzerinden Yunanlar eleştirilmiştir. "Savunmasız ve boş olan eve saldırmak için en az o ev kadar boş bir zihne ve kalbe ihtiyaç vardır.", denilmektedir. Yunan askerlerinin kahramanlık anlayışı bu şekildeyse akıbetlerinin feci olacağı ifade edilmiştir. Ancak bu olaya adeta misilleme görünümündeki İstanbul ve İzmir'de Rumlara ait işyerleri, ev ve ibadethanelerin kullanılmayacak hale getirilmesi, can kayıpları, yaralamalar ve talanların kahramanlıkla ilişkisinden bahsedilmemiştir.

İbrahim Örs tarafından yazılan "Küstahlıklar" başlıklı yazıda ise yapılan o kadar yıkıma rağmen bunlara tepki gösteren Rum vatandaşlar Türk karşıtı sloganlar attıkları gerekçesiyle "küstah" olarak nitelendiriliyor. Birbirinden bağımsız bu tarz tepkiler dolayısıyla sopalarla dövülen ve polisin müdahalesiyle ölmekten son anda kurtarılan Rumlar olduğu belirtiliyor. Polisin bu durumdaki Rum vatandaşları korurken çok yorulduğu ifadesi kullanılmış. Gösteriler sırasında bir Rum gencinin yaşadığı korku yüzünden kendisini denize attığı ve boğularak can verdiği bildirilmiş. Ağır ve hafif şekilde yaralanan insan sayısının 300'ü geçkin olduğu belirlenmiş. Yaralananlar arasında Türkler olduğuna dair bir veri ortaya konulmadığından Türk-Rum çatışması şeklinde cereyan eden olaylar olarak görülemez. Yakılan kilise sayısının 70'e ulaştığı, Rumca yayın yapan gazete matbaalarıyla Yunan Havayolları Acentesinin de tahrip edildiği verilen bilgiler arasındadır.

Talebe Federasyonunun, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ve Mustafa Kemal Derneği Başkanının Selanik'teki patlama olayına ilişkin yayınladıkları bildirilere yer verilmiştir. İlk iki derneğin bildirileri oldukça tehditkârdır. Talebe Federasyonunun yayınlamış olduğu kınama bildirisinde yer alan bir cümle oldukça dikkat çekicidir: "Binalara tecavüz ve yaygaracılık, korkaklığın ve alçaklığın tezahürüdür."[131] Böyle düşünen bir gençliğin 6/7 Eylül gecesi Rumlara ait binalara yapılanların da karşısında olması gerekmez mi?

---

[130] "Atamızın Selanik'te Doğduğu Eve ve Konsolosluğumuza Bomba Atıldı", *Milliyet,* (7 Eylül 1955), s. 1/7.
[131] "Örfi İdare İlan Edildi", *Milliyet,* (7 Eylül 1955), s. 1/7.

Şekil 21

21 numaralı karikatürde Kıbrıs Adası'nın uzey ucu tıpkı bir Türk süngüsü gibi Yunan siyasetçiye yönelmiş, bunu gören ve süngünün kendisine batmasından korkan Yunan figürü dehşet içinde kaçıyor. Yunanlar boyundan büyük işlere kalkışmaktaki cesaretini savaş söz konusu olduğunda gösteremiyor. "Öteki"ni cesaretsiz gösteren bu çizimde hem alay hem de gözdağı sezilmektedir.[132]

Milliyet'in 8 Eylül 1955 tarihli manşeti "İstanbul ve İzmirde sükûnet avdet etti" ifadesiyle verilmiştir.

"Bir saygısız linç edildi" başlıklı haberde önceki gün haddini bilmez bir Rum'un Yeni Câmi önünde saat 15.30'da linç edildiği belirtiliyor. Türk bayrağını yırtma girişiminde bulunan Rum'u etraftan gören halkın bayrağın yırtılmasına engel olduktan sonra adama el ve ayak darbeleriyle vurmaya başlamaları sonucu kafa üstü yere düşen adamın hayatını kaybettiği ifade edilmiş. Bu haberin aktarılma üslubuna bakıldığında bayrak yırtmanın bir insanın ölümüne sebebiyet vermekten daha kötü bir hareket olduğu izlenimi uyanıyor. Olaylı gecenin üstünden henüz 24 saat geçmişken gerçekleşen bu olayın, işyerlerinin yakılma ve yıkılması olaylarının Rumları da kışkırtabileceği düşüncesinin göz önüne alınmadığını gösteren bir haber olarak dikkat çekicidir. Gazeteler her durumda kendi milletinden olan vatandaşları haklı gösterme eğilimindedir. Bu tür bir yaklaşımın yeni linç vakalarına zemin hazırlayabileceği düşünülmemişe benziyor. Benzer hareketlerin misilleme olarak

[132] Şekil 21, Milliyet, (29 Ağustos 1955), s. 1.

Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta yaşayan Türklere yapılabileceği de akıllara getirilmiyor.[133]

Trajik felaketin öncesinde yerel basında sıkça yayınlanan haberler arasında İstanbullu Rumlara karşı şiddet veya korkutma içeren eylemler vardı. Bu haberlerde onlara gösterilen tavır veya uygulanan şiddet değil Rumların bunlara sebep olan tutumlar eleştiriliyor. Bu şekilde Rumlar ötekileştirilip hedef gösteriliyordu. Örneğin duvara yazılmış "Kıbrıs Türktür" ifadesini boya ile kapatmaya çalışan bir Rum'un gözaltına alınması, Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle Eskişehir'de darp edilen Rum kadın ve toplu taşıma aracında aralarında kendi ana dillerini konuştukları için dayak atılan iki Rum bunlara örnektir.[134]

Gazetenin yedinci sayfasında yer alan bir habere göre Beyoğlu'nda acente ofisi hasara uğrayan bir vatandaşın o sabah kendi canına kıydığı belirtilmiş.

"Birlik, sükûn ve nizam" başlıklı yazarı belirtilmemiş bir yazı, adından da anlaşılacağı gibi halkı ulusal beraberliği sessizce korumaya ve kanunlara karşı gelmemeye davet ediyor. Yazı manevi değere saygısızlık olarak nitelendirdiği Atatürk'ün evine atılan bomba olayının halk nezdinde yarattığı ulusal üzüntü neticesinde başlayan protestoların anlaşılabilir olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak İstanbul'da yaşayan Rumlara atfen Selanik'teki olayda hiçbir sorumluluğu olmayan ve tüm hakları Türkiye Cumhuriyeti devleti kanunlarınca korunan vatandaşların haklarına saldırmanın bu tepkiye yakışan bir ifade tarzı olmadığını vurgulamıştır. Kurnaz bir örgüt olarak faaliyet gösteren komünist tahrikçiler ve diğer devlet düşmanlarının bilinçsiz ve saf vatandaşların milli duygularını körükleyerek onları aldattığı ve protestoların orantısız hale gelmesine yol açtıklarından bahsediyor.[135] Özeleştiri mahiyetindeki bu yazı okuru empati kurmaya yöneltecek ilk yazı olması bakımından sevindiricidir ancak tek bir köşe yazısı gönül almak için yeterli değildir. Ayrıca Milliyetçilikle bağdaştırılamadığı anlaşılan solcuların günah keçisi olarak göstermekle yıkım, yakma, yağma izinsiz haneye girme, taciz, darp, taksirle veya kasten ölüme sebebiyet verme kategorilerindeki suçları işleyen fertlerin suçlarının

[133] "Bir Saygısız Linç Edildi", *Milliyet,* (8 Eylül 1955), s. 7.
[134] Güven, s. 166.
[135] "Birlik, Sükûn ve Nizam", *Milliyet,* (8 Eylül 1955), s. 1.

komünistler tarafından tahrik edilmek ve kandırılmak olarak ifade edilmesi özeleştirinin samimiyetine gölge düşürür niteliktedir.

*Milliyet'*in, 9 Eylül 1955 tarihli sayısındaki Takvimden Bir Yaprak köşesindeki "Efkâr-ı- Umûmiye,, Müteessirdir" isimli yazıya göre olayların yaşandığı gece İstanbul'da ve Adalarda Rumlara ait evlerin hangileri olduğunun bilinmesi için üzerlerine işaret konduğu ve pek çok farklı semtte ve adalarda aynı anda eşgüdümlü harekete geçilmesine dikkat çekiliyor. Aynı apartmanda hem Rumların hem de Türklerin kaldığı düşünülürse hangi dairede oturanın Türk hangisinin Rum olduğunun önceden bilinmesini gerektiren bu girişimin örgütlü bir iş olması ihtimali ortaya çıkıyor. Bu hususlar göz önüne alındığında olayları milli üzüntünün yol açtığı galeyan olarak görmek ve göstermek ne derece doğru bir yaklaşım olabilir? Bu bulgular olayların doğaçlama gelişmiş olması ihtimalini zayıflatırken, çok önceden planlanmış olması şüphesini ortaya çıkarıyor. Gazetenin bu konudaki yorumu : "Bu müthiş teşkilat milli infialin galeyan hududunu biraz geçiyor. " şeklinde olmuştur.[136] Olayların üzerinden zaman geçtikçe *Milliyet* gazetesinin okurları kafaları kurcalayan bazı sorular üzerinde düşünmeye sevk ettiği görülüyor. Bu yorum, o dönemki hükümetin olaylara ilişkin somut delillere dayanan, ikna edici ve yeterli açıklama yapmadığı ve içinde çelişki ve şüphe barındıran ifadeler olduğu durumlarda, eldeki verilerin mantık çerçevesinde ele alınmaya başladığının ilk işaretidir.

3.4.4. Akşam Gazetesi

Akşam gazetesi sahibi Kazım Ş. Dersan ve yazı işleri müdürü Hıfzı Topuz'dur. İsmini akşamları dağıtılmasından alan gazete Türkiye'nin en eski akşam gazetesidir.

Gazetenin 3 Eylül 1955 tarihli sayısında yer alan "Rumların Londra'da gerçekleştirdiği miting fiyasko verdi" başlıklı yazının içeriğinde esaret altındaki Kıbrıs'ı temsilen zincire vurulmuş bir Yunan kızının çevreye gülücükler saçarak bakmasının konuya tarafsız olan seyircilere gülünç geldiği belirtiliyor. Söylevlerin konuşmacılar tarafından genellikle Yunanca olarak gerçekleştirilmesi çoğu İngiliz olan dinleyicilerin söylenenleri anlamamasına yol açmış. Arada alkışlar için işaret

[136] "Efkârı Umûmiye Müteessirdir" , *Milliyet,* (8 Eylül 1955), s. 3.

verilmesi de konuşmaların kasten uydurulmuş olduğu izlenimine yol açmış.[137] Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek için İngiliz kamuoyunun desteğini almak üzere yapılan bu mitingdeki tutarsızlıklar gazete tarafından bu şekilde eleştirilmiş.

7 eylül tarihli *Akşam* gazetesinde yer alan bir diğer haber "Milli gençlik Teşkilatının beyannamesi" başlığıyla verilmiş. Bu haber içeriğinde Türk gençliğinin, Selanik'te meydana gelen saldırı nedeniyle Yunanlara duyduğu öfke ve nefreti gözler önüne seren bir üslup kullandığı görülmektedir. Bildiriye gözdağı verme eğiliminin hâkim olduğu görülmektedir. "Türk milletinin mukaddesatına el uzatmaya cüret eden gafil!" diye başlayan paragrafla saldırıyı gerçekleştiren(ler)e sesleniş vardır. Bu kişilerin Türk milletinin dostluk ve cömertliğine nankörlük yaptığı dile getiriliyor. Bu kişilerin Türk milletinin öfke ve düşmanlığını üzerine çekmekten kaçınmaları gerektiği uyarısında bulunuluyor.[138]

Talebe Federasyonunun tebliğinde ise yine benzer bir yaklaşım görülmektedir.

> *"Yunan milleti artık boyunun ölçüsünü almak istiyor. .... Ve gör ki bomba kimse ve nasıl atılırmış süngülerle Yunan kanı nasıl akarmış.... Bombanın atıldığı aslında Türk olan topraklarda yarın ay yıldızlı bayrağın dalgalandığını görürsen hiç şaşma. Türk gençliği, bu menhus eli koynunda sakladığı müddetçe Yunan milletini ebediyete kadar lanetleyecektir."*

Selanik'in Türk yurdu olduğu vurgulanarak daha fazla ileri gidecek olurlarsa Yunanistan'ın Kıbrıs'a sahip olayım derken Selanik ve Batı Trakya gibi Türk toprağı olan yerleri de kaybedecekleri belirtilmiş. Bildiriyi kaleme alan, saldırıyı gerçekleştirenleri İstiklal Savaşı'na atıf yaparak nasıl denize döküldüklerini hatırlatmak üzere batı sahillerine davet etmiş.[139]

Söz konusu bu bildiriler 6 Eylül gecesi dükkân yağmalama ve yakma, ev basma, kiliseleri, okul ve diğer kurumları yakma ve tahrip etme gibi olayların gerçekleşmesinden önce yazılmış ve basılmış olsalar bile yaşanan felaketlerden sonra yayımlanmaları bildirilerin sert dilleri itibariyle biraz garip kaçmaktadır.

---

[137] "Rumların Londra'da Gerçekleştirdiği Miting Fiyasko Verdi", *Akşam*, (3 Eylül 1955), s. 2.
[138] "Milli Gençlik Teşkilatının Beyannamesi", *Akşam*, (7 Eylül 1955), s. 2.
[139] "Talebe Federasyonunun Tebliği", *Akşam*, (7 Eylül 1955), s. 2.

Felaketlerden sonra bile haklılığın peşine düşme veya yapılanları meşru göstermeye çalışma gayreti gibi algılanmaktadır.

Akşam'ın 7 eylül tarihli bu sayısında 2. sayfada hadiselerin çok hızlı gelişmesini ve bu kadar geniş halk kitlelerinin katılımıyla oluşması neticesinde polis güçlerinin yetersiz kaldığı yorumunu yapmış. Güvenlik güçlerindeki zafiyeti kesin bir dille bu etmenlere bağlamış. En azından bu zafiyeti ilk etapta dile getirmiş gazetelerden biridir. Eylemcilerden bahsederken "sinirleri boşanmış coşkun insanlar" ve "elleri bayraklı gruplar" nitelemelerini kullanmış.[140] Eylemcileri betimleyen bu tür cümleler onları masum göstermeye çalışır niteliktedir.

Olayların detaylı aktarımının yapıldığı haber içeriğindeki bazı ifadeler eylemcileri aklar niteliktedir. Bu amaçla vurgu yapılan nokta tahrip edilen dükkânlardaki hiçbir eşyanın çalınmamış olması ve hırsızlığa kalkışanların görenler tarafından engellendiğidir. Birkaç yerde tekrarlanan buna benzer ifadeler birbiriyle çelişmektedir. Hem insanların hırsızlıklara izin vermediğinden hem de yağmaya teşebbüs edilmemiş olmasının yarattığı memnuniyetten bahsediliyor. Bu durum tüm eşyaları kullanılmayacak hale getirilmiş olan gayrimüslimleri mi memnun edecek yoksa eyleme katılan insanlara ve dünya kamuoyunda Türklere itibarını geri mi kazandıracak? Bu sorunun cevabı açıkça verilmemiş olsa da gazetenin ilgilendiği noktanın Türklük itibarı olduğu hissedilmektedir. Bu tür yorumların ortamın hala gergin olduğu bir süreçte insanlara yakın yıkın ama bir şey çalmayın mesajı vermediğini kim söyleyebilir?

İzmir'de Fuar alanında direklere çekilmiş olan Yunan bayraklarının indirilip yakılması, Yunan konsolosluğunun ateşe verilişi ve limandaki Yunan gemilerine saldırılması haberleri Akşam gazetesinde de yer alıyor, olayların tahrikiyle karşı tarafın gösterdiği tepkiler yersiz ve yanlış addediliyor.

Aynı hareketler Yunanistan'daki Türklere yapılsa ne kadar büyük bir üzüntü ve öfkeye sebep olacağı inkâr edilemeyecek davranışlar Türkiye vatandaşı Rumlara yapılmış. Maddi zarardan öte açılan manevi yaraların daha derin ve yaralayıcı olduğu kimse tarafından dile getirilmiyor. Selanik'teki olayda hiçbir suçu olmayan Rum

[140] "Beyoğlu Kaldırımları Eşya İle Doldu", *Akşam,* (7 Eylül 1955), s. 2.

yurttaşlara yapılan haneye tecavüz, bayrak yakma, ibadethaneye saldırma vb. hareketlerin Türkleri dünya kamuoyu önünde nasıl bir duruma sokacağı konusu ise hiç gündeme getirilmiyor. *Akşam* gazetesinin eylemcileri haklı gören veya yapılanları mazur gösteren ifadeleri tarafsız olmadığının bir göstergesidir.

Gazetede bir sonraki gün çıkan haberde ise olay gecesi yağmacılığın önlenemediği anlaşılıyor. Olağan üstü halin sürdürüldüğü, olay gecesi kışkırtma, çapulculuk ve şiddet eylemlerine karıştığı belirlenen 2060 kişinin tutuklandığı ve suçu sabit olanların OHAL kapsamında oluşturulacak olan mahkemelerde yargılanacakları ifade edilmiş.[141]

Gazete sahibi ve yazarı Kazım Ş. Dersan, 9 eylül tarihli *Akşam* gazetesinin ilk sayfasında "Bugün hepimize düşen vazife" adıyla bir yazı kaleme almış. Kıbrıs görüşmeleri sürecinde Yunan Hükümetinin konuya genel yaklaşımını ne istediğini bilmez, lakayt ve ciddiyetsiz olarak değerlendirirken Türk Hükümeti yetkililerinin oldukça başarılı bir şekilde yürüttükleri diplomatik temasları övmüştür.

6/7 eylül gecesi İstanbul ve İzmir'de yaşanan felaketleri Yunan Hükümetinin Kıbrıs meselesiyle ilgili Londra Konferansı'nda sergilediği kararsız ve ciddiyetsiz yaklaşıma bağlamıştır. Selanik'teki olayın adeta bardağı taşıran son damla olduğu ve Türk gençliğinde normal bir rahatsızlık yarattığını ifade etmiş. Bu şekilde, çıkan olayları mazur göstermeye çalışmış. Tepkilerde ölçünün kaçırılmış olmasını Kıbrıs konusundaki tavrıyla uzun zamandan beri sinirlerin gerilmesine yol açmış olan Yunan Hükümet politikasına karşı birikmiş olan öfkeye bağlamıştır.

Kazım Dersan, yazısında Selanik'teki Türk Konsolosluğu ve Ata'nın doğduğu eve yapılan bombalı saldırıyı düzenleyen kişilerin bu eylemi gerçekleştirmekteki amaçlarının İstanbul ve İzmir'de yaşanan olayların gerçekleşeceğini ön görerek Türkiye'nin dünya devletleri arasındaki saygınlığını yitirmesi, ülkenin barış ve varlığını tehlikeye sokmak olduğunu ileri sürmüştür. Bu kimliği belirsiz kimselerin şeytani plan ve eylemi gerçekleşmeseydi patlama olayı sonucu gençlikte oluşan

[141] "Asayiş Temin Edildi", *Akşam,* (8 Eylül 1955), ss. 1-2.

makul hareketlenme normal sınırlarını aşmaz, mantık, anlayış ve vicdan sahibi insanları üzen herkesçe bilinen olaylar gerçeklemezdi.[142]

3.4.5. Vatan Gazetesi

Vatan gazetesi, siyasi sabah gazetesi olarak çıkar. Başyazarı Ahmet Emin Yalman'dır.

Gazetenin 5 Eylül 1955 tarihli sayısının manşetinde "Türkler Londra'da Başarılı Bir Miting Yaptı" ifadesi yer almaktadır. Yine birinci sayfada "Zorlu Papaz Makarios'u Şiddetle İtham Etti" başlıklı bir haber göze çarpmaktadır.

Hasan Refik Ertuğ'un kaleme aldığı yazıda Kıbrıs meselesiyle ilgili Yunanistan'ın Enosis politikası eleştirilmektedir. Yunan Hükümetinin son iki yıldır konuyla ilgili bildirileri "yükseltilen çirkin sesler" olarak betimlenmiş, bunlar karşısında Türkiye'nin sabırlı davranarak ağırbaşlı ve sessiz bir tutum sergilediği, Enosis'in Yunan yayılmacılığının yeniden dirilişi olduğu ve Türkiye'nin Yunan siyasilerinin bu yanlış siyasetten geri dönmeleri için beklediğini ifade ediyor. Yunanistan, Türkiye'nin sessizliğinin değerinin farkına varamayıp Kıbrıs meselesini gündeme getirdiler, o zaman bunun sonuçlarını da göğüslemeleri gerekmektedir. Bu noktadan sonra Türkiye'nin artık sadece Kıbrıs meselesini değil, Lozan'da eksik verilmiş olan tüm haklarını geri kazanmak yoluna gitmesi ve tüm maddelerin yeniden gözden geçirilmesini istemesi gerektiğini belirtiyor.[143]

Aynı tarihli gazetede "Türkler konferans masasına lekesiz gelmiştir" başlıklı yazı Londra'dan telsizle bildiren Canan Ergüder'in anlatımını içermektedir. Yunanların Enosis isteğinde ısrar etmekle herkesin başına dert açtığını, bu ısrarlı isteğin yol açacağı sonuçların büyüklüğünü hiçbir Yunan'ın etraflıca düşünmediğini belirten muhabir, Enosis'in kıraathanelerde ortaya atılan bir ülkü olduğu ve kadim dostların arasını açan sevimsiz bir tartışmaya dönüştüğü yorumunu yapmış. Adadaki

[142] Kazım Ş. Dersan, "Bugün Hepimize Düşen Vazife", *Akşam,* (8 Eylül 1955), s. 1.
[143]Hasan Refik Ertuğ, "Lozan'da Noksan Kalan Haklarımızı İstemek İhtiyacını Duyuyoruz", *Vatan,* (5 Eylül 1955), s. 1/7.

saldırıların tüm dost ve anlaşmış olan ülkelere karşı yapılmış bağışlanmaz ve kanundışı bir eylem olarak nitelendirmiştir.[144]

"İngiliz kabinesi bugün Kıbrıs işini görüşecek" başlıklı yazısında gazetenin başyazarı Ahmet Emin Yalman, İngilizleri hem eleştirip hem de uyarıyor, daha çok da Yunan Hükümetini ve Enosis talebini eleştiriyor. Bu yazıda özetle ABD, İngiltere ve NATO üyesi ülkeleri Yunan emperyalizminin yeniden dirilmesine fırsat vermemeleri konusunda uyarıyor. Yunanistan'ın şımarık çocuk gibi davranmaya ve bu yolla isteklerini kabul ettirmeye alışık olduğunu, kötü emellerini durdurmaktan aciz olduğunu, bölgeyi tehlikeye sürükleyecek serüvenlere atılmaktan vaz geçmesi gerektiğini ifade ediyor. Oynadığı ateşin Kıbrıs'ta iç savaş başlatabilecek bir yangının fitilini ateşleyebileceği ve bu ateşin kendi ülke sınırları içine de sıçrayabileceği uyarısında bulunuyor. Enosis görüşünün Ada'da kendiliğinden ortaya çıkmadığını Yunanistan'ın bu fikri oradaki Rumlara aşılamakla kalmayıp silahlı saldırı eylemlerini gerçekleştirenleri de Ada'ya yolladıklarını belirtiyor.[145]

"B. Trakya'dan göç devam ediyor" başlıklı haberde Yunan gazetelerinin Kıbrıs'la ilgili Yunan talebini desteklemek için kopardıkları gürültülere bir yenisinin daha eklendiği ve buna göre Trakya'nın tamamı ile İmroz Adasının da kendilerine ait olduğunu öne sürdükleri belirtilmiştir. Bu komik ve yeni Büyük Ülkü savının hiçbir yasal dayanağı bulunmadığı ve gerçeklikle ilgisiz olduğu ifade edilmiş. Yeni Büyük Ülkü sayıklamalarıyla kendinden geçen bazı Yunan gazetelerinin kendi sınırlarına kattığı İmroz Adası'nın Rum çoğunluklu halkının Lozan Antlaşmasının ruhuna uygun biçimde kanunlara uygun olarak yaşamaktadırlar. Türk Hükümetleri sayesinde neredeyse imtiyazlı bir statüye sahip oldukları belirtilmiş.[146]

"Dün şehrimizde Kıbrıs'la ilgili bâzı hâdiseler oldu" başlıklı yazıda iki Türk gencinin İstiklal Caddesi'nde Kıbrıs Türk'tür diye bağırmaları sonucu çevrelerine bir miktar kalabalık toplanmış. Kalabalığın artmasından tedirgin olan birkaç Rum esnaf dükkânlarını kapatıp gitmiş. Vapurda Rumca şarkı söyleyen bir gruptan

[144] "Türkler Konferans Masasına Lekesiz Gelmiştir", *Vatan*, (5 Eylül 1955), s. 1/7.
[145] Ahmet Emin Yalman, "İngiliz Kabinesi Bugün Kıbrıs İşini Görüşecek", *Vatan*, (5 Eylül 1955), s. 1/7.
[146] "Batı Trakya'dan Göç Devam Ediyor", *Vatan*, (6 Eylül 1955), s. 1/7.

rahatsız olanlar onları susturmuş. Otobüste Rumca konuşan iki kişi otobüsten indirilmiş.

Sarhoş bir Rum genci Türkler aleyhine sloganlar atmış ve tutuklanmış. Gence dayak atıldığı yolunda söylentiler var. Üzeri tozlu bir arabanın üzerine parmakla "Nefret Türk" yazılmış olayla ilgili bir Rum bir de Türk vatandaş sorguya çekilmiş.[147]

7 Eylül 1955 tarihli Vatan gazetesinin manşeti büyük puntolarla "İstanbul ve İzmir'de Dün Gece Örfî İdare İlân Edildi" ifadesiyle verilmiştir. Başbakanlığın bu ilan kararını Kıbrıs meselesi ve Selanik'teki patlama olayı bahane edilerek gerçekleştirilen toplu hareket, talan ve yangın girişimleri sebebiyle verdiğini açıklamıştır.

Gece yaşanan olaylarla hakkında diğer gazetelerde de yer verilen bilgilerin detaylı bir şekilde *Vatan* gazetesinde de verildiği, hiçbir yorum veya duyguya yer verilmeksizin gelişmelerin aktarıldığı görülmüştür.

7 Eylül 1955 tarihli gazete yine olaylarla ilgili gözaltına alınan nümayişçi sayısı, örfi idarenin uzatılmasına ilişkin kanun, polis, itfaiye ve temizlik işçilerinin çalışmaları ve Kıbrıs görüşmeleri ile ilgili haberlere yer vermiştir. Muhalif parti liderlerinin olaylara yönelik açıklamalarına da yer vermiş. İnönü saldırıya maruz kalanların acılarını en içten üzüntüyle paylaştıklarını dile getirirken Bölükbaşı olayları üzüntü ve nefretle kınadıklarını dile getirmiş.

3.4.6. Son Posta Gazetesi

Son Posta gazetesi başyazarı Selim Ragıp Emeç'tir. Gazete kendisini "Halkın Gözü Halkın Kulağı Halkın Dili" olarak tanımlamaktadır, sabahları yayımlanan siyasi bir gazetedir.

17 Ocak 1950 Pazartesi gününe ait gazetede Kıbrıs için Milli Türk Talebe Birliği(MTTB)'nin Beyazıt'ta düzenlemiş olduğu mitinge geniş yer vermiştir. Düzenlenen bu gösteri Yunanistan'daki üniversite öğrencilerinin Kıbrıs'ın kendi ülkelerine katılması yönünde gerçekleştirdikleri mitinge karşılık olarak organize

[147] "Dün Şehrimizde Kıbrıs'la İlgili Bazı Hadiseler Oldu", *Vatan,* (6 Eylül 1955), s. 1/7.

edilmiştir. Gazete hem konuşmacıların nutuk metinlerini ayrıntılı vermiş hem de etraftan dinleyen kalabalıklar içindeki insanların tepkilerini habere yansıtmıştır.

Mitingi düzenleyen MTTB'nin üyeleri olan üniversiteli gençlerin ellerinde taşıdıkları pankart ve dövizlerde yazılı olan sloganlara da haber içeriğinde yer verildiği görülmektedir: "Bayrağını söyle seni nereye dökeyim", "Ayranı yok içmiye", "Palikaryalar rüyanızdan uyanın", "Palikarya haddini bil", "Kilise hayatını bize borçlusun", "Çakalların uluması bozkurtları korkutamaz". Örneklere bakıldığında bu türden tehdit ve küçümseme içeren, karşı tarafın nazarında kışkırtıcı sayılabilecek ifadeler hem habere eşlik eden resimde yer almakta hem de yazılı olarak içerikte tekrar edilmektedir.

Konuşmacının söylev metninde oldukça coşkulu ve hamaset içeren ifadeler yer almaktadır. Verilen mesajların muhatabı olan Yunan ve Kıbrıslı Rumlara yönelik ağır sayılabilecek ifadeler de haberde yer almaktadır:

> *"Dünya şahidim olsun ki damarlarımdaki kanlar artık beni yakıyor. Haykırıyorum. Atinalı, Palikaryalı da olsan haddini bil, Türkün kınından çıkardığı kılıç başka bir kın aramak zorundadır. Daha iç kavgaların yeni sona ermişken dostluk kisvesi altında riyakârlık etme. Anavatanımın dört mil ilerisine serpilmiş Kıbrısımın rüyasına ve hülyasına gireyim deme. Rüyada görsen inan ki bu korkunç olacaktır. Zira ateşle oynuyorsun. Eğer bize tarih karşısında yeni yeni menkıbeler yazdırmak istiyorsan bu bizleri bahtiyar edecektir. Turgut Reislerin, Barbarosların yatağı, Serdengeçti leventlerin ocağı, ömrümün baharı, gönlümün tacı, aziz Kıbrıs, Hatay kurtuluş müzesinde senin için ağlıyan Kıbrıslı öğretmene ben nasıl dayanayım".*

Taksim Meydanı'na kadar sloganlar atıp marşlar söyleyerek ilerleyen gençlerin ilerledikleri hat boyunca nasıl coşkuyla karşılandıklarından etraflıca bahsedilmiş. Suphi Baykam adlı konuşmacı ise Yunan kamuoyunu "zor durumda olan komşumuz" olarak nitelendiriyor ve onları yanlıştan dönmeye çağırıyor.

Farabi Dere isimli hatip Kıbrıs adasının Türklüğüne vurgu yaparak adada Türk milletinin maddi bakımdan ecdadın vermiş olduğu şehitleri örnek gösterirken kan ve tarihi de manevi bakımdan gösterilecek haklar arasında sayıyor. Yunan milletine şu soruyu soruyor: "Ey Yunanlı komşu senin hakkın ne?"

Mitingin bitimine yakın bir zamanda konuşmaları dinleyen bir bilet satıcısının coşkulu duygularını paylaşırken ailesini Yunanların katletmiş olduğunu ve içinde bulunduğu ortamda gençliğin ateşli ruh hallerinden duyduğu gururdan bahsetmiş.[148]

3.4.7. Son Havadis Gazetesi

Son Havadis, Ankara'da yayımlanan bir gazete, kurucusu ve başyazarı Cemil Sait Barlas'tır. Gazete sloganı "Amacımız Sosyal Güvenliktir" şeklinde verilmektedir.

21 Ocak 1957 tarihli Son Havadis gazetesinde yayınlanan "Türk Heyeti Kıbrıs Valisi ile görüştü" başlıklı yazıda Hukukçu Nihat Erim ve yardımcısı Suat Bilge'nin Kıbrıs Valisi Sir John Harding ile yaptığı görüşmenin detaylarından bahsedilmiş. Görüşme konusunun Türk kökenli gençler tarafından bazı binalara yapılan saldırılar hakkında olduğu anlaşılıyor. Bahsedilen henüz reşit bile olmayan gençler tarafından beş binanın ateşe verildiği, pek çok esnaf işyeri ve meskenin de içlerindeki eşyalar çıkarılarak kullanılmayacak hale getirildiği bilgisi aktarılmış.[149]

Haberde ölen, yaralanan veya tacize uğrayan olup olmadığına ilişkin bilgi yoktur. Gazeteler genellikle Rum tarafından Türk halkına yönelik şiddet eylemlerine geniş yer verirken Türk kesiminin misilleme mahiyetindeki eylemlerine pek yer vermemektedir. Her iki taraftan da gelmesi muhtemel bu türden saldırılar aktarılırken kullanılan dilin de "biz" den kaynaklı olanların yumuşatılması "öteki"nden kaynaklı olayların ise daha sert ve abartılı bir dille aktarıldığını fark etmek mümkündür. Şiddet eylemlerini gerçekleştirenin kim olduğuna göre değişen tek taraflı bir bakış hâkimdir. Türk gençlerin gerçekleştirdiği bina kundaklama, iş yeri ve ev baskınlarında eşyalara zarar verme şeklinde oluşan saldırılardan "hareket" sözcüğü kullanılarak yumuşak bir şekilde bahsedilmiştir. Şiddet eylemlerini gerçekleştiren gençleri kınayan veya haklı gösteren herhangi bir yorum yapılmamıştır.

"İngilterenin Oyunu" başlıklı yazı 20 Mart 1957 tarihinde *Son Havadis* gazetesinde yayımlanan Kıbrıs Başpiskoposu Makarios ve EOKA lideri Albay Grivas'a sürgünde bulundukları adadan ayrılma izni verildiğiyle ilgili habere yapılan yorum yazısıdır.

[148] "Kıbrıs İçin Dün Yapılan Büyük Miting", *Son Posta*, (17 Ocak 1950), s. 1/7.
[149] " Türk Heyeti Kıbrıs Valisi İle Görüştü", *Son Havadis*, (21 Ocak 1957), s. 1/4.

Yazar Barlas, İngiltere'nin ABD'nin etkisinde kalarak bu kararı verdiğini düşünmektedir. Amerikan siyasetçilerinin ABD'de yaşayan Yunan diasporasını memnun etmek için İngiltere'ye dayattığı bir istek olduğuna inandığından ve bunda da başarılı olduklarından bahsediyor. Dış ilişkiler ve diplomasi söz konusu olduğunda İngiltere'ye güvenilemeyeceğini ima eden yazıda Barlas, bu mesele de Türk makamlarının asıl üstünde durması gereken tarafın Fener Rum Patrikhanesi olduğunu ifade etmiştir. Atina ve Kıbrıs kiliseleri üzerinde büyük bir etkisi olduğuna inandığı İstanbul Kilisesi'nin diğer kiliselere gerekli uyarıları yapmamış olduğunu belirtiyor. Hatta 1821 Mora İsyanından bugüne dek benzeri olaylarda baş aktör olduğunu, gücünü eskiden beri Makarios gibi benzer maceracı kişilerden aldığını dile getiriyor. İstanbul Patriğinin Atina'daki siyasetçilerle de görüştüğünü, başından beri Ada'da iki halkın barış içinde yaşaması için gerekli tavsiyeleri dile getirmemiş olduğuna bağladığını eğer aksi olsaydı Ada'da olayların bu derece şiddetli, bir hal almamış olacağını belirtiyor. Türk hükümet yetkililerine asıl görüşülmesi gereken kişilerin İstanbul Patrikhanesi'nde olduğunu işaret ediyor.[150]

3.5. Gazetelerin Değerlendirmesi

Türk basınının Kıbrıs Adası'nda gerginliğin artmasıyla başlayan süreçte İstanbul'da yaşayan Rum vatandaşlar, Patrikhane ve Rumca yayımlanan gazeteler aleyhinde haberlere sıklıkla yer verdikleri görülmektedir. Yunan siyasilerinin istemiş olduğu gibi Enosis'in gerçekleşmesi halinde Ada Türklerinin başına gelecekleri göstermesi bakımından Batı Trakya Türklerinin maruz bırakıldıkları zorunlu göç politikası gazetelerde yer bulmaya başlamıştır. Söz konusu haber içeriğinde Yunan siyasilere, kendi topraklarındaki Müslüman Türk azınlığın aksine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Rumların ne kadar özgür ve refah içinde yaşamakta olduklarına vurgu yapılmıştır. Bu türden bir kıyaslama yapılırken Varlık Vergisi konusu tamamen göz ardı edilmektedir.

Gazetelerin gündeme getirdiği diğer bir konu ise Fener Rum Patrikhanesi'dir. Dönemin Patriği Athenagoras'ın Kıbrıs'ta cereyan eden tedhiş olayları hakkında hiçbir açıklama yapmaması eleştirilmektedir. Patrik'in özellikle Kıbrıs'taki olayların

[150] Cemil Sait Barlas, "İngiltere'nin Oyunu", *Son Havadis*, (20 Mart 1957), s. 1.

siyasi destekçisi ve baş aktörü konumundaki Makarios'u halkı kin ve nefrete yönelten açıklamalar yapmaması konusunda uyarmaması eleştirilen diğer bir noktadır. Patrik bu konudaki sessizliğini sürdürmeye devam etmesinden dolayı 1955 yılının Haziran ayı itibariyle Hürriyet gazetesi başta olmak üzere Yeni Sabah ve Tercüman gibi bazı gazeteler Patrikhanenin Başpiskopos Makarios'a ve EOKA'ya maddi destek gönderdiği yolunda bir algı operasyonu başlatmışlardır. Bu durumu algı operasyonu olarak değerlendirmek mümkündür çünkü bu iddiaları destekleyen herhangi bir belge yayımlanmamıştır. Athinagoras'ın bu tür siyasi konularda açıklama yapması Lozan'ın Patrikhane'nin görev alanını sadece din işleriyle sınırlandıran maddesine aykırı görülebilir. Öte yandan Başpiskopos Makarios İstanbul Kilisesi tarafından atamayla değil Kıbrıs Rum Cemaatinin seçimiyle görevlendirilmiş bir din adamıdır. Bu bakımdan Athenagoras'ın Kıbrıs Kilisesi'ne karışmak gibi bir yetkisi söz konusu değildir.[151]

Rum basınına yönelik olarak yürütülen olumsuz algı operasyonunun başında Cumhuriyet gazetesi yer almıştır. Rumca yayın yapan gazetelerin haber içeriklerini yakından takip ettiği anlaşılan Cumhuriyet gazetesi bu gazeteleri Yunan makamlarının tüm açıklamalarına geniş yer ayırırken onları Kıbrıs konusundaki Türk tezine yer vermemek ve tezi desteklememekle suçluyordu. Bu gazetelerin açıkça Enosis'i eleştiren yorumlar yapmaları bekleniyordu. Bu beklentiyi karşılamamalar Cumhuriyet gazetesinin gözünde bu gazetelerin sahiplerini ve çalışanlarını vatan haini konumuna getiriyordu.

6 Eylül 1955 akşamı İstanbul ve İzmir'de yaşanan saldırıların gerçekleşmesine yakın bir süreçte gazetelerde ele alınmaya başlanan Yunan aleyhtarı haberler furyası Türk kamuoyunun bilinçaltına Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Rumların vatansever olmadıkları ve devlet aleyhinde arkadan iş çeviren kimseler oldukları imajını yerleştirmiştir. Selanik'teki bomba olayı insanların sokağa dökülerek tepki vermesine yol açmıştır, ancak bu tepkinin ölçüsünün kaçmasında gazetelerin yürüttüğü güvenilmez Yunan-Rum algısının etkisi de göz ardı edilmemelidir.
Gazeteler sokağa dökülerek verilen tepkinin haklılığına o kadar inanmışlar ki olaylardan sonra bile hala olayların mağduru konumundaki Rum vatandaşların

[151] Güven, s. 164.

tepkilerini alttan almak veya anlık öfkeye bağlamak, o durumda bile bu vatandaşları dövenleri eleştirmek yerine hala tüm olayların kışkırtıcısı olarak Rumları suçlamayı sürdürmüşlerdir. Kıbrıs'taki olaylar veya Selanik'teki patlama ile hiçbir ilgisi olmayan Rum vatandaşların maruz bırakıldıkları durumun nahoşluğuna ilk günlerde değinen gazeteye rastlanmaz. Olaylar öncesinde kıyaslama olarak Türkiye sınırları içinde yaşayan gayrimüslimlere sağlanan özgürlük ve refah söyleminin bu olaylardan sonra zedeleyen ve gelecekte bu söylemi geçersiz kılacak bir kara leke olduğundan da bahsedilmemiştir. Ancak haklı ulusal tepkiye gölge düşüren saldırıların komünist örgütler olduğu iddiası, basın ve kamuoyu açısından Türklerin itibarını koruyan bir gerekçe halini almış görünmektedir. Hükümetin ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın isteği üzerine olayların tek suçlusu olarak sol görüşlü örgütler gösterilmiş bunu sağlamak için de basın üzerine sıkı bir denetim ve sansür uygulamıştır.

6/7 Eylül Olayları Dilek Güven'e göre sadece Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak görülmemelidir. Yazar, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları* isimli çalışmasında 6/7 Eylül Olaylarının, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri yürütülen Türkiye nüfusunu homojenleştirme yani yabancı unsurlardan arındırma siyasetinin bir uzantısı olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bu tezine kanıt olarak olaylar sırasında işyeri yıkılan kişilerin etnik köken oranına dikkat çekmektedir. Rumların oranının % 60'a ulaşmadığını buna karşılık olarak olaylardan olumsuz etkilenen % 40'ın üstünde bir oranı Ermeni ve Yahudilerin oluşturduğu görülmektedir. Olaylardan sonra çok sayıda gayrimüslim vatandaşın yurtdışına göçtüğü belirtilmiştir.

Kitabında 6/7 Eylül 1955 olaylarının ve buna gerekçe gösterilen Selanik'teki patlama olayının devlet-hükümet eliyle gerçekleştirildiğini savunan Dilek Güven iki gerekçe daha öne sürmüştür. Bunlardan birincisi o dönemde DP iktidarının mali ve siyasi olarak zor bir süreçte olmasıdır. İkincisi muhalefet ve bazı basın organlarının hükümetin içinde bulunduğu çıkmazları gündeme taşımasıdır. 6 Eylül 1955 gecesi yaşanan olayların hem ülke gündemini değiştirmeye olanak sağlaması hem de basın ve muhalefet yoluyla yöneltilebilecek eleştirileri engelleyecek olması bakımından

olaylar gerekçe gösterilerek ilan edilen örfi idarenin Menderes Hükümeti açısından bir avantaj oluşturduğunu ileri sürmektedir.[152]

3.6. Karikatürlerin Değerlendirilmesi

Yunan siyasetçilerin konu edildiği karikatürlerin 12 tanesinde Yunan figürünün evzon kıyafeti içinde ve bu figürlerin 13 çizimde çirkin olarak tasvir edilmiş olduğu görülmektedir. Tarih yazımında Yunan'a atfedilen betimlemelerin pek çoğu bu karikatürlerde de tespit edilmiştir. Kullanım sıklığına göre bu sıfatları sıralamak gerekirse: altı karikatürde yayılmacı, üçünde korkak, ikiyüzlü ve güvenilmez, hayalperest, akılsız, ikişer çizimde şımarık çocuk, yaygaracı, tarihten ders almayan ve birer tanesinde uzlaşmayan, kural tanımayan, iftiracı ve tutarsız olmak üzere on iki betimlemede toplanabilir.

Karikatür çizerlerinin hem akademik ve popüler tarih yazımında hem de siyasetçilerin söylemlerinde sıklıkla rastlanan bu ötekileştirici sıfatlara görselliğin ve mizahın gücünü kullanarak atıf yapmaları olağandışı bir durum değildir ancak iki ülke ilişkilerini olumlu yöne sevk etme konusunda yapıcı bir özellik taşımaz. Tıpkı gazete haberleri ve haberleri yorumlayan köşe yazarlarında olduğu gibi milliyetçi duyguları ön plana çıkaracak şekilde gazetenin konuya bakışına ayna tutmuşlardır. Yunan profilini olumlayan veya konuya farklı bakış sergileyen hiçbir karikatüre rastlanmamıştır. Çizgiler ve mizahla ifade biçimi olan karikatür sanatı Yunan kimliğini siyasiler nezdinde kolektif bilinçte var olan tüm olumsuz imajlarını pekiştirmiştir.

[152] Güven, **a.g.e.,** ss. 209-210.

4. 1940-1960 YILLARI ARASI YAYIMLANMIŞ EDEBİYAT ESERLERİNDE YUNAN-RUM İMAJI

Tezin Edebiyat ile ilgili bu bölümünde edebi eserlerde Yunan-Rum kimliğinin karakterler aracılığıyla "öteki" olarak yansıtılıp yansıtılmadığına bakılacaktır. Yazarların eğilimli oldukları ideolojik yaklaşımlar ile yazdıkları eserlere yansıttıkları Yunan-Rum imajı arasında bir bağ olup olmadığı sorusuna cevap aranacaktır. 1940-1960 arası yirmi yıllık süreçte basılan edebi eserlerde hangi ideolojik yaklaşıma mensup yazarların ne ölçüde ulusal "öteki" olarak 'Yunan-Rum'u gördükleri incelenmeye çalışılacaktır.

Çağdaş tarih yöntembiliminin ortaya çıkışına kadar geçen süre içerisinde tarihi anlatılar edebiyatın bir uzantısı olarak kendine yer bulmuştu; ancak bir disiplin olarak tarih, tarihçiliği edebiyat dışında bırakabilmeyi ne ölçüde sağlamıştı? Bu sorunun cevabı, tarihsel verilerin güvenilirliğini çok önceden beri tartışan görüşler hariç tutulduğunda, çağdaşlaşma sonrasıyla beraber, öncesinden daha güçlü bir şekilde tartışılır hale geldi. Tarih merkezli anlatıların eskiden olduğu üzere günümüzde de yoğun talep görenleri edebi anlatım ile harmanlanarak sunulan çeşitleri oldu. Edebi tarih metinlerine yönelik bu ilgi sayesinde popüler tarihçilik yaygınlaşmaya başlamıştır. Popüler tarihçiliğin amacı daha geniş okur kitlesine hitap edebilmekti. Bu alanla ilgilenen okuyucuları cezbetmenin yöntemi, onların anlayabileceği iletişim diline eş bir anlatım ve betimleme biçimini kullanmakla mümkündü. Buna en yakın anlatım dilini yakalaması sebebiyle okura hitap eden edebi tür, tarihi romanlardı. Romancı, tarihçi gibi belge kullanmakla beraber, belgelerde bulunmayan bazı bilgi boşluklarını doldurmak için hayal gücünü devreye sokarak bu konudaki yeteneği ölçüsünde daha çok okura ulaşma olasılığına sahipti.

Eserinin konusunu tarihi bir kişilik veya olaydan yola çıkarak belirleyen bir yazarın mesleği tarihçilik olan biriyle aynı işi yapmak gibi bir görevi yoktur. Şerif Aktaş, roman yazarı ile tarihçi arasındaki farkı şu şekilde belirtmektedir: Tarihçi ele aldığı tarihi konunun görüntüsünü bir fotoğraf karesi gibi aktarırken, romancı o konunun resmini çizer. Her ne kadar fotoğraf teknolojisinde görsel üzerinde değişiklikler yapmak mümkün olsa da bu değişiklikler resmi çizen sanatçının fırçasıyla

yapabileceği değişikliklerle boy ölçüşemez. Yazarın sözcükleri kullanarak ortaya çıkaracağı resim, yazılı eser üzerinden okuyucunun zihninde şekillenecekti.[153]
Edebiyatta tarihi roman popüler tarihçiliğin merkezindedir, diğer edebi anlatı biçimleri popüler tarih çalışmalarının kıyısında yer alır. Edebiyatın anlatı türleri içerisinde tarihi romanın yeri birinci sırada olmasına karşın genel sıralamada popüler tarih dergilerinden sonra ikinci sırada yer alır.[154]

Çağdaş tarihi romana en yakın eserler XIX. yy' da Walter Scott tarafından kaleme alınmıştır. Ortaçağa ait bir tarihsel anlatı Walter Scott'a özgü edebi bir üslup ve estetikle yazılarak tasvir edilmişti. Romandaki tasvir tarihsel gerçeklik ile roman yazarının zihninde tasarladığı gerçeklik arasında örtüşmeyen noktaları da ortaya koyuyordu. Aslında bu uyumsuzluk Edebi anlatım söz konusu olduğunda gündelik yaşamda da ortaya çıkabilecek bir durumdu. Romancı deneyimlediği yaşamı hangi düzeyde anlatısına aktarabilirdi? Çağdaş tarihçiler geçmişle ilgili gerçekleri anlatan dilin tarihi vesikalarda olduğunu düşünüyorlardı. Öyle ki bu bahsi geçen tarihçiler açsından vesikalara dayalı tarih bilgileri, sözü edilen tarihte gerçekte meydana gelmiş olaylardan daha değerliydi. Oysa roman yazarı vesikalarda bulunmayan bilgileri zihinsel canlandırma ve sanatsal ifadenin sentezlenmesiyle tarihçilerin vesikalar karşısında tutunduğu tavırdan farklı bir yaklaşım sergiliyordu. Hal bu ki tarihin görevi geçmişe dair bilgi vermekse, romancı tarihe dayalı bilgiyle sentezleyerek oluşturduğu karakterlerle geçmişe dair silik görünenleri daha canlı hale getirerek tarihle aynı işlevi yerine getirmiş olmuyor muydu? Bu ve benzeri soruların yol açtığı sorunsallar hariç tutulduğunda, akademik çevrelerin dışında kalan okur kitlelerinin geçmişin bilgisine erişim kaynaklarından birisinin de tarihi romanlar olduğu hakikati ortadadır. Bu durumda okuyuculara bu bilgiye erişme olanağı sağlayan romancılar da bu açıdan bakıldığında tarihçiyle aynı işlevi yerine getiriyorlardı. Buradan hareketle Türkiye'de, tarihi merkeze alan edebi anlatıların süreç içindeki yolculuğu popüler tarihçiliğin gelişim sürecinden bağımsız düşünülemez.[155]

Herkül Millas'a göre Türk romancılar tarafından yazılmış edebiyat eserlerine yansıyan Yunan-Rum algısı, romanı yazan kişiden çok Türk toplumuna bir veya

[153] Özcan, **a.g.e.,** s. 204.
[154] **A.g.e**., s. 205.
[155] **A.g.e**., s. 215.

birden fazla doğrultudan ayna vazifesi görür. Romanlardaki Rum imajı, Türkiye'de yaşayan insan topluluğu içinde yer alan düşünce sistemleri, politik ve geçmişten günümüze taşınmış izlenimleri ve milli benlik konularını ele alış biçimine ışık tutar.

Bir toplumda bireyin kendi edebiyat eserlerine yansıyan "öteki"ne işaret eden imajları ayırt etmesi güçtür. Buradaki güçlük, hakikate tam tekabül etmeyen algılama yani imaj ile müşahedeye karşılık gelen düşünce ve hakikate tekabül eden bilimin birbirinden ayrılamamasından kaynaklanır. Toplumda kabul görmüş yaygın kanaatler ve algıların doğruluğu kanıtlanmış bilgi gibi görülmesi bu sorunsala sebep olmaktadır. Ulusal ön yargılara sebep olan ve onları besleyen eksikliklerden biri de 'Acaba "öteki", bizi nasıl algılıyor?' sorusunun sorulmayışıdır. Tüm bunlar toplumda "öteki" hakkındaki imaj ve gözlemlerin bilgi olarak kabullenilmesine yol açar ve edebi eserlerde öteki imajının gözle görülür olmasının önüne geçer.[156]

Yazarların Yunan-Rum kimliğini Türklüğün "öteki"si olarak görüp görmediklerini analiz ederken açıkça dile getirmiş olduklarının dışında dile getirmedikleri veya üstü kapalı olarak sezdirdikleri durumlar olup olmadığına da bakılmıştır. Tutarsızlıklar veya suskunluklar da dikkate alınmıştır. Bu yönteme yazın incelemesinde yapısöküm (deconstruction) denmektedir.[157] Bir metinde tek bir bakış olduğu anlayışına karşı çıkan ve metni tarafsız olarak yorumlamaya yönelik yaratıcı bir analiz yöntemidir.

Çalışma kapsamında incelenen eserlerin yazarları Yunan-Rum'a yaklaşım biçimleri yazarların ideolojik görüşleri ekseninde sınıflandırılmıştır. Eserler bu ideolojik yaklaşımlar ile "öteki"ne bakış arasındaki ilişki bağlamında değerlendirilecektir.

Araştırma için incelenen kitaplar içlerinde Yunan-Rum'a atıf olup olmaması ve 1940 ile 1960 yılları arasında basılmış olmalarına göre seçilmişlerdir. Eserlerin belirlenmesinde yazınsal tür bakımından bir ayrım gözetilmemiştir. Roman, öykü,

[156] Millas, *Türk Romanı ve "Öteki"*, ss. 1-2.
[157] Millas, **a.g.e**,, s. 16.

anı, şiir türlerinden oluşan eserler içerisinde nicelik bakımından ağırlık roman türündedir. Bu eserlerin Türk Edebiyatı alanında isim yapmış önemli yazarların tanınmış eserleri olmasına özen gösterilmiştir. Toplam 14 yazardan 27 eser incelenmiştir. Bunların beş tanesi tarihi olmak üzere 17 tanesi roman, 7 tanesi öykü, 2 tanesi anı, 1 tanesi de şiir kitabıdır. Bu tez çalışmasına dâhil edilen ideolojik yaklaşımlar ve temsilcileri aşağıda sınıflandırılmıştır:

Cumhuriyetçi-Ulusçu Yaklaşım: Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Milliyetçi- Muhafazakâr Yaklaşım: Tarık Buğra, Hüseyin Nihal Atsız
Popüler Tarih Merkezli-Ulusçu Yaklaşım: Abdullah Ziya Kozanoğlu, Feridun F. Tülbentçi
İslamcı Yaklaşım: Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa
Anadolucu Yaklaşım: Cevat Şakir Kabaağaçlı(Halikarnas Balıkçısı), Kemal Tahir
Sınıf Merkezli Yaklaşım: Sabahattin Ali, Orhan Kemal
İnsancıl Yaklaşım: Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık[158]

4.1. Edebi Yaklaşımlar

Bu kategoriler yazarların temsilcisi ve dünya görüşleri bakımından yakın durdukları düşünce sistemleri temel alınarak oluşturulmuştur. Bu yakınlık romanlar, öyküler, anılar ve şiirlere yansıttıkları "öteki"ne bakış ölçüsünde değerlendirilmiştir.

4.1.1. Cumhuriyetçi-Ulusçu Yaklaşım

Bu kategoride ele alınan yazarlar Türk Bağımsızlık Savaşı'nın ulusal direnişine tanıklık etmiş veya bizzat katılmış, savaş bitiminde cephe gerisinde incelemelerde bulunarak gözlemlerini anı şeklinde yazıya dökmüş, Cumhuriyet kazanımlarına ve ulusal değerlere önem veren kimselerdir.

Halide Edip'in 1950 yılında yayımlanan anı türündeki *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adlı anı türündeki eserinde 1920 ile 1923 yıllarını kapsayan Türk Bağımsızlık mücadelesi süresince Anadolu'da ve özellikle İzmir ve çevresinde Yunan ordusunun sivil halka

[158] Millas, a.g.e., s. 13.

verdiği can ve mal kaybını yazarın kendi gözlemleri ve sağ kalanlarla yapılan röportajlar doğrultusunda aksettirmiştir.

Yazara göre Yunan ordusunun bir kısmı gayrimüslim Osmanlı tebaasından oluşmaktaydı. Ordunun bu bölümünü oluşturanların yakalanmaları halinde Ankara Hükümeti tarafından ölümle cezalandırılacaklarını bildikleri için savaşı kazanma arzusuyla Sakarya Meydan Muharebesi'nde çok iyi vuruştuklarının gözlemlendiğini belirtiyor. Öyle ki teslim olanların affedileceği ilan edilseydi Yunan ordusunun yarısının Türk safına çekilmesi ihtimalini yüksek görüyor.

Yunan bir esirin ifadesine göre onlara tepelere yapılan her hücumda arkasında Türk Milli Direniş Örgütü olan Kuvayı Milliye birliklerinin bulunduğu, yakalanırlarsa onlar tarafından katledilecekleri söylenerek komutanları tarafından hücuma devam etmeleri yönünde emirler yağdırıldığı belirtilmiştir.[159]

Yazar, Polatlı tren istasyonuna getirilen bir grup Yunan esiri içinde dikkatini çeken bir delikanlıyla olan sohbetinden, onun sıradan bir genç olduğunu Yunan vatanseveri olmadığı kanısına varmıştır. Çünkü Türk ulusu için kurtuluş savaşı, Yunanlar için ise "Küçük Asya Felaketi olarak tanımlanan bu savaş, Yunan vatanseverlerine insanlık dışı şeyler yaptırmıştır. Yaptığı kısa görüşmeden esir gencin Megali İdea olarak bilinen "Büyük Ülkü" için kendi iradesiyle savaşa katılmış bir fert olmadığı çok açıkça görülebilmektedir. Yunan siyasetçiler için bu ülküyü gerçekleştirmek, Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için deyim yerindeyse her yol mubahtı.[160]

Yazar eserinde sadece mezalimi gözler önüne seren bir aktarım yapmamış, her iki taraftan da birbirine yardım edenlere ilişkin örneklere de yer vermiştir. Yusuf Akçura ve Dr. Murat adlı kişilerden savaşın en kanlı geçtiği yerlerden biri olan Karadağ'da rastladıkları üç Türk yaralıdan aldıkları bilgiyi aktarmışlardır. Yaralı Türk askerlerinin söylediğine göre Yunan bir doktor kendilerine yaralarını sarıp ekmek ve su bırakmak suretiyle yardım etmiştir. Yusuf Akçura'nın aktardığı göze çarpan bir başka örnek ise biri Yunan diğeri Türk olan iki askerin birbirine sarılmış halde bulunan cesetlerine rastlanmış olmasıdır.

[159]Halide Edib Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı,* Can Yayınları, İstanbul 2007, s. 226.
[160] Adıvar, s. 231

Halide Edip, Albay İsmet İnönü tarafından "Tetkik-i Mezalim Heyeti'ne"[161] dâhil olarak Yunanların Anadolu'da yaptıkları kıyım ve yağmayı rapor etmek üzere görevlendirilmiştir. Bu görevi yerine getirirken abartıya kaçmaması, yalan beyanatta bulunmaması istenmiştir. Yazar da her iki toplumun da geçmişten gelen nefreti gelecek kuşaklara taşımaması, siyasetçilerin bu nefreti kullanarak öç alma duygusundan faydalanmak suretiyle düşmanca duyguları körüklememesi için böyle yapılmasının daha uygun olduğu görüşündedir. Bu savaşa da karar veren ve azmettirenlerin siyasîler oldukları gerçeği düşünülürse bu yerinde bir karardır.

Yazar yakılıp yağmalanmış harabe köy evlerinin yıkıntıları arasında köylü Türk kadınlarının Yunan askerlerinin tecavüzlerine dair itiraflar dinlemiş ancak isimlerini raporda belirtmeyi uygun bulmamıştır.

Polatlı civarında bulunan Üzümbeyli ve Çekirdekli köyleri Yunan mezaliminden en çok etkilenen yerler arasında göze çarpmaktadır. Üzümbeyli ve çevresi neredeyse tümüyle içlerinde insan bulunduğu halde yakılmış, pencere parmaklıklarında yanık el parçaları görülmesiyle bu bilgiye ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Duatepe'nin eteğinde yer alan Çekirdekli köyü savaş öncesi yirmi beş evden oluşmuş iken savaştan sonra üç ev kaldığı tespit edilmiş, yakılıp yağmalanmış Türk köylerinden biridir. Köylülere ait tüm hayvanların katledildiği heyet üyelerince gözlemlenmiştir. Geride sağ kalan Türklere başını sokacak çatı bırakmayan Yunan askerleri bununla da yetinmeyip insanları hayvanlarından yani geçim kaynaklarından da mahrum bırakmıştır.

Yine adı geçen köyde yaşlı bir köylü kadıncağız kocasının canlı canlı yakıldığını ifade etmiştir. Yere kazılmış dört çukurun içinde küller, yanmış kemik parçaları, asker üniforması parçaları tespit edilmesi kadının anlattıklarını doğrular niteliktedir.[162]

[161] Bu heyette yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yusuf Akçura, Halide Edip Adıvar, bir asker ve bir de fotoğrafçı görev almıştır. Bilgi için bkz.Adıvar, a.g.e., s. 233.
[162] Adıvar, ss. 232-234.

Sivrihisar yolu üzerinde bulunan Mülk Köyü'nün de harabeye döndüğü, kadınların hasta ve aç çocuklarıyla birlikte yiyecek arayışı içinde oldukları gözlenmiştir. Öyle ki ot ve yapraklarla açlıklarını gidermeye çalışmışlardır.[163]

Yunan esirlerden alınan bilgiye göre Yunan ordusu bu savaş sırasında siyaseten Kral Konstantin taraftarları ve Başbakan Venizelos taraftarları olmak üzere ikiye bölünmüş yani orduya siyaset karıştığı ve başarısızlıklarında bunun da payı olduğu anlaşılmaktadır.[164] General Trikopis ve Dionis Türk ordusuna teslim olmuşlar, Türk paşaları tarafından korunmamış olsalar Uşak halkı tarafından linç edilmeleri kuvvetle muhtemeldi. Bu durum Yunan üniforması taşıyanların mertebesi ne olursa olsun halkta uyandırdığı nefretin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir.. Halk nazarında gençlerini cephede; sivilleri de kadın, kız, çocuk, yaşlı ayırt etmeksizin köylerinde katleden, köylerini yağmalayan, yakıp yıkan, hayvanlarını boğazlayan topraklarını işgale kalkışan bu kişiler için başka türlü hissetmek olayların bu kadar sıcak olduğu dönemde mümkün görünmemiştir.[165]

Salihli'de yanan şehri terk etmek için sokaklarda koşuşturan birkaç kadın Yunan askerlerine yakalanmış, kadınlardan birinin sekiz yaşındaki kızı beyaz mendil sallayarak teslim olacakları işareti vermiş olmasına rağmen kızı kalbinden vurup öldürmüşler.[166]

Manisa'da sağ kalmış bir görgü şahidi kadının aktardığına göre Türk ordusu İzmir'e girince evine dönen kadın bahçesinde bir kadın cesedine rastlıyor, incelediğinde kadının gebe olduğunu ve karnının süngü ile deşilmiş vaziyette olduğunu görüyor. Böyle bir manzarayı görmüş bir insan olmasına rağmen Yunanların linç edilmesine de katlanamadığını belirtiyor.

---

[163] **A.g.e.,** s. 238.
[164] Nilüfer Erdem, "Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı", *ÇTTAD*, 9/20-21, (Bahar-Güz 2010), 289-294.
[165] Adıvar, s. 275.
[166] **A.g.e**., s. 282.

Alaşehir'de bir öğretmen, Türk kadın ve kızlarına Yunan erlerinin yaptığı ahlak dışı davranışlar karşısında iki Yunan zabitinin ateş açması üzerine durumun engellenmiş olduğu bilgisini aktarmıştır.[167]

Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı* eserini olaylara en yakın tarihlerde, savaşın gerçekleştiği köy ve kasabalarda gezerken edindiği kendi gözlemlerinin yanı sıra zulme uğramış veya bizzat tanıklık etmiş kişilerden alınan bilgiler ışığında kaleme almıştır. Hal böyleyken kitapta iki tarafın yaşananlarla ilgili erdemli davranış ve insanca duygularına yer vermeyi de ihmal etmemiştir. Konunun siyasi ve askeri boyutunu da ele alarak yaşananlara gerçekçi bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Eserde Yunan-Rum imajı oldukça olumsuzdur, ancak savaşta yaşananlar göz önüne alındığında böyle olması normaldir. Gözlemler ve görüşmelerden elde edilen bilgiler bir kadın ve bir anne hassasiyetiyle yazıya dökülmüştür, duygulardan arındırılmış bir aktarım beklenmesi söz konusu değildir. İstanbul ve Anadolu'nun işgaline tanıklık etmiş, Fatih, Üsküdar ve Kadıköy'de düzenlenen İzmir'in işgalini protesto mitinglerinde attığı emperyalizm karşıtı, milliyetçi nutuklarla zihinlerde yer etmiştir.[168] Milli Mücadeleye destek için Ankara'ya geçmiş bir aydın olarak eserini yazma biçimi ideolojisiyle uyumludur.

~

Halide Edip'in 1958'de yayımlanan *Akile Hanım Sokağı* adlı romanı, İstanbul'da yaşayan eğitimli ve ekonomik yönden zengin sayılabilecek bir tabakaya mensup ailelerin modern hayata uyumları bakımından dönemin panoramasını yansıtan bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve içerisinde, romanda iki farklı muhitten iki farklı aile etrafında gelişen olaylar zinciri yansıtılmıştır. Bu iki aile zaman içinde ortak tanıdıklar vasıtasıyla bir araya gelmiş olsalar da roman okuyucuya iki bölümden oluşan bir anlatı izlenimi vermektedir.

Birinci bölüme konu olan aile Türkiye'yi temsilen farklı ülkelerde elçilik görevinde bulunmuş Samim Akyürek, eşi Ayşe, bu çiftin yeğeni Nermin, damatları Tarık ve hizmetçileri Güzide'den oluşmaktadır.

---

[167] A.g.e., s. 297.
[168] Muzaffer Uyguner, *Türk Klasikleri; Halide Edib Adıvar Hayatı Sanatı Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1968, s.4.

Nermin küçük yaşta önce annesini sonra babasını kaybetmiştir. Albay olan babası doğudaki bir görevi sırasında şehit olmuştur. Çocukluğundan beri anne ve baba olarak tanıdığı kişiler teyzesi Ayşe ve eniştesi Samim'dir. Teyze ve eniştesinin hiç çocuğu olmamıştır. Eniştesinin görev yıllarında Ankara'da ikamet etmişlerdir. Nermin, eniştesinin görevi dolayısıyla yurt dışı gezilerinde onlara eşlik etmiş, bir süre Washington'da bulunmuştur. O sırada eniştesine asistanlık yapan Tarık ile tanışmış ve bu iki genç evlendirilmiştir.

Elçilikte başkâtiplik ve müşavirlik gibi işlerde deneyim kazanarak hızla yükselen Tarık ve Nermin'in evlilikleri tutkulu bir aşktan ziyade mantık evliliğidir. Yurt dışı gezilerine her zaman karısını da yanında götüren Tarık'ın Roma gezisine kendisini götürmeyeceğini söylemesi üzerinde Nermin eşi dönünceye dek kalmak üzere teyzesinin yaşadığı eve İstanbul'da Laleli'de Akile Hanım Sokağı'na gider.

Nermin, teyzesinin uzun yıllardır hizmetinde bulunan Güzide'den kaldıkları konağın karşısındaki kırmızı konak ve içinde yaşayanlar hakkında bilgi alır. Orada, haftanın belli bir günü fakir insanları ücretsiz muayene eden Doktor Sadri ve hanımı, hizmetçileri Akile Hanım ve asistanları Gülbeyaz ile beraber yaşamaktadır. Eskiden hikâye yazmaya ilgisi olan Nermin'i, bulundukları mahalle ve Akile Hanım hakkında bilgiler toplamaya teşvik eden eniştesi olmuştur. Güzide de Akile Hanım'ın yeteneklerinden ve başından geçen ilginç olaylardan bahsederek bu teşviki arttırmıştır. Nermin hemen hemen her sabah kahvaltıdan sonra konağın bütün işini çekip çeviren bu yaşlı kadıncağızın yanına giderek bahçenin bakımıyla ilgilendiği sırada ondan geçmişte yaşadıklarını dinlemiştir. Romanda sıkça yer verilen dramatik kadın hikâyelerinden biri de Akile Hanım'ın başından geçmiştir. Akile Hanım kocası tarafından aldatılmış biridir. Gelini de oğlunu aldattığı için boşandıkları anlaşılıyor..
Nermin, kocasının iş seyahatine yanında sekreterini de götürdüğünü öğrenir. Bu günden sonra aldatılıyor olabileceği ihtimali zihninde kuvvetlenen Nermin, kendisine bekâr olduğu Washington yıllarından beri yakın ilgi gösteren Amerikalı Dick Jones'la daha fazla zaman geçirmeye başlar.

Kırmızı Konak'ta, Doktor Sadri Bey'e asistanlık yapan tıp fakültesi öğrencisi Gülbeyaz ve onun sıkıntılı geçmişinden bahsedilmiştir. Bu konağa gelişinden evvel hiç sevgi görmediği bir aile tarafından evlatlık alınmış olan Gülbeyaz'a, çocukluk

dönemlerinden beri Samim Beylerin hizmetinde bulunan Güzide'nin hamilik yaptığı, aileye çocuğa bakması için para verdiği anlaşılmaktadır. Başarılı bir öğrenci olan Gülbeyaz, liseyi yatılı olarak okumuştur. Güzide sayesinde üniversite okurken de Sadri Bey'in konağına yerleşmiştir.

Kocasının, genç ve güzel tıp öğrencisi Gülbeyaz'a olan hayranlığını hisseden Ayşe, bir keresinde Güzide ile kocası arasında geçen bir konuşmaya kulak misafiri olur, Gülbeyaz'a verileceği anlaşılan ve geciken bir para ile ilgili bu konuşmadan sonra Ayşe, kocasının bu genç kıza âşık olduğundan neredeyse emindir. Sorguya çektiği Güzide'den de hiçbir sorusuna cevap alamadıkça öfkesi ve kocasını iğneleyen sözleri artar. Kendi evlerinde verdikleri bir davet sırasında Gülbeyaz'ın Doktor Sadri Bey'i durumu kötüye giden bir hastaya bakması için çağırmak için eve geldiği sırada Samim Bey'in alkolün de verdiği cesaretle Gülbeyaz ile dans etmesi Ayşe'nin nazarında bardağı taşıran son damla olmuştur.

Ayşe, yeğeni Nermin'den eniştesiyle konuşup ondan boşanmak istediğini söylemesini rica eder. Teyzesinin kendisinden istediğini yerine getirmek için fırsat kollayan Nermin'e eniştesi fırsat vermez ve ona Gülbeyaz hakkındaki tüm gerçekleri yazdığı bir mektup aracılığıyla her şeyi açıklar. Bu gerçeklerden Ayşe'yi de haberdar etmesini ister.

Bu mektupta yazılanlara göre Samim Bey bundan yirmi yıl önce İran'a, Güzide ile gider ve yaşadığı bir zaafiyet anında Güzide ile birlikte olur. Bu olayı doğru düzgün hatırlamayan sefir yıllar sonra Güzide'den o gecenin eseri olan bebeği aldırmadığını, bir kızının olduğunu, onun tıp okuduğunu ve karşıdaki Kırmızı Konak'ta doktorun asistanı olarak çalıştığını öğrenir. Samim, kızına maddi destek de sağlamaya başlamıştır. Karısına bu gerçekleri anlatmaya çekinmiştir, kıza karşı merhamet göstereceğinden, onu evlat edinmek isteyeceğinden şüphesi yoktur ancak Güzide ile artık aynı çatı altında yaşamak istemeyeceği için kız annesinden mahrum kalması ihtimali söz konusudur.

Mektuptan tüm gerçekleri öğrendikleri sırada Güzide içeri girer, hanımından özür diler, kıza gerçek annesinin kim olduğunun söylenmemesi şartıyla evi terk edeceğini söyler. Güzide evi herkesten habersiz terk ederek kendisini denize atmış ve ölmüştür. Güzide'nin de vasiyet ettiği üzere Gülbeyaz'a, annesinin İran'da kendisini

doğurduktan sonra öldüğü söylenmiş, gerçek annesinin kimliği açıklanmamıştır. Babası Samim Akyürek ve eşi tarafından evlat edinilmiş ve erkek arkadaşı Feyzi ile evlendirilmiştir.

Kitapta bahsi geçen ikinci aile yetenekli mimar ve mühendis Sadi Arslan, annesi Mukaddes Hanım ve babası Sadrettin Bey'dir. Sadrettin Bey yetmiş beş yaşında bir emekli müsteşar, Mukaddes Hanım altmış yaşında bir ev hanımıdır. Dünyaya getirdiği dört oğlundan üçünü kaybetmiştir. Ailenin hayatta kalan tek çocuğu Sadi'dir. Otuz beş yaşında, bekâr ve yakışıklı bir mimar olan Sadi, üniversite eğitimini Washington'da almıştır.

Sadi Arslan, çevresindeki arkadaşlarının aldatma ve çapkınlıklar eşliğinde süren evliliklerinin yarattığı olumsuz algı nedeniyle evliliğe sıcak bakmaz. Romanın bu bölümünde yapılan açıklama ile 1950'lerin ikinci yarısında İstanbul'da toplumsal hayatta, kadın erkek ilişkilerinde görülen yozlaşmaya getirilen eleştiri söz konusudur.

İkinci bölümün ana karakterlerinden biri de Bolu'dan İstanbul'da kapıcılıkla geçimini sağlayan teyze ve eniştesinin yanına gelmiş bir köylü kızdır. Ayşe, biraz büyüyünce teyzesinin bulduğu zengin ve sosyetik aile evlerinde hizmetçiliğe başlamış. O dönemde zengin ailelerin sıkıntı çektiği konuların başında hamarat, çalışkan ve güvenilir hizmetçi bulabilmek gelmektedir. Ayşe çok becerikli, temiz, çalıştığı evlerin hanımlarını yaptığı işten memnun bırakan bir kızdır. Ancak Ayşe, Anadolu'dan gelmiş tipik bir köylü kızı gibi çekingen değildir. Bir an önce genç, yakışıklı ve zengin bir erkekle evlenmek isteyen bir kızdır. Antik Yunan heykellerini andıran, hareketsiz ve sert çizgilere sahip bir yüzü olduğu için düzgün fiziğine, tüm işve, cilve ve kırıtmalarına rağmen mermer yüzüyle bir tezatlık oluşturan kıvrak vücut ona bakanları gülümsetmekten öteye gitmiyor, erkeklerin dikkatini üstüne sadece kısa bir süre için çekmesine sebep oluyordu.[169]
Ayşe, on dört yaşına girdiğinde yeşil evde oturan, iflas etmiş bir Rum tüccarın eşi olan Madam Karamanidis'in yanında ücretsiz olarak daha sonra ise yirmi lira maaş karşılığında iki sene boyunca çalışmıştı.[170] Burada Madam Karamanidis, Ayşe'yi

[169] Halide Edib Adıvar, *Akile Hanım Sokağı*, Can Yayınları, İstanbul 2010, s. 160.
[170] Adıvar, *Akile Hanım Sokağı*, s. 153.

önce maaşsız sonra ise çok düşük bir ücretle çalıştırması bakımından çalışanın emeğini sömüren bir işveren görüntüsü çizmektedir. Ancak Ayşe verilen ücretin miktarını kafasına takmıyordu çünkü Madam'ı çok seviyordu. Yanında kaldığı iki sene boyunca onu örnek almış, onun hareket ve konuşma tarzını kapmıştı. Madam gibi erkeklere karşı sokulgan ve işveli olması, erkeklerin boynuna sarılması dikkat çekiyordu. Akşamları Madam'ın evine sürekli birileri geliyor, içki sofraları kuruluyor, misafirler ağırlanıyordu. Müzikli, danslı, şamatalı geçen gece, poker oyunlarıyla devam ediyordu. Akşam servisine yardım etmek için kalan Ayşe, madamın evine gelen erkeklerden gözüne kestirdiklerine sırnaşsa da onlardan karşılık alamıyordu.

Aynı apartmanın dördüncü katında ikinci bir Rum aile yaşamaktadır. Patrikhane üyesi eski bir sülaleden gelen Yuvanidis ailesi Madam Karamanidis ve onun evine gelenlerden farklı bir tipolojiyi temsil ediyor. Daha muhafazakâr olan Yuvanidis ailesi ile Karamanidis arasında hiçbir iletişim yoktur. Türk kiracılar Paskalya yortularında her iki Rum aileyi de ziyaret ederler ancak Madam Karamanidis'i kendilerine karşı daha cana yakın bulurlar. Muhafazakâr Yuvanidis ailesinin dairesinden zaman zaman duyulan kilise ayinini anımsatır dualar ise Türk komşuları rahatsız etmektedir.

"Mizaç itibariyle fingirdek olan Ayşe, her halde bu aile muhitinde eski sadrazamların gönlünü cezbeden küçük Rum kızlarının işvebazlığına sahip olmuş görünüyordu."[171] Bu durumdan rahatsız olan eniştesi Ayşe'yi bir Türk evine yerleştirdi.

Ayşe, Fuat Bey, eşi Nadide Hanım ve üniversite öğrencisi Orhan'ın kaldığı bu evde çalışmaya başlar. Evin Hanımı ile görüşmeye geldiği ilk gün Nadide Hanım'ı kızın genç ve güzel olmasına dair kendi"sini uyaran arkadaşına, erkeklerin kolay elde edilemeyen kadınlara âşık olduklarını ve Ayşe gibi fingirdek hizmetçilerin geçici heves olmalarından dolayı tehlike arz etmedikleri yorumunda bulunmuştur. Bu yorum kitabın genelinde yazarın evli ve aldatılmış kadınların ağzından sıkça dile getirdiği bir görüştür.

[171] **A.g.e**., s. 156.

Sadi bir gün yeşil evin bulunduğu sokaktan geçerken sokakta kırıtarak yürüyen Ayşe dikkatini çekmişti, onu arkadan süzdükten sonra önüne geçerek yüzüne bakmış ve striptiz gecesi Rumların oturduğu masanın yanında, ayakta dans eden kız olduğunu anımsamıştı. Ayşe de yolda yürürken kendisine bakan uzun boylu, kumral ve yakışıklı bu genç adamı beğenmişti. Ayşe o sıralar Fuat Bey'in Teknik okulda okuyan oğlu Orhan'a sırnaşıyordu.

Mukaddes Hanım'ın kabul günlerinden birinde Nadide ve Fuat çifti de konuktu. Samim ve Ayşe Akyürek, yeğenleri Nermin ve Amerikalı ahbapları Dick Jones da konuklar arasındaydı. Tarık henüz Roma'dan dönmemişti. Sadi, Nermin ve Dick ile tanışıp sohbet etti. O gün beklenmedik bir şekilde o eve Nermin'in kocası Tarık da geldi. Onları gözlemleyen Sadi, Nermin'in kocasına karşı soğukluğunu hissetmişti.
Nadide Hanım hizmetçisinden bahsediyordu. Etrafındaki kadınlar genç ve güzel kızın onun kocası veya oğluna yılışmasından endişe etmesi gerektiğine dair şeyler söylüyorlardı. "Kızcağız bir Rum evinde yetişmiş. Galiba bu onlarda tabii bir hal."[172] Nermin'in teyzesi Ayşe de onu hizmetçiler hakkında, kocasından çocuk bile yapabileceği konusunda uyarıyor, bir an önce o kızdan kurtulmasını tavsiye ediyordu. Sadi'nin annesi Mukaddes Hanım da o kız gibi hamarat bir hizmetçiye ne kadar ihtiyacı olduğundan dem vuruyordu. Nadide Hanım, kızın yerine başkasını bulup onu işten çıkarmaya karar verdi.

Ayşe, Fuat beylerin konağından gönderildikten sonra, kendisine iş bulan tanıdıkları Halime Kadın'dan çalışacağı yeni evin şartları hakkında bilgi verilirken "Ama orada Rum gızları gibi fingirdemek filan olmaz ha." ifadesi kullanılıyor.[173] Ayşe daha yüksek bir ücretle Mukaddes Hanımların evinde çalışmaya başlar. Hareketlerinin ciddi olmasına dikkat ediyor, yolda görüp beğendiği adamın evi olduğunu biliyor ve onu elde etmek istiyordu.

Sadi, evdeki hizmetçi kız Ayşe'yi de çok nadir görüyordu. Ancak Ayşe'nin Sadi'ye olan saplantılı hayranlığı onun aklına çılgın fikirler getiriyordu. Sadi, patron aracılığıyla tanıştığı bir iş adamının evinde yemek davetine katılır, iskambil oyunlarının hazırlığı esnasında ortama hiç uymayan günlük kıyafeti, makyajsız yüzü,

[172] Adıvar, s. 195.
[173] **A.g.e**., s. 209.

kısa saçı ve sade güzelliğiyle bir kadın Sadi'nin dikkatini çekiyor. Gözlerini üzerinden alamadığı kadınla sohbete başlıyor. Dans ediyorlar. Aralarında bir çekim olur. Sadi'nin gözü Serin'den başkasını görmez olur ve ona evlenme teklif eder.Onu ailesiyle tanıştırır. Serin, boşanma arifesinde ve bir kız çocuğu annesidir.

Mukaddes Hanım kaldıkları apartmanda kısa süre sonra boşalacak olan daireyi onlar için hazırlamayı planlar. Gazeteci ve yazar olan Mary Jones, kardeşi Dick'ten Türkiye ve Türkler hakkında duyduğu övgülerden sonra ülke insanını tanımak için İstanbul'a gelmeye karar vermiştir.

Mary Ayşe'yi görünce çok beğenmiştir. Boynundan hiç çıkarmadığı fotoğraf makinesiyle onun resmini çekmek istemiştir. Dick de Ayşe'den çok hoşlanmaktadır ancak Ayşe ona yüz vermemektedir. Zamanla Mary, evlerine temizliğe gelen Ayşe'ye iyice kanı kaynadığı için onu dönüşte Amerika'ya götürmek ister. Bu emeli doğrultusunda kıza İngilizce dersleri vermeye başlar.

Sadi ve Serin de uzun ve sıkıntılı süren boşanma sürecinden sonra evlilik kararını netleştirdiler. Serin'in kızı Rukiye'nin velayetinin de annesine verildiği haberi Sadi'ye telefonda verildiği gün sevinçten annesini dansa kaldıran Sadi Ayşe'ye de ona da iyi bir koca bulacakları temennisini dile getirmiş, onunla tokalaşmıştı. Yıldırım çarpmışa dönen kızın şoktaki halini kimse anlayacak durumda değildi. Oradan ayrılan Ayşe'nin yokluğunu bir süre kimse fark etmedi. Bu günden iki gün sonra *İstanbul Gazetesi'*nde çıkan bir habere göre Ayşe, hizmetçisi olduğu evin çatısından aşağı çıplak olarak kendisini atmıştı. Onu ilk gören Mary ve Dick Jones kardeşler olmuştu. Kızı hemen taksiye bindirip hastaneye ulaştırmışlar, kafası yarılan burnu ve kolu kırılan genç kız bir süre komada kaldıktan sonra bilinci açılmıştır. Mary'nin onu nüfusuna geçirerek Amerika'ya götüreceği de habere eklenmiştir.

Halide Edib'in bu romanı ile gerek iyi eğitimli, dil bilen, yurt dışı deneyimi olan, sosyetik ve zengin aileler gerekse bu ailelere kapıcılık ve hizmetçilik yapan, kırsaldan kente göçmüş ve eğitim seviyesi düşük Anadolu insanları üzerinden ortaya çıkan kültürel ve ahlaki çürümüşlüğün resmini çizmiştir. Ahlaki yozlaşmanın göstergeleri ise çıplaklık ve kadın erkek ilişkilerinde sadakatin azalmasıdır. *Akile Hanım Sokağı* romanında, Batı'dan alınan ve toplumun değer yargılarını zayıflatan yaşam tarzı eleştirilmiştir. Romana konu olan belli başlı olayların dönemin

gazetelerinden derlenmiş gerçek kişi ve olaylardan esinlenilerek yazıldığı izlenimi güçlüdür.

Romandaki Yunan-Rum imajına bakıldığında ise İstanbul'da o dönemde yaşayan Madam Karamanidis karakteri üzerinden Rum kadın ve kızlarının hafifmeşrep oldukları pek çok yerde açıkça ifade edilmiştir. Henüz yetişme çağındayken Madam Karamanidis'in yanında kalan Ayşe'nin de sırf Madam'ın yanında büyüdüğü için gördüğü her erkeğin boynuna sarılan, işveli cilveli, çıplak vücudunu her fırsatta sergileyen bir kıza dönüştüğü vurgulanmaktadır. Madam'ın evine gelen kadınlı erkekli misafirlerin gece yarılarına kadar alkol, müzik, dans ve kahkahalar eşliğinde eğlendikten sonra herkesin ayrı odaya çekilmesi gibi ifadelerle evin randevu evinden farksız olduğu izlenimi verilmektedir.

Halide Edip'in savaşla bağlantısı olmayan bu romanında Yunan-Rum kimliğine yönelik algının sosyokültürel anlamda olumsuz olduğu görülmektedir.

~

Vatan Yolunda, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1958 yılında yayımlanan anı türündeki eseridir. İstiklal Savaşının gerçekleştiği yıllarda yapmış olduğu tanıklıkların okuyucuya aktardığı bir eseridir. Yazar, olayları oluş sırasına göre aktardığı bu anı türündeki eserde bahsi geçen süre zarfında İkdam gazetesine yazdığı makalelere de yer vermiştir.

Milli mücadelenin başlangıç aşamasında, bir sağlık sorunu sebebiyle İsviçre'de bulunan yazar, orada bulunduğu süre içinde Türk ulusal direnişinin Avrupa'dan nasıl göründüğünü, daha sonra İstanbul'a geçtiğinde ise saray, bürokratlar, entelektüeller ve halk cephesinden nasıl göründüğünü değerlendirme fırsatı bulmuştur. Sonunda ise Eskişehir, Ankara ve Polatlı gibi yerlerde cepheye ve meclise yakın noktalarda bulunarak o dönemin atmosferine bizzat şahitlik etmiştir.

Karaosmanoğlu, Milli Mücadelenin kurmay kadrosu olan kişilerle uzun sohbetler etme fırsatı bulmuş bir gazeteci olmasının yanı sıra cephe savaşlarının sona ermesinden hemen sonra savaşa maruz kalan tüm köy, kasaba ve şehirlerde

incelemeler yapmakla görevli komisyonda bulunmuş bir kişi olarak yapmış olduğu gözlemler dâhilinde verdiği bilgiler eserde yer almaktadır.

1921 yılı İnönü Zaferi öncesinde, İstanbul'da çıkan bir Rum gazetesi, Osmanlı Devleti'ni kastederek "Şark Meselesi denilen ayıp" Eskişehir önündeki kan denizinde boğulacaktır ifadesini kullanarak savaşın Yunan zaferiyle sonuçlanacağına dair bir öngörüde bulunmuş. Yazar, İnönü zaferi sonrası Rum gazetesinde yer alan bu ifadeyi hatırlatarak "karanlık iştahlarla gözü kararmış kimselerin şimdiye kadar bir türlü halledemediği çetin bir muamma" benzetmesi yaparak kullanılan ifadeyi Rumlara yansıtmıştır. Yani Şark Meselesi diye bir ayıp varsa bu Türklerin Anadolu'daki varlığı değil, onları bulundukları yerden çıkarmaya çalışanların ayıbıdır demek istemiştir.[174] İnönü Zaferine ilişkin değerlendirmesine devam eden yazar, milletçe sevinç duyulan şeyin sadece düşmanın bozguna uğratılması olmadığını belirtiyor. Yıllardır savaşmaktan yorulmuş ve savaştığı milletlere kıyasla daha az silah ve her türlü imkândan yoksun bir orduya sahip olan Türk milletinin zaferi Allah'ın kalpleri iman dolu Türk askerlerinin yanında olduğunun bir göstergesiydi. Bu gerçeği beraberinde açık bir şekilde zafer sırrı tarihi sayısız ve şanlı zaferlerle dolu bir millet için çok önemsiz gördüğünü belirtiyor. Mağlup edilenin Yunan ordusu olması nedeniyle bu şekilde gördüğünü, Yunan ordusunun hiçbir zaman Türk ordusuna denk görülemeyeceğini ifade ederken 20 yıl önceki Dömeke Zaferine atıfta bulunarak Türklerin Yunanları kendi topraklarında nasıl yendiklerini hatırlatıyor. Bundan dolayı Yunanlara karşı galip gelmenin Türkler için bir övünç sebebi sayılmaması gerektiğini vurguluyor.[175]

Yazar, Batı cephesine yaptığı bir inceleme gezisinden bahsetmek için 31 Temmuz 1921 tarihinde İkdam gazetesinde yayımlanmış bir yazısına yer veriyor. Kütahya ve Simav'da yapmış olduğu incelemelerde viran olmuş köylerde karşılaştığı acı manzaraları detaylarıyla aktarıyor. Gideceği her yerde dehşet veren manzaralar göreceklerini belirten Karaosmanoğlu, köy ve kasabaların içindeki canlı cansız ne varsa hep birlikte yakılmasının nedenini Yunanların "ruhunun vahşi heveslerini tatmin için" yaptıklarına bağlıyor.[176] Bu değerlendirmesine dayanak olarak da bu köy

[174]Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda,* İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 71.
[175] Karaosmanoğlu, ss. 72-73.
[176] **A.g.e.**, s. 131.

veya kasabaların askeri birliklerin sevk veya geri çekilme işlerinin görüldüğü bir merkez veya saldırı yolu üzeri olmadığını gösteriyor. Yani köy ve kasabaların yakılması zorunlu yerler olmadıkları halde yakılmış olmasını askerin keyfiyetiyle açıklıyor.

Sakarya Meydan Muharebesi sona erdikten sonra bu savaşın gerçekleştiği cephe ve çevresini gezen Karaosmanoğlu, 12 Kasım 1921 tarihinde kaleme aldığı bir yazıda bu gezideki tanıklıklarını ve duygularını şöyle aktarıyor: Düşman siperlerini inceledikleri sırada düşman ordusu mensubu askerlere ait eşya kalıntılarıyla karşılaşıyorlar. Bu eşya kalıntılarının yanında kopmuş, çürümüş düşman uzuvları, bütünlüğü bozulmuş bedenlere de rastlamışlar. Ayağına takılan bir kaskı incelerken bunu giyen askere karşı içinde önce bir acıma hissi belirdiğini ancak kısa süre sonra bu hissin yerini öfkenin aldığını ifade ediyor. O askeri bu topraklara nasıl bir kötü dürtü ve açgözlülük getirip çarpıştırmıştı? Yazara göre bu asker kendi özgür iradesi dışında bu savaşta yer aldıysa az ilerde kendisiyle aynı kokuları yayarak çürüyen hayvan leşlerinden hiçbir farkı yoktu; tam tersi bir şekilde bilerek ve isteyerek bu savaşa katıldıysa can ve mal düşmanlarından farkı yoktu.[177]

Yunan mezalimini belgelemek üzere Halide Edip ve Yusuf Akçura ile birlikte görev aldıkları komisyon gezileri çerçevesinde gözlemlerinden derleyecekleri felaketler kitabını, Yusuf Akçura, uygarlık dünyasına bir utanç kaynağı olarak yazmaları gerektiğini ifade ediyor. Halide Edip ve Karaosmanoğlu felaketin biricik suçlusu olan uygar dünyaya karşı besledikleri hayal kırıklığıyla kitaplarına bu yönde şekil veriyorlardı. Ancak bu uygar dünya on ay sonra İzmir-Manisa ve Uşak boyunca viran edilen gelişmiş büyük şehirleri görmesine rağmen hiçbir üzüntü belirtisi göstermemiştir.[178] Bu kesitten anlaşılacağı üzere savaş sonrası ülkenin uğradığı yıkım ve yaşanan can kayıplarının öfkesi sadece Yunanlara değil onlara destek veren uygar(!) dünya ülkelerine de yöneliktir.

Türk ordusunun İzmir'e girdiği güne dair anlatımlara gelindiğinde İzmir'i terk etmek üzere limanda deniz ulaşım araçlarında yer bulmaya çalışan Rumlara dair bir kesit aktarılıyor. Türk subaylar limandaki olağanüstü kalabalığa girip geri döndüklerinde

[177] **A.g.e**., s. 157.
[178] **A.g.e**., s. 160.

üzüntü ve şaşkınlık içinde liman kıyısında sıralı Rum kayıkçıların para ödemeyen kimsenin kayığa binmesine izin vermediklerini anlatıyorlar.

Türk subaylar o sırada limanda bulunan Karaosmanoğlu'na, kayıkçıların kendileriyle aynı milletten olan yolcuları öylesi bir savaş sonrası dönemde bile onlara yardım etmek yerine felaketten kar sağlamaya çalışmalarını garipseyerek anlatıyor. Subaylar para ödeyip bir kayığa binenlerin de Yunanistan'a ulaşmalarının kesin olmadığı, kayıkların yanaştıkları yabancı devlet gemileri tarafından kabul edilmedikleri, azmettirdikleri ülkenin yenik ve şöyle ya da böyle savaş mağduru halkından kimseye yardım etmedikleri, merdivenleri çekilmiş gemilere tırmanmaya çalışanların tayfalar tarafından ellerine sırıklarla vurularak denize düşürüldükleri bilgisini veriyor. Kendilerini uygarlık ve insanlığın temsilcisi olarak gören Batılı ülkeler için Yunanları Anadolu macerasına sürüklemekle kalmayıp sonlarına seyirci kalmayı tercih ettikleri yorumunu yapıyorlar.[179] Vatanını işgal edip pek çok can kaybına ve daha birçok felakete sebep olmalarına rağmen Türk subayları Rum milletinin sivil fertlerinin yenilgi sonrası İzmir'i terk etmeye uğraşırken maruz kaldıkları eziyetlere üzüldükleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Batılı ülkelerin ikiyüzlülüğü de eleştirilmiştir.

Yakup Kadri, bu eserde Halide Edip'in Türk'ün Ateşle İmtihanı eserindekine benzer bir yazım üslubu kullanılmıştır. İki yazarın da olayları aktarma ve değerlendirme biçimleri birbiriyle paralellik göstermektedir. Ancak Yunan kimliğini millet olarak ötekileştirme eğilimi Yakup Kadri'de daha belirgindir. Yunan ordusunun "ruhunun vahşi heveslerini tatmin" için köyleri yakıp yıktığı, Rum kayıkçıların kendi milletinden olanları para almadan kurtarmaması, cepheye kendi özgür iradesiyle gelen Yunan askerinin can ve mal düşmanından farklı görülmemesi gerektiği, Yunan'ı yenmenin Türkler için zafer sayılmaması gerektiği gibi yorumlardan bu izlenimi edinmek mümkündür.

4.1.2. Milliyetçi- Muhafazakâr Yaklaşım

Bu kategoride ele alınan yazarlar Türkçülük-Turancılık akımlarına yakın bir çizgide eser üretmişlerdir. Tarihi olaylar ve kişiliklere eserlerinde yer verdikleri görülür. Mukaddes değerleri ön plana çıkarma bakımından Tarık Buğra'nın daha belirgin bir

[179] **A.g.e**., ss. 171-172.

çizgide olduğu görülürken Nihal Atsız için aynı şey söylenemez. Nihal Atsız için Türk soyundan gelmek İslam dinine mensup olmanın önüne geçmiştir.

Tarık Buğra'nın 1954'te yayımlanan *Küçük Ağa* adlı popüler tarih romanında ulusal kurtuluş savaşı yıllarında, Akşehir kasabasında yaşayan insanların, İzmir'in işgali sonrası ortaya çıkan direniş örgütleri ve İstanbul Hükümetinin bu örgütlere yaklaşımı karşısında, halkın kararsızlık ve tereddüt içinde geçirdikleri süreçten bahsedilmiştir. Gelişen olaylar halkın çoğundaki ikircikli hali zamanla kırmıştır. Çerkez Ethem ve diğer milis güçleri düzenli orduya dahil etme konusundaki mücadeleler gözler önüne serilmiştir. Kitabın başında ilk tanıtılan karakterler cihan harbinin güney cephesinden bir kolunu ve yüzünün yarısını kaybetmiş olarak memleketine dönen Salih ve çocukluk arkadaşı Niko'dur. Devamında ise İstanbullu Hoca ve Ankara Hükümeti taraftarı Doktor Haydar ve Ağır Ceza Reis'inin aralarında cereyan eden Milli Kuvvetlere destek konusundaki görüş ayrılıkları ve halkın bu konuda bilinçlendirilmesi çalışmalarından bahsedilmektedir. Son kısımda ağırlıklı olarak Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik Bey'in İsmet Paşa ile yaşadıkları gerginlik nedeniyle Ankara Hükümetiyle ters düşmesi ve bu konuda Küçük Ağa'nın ajanlığı sayesinde sorunun çözülmesi anlatılmaktadır.

Salih, cepheden kasabaya ilk geldiğinde içinde bulunduğu fiziksel koşullar ve savaşın yıpratmış olduğu ruh hali sebebiyle oldukça umursamaz tavırlar içindedir. Alaycı konuşmaları ve yılışık gülüşleri onu herkesin gözünde itici kılmaktadır. Kocasını ve bir oğlunu savaşa şehit vermiş olan anne hayattaki tek oğlunu, kolunu kaybetmiş ve yüzünün yarısı yanmış olarak karşısında görünce aklını yitirmiştir. Evde yiyecek giyecek namına hiçbir şey kalmamıştır, herhangi bir üretim veya gelir de olmadığı için Salih çocukluk arkadaşı Niko'nun maddi yardımlarını içi ezilerek de olsa kabul etmektedir. Salih'in zamanının çoğunu Niko ile geçirmesi, onun babasının meyhanesine takılması, onlara arsa satması, namazı bırakması ve ciddiyetsiz tavırları nedeniyle kahvedekiler Salih'i hor görmekte ve çoğu zaman onu terslemektedir.

İçinde bulunduğu durumdan kendisi de rahatsız olan Salih, bir gün Niko'nun babasının meyhanesine gider ancak o gece her zamankinden farklı olarak çakırkeyif kişilerin şen şakrak nidaları veya müzik sesleri duyulmamaktadır. Ön kapısı kilitli perdeleri sımsıkı kapalı meyhaneye mutfağa açılan arka kapıdan sessizce yaklaşan

Salih içerden gelen ciddi konuşmalara kulak verir. Az da olsa anladığı Rumca konuşmalardan içerde papaz eşliğinde bir toplantı yapıldığını ve başta Niko olmak üzere eli silah tutan Rum gençlerin Pontus Devleti'ni yeniden diriltmek için işgal kuvvetlerine destek vereceklerini ve Trabzon'da Müslümanlara karşı yürütülen silahlı mücadeleye katılacaklarını anlar. Bu toplantıda sadece tek bir kişi orada bulunanlara karşı çıkar. Bu kişi Kirye Vasili'dir. Kendisini Osmanlı olarak görmektedir. Bunca yıldır kendilerinin can ve mal güvenliğini sağlayan çeşitli mertebelere gelmelerine olanak veren bir devlete, zayıf düşünce ihanet etmeyi kendisine yakıştırmadığını söyleyerek toplantıyı terk eder. Çıkarken de Salih'i görür ve ona "Pis!" diyerek hakaret eder.

Bu olay Salih'te büyük bir değişime yol açar. Artık tek düşündüğü vatan savunmasına katkı sağlamaktır. Tek kollu olduğu için onun yokluğunu aratmayacak şekilde var olan kolunu güçlendirir ve geceleri silah ile atış talimleri yapar. Doktor Haydar'a gidip hem tanık olduğu toplantıyı anlatır hem de Ankara'ya giderek vatan savunmasına katılma isteğini dile getirir. Böylece artık Salih de kasabadaki Kuvayı Milliye taraftarları arasına girmiş olur. Kendisine en çok kızan Ali Emmi'nin de Kuvayı Milliyeci olduğunu öğrenir. Salih cepheye gönderilmez, kasabadaki yerel direniş örgütünün verdiği ulaklık görevlerini yerine getirir. Ali Emmi kasabanın ileri gelenlerinin çoğunu, Kuvayı Milliye tarafına çekmeyi başarmıştır. Ancak hala tereddütte veya aleyhte olanlar vardır. Bu kişilerin ortak özelliği padişaha bağlı olmaları ve İstanbullu Hoca'nın sözlerine çok önem vermeleridir. İstanbullu Hoca çok iyi medrese öğrenimi görmüş, ilmi, irfanı ve konuşması ile herkesi kolaylıkla etkisi altına alabilen bir kişidir. Bu yönleriyle işgale direniş konusunda onun gibi düşünmeyenlerin bile saygısını kazanmıştır.

İstanbullu Hoca, Cuma hutbelerinde padişahın emrine uyulması yönünde telkinler verdiği için Ankara Hükümeti'nin tepkisini çekmiştir. Kendisinden direnişi desteklemiyorsa bile direniş karşıtı telkinlerde bulunmaması istenmiştir. Ancak İstanbullu Hoca doğru bildiği yoldan şaşmamıştır. Seveni çok olan İstanbullu Hoca hakkında çıkan vur emri, kasaba eşrafı tarafından öğrenilince onu Çakırsaraylı çetesinin koruması altına girmeye güçlükle ikna ederler.

İstanbullu Hoca, Çakırsaraylı çetesinin yanında bulunduğu süre zarfında at binme ve silah kullanma konularında ustalaşmıştır. Sakalını kestirmiş, kıyafetlerini ve adını değiştirmiştir. O tarihten sonra İstanbullu Hoca'nın yerini Küçük Ağa almıştır. Ankara tarafından gönderilen düzenli ordu birliğinin Çakırsaraylı çetesine yaptığı baskın öncesinde güvendiği adamlarıyla birlikte o bölgeden kaçmayı başarmıştır. Dağlık bir yerde bir mağaraya sığınan Küçük Ağa ve ekibine Salih de sonraki süreçte katılacaktır. Onun yaşadığını haber alan, ulusal direniş örgütü, Hoca'nın yerini bulması için Salih'i görevlendirir. Salih, İstanbullu Hoca'nın yerini öğrenir ve yanına gider. Salih, İstanbullu Hoca'ya ne amaçla gönderildiğini anlatır. Hoca'dan bir karar vermesini ister. Ya işgalcilere karşı savaşanların tarafına geçecektir ya da kendisini öldürecektir. Küçük Ağa tarafını değiştirir ve Salih'i de yanına alarak diğer güvendiği adamlarla beraber Yunan birliklerine karşı savaşan Çerkez Ethem'in kardeşi Tevfik Bey'in birliklerine katılır.

Salih'in Küçük Ağa ile gitmesinin nedeni bir er gibi savaşmak istemesindendi, tek koluyla onu cepheye göndermedikleri için Akşehir'e dönmedi. Ethem, kendisini İsmet Paşa'dan daha üstün bir komutan olarak görüyor ve Batı Cephesi komutanlığını istiyordu. İsteği yerine getirilmezse taraf değiştirecek, desteğini çekecekti. Abisiyle aynı şekilde hareket edeceği belli olan Tevfik Bey'in de durumu Ankara'ya bildirilmeliydi. Küçük Ağa, bu bilgileri yetkili kişilere ulaştırması için Salih'i Akşehir'e yolladı. O gönderilişin ardından bir daha Salih'ten haber alınamadı.

Bu esnada kendisi de Tevfik Bey'in emrindeki ağaların taraf değiştirmek konusundaki görüşlerini anlamak için bazı planlar yaptı ve bu planları doğrultusunda düzenli orduya katılmak isteyenleri en yakın birliğe yönlendirdi. Çerkez kardeşlere sadık olan bazı Ağaları da öldürdü. Küçük Ağa, güvenilir adamı Musa sayesinde kendisiyle aynı görüşte olan ağaları, Ethem'e ölesiye bağlı olanları ve kararsızları tespit etti. Düzenli ordu içerisinde Yunan'a karşı savaşmak isteyenleri merkez karakol birliğine katılacak şekilde yönlendirdi.

Küçük Ağa, zekası ve ikna kabiliyetiyle Ethem'e yakın görünüp tüm planlarını öğrenmeyi ve Ankara'yı bilgilendirmeyi başardı. Orduya katılmaya meyilli ağaları da askerleriyle beraber Ankara'ya yönlandirdi. Böylece Ethem ve Tevfik

tehlikelerini bertaraf ederek milli mücadeleye önemli katkılar sağlamış oldu. Küçük Ağa'nın İstanbullu Hoca olduğu sırrı bilenler tarafından açıklanmadı.

Romanda Osmanlı'nın güçlü olduğu zamanlarda Rum, Ermeni, Yahudi cemaatlerinden Osmanlı tebaası gayrimüslimlerin, Müslüman Akşehirlilerle karşılaştıkları her yerde güler yüz, tatlı sözler ve saygıda kusur etmeyen bir tavır ile hal hatır ettikleri zamanların geride kaldığından bahsediliyor. İşgal yıllarında gayrimüslimlerin toplumun ana unsuru, Müslümanların ise tebaa olarak görüldüğü, en azından hükümetin Sevr'in uygulanmasına direniş göstermemesi nedeniyle Osmanlının parçalanmasına kesin gözüyle baktıkları için gayrimüslimlerin Müslümanları esir gibi gördükleri, onlara eskisi kadar hürmet etmedikleri, onları ciddiye almadıkları ve görmezden geldikleri anlatılmış. Onların nazarında sahipsiz olan ülkede sahip-efendi el değiştirecek; eskinin kölesi Gayrimüslimler "efendi" olurken, eskinin efendileri Müslümanlar "köle" haline gelecekti.[180] Yazar romanın bu kısmında Hristiyanlardaki bu tavır değişikliğini yadırgıyor. Eski zamanlarda onların Müslüman ahaliye selam vermemek, saygı göstermemek gibi bir seçeneklerinin olmadığını ima ediyor. Eskiden yapılan saygı gösterileri ne kadar abartılı anlatılmışsa değişen durum sonrası kayıtsızlık da aynı derecede abartılmıştır. Yazar romanda Osmanlı Devleti'nin otorite bakımından güçlü olduğu zamanlarda gayrimüslim cemaatlerin köle, Müslüman halkın ise devletin ana unsuru yani efendileri olarak görüldüğü düşüncesini ifade etmiştir.

Salih ve Niko'nun çocukluk yıllarına dayanan dostluklarından bahsedilirken bu dostluğun Salih'in, Niko'yu mahallenin bazı çocuklarının dayağından kurtarmasıyla başladığına değiniliyor. Niko, Salih'in erkeksi fiziğine hayranlık duyarken Salih ise Niko'nun kızlara özgü güzelliğine hayran olmuş.[181] Müslüman çocukların daha erkeksi görünümlü, kavgada ve savaşta daha güçlü, cesur ve yiğit; gayrimüslim/Rum çocuklarının ise kavgada veya savaşta güçlü ve yiğit olması gibi bir çabaya girişilmeden kendi hallerine bırakılmış olarak, kız çocuklarını andıran bir görünümde oldukları yorumu Milliyetçi tarih söyleminde sık rastlanan bir yorumdur. Ancak bu yorumun tarihsel arka planına değinilmez. İmparatorluk tebaası, köle olarak görülen, buyruk altındaki bir milletin aksi şekilde çocuk yetiştirebilme olanağı olup olmadığı tartışılmaz. Devşirme kullar haricinde askerlikle uğraşan gayrimüslim yoktur. Bir

[180] Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 10.
[181] Benzer yorum için bkz. Atsız, *Deli Kurt*, s. 22.

gayrimüslimin asker olabilmesinin tek yolu devşirilmesi yani din değiştirmesinden geçer. Kıyaslama hep savaş hünerleri üzerinden yapılır ancak okuryazarlık, dil bilme, eğitim, meslek edinmedeki çeşitlilik bakımından yapılmaz. Yapılacak bu türden bir kıyaslamada öne geçecek tarafın gayrimüslimler olacağı açıktır. Gayrimüslimlerin Türklerden üstün olan yönleri ön plana çıkarılmaz.

Bu dostluk her iki dinden kişilerce önce yadırganmış ancak sonra herkes tarafından kanıksanmış. Salih, Hristiyan mahallesine giren ve orayı gezen yegâne çocuk olarak arkadaşları tarafından soru yağmuruna tutulurmuş. Arkadaşları Salih'e, merak edilen ve çok farklı olduğu düşünülen Hristiyan mahallesine ilişkin sorular sorarlarmış. Bu durum, arkadaşlarının gözünde Salih'e bir ayrıcalık kazandırmış. Salih, bu ayrıcalığı kaybetmemek için sorulara açık ve net cevaplar vermezmiş. Aslında konuşulan dil ve inanılan din hariç ne mahalle Müslüman mahallesinden ne de insanlar kendilerinden çok da farklı değilmiş.[182]

Salih birinci cihan harbinin sonunda cepheden evine döndüğünde İstasyonda çocukluk arkadaşı Niko ile karşılaşır. Niko onun fiziki durumuna üzülür ve ona elinden geldiğince maddi destek olur. Salih'e diktirdiği takım elbisenin düzeltmeleri için kendisine ait terzi dükkânına gittiklerinde Salih, Niko ve çıraklarının kendi aralarında sıklıkla Rumca konuştuğunu fark eder. Bu aktarımda geçmişte Rumların Müslümanların yanında kendi ana dillerini böylesine serbestçe konuşamadıkları sezdirilmektedir.[183] Bu türden eski yeni kıyaslamaları gayrimüslimlerin işgal güçlerinin ülkedeki varlığından ve Osmanlı Hükümetinin onlara karşı eylemsizliğinden yüz bularak kendilerinin mevcut durumdan duydukları memnuniyeti açığa vurmalarının altını çizmek için yapılmıştır. Ancak farklı bir tez ortaya koymak için okumalar yapacak birileri tarafından yanlış anlaşılmaya sebebiyet verecek bir algıya yol açar. İki cemaat arasındaki bu tür kıyaslamalar geçmişte Osmanlı tebaası olan gayrimüslimlerin din, dil ve yaşayış biçimleri bakımından resmi tarih söylemi ve yazımında iddia edildiği gibi özgür bırakılmadıkları yorumunu da beraberinde getirebilir.

Terzi dükkânında iken Salih, Niko'ya kendisinin cephede olduğu zamanlarda kasabada Hristiyanlarla Müslümanlar arasında gerilim veya çatışma türünden olaylar

[182] Buğra, **a.g.e**., s. 12.
[183] **A.g.e**., s. 34.

olup olmadığını sorar. Niko bu soruya" ufak tefek birşeyler" şeklinde bir cevap verir. Bu yorum Salih'e mantıksız gelir çünkü önemsizlik göreceli bir kavramdır. Cihan Harbi'nde cephelerde Müslüman askerler, Osmanlı sınırları içinde yaşayan Hristiyan vatandaşların da can, mal ve namusunu güvence altına almak için savaşıyorlardı o halde Hristiyanlar neden Müslüman komşularına savunmasız zamanlarında zulmediyorlardı? Salih bu sorunun cevabını merak eder. Bu soru yazar tarafından roman kahramanı Çolak Salih'in ağzından sorulmuştur ancak yazarın kendi görüşünü yansıtmakta olduğu açıktır. Romanda bu soruya cevap veren bir karakter yoktur ancak cevap bellidir: yüzyıllar boyunca boyunduruk altında yaşayan Rum ve Ermeni cemaatler açısından bakıldığında kendi ulus devletine bağlı yaşama isteği olarak açıklanabilir. Zaten kendi ulus devletini kurmuş olan Yunanlar açısından bakıldığında ise geçmişte kendilerine ait olan ve üzerinde yaşayan soydaşlarının bulunduğu toprakları geri almak için ele geçen bu fırsatı değerlendirme isteği olarak açıklanabilir. Tüm Rum ve Ermeni cemaat fertleri aynı isteğe sahip değildir ve bu istekler elbette ki sivillere yapılanları haklı göstermez.

İzmir'in işgali sonrası kasabada batıda Yunan ordusunun ve bölgede yerleşik Rumların, doğuda ise Ermenilerin Müslüman halka yaptığı zulümler konuşulmaktaydı. Buna ilişkin olarak, Yunan ordusunun ilerlerken yerleşim yerlerindeki evleri yakıp yıkması, hamile kadınları süngülemesi, içinde insanlar olduğu halde ibadethaneleri ateşe vermesi gibi olaylar anlatılmaktadır.[184]

Salih, Niko'nun tavırlarındaki değişimi fark ettiğinde düşüncelere dalıyor Niko ve diğer gayrimüslimlerin gizli işler çevirdiklerinden şüpheleniyor, kendi kendine söylenirken kardeşten farksız bir şekilde büyüdüğü arkadaşına, alışveriş ettikleri, selamlaştıkları esnaf ve komşuların gizli işlerine hayıflanıyor: "Ne kahpe dinliymiş namussuzlar. Senin kolun koptu ya onların da mayası çıktı ortaya!"[185] Bu ifadede Salih'in kopan kolu, o zamanın Osmanlı Devletinin güçsüzlüğünü temsil ediyor. Onların mayasının ortaya çıkması ifadesi ise yerleşik Rumların devletin güçsüz zamanında fırsatçılık yaptıkları iması taşıyor.

Salih bir gece Nikoların meyhanesine gidiyor ve orada papaz liderliğinde gerçekleşen toplantıya tanık oluyor. Bu konuşmalardan anlaşıldığına göre Papaza

[184] **A.g.e**., s. 78.
[185] **A.g.e**., s. 83.

İstanbul ve Trabzon'dan Karadeniz kıyılarından Pontus Devleti'nin yeniden kurulmasını isteyen yerel Rumlardan mektuplar geliyormuş. Bu isteği yerel Rumlar yüzyıllardır yüreklerinde taşıyorlarmış.

İngilizlerle yapılan anlaşmaya uygun olarak Pontus Devleti'nin sınırları haritalarda çoktan belirlenmişti. Trabzon Metropoliti Hrisantos Paris'teki konferansa resmi bir yazı göndermiş. Bu emelin gerçekleşmesi sadece Metropolitin diplomatik çabalarına bırakılmamalıydı. Bölgede bu amaç doğrultusunda kurulan milis kuvvetlerin her bakımdan desteklenmesi gerektiğini Metropolit de savunuyormuş. Rum ırkının talihinin açılması bakımından tam bir dönemeçte bulundukları günlerde bu amaca hizmet etmeyen çıkarcıların hain oldukları, kilise ve cemaat tarafından dışlanmaları gerektiği de konuşulanlar arasındaydı. Rumların soydaşlarına yardım derneklerine para bağışladıkları, savaşabilecek yaştaki pek çok Rum'un Pontus bölgesine akın ettiği Akşehir Rumlarının da İstanbul ve Trabzon Rumlarından geri kalmamaları gerektiği oradakilerin ortak düşüncesiydi.

Kirye Vasili toplantıda söz alır ve Pontus'un kurulması için Rumların destek vermesi meselesinde onlarla hemfikir olmadığını söyler. Nedeni sorulduğunda kendisini Osmanlı olarak gördüğünü yüzyıllardan beri Rumların Osmanlı sınırları içinde Türklerle birlikte ve onlarla eşit yurttaşlar olarak hiçbir hakaret veya tacize maruz kalmadan yaşadıklarını söylüyor. Türklerle karşılıklı alışveriş ettiklerini ve birbirlerine haklarının geçtiğini, Osmanlı savaşlarda güçlüyken devlet tarafından ezilmediklerini tam tersine yüksek mevkilere getirildiklerini ancak devlet zayıf düşünce Rumların bunu fırsat bildiğini, kendilerine bunu yakıştırmadığını ifade ediyor. Geliyorlar diye sevindikleri Atina ordusunun işgal ettiği yerlerde yerleşik Rumları hor gördüklerini işittiklerini ilave ediyor.[186] Yazar Kirye Vasili karakterinin ağzından söylettikleriyle böyle bir durumda fırsatçılık yapmanın nankörlük olduğu görüşünü desteklerken bir yandan da o dönemde ne kadar gayrimüslim tebaa var ise hepsinin işgale düşünce ve eylem bakımından destek verdiğine dair yaygın kanıyı da çürütmüş oluyor. O dönemde gerçekten Kirye Vasili gibi kendisini Osmanlı olarak gören Rumlar vardı.

Yazar, Kirye Vasili karakteri üzerinden olumlu bir Rum imajı çizmiştir. Bu karakter yüzyıllarca olanaklarından istifade ettiği Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlı kimliğine

[186] **A.g.e.,** ss. 84-86.

bağlılık göstermekte bu yönüyle kadirşinaslık örneği sergilemektedir. Ancak bu görüş de böyle düşünen kimselerin Fenerli, soylu, yüksek mertebelere erişmiş, zengin sınıftan kimseler olduğu ve sahip oldukları unvanları ve imtiyazlı koşullarını kaybetmemek için bu görüşü savundukları teziyle karşılaşabilirler.

İstanbullu Hoca Efendi'nin evine, bir gece onunla konuşmak için giren Doktor Haydar, kapıda nöbet tutan zaptiyelerle konuşur. Onları Kuvayı Milliyeye katılmaya ikna etmek için yaptığı konuşmada zaptiyelerden birine şunları söyler. Ailesinin kadınları Yunan askerleri gelip çocukları boğazlayacak, evlerini yakıp yıkacak, kendilerine tecavüz edecek korkusuyla yaşarken onun neden orada olduğunu, gücünü silahını Yunan ordusunu yurttan çıkarmak için kullanacağı yere bunu yapmaya çalışanlara karşı mı kullanacağını soruyor.[187]

Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti Bursa'nın Yunan ordusunun eline geçmesi herkeste büyük üzüntüye sebep olmuştu. Bursa'nın kimi padişahların mezarlarının da bulunduğu bir yer olması üzüntüyü daha da arttırıyordu, insanlar: "Pis ve dünkü köle Yunan'ın Orhan'ı, Murat'ı, Osman'ı cennete geçiren kabirlere yaptığı hakaretleri anlatıyor."[188]

Ali Emmi'nin kasabanın ileri gelenleriyle Yunan işgali sonrası İstanbul Hükümeti ile Ankara'da kurulan meclis ve ulusal direniş ordusu arasında bir seçim yapmaları için bir araya gelerek düzenlediği toplantıda Mustafa Efendi'nin oğlunu Kuvayı Milliye ordusunda savaşması için gönderdiği konuşuluyordu. Kimse bir şey söylemeyince sinirlenen Ali Emmi, orada bulunanların zihinlerinden geçenleri okudu ve Kuvayı Milliyenin savaştığını bilmeyenlere ordunun cihat savaşı verdiğini vurguladı. Osman Gazi'nin Yıldırım Beyazıt'ın kabrine ayak basan, bununla da yetinmeyip ismini silmeye uğraşan, orduya kast eden, toprakları ele geçirmek niyetinde olduklarını söyler. Doğuda Ermenilerin, kuzeyde Pontusluların, Müslümanların canına kast, malını gasp ve ırzına tecavüz ettiklerini de ekleyen Ali Emmi bu savaşın neden cihat olarak görülmesi gerektiğine açıklama getirmiş oluyor.[189]

İstanbullu Hoca olayından sonra duruma üzülen Müftü Mustafa Kuvayı Milliyeye karşı bir çete örgütlemiş, Pehlivan, Kara Ali ve Hacı Yusuf adlı kimseler Akşehir'de

[187] **A.g.e**., s. 126.
[188] **A.g.e**., s. 139.
[189] **A.g.e.**, s. 141.

yönetimi ele almış, halktan haraç almış ve onlara baskı uygulamış, Millici olduğu bilinen Reis Bey ve Ali Emmiyi hapse atmış, küçük ulusal direniş birliklerine baskınlar düzenlemişlerdi. Yüzbaşı Nazım ve ekibindekiler Aksaray'ı bu başıbozuklardan temizleyip tutukluları serbest bıraktılar. Halktan ileri gelenlere yaptığı konuşmada vatan ve milleti savunmakta olduğunu öne süren bazı milis örgütlerin İngiliz ve Yunanlar tarafından satın alınmış olanlarının bulunduğundan bahsetti. Bu örgütlerin Yunana karşı savaşarak Kuvayı Milliyeye destek olmak yerine halkın parasını gasp ettiklerini, canına kıydıklarını ve ırzına geçtiklerini söylüyor ve ekliyor: "Yunan alçaktır, namussuzdur!" Bazı milis güçlerin başıbozuk liderlerini konuşarak öğüt vererek kendi saflarına çektiklerini, bunlar arasında bazı Rumlar ve Ermenilerin de bulunduğunu söylüyor.[190]

1920 yılı baharında İstanbul'un düşman ordusu tarafından işgal edildiği haberi yayılır. Yunan ordusunun tarihte eşine rastlanmamış bir dehşet saçarak iç kesimlere kadar girdiği söyleniyor. Büyük ve şanlı Osmanlı devletinin imkânlarından yararlanmış olan Rumlar ve Ermeniler şimdi aynı devleti arkadan vuruyorlar.[191] Nankörlük vurgusu yapılıyor.

Ali Emmi zatürre olduğunda tedavisi ile Ermeni Doktor Minas ilgilenmişti. Ali Emmi ve kasabadaki diğer Müslümanlar ona saygı duyuyordu çünkü ekmeğini yediği vatana ve insanlarına bağlılığını kaybetmemişti. Onun Ali Emmi ile ne kadar yakından ilgilendiğini gören Reis Bey bazı düşüncelere daldı. Reis Bey'e göre Doktor Minas ve Manifaturacı Eftim gibi devlete bağlı, kadirşinas Hristiyan örnekler işi zorlaştırıyordu. Müslüman halk gayrimüslimlere karşı her geçen gün daha da kinlenmeye başlamıştı. Eskiden sahip oldukları üstünlüğü kullanarak onlara köle olduklarını hissettirmedikleri için hayıflananlar da vardı. Onların ihanetine uğradıklarını düşünen çoktu. Ellerine geçecek ilk fırsatta öç almayı planlıyorlardı. Çolak Salih nasıl Niko'dan intikam almak istiyorsa pek çok Türk, İngiliz, Yunan, Fransız, İtalyan askerlerinden ziyade yüzyıllardır yaşadığı vatana ihanet eden yerli Rum ve Ermenilere hesap sormak için fırsat kolluyorlardı. Ama dürüst Minaslar ve Eftimler olduğu sürece bunu yapmak adil olmayacaktı.[192] Ülkeye dışardan gelip işgal

[190] **A.g.e**., s. 270.
[191] **A.g.e**., s. 285.
[192] **A.g.e**., ss. 379-380.

edenlere duyulan öfkenin asırlardır devletin himayesinde yaşayan içerdeki fırsatçı gayrimüslimlerin ihanetine duyulan öfkeden daha zayıf olduğu belirtilmiş ancak istisna teşkil eden kimselerin varlığı da göz ardı edilmemiştir.

Bu eserde Ermeni ve Rumlardan birkaç olumlu örnekten bahsedilmiş olsa da gayrimüslimlere yönelik genel algı olumsuzdur. Milli mücadele dönemini anlatan bir eser olduğu için yabancılara yönelik algının olumsuz olması doğal görülebilir ama Türkler ve Rumlar arasındaki kıyaslamalar karşı tarafı küçümseyerek kendi ırkını yücelten bir üslup kullanılarak yapılmıştır. Özellikle Osmanlı tebaası gayrimüslimlerden işgale destek verenler hain olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Salih'in Arap çöllerinde kaybettiği kolu örneği üzerinden yapılan açıklamada ödenen bu bedelin sadece Osmanlı vatandaşı Müslümanlar için değil gayrimüslim cemaatler için de yapıldığı açıklaması bu kanıyı doğrular niteliktedir. Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta güçlü olduğu devirlerde Müslümanların yanında daha silik bir tavır sergileyen Rumların işgal yıllarında yazara göre daha arsız bir tavır takınması kul oldukları dönemi beğenmemeleri onları yazarın gözünde nankör yapıyor. Onlara duyulan kin Türklerde onlardan öç alma isteği uyandırıyordu. Yunan-Rum'u betimlerken kullanılan "kahpe dinli, pis ve dünkü köle, alçak ve namussuz" gibi sıfatlar da ötekileştirmeyi pekiştiren ifadelerdir.

~

Hüseyin Nihal Atsız'ın 1958'de yayımlanan *Deli Kurt* adlı popüler tarih romanı bir kış gecesi iki öküzün sürdüğü bir kağnıyı belli bir istikamete doğru götürmeye çalışan bir süvarinin endişeli yolculuğu ile başlıyor. Hikâye ilerledikçe yanları ve üstü keçe ile kaplanmış kağnı içinde önemli bir kadının sağ salim saklanacağı köye doğru bir sipahi tarafından götürülmekte olduğu anlaşılıyor. Ankara Savaşı sonrası Yıldırım Beyazıt'ın ölümünün ardından boşalan Osmanlı tahtına kimin geçeceği kavgasının yaşandığı yıllara tekabül eden zamanla başlayan hikâyede kardeşler arası taht mücadelesinde İsa Beğ'in yanında yer alan Karesi sancağında tımar sahibi olan Çakır, kağnı arabasına eşlik eden sipahidir. Çok genç yaştan beri İsa Beğ'in yanında ona hizmet eden ve güvenini kazanmış olan yiğit sipahi Çakır, İsa Beğ'in evdeşi Balâ Hatun'u kimliğini herkesten gizlemesi şartıyla sütanası Satı Kadın'ın yanına

götürmektedir. İsa Beğ, kendisine bir şey olması durumunda hamile eşine ve erkek doğması halinde evladına zarar verileceği düşüncesiyle bu tedbiri almış ve bu işi en güvendiği adamı olan Çakır'ın yapmasını istemişti. Tan yeri ağarmadan vardıkları köy evine eşyalarıyla birlikte kadını indirip yerleştirdikten sonra Çakır, Satı Kadın'ın kulağına kadının kimliği hakkındaki gerçeği fısıldayıp Kuran'a el bastırarak ant içtirdikten sonra evi terk etmişti.

Çok geçmeden İsa Beğ kardeşleriyle girdiği mücadelede yenik düşüp ölmüştü. Tahta Mehmet Beğ geçmişti, Çakır'ın tımar sahipliği devam ediyordu. Seferler ve iş güçten fırsat bulup sütanasını ziyaret edememişti. Bu şekilde geçen on yıldan sonra sütanasının köyüne gitme fırsatı buldu. Oraya vardığında ne yazık ki Bala Hatun ölmüştü. Doğurduğu şehzadeye babasının da mektupla bildirdiği isteği üzerine Murat ismi verilmişti. Bebek daha bir yaşını yeni doldurmuşken annesini kaybetmişti. İsa Bey'in ölümünden sonra yeme içmesine dikkat etmeyen hayal âleminde yaşıyormuş gibi bir ruh haline bürünen kadın zamanla sağlığını yitirdi ve öldü. Ölmeden önce de sütü kesilen annenin boşluğunu doldurması için Türkmen obasından bir sütana ayarlanmıştı. Satı Kadın da bu Türkmen Obasındandı. Eşini ve iki oğlunu Osmanlı seferlerinde şehit düştükleri için kaybetmişti. Şimdi ailesinden geriye Evren adında Murat'tan iki yaş büyük olan en küçük oğlu ve sütoğlu Çakır kalmıştı. Kimsesiz Murat'a da o bakıyordu.

Çakır Bala Hatun'un ölüm haberini alınca çok üzüldü. Üzüntüsü babasına tıpatıp benzeyen Murat'ı görünce daha da arttı çünkü ona her baktığında çok sevdiği İsa Bey'i hatırlıyordu. Murat annesinin adını Ayşe, babasının adını ise Osman olarak biliyordu. Osman, Çakır'ın arkadaşıydı sözde. İlk kez karşılaştıklarında iki çocuğu da hem fiziki güç hem de zekâ olarak gözlemledi ve Murat'ın yaşına göre çok üstün özellikler taşıdığını fark etti. Çok hareketli, çevik ve delişmen olduğu için köyde kimse Murat'a adıyla hitap etmiyor, herkes ona Deli Kurt olarak hitap ediyor o isimle tanıyordu.

Çakır köyde geçirdiği iki hafta süresince çocuklarla yakından ilgilendi. Bilmeleri gereken şeyleri öğretiyor, her gün at biniciliği, kılıç ve ok atma talimleri, güreş, Osmanlı tokadı atma gibi fiziksel güç ve yeteneklerini arttıran eğitimler veriyordu. İki çocuğu da köydeki cami hocasının yanına vermişti, onlara kendisi gibi tımarlı

sipahi olmak istiyorlarsa okuma yazma ve dini eğitimlerini aksatmamalarını tembihliyordu. Hep birlikte Türkmen obasına gittiler birkaç kez, oradaki Türkmen çocuklarıyla, Evren ve Murat binicilik, güreş gibi oyun müsabakalarında yarıştılar. Murat binicilikte yaşıtlarının hepsinden açık ara öndeydi. Üç oyundan güreş hariç ikisinde birinci olmuştur.

Orada bulunduğu süre zarfında birkaç kez Murat'ın soyu ile ilgili sırrı açık edecek bazı olaylar oldu. Çakır'ın Murat'a beğenisini ifade etmek isterken "Helal olsun Osmanoğlu!" cümlesini ağzından kaçırması, Türkmen obasında konuk oldukları çadırın sahibinin Murat ile İsa Beğ arasındaki benzerliği sorgulaması gibi olaylar yaşandı. Ama Çakır laf çevirmeyi iyi bildiği için hepsi bir şekilde örtbas edildi.
Çakır tımarına döndü, altı yıl sonra tekrar sütanasının köyüne gitti. Orada Evren ve Deli Kurt'u iyice serpilmiş, güçlenmiş ve yiğitleşmiş olarak karşısında buldu. Tımarı genişlediği için artık dört tane cebeli yetiştirmesi gereken Çakır, Evren ve Murat'ı yanına aldı. Yanında kimse kalmayan Satı Ana da evde tek yaşamak istemediği için içinden çıktığı Türkmen obasına geri döndü.

Deli Kurt ve Evren cebeli olarak ilk savaş deneyimlerini Aydın tarafında devlete karşı ayaklanan dervişleri bastırarak verdiler. Yahudi dönmesi bir şeyh olan casus olduğundan şüphelenilen Torlak Kemal isyanın elebaşıdır. Savaş sırasında kim olduğunu bilmediği bu Torlak Kemal'i silme tokadıyla yere indiren de Deli Kurt olacaktır. Deli Kurt'un da başarısından dolayı Sultanın çadırına çağırıldığı söylenir. Bunu duyan Çakır onun Şehzade Murat veya yakınındakiler tarafından tanınması ihtimalini düşünerek endişe duyar ancak korktuğu şey olmamıştır. Savaştaki başarısı dolayısıyla kendisine tımar verileceği söylenmiş başka isteği olup olmadığı sorulmuş, Murat da verilecek tımarın Çakır'ın tımarına yakın yerde olmasını istemiştir.

Yıl 1422, Beyazıt oğlu Mustafa Beğ isyanın bastırılması ve tehlikenin ortadan kalkmasını sağlayan çarpışmalarda Deli Kurt'un da pek çok hizmeti olduğu için kendisine Çakır'ın bölgesine yakın, Karesi ilinde tımar tahsis edilmiştir. O sırada on dokuz yaşında olan Deli Kurt sipahi olmasından kısa bir süre sonra köydeki hocasının güzel, akıllı, adı gibi melek olan kızıyla evlenmiştir.

Sipahilere verilen bir aylık izin sırasında Çakır, Deli Kurt ve Evren'i de alarak Türkmen obasındaki Satı Ana'nın yanına onu ziyarete gittiler. Obadaki tüm çadırlarda ağırlandılar, herkes bir şeyler ikram ediyordu, çok yemekten çatlayacaklarını sanıyorlardı. O sırada suyu yediklerini hemen eriten ve tekrar acıktıran pınardan ve masalsı hikâyesinden bahsettiler. Gözyaşları pınar olan Gökçen kızın hikâyesi garip bir şekilde Deli Kurt'u çok etkiler Romana bazı ak sakallı dede, Hızır, yiyeni çocuk sahibi yapan meyve, şifalı akarsu, yara iyileştiren ılıcalar gibi Türk-İslam motifli fantastik öğeler yerleştirilmiştir..

Satı Ana'nın Türkmen obasına iki günlük yol olan tımarlarına döndüklerinden kısa bir süre sonra Çakır ve Murat, Bizans'ın başkenti olan Konstantinopolis'e Hristiyan kılığında gizli bir yolculuk yapıyorlar. Gerçek nedenini söylemediği bu yolculukla Çakır, Murat'ı merhum İsa Beğ'in(babasının) sadık adamlarından Hasan Çelebinin yanına götürüyordu. Çakır, Murat'a gerçeği hissettirmeden Hasan Çelebinin, Murat'ın sözde babası Osman'ın bir arkadaşı olduğundan ve kendisine vermesi için bir miktar para bıraktığından bahsetti. İki kese altın verdi. Baş başa kaldıklarında Hasan Çelebi çocuğun babasına olan benzerliğine duyduğu şaşkınlığı ifade etti. Bizans İmparatoruyla arası iyi olan Sultan Murat'ın şehirdeki casusları sebebiyle kendisinin Konstantinopolis'i terk etmesi gerektiğini söyledi. Bu sebeple tekrar görüşme imkânı bulamayacakları için emanetleri bir an önce vermek istediğinden acilen buluşmaları gerekmişti. Bu görüşme Murat'ın kafasında birtakım soru işaretleri ve şüphelere yol açtıysa da zihni, Gökçen kız masalıyla meşgul olduğu için çok üstünde durmadı.

Bu gizli yolculuğun üstünden on yıl geçtikten sonra üç sipahi Türkmen obasına iki gecelik bir ziyaret daha gerçekleştirdiler. Oğullarını karşısında gören Satı Ana sevindi ve onların sevdikleri yemeklerden çokça yaptı. Bu sefer sofrayı pınarın başına kurdular, yemeğini yiyen pınarın tatlı, soğuk suyundan içtikçe tekrar acıkıp yemeye devam ediyordu. Sohbet ederlerken sütanası, çocuklarından bir şeyler anlatmalarını istedi, gençler isteksizdi, bu konuda önceliği Çakır amcalarına veriyorlardı, anasını kırmak istemeyen Çakır "Ben Ankara Savaşı'ndayken…" diye söze başlayınca birden sustu devam edemedi, etse İsa Beğ'den bahsetmesi gerekecekti. Ağzından bir şey kaçırmamak için devamını getirmedi.

O pınar başında bulundukları sırada yanlarına doğru yanaşan bir karaltı gördüler. Yürümekten çok hayalet gibi süzülen suna boylu, zayıf, güzel bir kız yaklaşmaktaydı. Satı Ana herkesi o kızın gözlerine bakmamaları konusunda uyardı. Gözlerinden ışık süzülen yeşil gözlü kıza yakından bakan ona âşık olup ya derdinden ölüyor ya da aklını kaçırıyordu. Kız sofraya yaklaşıp Deli Kurt'a dikkatlice baktı, o sırada Murat gözlerden çıkan yeşil ışığı fark etti. Murat kızın güzelliğinden ve Satı Kadınla konuşurken duyulan ses tınısından çok etkilendi. Pınara su almaya gelmişti, testisini doldurup ayrıldı.

Satı Kadın adı Gökçen olan, gündüzleri peçeyle dolaşan bu tekinsiz kız hakkında bildiklerinden bahsetti. Ona göre gözlerinden çıkan ağulu ışık kime değse o kişide hayır bırakmıyordu. Buna örnek olaylar yaşanmıştı. Gökçen kız, Karaman'ın Varsak Oymağından on yıl önce babasıyla birlikte gelip bu Türkmen obasına yerleşmişler. Söylentiye göre babası Karamanın adamlarından birini öldürüp oradan kaçmak zorunda kalmış, karısı yolculuk sırasında ölmüş. Kız o zamanlar on iki yaşındaymış, obanın davarını otlatmaya başlamış. Uzun ve gür saçlarıyla gözlerini kapatırmış hep. Babası obadan bir kadınla evlenmiş. Üvey annesi Gökçen'in gözlerini görünce korkmuş ve o günden sonra kız yüzünde peçeyle gezer olmuş. Bir süre sonra babası ölünce üvey anasının bir oğlu olmuş. Gökçen de üvey anası sıkıntı çekmesin diye ne verirlerse ona götürmeye başlamış. Davar sürülerini tepenin ardına götürür onlara çok güzel kaval çalarmış.

O gece Deli Kurt dinlediklerinin etkisiyle bütün gece uyuyamadı. Tüm varlığıyla Gökçen'i görmek istiyordu. Gün ağarırken çadırdan çıkıp pınara gitti, su içti, gözleri yassı tepenin oraya daldı ve nihayet karşı konulmaz bir dürtüyle o tepenin ardına doğru yol aldı. Zaman kavramını yitirmiş bir şekilde ulaşmak istediği yere doğru yol alıyor ancak gittikçe uzaklaşıyor, bir türlü varamıyordu. Tepenin zirvesine yaklaştığında kaval sesini duydu. Zirveden aşağıya baktığında oradaki tek ağacın gölgesine sırtını yaslamış olan kızı fark etti. Kıza yaklaştıkça kaval sesi yükseliyor ve insanı adeta büyülüyordu. On adım mesafede aklından kızın gözlerini görmeyi geçirdi. ama kızın peçesi vardı.Kız Murat'I tanır, geleceğini bildiğini belli eden cümleler kurar.Murat buna şaşırır ve ona peri kızı olup olmadığını, niçin peçeli olduğunu gözleriyle ilgili gizemi sorar. Kız bu tür soruları cevapsız bırakıyordu. Gözlerine ancak evleneği erkeğin bakabileceğini ancak kendisiyle evlenecek erkeğin

at binmede, ok atmada ve güreşte kendisinden daha usta olması gerektiğini ve ancak böyle bir erkekle evleneceğini, kocasını gözlerine alıştıracağı için yeşil ışığın ona zarar gelmeyeceğini söyler.

Gün içinde kaybolan Murat'ı aramaya çıkan Evren, Gökçen'in üvey anasına uğramış ondan bazı bilgiler öğrenmişti. Gökçen'in istediği zaman yağmur yağdırabildiği bir taşı varmış. Babasının ölümünden önce çadırına bir kadın gelmiş. Bu kadının gözleri de tıpkı Gökçen'in gözleri gibiymiş ve o da peçe örtüyormuş. Gökçen'in teyzesiymiş, birkaç gün çadırda kalıp kıza bir şeyler öğretmiş. Gökçen'in babası Karaman'da Tümenoğlu soyuna mensupmuş. Üvey ananın anlattığına göre kocasını çadıra gelip iki gün kalan bu misafir kadın öldürmüş. Kadının gözlerini gördükten sonra hastalanıp ölmüş.

Ertesi sabah üç sipahi tımarlarına döndüler. Kış ayları geçince sefer emri geldi. Artık bölükbaşı olan Çakır, seferin Karaman ili üzerine yapılacağını söyledi. Evrenosoğlu Ali Bey'in Macarlar üzerine yürümesini fırsat bilen Karamanoğlu Beyliği Hamiteli Sancağına saldırıp Şarabdar İlyas Paşa'yı esir almıştı. Karamanoğlu birlikleriyle yapılan çarpışmalarda Osmanlı ordusu üstün gelmişti ancak Deli Kurt'un başına bir bela geldi. Akşam karanlığında savaş bitmişken savaş alanında yerde yaralı bir Karaman askeri var. Başında bir yeniçeri, karşısındaki köylülerden haraç istiyor aksi takdirde onları yaralı askeri öldürmekle tehdit ediyordu. Köylüler, yeniçeriye paraları olmadığını söyleyerek yaralının canını bağışlaması için yalvarıyorlardı ki Deli Kurt yaralıyı öldürmek üzere olan yeniçerinin üzerine atıyla bir mahmuz vuruşu yaparak onu engelledi. Ama yeniçeri uzun bıçağını ata sapladı, acıyla şaha kalkan at yere yığılırken Deli Kurt ustaca bir sıçrayışla attan indi ve yeniçerinin üzerine atıldı, iki kez silme tokat darbesiyle yeniçeriyi öldürmüştü ancak birinci tokat sonunda yeniçerinin sağ elindeki bıçak Deli Kurt'un sol omzu ile göğsü arasına batmıştı.

Bu yaranın etkisiyle bayılan Deli Kurt, gözünü tanımadığı bir yerde açtı. Biraz sonra odaya yaralı Karaman çerisi girdiğinde sohbet ettikleri sırada Murat onun Varsak boyundan Tümenoğlu Balaban olduğunu öğrenir. Balaban, Murat'ın tokat konusundaki ustalığına ve mertliğine hayran kalmıştı, ona hayatını borçluydu, onu kendi köyüne davet etti. Murat da Gökçen hakkında bir şeyler öğrenmek arzusuyla bu daveti kabul etti.

Varsak Obasına vardılar, orada herkes Murat'ı çok candan karşıladı. Satı Ana'ya benzettiği bir kadınla sohbet ederken konuyu özellikle Gökçen ve ailesine getirmek için fırsat kolladı. Yemekten sonra konuyu açtı ve ev sahibi kadından Gökçen'in babasının kimseyi öldürmediğini, karısının yaşadığını, kaçığı kişinin karısı olduğunu öğrendi. Bu bilgilerden bazılarını da Balaban'a sorup öğrendi. Gökçen'in babası Balaban'ın amcasıydı. Türkmen obasında Gökçen'in üvey anasının çadırına ziyarete gelen kişi de teyzesi değil annesiydi. Üstelik bu kadının. Soyu Uygur Türklerine dayanıyordu. Kendi Hakanından kaçıp Karaman iline kadar gelen Uçkara Bahşı isminde çok bilgili, gaybı bilip yağmur yağdıran bir adammış. Gökçen'in annesi Esen Börü, Uçkara Bahşı'nın kızıymış. Murat, Balaban'a amcasının karısından niye kaçtığını sordu. Amcası karısının ışık saçan gözlerinden kaçıyormuş. Esen Börü'nün obaya kurak mevsimde yağmur yağdırmak gibi pek çok iyiliği de olduğundan oba tarafından saygı duyulan biri olduğunu öğrendi.

Akşam yemeğinde Balaban Deli Kurt'a kısrak sütünden yapılan kımız ikram etti, bu içecek insane cesaret veriyordu. Birkaç tas kımız içen Deli Kurt Balaban'dan Gökçen'in anasının çadırını göstermesini istedi. Onu vazgeçiremeyeceğini anlayınca çadırın önüne kadar götürüp yengesine seslenerek misafiri olduğunu haber verdi. Kadının gelen misafirin Osmanlıdan olduğunu bilmesi Murat'ı şaşırttı. Yüzü peçeli kadının elini öptü. Kadın oldukça genç görünüyor sesi dışında her şeyiyle Gökçen'i andırıyordu. Murat konuya bir cümle ile giriş yaptığında kadın ona "Gökçen'i seviyorsun ama evlisin" diyerek onu yine şaşırttı. Sonra Murat kadına arka arkaya büyücü olup olmadıkları, nasıl olup da gaybı bildikleri, nasıl yağmur yağdırdıkları, gözlerinden çıkan yeşil ışığın sebebinin ne olduğu, türünden birtakım sorular sordu. Kadın da birbirlerini severlerse birbirlerinin gözlerine bakabileceklerini, sevgileri biterse o zaman bakışlarının zehirleneceğini ve zarar göreceklerini söyler. Kendi kocasının ölümüne yol açanın da bu olduğunu ima eder. Kocasıyla aralarındaki meselenin din ve ibadet yüzünden çıkmış olduğunu da anlatır. Uygurlar Müslüman değildir, Varsak halkı içinden bazı kimseler adamı karısının inancıyla ilgili olarak kışkırtmıştır.Adam da karısına Müslüman olup ibadetlerini yapması için baskı kurmaya başlamış Araları bu yüzden açılınca aralarındaki sevgi bitmiş.

Kadın bir elinde Deli Kurt'un bileği diğerinde üzerinde tuhaf yazılar olan bir kürek kemiği olduğu halde uzun bir süre yazılara baktı ve Deli Kurta'a kızının da onu

sevdiğini, ikisinin de yüce bir soydan geldikleri için birbirine uygun olduklarını ama onların geleceklerine ilişkin bir şey göremediğini söylüyor.

Deli Kurt memleketine döndü. Deli Kurt'tan haber alamadan iki ay geçiren Çakır, onu çok merak etmişti. Dönüşünden üç gün sonra Deli Kurt Çakır'dan gizli olarak Gökçen'in yanına gitti. Kızın çaldığı kavalın sesiyle gece karanlığında yolu buldu, yanına gittiğinde kızın onun geleceğini bildiğini anladı, annesinin ona bir emanet gönderdiğini de biliyordu ve onu istedi. Bu emanet bir merhemdi. Gökçen'e aşık olan Oba beyinin oğlu da oradaydı ve iki aşık erkek Gökçen için orada dövüşüp ağır yaralandılar. Gökçen annesinin gönderdiği merhem ve şifalı sularla her iki genci de iyileştirdi.

Geldiğinin ertesi gecesi iki genç birbirine duydukları sevgiyi belli ettiler. Deli Kurt, ucunda ölüm olsa bile Gökçen'in gözlerini görmek istiyordu. Nihayet istediği oldu ve kız o gece Deli Kurt'u ona zarar vermeden bakışlarına alıştırdı. Yırtıcı ve ürkütücü bakışlar ve güzel gözlerin yarattığı tatlı hazzı duyumsadı. Başını dizine yaslayıp kavalını dinlediği bahtiyarlık dolu saatler bitip sabah olunca yola koyulmak zorunda kaldı. Gökçen Deli Kurt'u özlemle bekleyecekti.

Tımarlı Sipahi Murat, yurduna dönünce köyün çobanından kaval çalmayı öğrendi. O çaldıktan sonra Gökçen'in uzaklardan kendisine karşılık veren kavalını da duymaya başlamıştı.

Sultan İkinci Murat'ın Semendire üzerine sefer emri sipahilere iletilmişti. Sırp Beyi Brankoviç'in oğlu tüm ordusuyla sağlam Semendire kalesinde savaşa komutanlık ediyordu ancak direnişi çok sürmeden teslim oldu. Osmanlı ordusu Macarlara sığınan Brankoviç üzerine yürüdü. Hücumdan hemen önce Bölükbaşı Çakır'ın gözüne Deli Kurt'un beline taktığı kaval çarptı ve onu yanına aldığı için azarladı, buna çok bozulan Deli Kurt, hücum borusuyla birlikte fişek gibi Macar ordusuna daldı. Bugüne dek hiç Macar askeriyle çarpışmamış olan sipahiler için çok kanlı ve zorlu vuruşmalar gerçekleşiyordu. Macar askerlerinin ve atlarının zıhla kaplanmış bedenlerinden, dayanıklı ve yapılı fiziklerinden kolay lokma olmadıkları anlaşılıyordu. Savaş sona erdiğinde Deli Kurt'un ne ölüsü ne de dirisi ortalarda yoktu. Çakır ve Evren onu bulamayınca şehit olduğuna kanaat getirdiler.

Oysa Deli Kurt ölmemiş esir alınmıştı. İmre Bator adındaki Macar soylusu Deli Kurt'un yiğitliğine hayran kaldığı için öldürülmesine izin vermemişti. Türkçe biliyordu ona bazı sorular sordu. Kendi konağının bodrum katına kapattırmıştı. Sessiz ve uysal hareketleriyle Macarların saygısını kazanan Deli Kurt'a daha iyi ve geniş bir oda sağlandı, zamanla bahçeye hatta konak dışına çıkmasına izin verildi. Bu şekilde orada üç yıl geçirdi. Yassı bir tepeye çıkıp kaval çalıyor, Gökçen kızın kavalını dinliyordu. Az çok Macarca da öğrenmişti. Konaktaki hareketlilikten bir gün Osmanlı üzerine sefere çıkılacağını anladı. Bir gece dalgın olduğu bir an Gökçen'in kendisine "Sipahi! Artık dön!" diyen sesini duydu. Ertesi gece ilk bulduğu ata binip yola çıktı, Niğbolu'ya vardı.

Türk sipahisi olduğu anlaşıldıktan sonra kendisine para ve kıyafet verilip tımarına yollandı. Sefer için ordunun bulunduğu cepheye ulaştı, Çakır ve Evren'le de bir araya geldi. Macar Kralı Ladislas, komutanı Hünyadi Yanoş, Sırp Kral Brankoviç, Ulahlar ve Almanlarla birlikte bir Haçlı ordusu ile savaşıyorlardı ama işler Sultan Murad'ın istediği gibi gitmedi. Ordusunu savunma bakımından en güvenli yer olan İzladi Derbendine çekti. Aralık soğuğunda geçide sular döküldü, kalın buz parçalarından engeller döşendi. Ancak ne buz tutmuş zemin ne de buz parçalarından engeller Macar ordusuna engel olamıyordu. Uzun vuruşmalar sonrasında Türk ordusu yenilmişti. Topuz darbesiyle yıkılıp düşen Deli Kurt yattığı yerde kendine gelince çevresinde binlerce ölü gördü., gördükleri cesetler arasında Çakır, Evren, Koç Mehmet ve Türkmen beyinin oğlu gibi pek çok tanıdık gördü. Sultan Murat tarafından bölükbaşı mertebesine yükseltildi. Karesi beylerinin eşyaları da Deli Kurt'a teslim edildi.

Deli Kurt ise şehit yakınlarının eşyalarıyla birlikte yurduna döndü. Ölenlerin yerine yeni tımar tevcihleri imzalanıyor, cebeli toplanıyordu. Üç kızı ve hamile karısı Melek ile Türkmen obasına gittiler. Solgun ve cılız görünen eşine iyi geleceğini düşünüyor, Gökçen'i de görmek istiyordu.

Obaya yanlarına iki adamını da alarak ailece gittiler. Satı Ana'nın çadırının yanına çadır kurdular. Satı Kadın onları görünce sevindi ama Çakır ve Evren'in şehitlik haberini de almıştı. Seksenini aşmış olmasına rağmen Melek hatun ile yakından ilgilendi. Doğum başlamıştı, doğumla ilgilenen Satı Kadın o heyecan ve hengâme

içerisinde torbada başka bir şey ararken yanlışlıkla Bala Hatun'dan emanet kalan kutuyu Deli Kurt'a verdi. Artık içindeki mektuplarda İsa Bey'den gelenler de vardı. Hepsini okudu, annesinin adının Ayşe olduğunu sanıyordu mektuplar Bala Hatun'a gönderilmişti, düşündü, geçmişte Çakır'ın ağzından kaçanları, İstanbul'a yapılan gizli yolculukta Hasan Çelebi'nin verdiği paraları ve Esen Börü'nün soyuyla ilgili söyledikleri aklına geldi. Artık bir Osmanlı şehzadesi olduğunu biliyordu. Büyük bir şok geçiriyordu ki Satı Kadın çadırdan çıkıp bir oğlu olduğu müjdesini verip ismini ne koyacağını sorunca İsa diye cevap verdi. Satı Kadın da az önce yaptığı gafı hatırlayarak Deli Kurt'un artık her şeyi anladığını fark etti.

Bir gece yassı tepenin ardında o tek ağacın altında kaval çalarken Gökçen'in "Sipahi! Beni bekle!", "Mutlaka bekle!" diye tekrar eden sesini duydu. Bundan üç gün sonra Macarların Osmanlı üzerine yürüyüşü haber alındı. Sultan Murad ordusuyla birlikte Karesi'ye doğru yol alıyordu. Ertesi sabah Deli Kurt da obadaki sipahi ve cebelilerle birlikte bu orduya katılacaktı. Gece tekrar ağacın altına gitti, bir süre sonra Gökçen geldi. Varsak'tan anasının yanından geliyordu. Sefer dönüşü anasının onları evlendireceğini söyledi.
Gün doğuncaya dek başı dizlerinde Gökçen'in kavalını dinledi. Deli Kurt ayrılırken ondan helallik istedi. Kız hakkını helal etti. Yaraları iyileştiren merhemden verdi. Birbirlerine sarılıp vedalaştılar.

Osmanlı ordusu Varna önüne vardı. Ertesi sabah iki ordu Varna ovasında karşılaştı. İlkin Hırvat askerleriyle vuruşuldu. Babayiğit olmalarına rağmen Macarlar kadar çetin değillerdi. Hırvatlara karşı üstünlük sağlanınca Hünyadi Yanoş emrindeki birliklerle hücuma geçti. Osmanlı bir taktik doğrultusunda hareket ediyordu. Osmanlı ordusu "kazkanadı" diye bilinen bu taktikle Macar ordusunu çevreleyip hapsetmeyi planlıyordu.

Deli Kurt çetin vuruşmalardan sonar atsız, başlıksız ve kalkansız yalın kılıç Türk saflarına katılmak için düşmanla çarpışa çarpışa ilerliyordu. Sultan Murad'ın kazkanadı taktiğini uygulamayı başardılar. Deli Kurt padişaha on adım mesafede vuruşuyordu. Macar Kralı Ladislas'ın Padişaha doğru ilerlediğini gördüğü için o yöne atıldı. Ladislas, Deli Kurt'a doğru hamle yaptığında bir Azap bu hamleyi savuşturup kralın atını hedef aldı. Kral atından inince birbirlerine hamle yaptılar ve

Deli Kurt kralı yere devirdi. Arkasında onu izleyen padişah Murad, Deli Kurt'u yanına çağırıp savaşı kazandıklarını söyledi. Ertesi gün cenk meydanını gezerlerken Sultan Murad Deli Kurt'u öven sözler söyledi, onu alay beyliğine yükselterek kendi atlarından iki tanesini de ona hediye etti.

Orduyu beklemeden hemen yurduna gitmek için izin alan Deli Kurt yola koyuldu. Gökçen'i görme isteğiyle hızla yol almak istiyordu fakat yol hem uzuyor hem de çamur deryası yüzünden Karesi'ye kadar hızlı gitmek mümkün olmuyordu yavaş ve uzun süren yolculuk sinirlerini bozdu.

Tımar bölgesine vardığında evinin kapısını karısı veya kızlarından biri değil Piç İlyas açınca afalladı. Çünkü sürekli ayyaş gezen, her zaman ahırlarda yatan ve pis kokan İlyas'ı kimse evine sokmazdı. İlyas'a ailesinin nerede olduğunu veevinde ne işi olduğunu sordu, Deli Kurt'un öfkesinden korkan İlyas'ın verdiği tek cevap "Seni bekliyordum Ağam." oldu. Ailesi ile ilgili sorulara cevap alamadıkça bağıran Deli Kurt İlyas'ın kafasına ağır bir eşya fırlattı. İlyas'ın feryadını duyan İmam eve girmese Murad İlyas'ı öldürecekti. İmam, İlyas'ı dışarı gönderip o savaştayken olan her şeyi Deli Kurt'a anlattı. Henüz Türkmen obasından dönmemişken günlerce süren aşırı sağanak yağışlar nedeniyle sel felaketi yaşanmış ve bu felaket sırasında Satı Kadın, karısı Melek, üç kızı ve yeni doğan oğlu sele kapılıp ölmüşlerdi. İsa bebeği kurtarmak için canını dişine takan Topuz Ahmet ve büyücü kız da sele kapılıp boğulmuşlardı. Bayram Hoca'nın büyücü kızdan kastı Gökçen'di. Herkese üzülen Murad Gökçen'in de öldüğünü duyunca iyice yıkılmıştı. Bir gecede saçları bembeyaz olmuştu. Kimsesi kalmamıştı. Bu acı haberleri duymuş olmaktansa savaşta ölmüş olmayı dilerdi. Ertesi sabah Türkmen obasına gitti. Ailesinin çadırlarının ve Gökçen'in dolaştı yerlerde onlardan bir iz bulmayı istedi ama yaslanıp kaval çaldığı ağaç bile yoktu.

Evini, köyünü, tımarını, sahip olduğu her şeyi terk edip nereye gideceğini bilmeksizin kendini yollara vurdu. Zaman ve mekân mefhumunu yitirmiş biri olarak meçhule doğru gidiyordu.

Kitapta Yunan-Rum kimliğine atıf yapılan kısımlara bakıldığında bunlardan ilki Çakır'ın küçükken arkadaşlarıyla oynadığı arkadaşının elini kaynar suya batırma oyunundan bahsedilirken Türk çocuklarının bu tür oyunlarla iradelerini

kuvvetlendirdiklerinden bahsedildiği bölümdür. Yazar, onları Rum oğlanlarıyla kıyaslayarak "Türk çocukları Rum çocuklar gibi sadece yiyip içip eğlenecek değillerdi ya…" diyor.[193] Türk çocuklarının yetiştirilme tarzı ile Rum çocuklarınınki kıyaslanmıştır. Bu kıyaslamada iki millet arasındaki fark, Türklerin oğlan çocuklarını küçük yaşlarından itibaren her türlü yiğitlik, cesaret ve dayanıklılıklarını sağlayacak oyunlarla büyüttüklerini; Rum milletinin ise böyle bir amaç gütmedikleri için erkek çocuklarını kendi haline bıraktıkları ifade edilmiştir. Türk ve Rum milletleri arasındaki bu kıyaslamada olumsuz rol biçilen yine Rum tarafı olmuştur.

Çakır, Evren ve Murat'a iyi bir asker olarak yetişmeleri için ok atmayı öğretirken onları bu konuda yetenekli görmüştü. "İlk oklarını Rum askerlerinden aşağı kalmayan bir ustalıkla atmışlardı…" şeklinde bir yorum yapıyor.[194] Henüz Mora ve İstanbul'un ele geçirilmediği bir dönemin anlatımı içinde Rum askerleri Türklerin ara sıra savaştıkları rakibi konumundadır. Kitaptaki diğer örneklerin aksine ilk kez ok atmadaki ustalıkları yönüyle Rumları öven bir ifadeye yer verilmiştir.

Çakır, iyi bir askerin az konuşması gerektiği tavsiyesini verirken nedenini sorduklarında gâvur casusların Osmanlı ordusuna sızıp aldığı bilgileri kendi ordusuna bildirerek savaşın seyrine olumsuz etki edecek şekilde Osmanlı ordusuna zarar gelmesine yol açmamak için önlem mahiyetinde bu uyarıyı yapıyor. Casus nasıl olur sorusuna ise Çakır, "Çaşıt Rum'dan olur, Frenk'ten olur, Çıfıttan olur ama sen onu tanıyamazsın. Çünkü o Türk kılığına girer." Şeklinde bir cevap veriyor.[195] Çıfıt kelimesi Yahudi anlamına gelir. Gayrimüslim milletlere güven duyulmaması gerektiğine dair yapılan yorumda ötekileştirilen milletler arasında birinci sıradaki yerini almıştır. Rumlar da örnekler arasındaki yerini almıştır.

Çakır, Evren ve Deli Kurt ile içtikleri bir gün sohbet sırasında "Şu ömür dediğin şey savaştan kaçan Rum atlısı gibi ne çabuk yol alıyor?" diyor.[196] Bu ifade ile Rum askerlerini kahramanlıkta yetersiz ama korkaklıkta oldukça başarılı gören ve gösteren bir imaj çizilmiştir. Bu tür ve benzeri ifadeler tersine de yorumlanabileceğinden her fırsatta övülen Türk askerlerinin ise savaşırken canını düşünmeden, cesaret ve hızla

[193] Hüseyin N. Atsız, *Deli Kurt*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 22.
[194] **A.g.e**., s. 44.
[195] **A.g.e**., s. 50.
[196] **A.g.e**., s. 86.

düşman üzerine yürüdüğü algısı uyandırılmaktadır. Hayatın akış hızı gibi gündelik bir ifadeyi tanımlarken bile ulusal öteki olarak görülen Rumlara atıf yapılmıştır.

Milliyetçi-muhafazakâr söylem açısından Yunan-Rum imajı değerlendirildiğinde hem Tarık Buğra hem de Nihal Atsız'da Yunanı ötekileştirme eğilimi görülmektedir. Bu eğilim Tarık Buğra'da daha belirgindir ancak bu değerlendirmeyi yaparken romanın konu edindiği tarihi dönem de göz önünde bulundurulmalıdır. Atsız'da Türklük Müslümanlığın önüne geçerken Tarık Buğra'da Müslümanlık daha önemli bir yer tutar aynı zamanda milliyetçidir de ancak Türklükten daha çok Osmanlılığa vurgu sezilmektedir.

4.1.3. Popüler Tarih Merkezli-Ulusçu Yaklaşım

Eserlerinin tümü önemli tarihi olaylar ve kişiler etrafında şekillenen, yoğun tarihsel anlatıma karşın okuyucuya anlayabilecekleri ve akıcı bir şekilde keyifle okuyabilecekleri bir tarzda oluşturulan popüler tarih romanları bu yaklaşım kategorisine girer. Akademik tarih ve ders kitaplarında yer alan tarihi bilgilerin eksik kaldığı kısımlar yazarların hayal gücü ve okuyucunun beğenisine uygun şekilde tamamlanır. Sosyal hayata ve kadın erkek ilişkilerine yönelik bilgiler akademik tarihçiliğe oranla daha yaygındır. Destansı ve lirik öğelerin varlığı ile zenginleşen anlatım geniş halk kitlelerinde ilgi uyandırdığı için bu tür eserler popüler tarih dergilerinin yaygınlaşmasına paralel olarak rağbet görmeye başlamıştır.

Aptullah Z. Kozanoğlu'nun 1952'de yayımlanan *Dağlar Delisi* adlı eseri Murat IV ve Sultan İbrahim'in saltanat devrini konu alan tarihi bir romandır. Romanda Sultan Murat IV, Sultan İbrahim, Kösem Sultan, Koçi Bey, Köprülü Mehmet ve Vardar Ali Paşa, Evliya Çelebi gibi tanınmış isimler başta olmak üzere dönemin sadrazam, yeniçeri ve sipahi ağaları gibi tarihi karakterler yer almaktadır. Kitapta bazı bilgiler dönem hakkında eser yazmış vakanüvis Naima'dan alınmıştır, bu şekilde verilmiş bilgiler metin içinde tırnak içerisinde gösterilmiştir.

Kitabın başkarakteri Dağlar Delisi lakabıyla anılan Sarı Mehmet'tir. Babası cesareti ve acımasızlığıyla ün salmış bir sipahi olan Kara Haydar'dır. Babasından dolayı Sarı Mehmet'in de çevresinde sayılan biri olduğu ve bazı kişilerce kendisine Kara

Haydaroğlu olarak hitap edildiği anlaşılmaktadır. Sarı Mehmet'in Bursa'dan İstanbul şehrine ilk gelişidir. Geliş amacı dericilik zanaatı üzerine ustalaşıp tüccar olmaktır. Sarı Mehmet de babası gibi güçlü kuvvetli, dövüşte, savaşta, güreşte, ciritte yiğit bir delikanlıdır ancak silah kullanmayı ve kavgayı sevmediği için babasının yolundan gitmek istememektedir. İstanbul'da bulunduğu süre zarfında Sultan Murat ile tanışması ve Sultana yönelik yeniçeri ve sipahi başkaldırılarına denk gelmesi Sarı Mehmet'i ister istemez kavga ve döğüşlerin içine çekmiştir. Sultanın güvenini kazanmış ve onun musahibi olmuştur.

Romanda Sultan Murat devrinde yaşanan belli başlı sosyal ve siyasi olaylara yer verilmiştir. Kitapta tütün, alkol ve uyuşturucu yasağından başlayıp Anadolu'yu kasıp kavuran ve adına Celali denilen isyanların dışında da merkezi yönetime zarar veren tüm olgulara değinilmiştir. Saray içi entrikalar, sarayda kadın hâkimiyeti, ilmiye ve askeriye sınıfının taht değişimlerindeki etkisi, sarayda kafese kapatıldığı için akli dengesini yitiren veya boğdurulan şehzadeler, rüşvet ve iltimasın önüne geçilemediği için liyakatsiz kişilerin devletin yüksek kademelerine getirilmiş olması ve daha pek çok duruma kitapta yer verilmiştir. Roman karakterlerinin ağzından devlet işlerindeki bu kötü gidişatın eleştirisi yapılmıştır.

Askeri sınıf içerisindeki kul-Müslüman Türk (dönme/devşirme-Müslüman oğlu Müslüman) çatışması, İstanbul ve şehirli nüfusun ihya edilirken çiftçilikle uğraşan Anadolu Türklerinin horlanmasına yönelik eleştiriler göze çarpar. Sultan Murat'ın içine düştüğü çelişkilerden bazıları eleştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi devletin tüm sorunlarını baskı, şiddet yoluyla çözmeye çalışmasıdır. Kardeşlerini boğdurtması, ahaliye yasak ettirdiği içki ve uyuşturucuyu kendisinin kullanması, yanına tecrübeli ve siyasi zekâsı olan ciddi kimseler yerine güzel yüzlü hoş sohbetli, padişahın gururunu okşamasını bilen genç kimseleri musahip olarak alması ve onları yalı, arazi ve altınlarla ihya etmesi gibi konular eleştirilmiştir. Örneğin Bağdat seferi sonrası Revan kalesini Osmanlı'ya teslim eden Emirgüneoğlu, Sultan Murat'ın sağlığının erken yaşta bozularak genç yaşta ölümüne sebep olan içki âlemlerine alıştıran kişi olarak gösterilmiştir. Kara Haydaroğlu guruna yenik düşmeyip Sultanın yanında kalmış olsaydı Murat Han'ın hem devlet işlerinde daha isabetli kararlar alabileceği hem de daha sağlıklı ve uzun bir ömre sahip olacağı öngörülmüştür. Sultan Murat'ın ölümünden sonra yerine akli dengesi bozuk olan Sultan İbrahim

geçirilmiştir. Bu süre zarfında Sultan İbrahim, Tezkereci Ahmet ve kardeşi Bardak İbrahim tarafından yönlendiriliyordu.

Katırcıoğlu aracılığıyla kendisine ulaştırılan ve İstanbul'u terk ettiğinden beri Söğüt dağında yaşamını sürdürmekte olan Kara Haydaroğlu, Sultan Murat'ın ölüm haberini ve kendisine yazdığı mektubu alır. Mektupta ölüm döşeğindeki Sultan Murat kendisini bilerek yanından uzaklaştırdığını itiraf eder ancak bunu yapmakla hata ettiğini anladığını ve onu ölmeden son kez görmek istediğini belirtir. Yıllardır nefret ettiği insanlardan uzak yaşayan Kara Haydaroğlu bu duruma kayıtsız kalamaz ve Katırcıoğlu'yla birlikte İstanbul'a doğru yola koyulur. Ne yazık ki geç kalmışlardır. Sultan ölmüştür, Sultan İbrahim'in cülus töreni yakındır Sultan Murat'ın eceli ile mi öldüğü yoksa başta annesi Kösem Sultan olmak üzere herhangi bir düşmanı tarafından bir cinayete mi kurban edildiğini öğrenmek ister. Ölen Sultanın eski musahibi olması nedeniyle kellesinin gidebileceği konusunda uyarırlır ancak uyarıyı dinlemez ve saraya girip Sultan Murat'ın cenaze törenine ve Sultan İbrahim'in cülus törenine katılır.

Orada Sultan Murat'la olan dostluğunun kısa sürdüğü ve uzun zamandır görüşmediklerini beyan eder. Kendisini bir tehlike olarak görmeyen yeni Sultan, Kara Haydaroğlu'nu öldürtmez, ondan cirit oyunundaki yiğitliğini sergilemesini ister, ancak kural olarak kimse kimsenin canını almayacaktır. Oyun sırasında kendisine hile yapılmaya kalkışılınca öfkelenen Kara Haydaroğlu padişahın sevdiği bir adamının ölümüne yol açar ve kendisine ölüm cezası verilir. Sultan Murat zamanında sarayda güreş müsabakası sırasında Cellat Kara Ali ile güreşmesini isteyen padişaha küsüp sarayı terk eden Kara Haydaroğlu'na, Cellat Kara Ali'nin yenildiği halde canını bağışladığı için bir can borcu vardır. Cellat Kara Ali, Kara Haydaroğlu'nu azat ederek saraydan sağ çıkmasını sağlamıştır.

Saraydan at üzerinde hızla çıkan Kara Haydaroğlu susuzluğunu gidermek için bir çeşmede durur, o sırada çeşmeye yakın bir konaktan bir adam onu ısrarla içeri buyur eder. Pirinççizade'ye ait olan bu konakta Velvele ile karşılaşır. Velvele konak sahibinin karısıdır ancak Kara Haydaroğlu'ndan konağa yerleşerek yanından ayrılmamasını ister. Dağlar Delisi, Velvele 'ye âşık olsa da bu teklifi kabul edecek kadar gurursuz değildir. Hızla memleketine döner ancak orada onu kötü haberler

beklemektedir. Dağda yaşadığı mağarasında Katırcıoğlu'nu görür ve kara haberi ondan alır. Babası yaralıdır ve iyileşme şansı yoktur, oğlunu beklemektedir. Sultan İbrahim'e saraydaki cariyeler yetmezmiş gibi bir de Anadolu'dan şişman kadınların gönderilmesi emir olunmuştur. Kadılara gönderilen bu emir sonucu Sivas Valisi Vardar Ali Paşa'nın genç ve şişman karısının gönderilmesi kararlaştırılmış, bu durum Sivas ve Tokat gibi sancak merkezleri ve kazalarda sipahiler arasında saraya karşı tepki ve başkaldırıya dönüşecektir. Kara Haydar Bey, bu olaya tepki için kadıya başvurur. Ancak kadı, karısı istenen sipahiyi kendi çıkarlarını baltalayan biri olarak gördüğü ve ondan kurtulmak istediği için padişah emrinin şeriatın önünde olduğunu ileri sürerek Kara Haydar'ı başından def etmek ister. Buna karşılık Kara Haydar, kadıyı öldürür.

Bundan sonra tüm Anadolu sancakları ordularını birleştirip İstanbul üzerine yürümeye karar verir. Sivas üzerinden Vardar Ali Paşa ordusuyla birleşip İstanbul'a hareket edeceğini duyuran Kara Haydar Bey, geceyi geçirmek için konakladıkları bir yerde çadırına gizlice sızan biri tarafından başı yarılır ve evine götürülür. Yaraya bakması için çağırılan hekim ilacın kar etmeyeceğini kurtulamayacağını söyler. Katırcıoğlu, Sarı Mehmet'e olanları anlatıp onu evine götürmüştür. Henüz hayatta olan babası ondan öcünü almasını ister ve ruhunu teslim eder. Babasının canına kast edenler sipahi ağalarıdır. Kimin isyana destek verdiği, kimin verilen toprak rüşveti karşılığı dönek olduğu bilinmemektedir.

Bundan sonra okuyucunun karşısına kimsenin gözünün yaşına bakmayan acımasız bir Kara Haydaroğlu çıkar. Hep olmaktan korktuğu kişiye yani babasına ama en çok da Sultan Murat Han'a dönüşmüştür. bölgenin tüm sipahileriyle birlikte Ankara'ya doğru yola çıkmışlardır. Ankara Balıkhisar köyünde gece ayazı çökmeden bir eve tanrı misafiri olmak için kapıyı çalarlar. Köyün ileri gelenlerinden biri herkesi ayrı ayrı evlere yönlendirir. Birkaç kişi uyumadan nöbet tutacaktır..

Gece yaklaşan atlıların sesleriyle herkes tetiktedir, gelen gezgin Evliya Çelebi'dir. Birbirlerini önceden tanıyan Evliya ve Kara Haydaroğlu bir müddet sohbet ettikten sonra orada karşılaşmalarına yol açan sebebi konuşurlar. Evliya, Erzurum'dan azlolunan Defterdaroğlu Mehmet Paşa'dan bir mektubu Vardar Ali Paşa'ya götürmekle yükümlüdür. Uydurma vergi ve nikâhlı karısı saraya cariye edilmek

istenen Vardar Ali Paşa'dan, Defterdaroğlu Mehmet Efendi'ye gönderilen mektubu okur. Bundan sonra Katırcıoğlu ve Evliya Çelebi Vardar Ali Paşa'ya Turhal Kalesi'ndeki otağına gittiler Beylerinin mektuplarını arz ettiler, Vardar Ali Paşanın cevaben mektup yazmasını beklediler. Paşa iki elçiyi de oyalıyordu. O sırada Köprülü Mehmet Efendi de Vardar Ali Paşa otağına teşrif etmişlerdi. Köprülü Mehmet'in bu olaydaki rolü, arabulucu kisvesiyle İsyanı bastırıp sadrazam olmak için Saraya yaranmaktır. Vardar Ali Paşa'nın elçileri oyalama sebebi ise zafere ve ganimet ve prestije ortak istemeyişi şeklinde yorumlanmıştır. Bu romanda Evliya Çelebi, her zaman güçlü olana yakınlaşan ikiyüzlü bir kişi olarak betimlenmiştir.

Babası Vardar Ali Paşa'nın makamı kendisine vaat edilen İbşir Paşa ordusuyla birlikte Çerkeş Ovasına gelir ve çarpışarak babasını mağlup eder. Savaşa tanıklık eden Evliya Çelebi ve Katırcıoğlu, Beylerinin yanlarına gidip durumu haber verirler. Kara Haydaroğlu, İbşir Paşanın ordusuna karşı hücuma geçer, galip olur. İstanbul'dan Anadolu'ya tayin edilen Çavuş Ahmet Paşa'yı da ordusuyla birlikte mağlup ettikten sonra Anadolu Beylerbeyi olur. Tüm Anadolu Beyleri onun emri altına girdikten sonra bu zafer Kara Haydaroğlu'nda bir iç çöküntüsüne yol açar. Siyasetin entrikalarla dolu ikiyüzlülükleriyle uğraşmaktansa dağdaki insanlardan soyutlanmış yaşamına dönmeyi tercih eder, o yüzden kendi mevkiini Katırcıoğlu'na devreder.

Her şey istediği gibi olduğu sırada Abaza Hasan Paşa, ordusuyla birlikte Kara Haydaroğlu'nun köyünü kuşatır. Dağdan 200 atlı askeriyle inen Kara Haydaroğlu, Abaza Hasan Paşa'nın ordusuna karşı üstün olduğu bir sırada yaralanır. Haydaroğlu'nun sığındığı bir eve Abaza Hasan Paşa, yanında bir cerrah ile gelerek yiğitliğine hayran olduğu Kara Haydaroğlu'na kendisini İstanbul'da beklediklerini haber verir. Yarayı dağlamaktan başka çıkar yol görmeyen cerrah ciddi sorunlara sebep olacağını söyler. Tedavinin saray hekimleri tarafından yapılması gerekir.

İstanbul'a doğru yola çıkarlar. Bir tekkede mola verirler. Abaza Hasan Paşa cerrah aramaya koyulur, o sırada Evliya Çelebi ile Kara Haydaroğlu karşılaşır. Yeniçeriler tarafından sadrazam yapılan Mevlevi Sofu Mehmet Paşa tarafından gönderilen cerrahlar yaraya gerekli tüm işlemleri yaptılar.

Abaza Hasan ve Evliya Çelebi, Kara Haydaroğlu'nu sadrazam karşısında lafı alttan alması için tembihlediler. Girit'e serdar olmak istediğini söylemesini istediler. Cerrahlara da bir kese altın verilerek yaraya ilaç fayda etmeyeceğini söylersiniz diye tembihlediler. Kara Haydaroğlu'nun dik başlı ve dobra olduğunu bildikleri için tedbir alıyorlardı. Sadrazam Sofu Mehmet huzurunda önce her şey olumlu gitti, ancak konu ne zaman ki İbşir Paşa'dan elde edilen para ve altınların kimde olduğuna geldi o zaman arkadaşlarını ispiyonlamak istemeyen Kara Haydaroğlu Sadrazamı tersledi ve o dakika ölüm emri verildi. Asesbaşı bir hamal beygirine teslim etti, bir çuval içine koydular. Kara Ali'ye Parmakkapı'da asması için verdiler. Kara Haydaroğlu, Cellat Kara Ali'nin karşısına çıkmayıp sarayı terk etmekle ona canını bağışlamış olmasının faydasını üçüncü kez Azrail'i atlatmakla görüyordu.

Bu romanda Rumlardan bahsedilen yerler sırasıyla şu şekildedir: Sarı Mehmet İstanbul'a ilk geldiği gün Çemberlitaş'ta ıstakoz satan bir Rum çocuğunu iki yeniçeri ağasından dayak yemekten kurtarır.[197] Samatya'ya vardığı zaman kepenkleri kapalı bir dükkânın önünde, o sırada tebdil gezen Sultan Murat olduğunu sonradan öğreneceği delikanlı ile gönül eğlendirmek için girdikleri yerin kapısını genç, yakışıklı ve temiz yüzlü bir Rum oğlancığı açar.[198] Buralarda Rumları kötüleyen bir ifade yoktur.

Kara Haydaroğlu'nun Şekerpare ile yaptığı sohbette Şekerpare, Sultan Murat'ın annesi Kösem Sultan hakkındaki düşüncelerini açıklarken adı bile Müslüman olmayan Rum asıllı papaz kızına güven olmayacağını ima ediyor. Asıl adı Anastasya olan bu kadını babasının memleketi olan Bosna'dan kendisini ziyarete gelenlerin ona hala Nasya diye hitap ettiklerini söylüyor. Bosna Beylerbeyi'ne işve ve cilvesiyle yanaştıktan sonra Sultan Ahmet'e cariye gönderildiğini, Sultan Murat'ın savaşlardaki cengâverliğini babasından, kahpeliğini ise anasından aldığını ifade ediyor.[199] Buradaki ifadeler, aslı Türk olmayan ve dini bakımdan dönme olan saray sultanlarına duyulan güvensizliğin bir yansımasıdır. Din değiştirmelerindeki samimiyetlerine bile şüpheyle bakılıyor. Hünkâr Murad'ın olumlu yönü olan yiğitliği babasına atfedilirken olumsuz yönü olan güvenilmezliği Rum papaz kızı olan annesi Kösem

[197] Aptullah Ziya Kozanoğlu, *Dağlar Delisi*, Atlas Kitapevi, İstanbul 1975, s. 9.
[198] **A.g.e**., s. 11.
[199] **A.g.e**., s. 68.

Sultan'a atfediliyor. Olumlu özellikler Türk'ten, olumsuzlar Rum'dan gelir yaklaşımı hâkim. Güvenilmez ve kahpe Bizans oyunlarını alışkanlık haline getirmiş YunanRum imajı pekiştirilmektedir. Sıradan, herhangi bir tehdit oluşturmayan Rum vatandaş ötekileştirilmez ama elinde idari bakımdan güç barındıran devşirme Sultan veya yeniçerilere güvenilmez. Yiğitlik, mertlik Türklere, döneklik ve hainlik Rum kökenlilere yakıştırılmıştır.

~

Feridun Fazıl Tülbentçi'nin 1949'da yayımlanan *Barbaros Hayreddin Geliyor* adlı tarihi romanı Naksos Adası'nda düzenlenen bağbozumu panayırının esir pazarında başlıyor. Naksos Valisi Kapello, yardımcısı şövalye Alverdo ve valinin güzel kızı Karolina'nın da bulunduğu pazarda Endülüslü on beş yaşlarında genç bir kız da bulunmaktadır. Esir kız kendisine dokunan bir adama tokat atınca köle tacirinin kırbaçlarına maruz kalır ve kendisini bu kâfirlerin elinden kurtaracak bir Müslüman olup olmadığını yüksek sesle sorar. O sırada orada bulunan beş Türk levendi ortaya çıkıp kızı kurtarmak için karşılarına dikilen herkese kılıç çekmeye başlarlar. Çok yiğit delikanlılar oldukları kimsenin gözünden kaçmaz. Valinin kızı Karolina, dövüşen gençler arasından kırmızı yüzlü olana dikkatlice bakıyor, ondan gözlerini alamıyordu. Meydandaki halk da dâhil herkes leventlerin üzerine çullanınca tutuklanıp hapse atıldılar.

Zindanda Türk leventlerine güzel yemekler ve şarap ikram ediliyordu. Dimitrius adlı konuşkan ve cana yakın Rum gardiyan da bu yemek ve şarap ikramının zindana atılan herkese yapılmadığını kendilerine ayrıcalık yapıldığını söylemişti. Nihayet gece yarısı Karolina zindana gelerek kırmızı yüzlü Türk levendiyle sohbet eder.

Bu leventlerin yaşça en büyüğünün adı Hızır idi. Ailesi Sultan Mehmet zamanında Midilli'nin fethinden sonra adaya yerleştirilen Türk ailelerdendir. Hızır, Yenice Vardarlı Yakup ismindeki sipahinin dört oğlundan üçüncüsüydü. Ticaret limanı işlek olan Midilli Adasında büyüyen kardeşler için yelkenliler ve deniz bir tutkuya dönüşmüştü. Özellikle Oruç ve Hızır kardeşlerin deniz tutkusu çok yüksekti. Sahildeki Rum kayıkçı ve çocuklarından biraz Rumca öğrenmişlerdi. Az da olsa dertlerini anlatabilecek kadar Arapça, İtalyanca da biliyorlardı. Kendilerine ait bir

gemiyle ticaret yapmak istiyorlardı. Oruç, babasına bu isteğinden bahsetti. Bir hafta sonra balıktan dönen çocuklar evde hiç eşya olmadığını görünce şaşırdılar. Babaları oğullarına ufak da olsa bir yelkenli almak için eşyaları satmıştı. Babalarına minnettar oldular. Bu olaydan kısa bir süre sonra babaları vefat edince İshak annesiyle Midilli'de kaldı. Hızır ise babasının arkadaşlarından birinin gemisini kiralayarak kendi hesabına deniz ticaretine başlamıştı. Oruç denizde korsanlık yapıyordu.

Zindandan Karolina'nın şövalye Alverdo'ya verdiği talimat üzerine yüklü bir miktarda fidye ödeyerek kurtulan beş Türk denizcisi yanlarına Rum gardiyan Dimitrius'u da alarak kendi gemilerine binip Naksos 'tan ayrıldılar. Gardiyan olmadan önce levent olan Dimitrius tekrar denizlere dönmek istiyordu, bu iyi ve cesur delikanlı Türk denizcilerinin arasına katılmak istiyordu. Limanda onları uğurlamaya geldiğinde kendilerine katılmasını teklif ettiler o da bu teklifi sevinçle kabul etti. Tek kusuru çok şarap içmek olan Dimitrius'un adını değiştirip Hasan koydular.

1503'te Rodos şövalyelerine ait bir çektiriye karşı savaşan Oruç ve İlyas kardeşlerden İlyas ölmüş, Oruç ise esir alınmıştı. Haberi alan Hızır, Bodrum'a gidip para bularak abisini esaretten kurtarmak istiyordu. Antalya valisi olan şehzade Korkut da her zaman Hristiyan korsanların eline düşmüş Türk esirlerinin fidyesini vererek kurtarma politikası izleyen biriydi. Forsa olarak kürek çektirilen Oruç, esir alındığı gemi fırtınaya kapılınca ayaklarındaki prangalardan kurtulup karaya kadar yüzerek canını kurtarmıştı.

Antalya'da şehzade Korkut'a sığınan Oruç Reis, şehzadenin donattığı bir gemi ile Rodos üzerine baskınlara başladı, onlardan intikamını almak istiyordu. Bir ara Midilli'ye ailesini görmeye gitti ve orada Hızır'a kendisiyle birlikte korsanlık yapmasını, küffar yakasına baskınlar yapmayı almayı teklif ediyordu. Hızır, o zaman abisinin bu teklifini kabul etmemişti ama Naksos'ta esir alındığı günden sonra o da korsan olmaya karar verdi.

Osmanlı tahtına Yavuz Sultan Selim geçmiş ve tüm kardeşlerini öldürtmüştü. Rakip olarak bir tek Korkut kalmıştı. Korkut Manisa'dan kaçtı. Yavuz, Korkut'u yakalamak için tüm Anadolu sahillerinin giriş çıkışlarınıkontrol altına aldırdı. Oruç tüm gemilerini alarak İskenderiye limanına çekildi. Hızır da abisi Oruç yüzünden

Korkut taraftarı gibi göründüğü için gemisine buğday yükleyip Midilli'den ayrıldı, önce Naksos'a gidip oradan şarap alacak ve buğday ve şarap için en iyi pazar olan Trablus limanına geçecekti. İşte zindana atılma olayı tam bu sırada başlarına gelmişti.

Trablusgarp limanında buğday ve şarapları yüksek kazanç karşılığı satan Hızır ve arkadaşları oradan birkaç köle satın aldıktan sonra Preveze limanına geçtilerCerbe'ye doğru dümen kırdıkları sırada İtalya sahilinde karşılaştıkları Rodos bandıralı bir yelkenliyi ele geçirdiler. İçindeki ticari mallar onların olmuştu. Hızır ve arkadaşları artık korsan olmuştu.

Adaya gelen Hızır ve arkadaşları handa kalmak yerine bir ev kiralamışlardı. Bu evin sahibi Venedikli eski bir papaz olan Danilo'ydu. Bekâr kız kardeşi Dona ile birlikte yaşıyorlardı. Danilo şarap ticareti ile geçimini sağlıyordu. Venedik'te bulunduğu sırada bir senatörün kızına âşık olan ve kızla görüştüğü anlaşılınca kilise tarafından aforoz edilmiş ve Cerbe'ye sığınmıştı. Çok hoşsohbet, cana yakın ve zeki biri olan Danilo, Hızır ve arkadaşlarıyla çok iyi anlaşıyor onlara her konuda gereken desteği sağlıyordu.

Adanın valisi Emir Şahap, Türk leventlerini limanında istemiyordu, onları adadan göndermenin planlarını yapıyordu. Liman kullanım ücretini henüz ödememişlerdi. Araplardan Ömer Reis Türk leventleri hakkında detaylı bilgi topluyor ve Emir Hazretlerine iletiyordu. Emir Şahap, Hızır'ın denizlerde korsanlık eden Oruç Reis'in kardeşi olduğunu öğrenmişti. Emir, Türk leventlerine temkinli yaklaşmayı sürdürüyordu.

Türk leventleri, Berberi korsan Top Sakallı Beşir'in, adayı terk etmeleri için Hızır'ın gemisine bir sabotaj planladığını Beşir'in Türk leventi Ahmet'ten öğrendiler. Ahmet karşılıksız olarak Beşir'in kurduğu tuzaklardan onları haberdar etmeye devam edecekti. Tedbir alıp tuzak kuranlarla dövüşerek tehlikeyi savuşturdular ve yiğitliklerini herkese gösterdiler. Beşir'in itibar kaybetmesine sebep oldular.

Bu olaydan sonra Emir Şahap Hızır'la iyi ilişkiler kurmak yönünde adımlar atmıştır. Öyle ki birkaç başarılı deniz savaşı sonrası kendisine o güne dek hiç almadığı kadar yüklü pay ve hediyeler sunan, ada halkını da boş geçmeyip erzak dağıtan bu yaman

denizciye kızını verip onu damadı yapmayı bile düşünmüştür. Ancak Hızır, adamları ve ağabeyi Oruç Reis ile birlikte çok sayıda kalita, çektiri, yelkenli ve barkayı zapt edip adadaki nüfuzlarını güçlendirdikçe hem kızını vermekten vaz geçmiş hem de ilerleyen günlerde Barbaros kardeşlere tedbirli yaklaşacaktır. Ada valiliğinin Tunus Emiri Muhammet tarafından Barbaros kardeşlere verilmesinden endişe etmektedir.

Bulunduğu ortamı her zaman neşelendiren bir mizaca sahip olan Danilo, yiğit bir savaşçı değildi. Hızır, Danilo'ya hem alışmıştı hem de onun keskin zekâsından yararlanmak istiyordu. Deniz seferlerinde Danilo nun göreviele geçirilen Hristiyan gemilerindeki altın dukaların ve ganimetlerin kaydını tutmak, karşılığında yüklü fidye alınabilecek soylu erkek ve kadınları tespit etmekti. Gemilerin çoğunun İtalyan veya İspanyol gemileri olması, Danilo'nun her iki dili de bilmesi ve zeki olması dolayısıyla bu işlerin en yetkin kişisiyydi.

Oruç Reis, Elbe Adasına doğru yola çıktığında gözcüler ufukta iki büyük kadırga gördüler ve Oruç Kaptan'a haber verdiler. Papalığa ait olan bu savaş gemileri ünlü İtalyan denizci Paolo Vittorio kumandasındaydı. Gemilerde Oruç'un adamlarından çok daha fazla sayıda denizci vardı. Buna rağmen Oruç, o gemilere saldırmak niyetindeydi. İtalyan kaptan Vittorio ise kendine ve emrindekilere çok güveniyordu. Ancak kırmızı bez üzerine kılıç tutan kol ve karşısında kurukafa motifli bayrağı görünce biraz sarsıldı. Bu bayrağın yaman Türk denizcisi Baba Oruç'a ait olduğunu biliyordu. İtalyan kadırgalar toplarla donatılmıştı.

Baba Oruç içinde bulunduğu perkende ile kadırgalardan birine rampa ederek güvertesine atladılar ve kanlı mücadeleler sonucu kadırgayı içindekilerle beraber ele geçirdiler. Esir aldıkları Hristiyan tayfaların kıyafetlerini çıkarıp giydiler ve kaptan Vittorio'nun içinde bulunduğu kadırga kendilerini zafer kazanmış İtalyan denizciler zannettiği için kolaylıkla kadırganın güvertesine hücum ettiler. Orada da bir müddet süren kanlı çarpışmalar sonucunda Baba Oruç ve denizci arkadaşları ikinci kadırgayı da içindeki ticaret malları ve esirlerle beraber ele geçirdiler. Bu zafer, Baba Oruç'un güney Akdeniz'de Barbarossa namıyla ün kazanmasına yol açmıştır. Yedeğine aldığı başterde ve kadırgalarla Cerbe'ye giden Oruç Reis'in zaferleri Mağrip sularında da duyuldu ve saygınlığı arttı.

İlk olarak Tunus Emiri Muhammet hazretlerinin para canlısı veziri Yahya Efendi ile temasa geçtiler. Heyet olarak Emir Muhammet'in karşısına çıkıp bağlılıklarını bildirdiler. Halkulvad limanını kullanmalarına izin verilmesi halinde ganimetlerden verilecek pay ve diğer hediyeler konusunda vaatlerini sıraladılar. Beraberlerinde getirdikleri hediyeleri takdim ettiler. Yahya Efendi'nin de yönlendirmeleriyle Tunus Emiri Muhammet Barbaros kardeşlere sıcak bakıyordu, limanını onlara tahsis etmekten duyacağı memnuniyeti ifade etmişti.

Baba Oruç tüm ekibi limana çağırdı. Oruç zaman kaybetmeden sefere çıkmak istiyordu çünkü Tunus'ta buğday kıtlığı baş göstermişti. Halk aç kalırsa isyan ederdi ve böyle bir durumdan İspanyol denizciler faydalanarak şehri ve limanı işgal edebilirlerdi. Bu sebeple derhal hazırlık yapıldı. Ellişer kişiden oluşan tayfalarıyla iki adet perkende sefere çıkmaya hazır hale getirildi. Perkendelerin birini Oruç, diğerini ise Hızır kumanda edecekti.

Denize açıldılar ve açıkta yelkenli bir büyük savaş gemisine rastladılar. Hızır'ın perkendesi kalyonun önünü kesecek şekilde rotasını değiştirdi. Cenevizlilere ait olduğu anlaşılan kalyona yaklaştıklarında Barbaros forsunu bayrak direğine çektiler. Bu forsu gören Cenevizliler telaşa kapıldı. Gemide bulunan mürettebat top ateşine başlayamadan Türk perkendesi Ceneviz bandıralı kalyona yanaşmış, leventler karşı geminin güvertesine hücum etmeye başlamıştı bile. Kanlı mücadelelerin ardından kalan sağlar esir alınmış ve ambarda kilit altına alınmıştı. Yaralı, ölü ve yaşlılar filikalara bindirilip en yakın sahile gönderilmek üzere serbest bırakılmışlardı. Bu anlar Danilo'nun görevinin başladığı anlardı. Esirleri sorguya çekiyordu, ambarlar ve kamaralarda bulunan kıymetli eşyalar ve altın dukaları toparlayıp kaydediyordu. Kalyon Hızır'ın perkendesini yedeğine alarak seyrine devam etti.

Sicilya Adası açıklarında Baba Oruç'la buluştular. Buğday yüklü bir barkayı ele geçirmiş ve yedeğine almıştı. Birlikte Halkulvad limanına döndüler. Buğdaylarla Tunus halkını açlık tehlikesinden kurtarmış, olası bir halk isyanını ve İspanyol işgalini önlemiş ve saygınlıklarını arttırmışlardı. Emir Muhammet'e de yüklü bir beylik ödemişlerdi, Emir hazretleri de durumdan memnundu. Aradan zaman geçiyor Barbaros kardeşler leventlerinin sayısını çoğaltıyor, gemilere bakım yaptırılıyor,

Emir Hazretlerinin de verdiği bir gemi ile dört ayrı reisin kumanda edeceği şekilde bir sefer hazırlığı yapılıyordu.

Sefer mevsimi geldi. İspanyol limanı Malaga'dan içinde asillerin de bulunduğu liman ile aynı adı taşıyan gemi yola çıkmıştı. Gemiyi komuta eden Kaptan Vargas'tı. Kaptan Vargas ve çevresindeki asiller tam Barbaros kardeşlerden bahsederlerken ufukta kendilerine doğru yol alan iki gemiyi fark ettiler. İki yana ayrılarak hedef olmaktan kaçınan gemilerin direklerine Barbaros forsu çekilmişti. Vargas, gemilerle aynı hizaya gelmeyi önlemek için top ateşine başlamayı uygun gördü. Gemiler birbirine yaklaşınca top atışlarına ara verildi. Sadece ok atışları yapılıyordu Hava kararıyordu, karanlıkta çarpışmayı göze alamayınca Türk gemileri barkadan uzaklaştı. İspanyollar bu durumu Türklerin kaçtığına yorumlamışlardı. Oysa Barbaroslar havanın aydınlanmasını bekliyorlardı.

Her iki gemide de kimse uyumuyordu. Tan ağarmadan önce Türk gemileri atağa geçti. Top ateşine ilk başlayan taraf Türk tarafı oldu. Türk gemileriyle aradaki mesafe kapanmaya başlayınca top atışları durduruldu. Barbaros kardeşler planlarına sadık olarak hareket ediyordu ancak İspanyol askerleri sayıca çok kalabalıktı. Bir panik yaratmak için yağlı çaputlar ateşe verilip İspanyol sefinesine atılarak gemide panic yaratmaya çalıştılar ve bunu başardılar. Kaptan Vargas askerlerin bir kısmını çıkan yangını söndürme işinde görevlendirmişti. Askerlerin bazıları ise canını kurtarma derdiyle gemiyi terk ediyordu. Kaptan köprüsüne kadar ilerleyen savaşta Vargas ve önde gelen deniz subaylarının saf dışı kalınca savaşın sonucunu kestiren Peron teslim bayrağını çekerek savaşı sona erdirmişti. Alışıla geldiği üzere Danilo bundan sonraki işleri devralmıştı.

Hızır ve Oruç kardeşler yukardaki gibi küffar yakasına yapılan seferlerde başarılı olup bol ganimetle Tunus'a dönüyorlardı. Uzun süre Akdeiz kıyılarına korku salan ünlü lorsan denizciler olarak savaştılar. Bu arada Cerbe ve Tunus saraylarında pek çok entrikayla da mücadele etmek zorunda kaldılar. Cezayir'in liman kentlerini İspanyol işgallerine karşı korudular Oruç Becaye kuşatmasında kolunu kaybetti..

Tarihler 30 Eylül 1516'yı gösterirken Cezayir Sultanı Oruç Reis ise Amiral Don Diego de Vera komutasındaki 15 bin kişilik İspanyol ordusuna karşı Vadi-i Mürsel mevkiinde büyük bir zafer elde etmişti.

Barbaros kardeşler Cezayir'i doğu ve batısından ikiye ayırarak paylaşmışlardı. Doğudaki beş beldeyi abisi yönetmesi için Hızır'a vermişti. Hızır da kendi devletinin merkezi olarak Dellis limanını seçmişti. Ailesini de oraya naklettirmişti.

Oruç Reis Telemsan'da İspanyollara karşı verdiği savaşta Arapların ihanetine uğrayarak şehit oldu.

Romanda Yunan-Rum karakterlerin nasıl yansıtıldıkları sorusuna bakıldığında ilk göze çarpan yer esir pazarında Yunan adalarından getirilen kızların sıcakkanlı olmaları dolayısıyla çok para kazandıracakları yönündeki söylentiden bahsedilen bölüm oluyor.[200]

Naksos limanında bulundukları sırada kavga çıkaran Hızır ve dört arkadaşı tutuklanıp zindana atıldığında zindan muhafızı Rum Dimitrius, "güler yüzlü" ve laubali bir eda" ile leventler için gönderilen "sofraya yanaşarak iştahla şarap içen" biri olarak bahsediliyor.[201]

Hızır ve arkadaşlarıyla Türkçe anlaşabilen Dimitrius, Türk leventlere dostane yaklaşıyor, onlarla uzun sohbetler ediyordu. Hızır ve arkadaşlarının da Rum zindancıya "kanları kaynamıştı".

Zindandan serbest bırakılacakları gece Dimitirus, Hızır ve arkadaşlarına: "Ben Türkleri çok severim. Midilli'de hep Türklerle dostluk ettim." Diyor.

Dimitrius, Hızır ve arkadaşlarını zindandan çıkarmak için şövalye Alverdo'nun alacağı iki yüz altının kırk altınını kendisine vereceğini ancak onlarla kaynaştıkları için bu parayı almasının doğru olmayacağını ve kendisine verilecek parayı onlara iade edeceğini söylüyor. Onlardan af diliyor, onları abi-kardeş gibi sevdiğini söylüyor. Bunları duyan Hızır, Dimitrius'un dürüst ve iyi bir insan olduğu izlenimine kapılıyor.[202]

[200] Feridun Fazıl Tülbentçi, *Barbaros Hayreddin Geliyor*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2015, s. 5.
[201] **A.g.e**., s. 18.
[202] **A.g.e.**, ss. 20-23.

Dimitrius, Hızır'ın gemisiyle Naksos'u terk edip gemide tayfa olunca ismini Hasan olarak değiştiriyor, yeni yaşantısına hızlı uyum sağlıyor ve gemideki herkesle iyi geçiniyor. Hasan'ın tek olumsuz yönü şarabı çok tüketmesi olarak görülüyor.[203]

Emir Şahap'ın sarayında içki içtikleri sırada yanlarında olan cariyeler hakkında "leventler en oynak Rum kızını Hacı Osman'ın yanına kasten koymuşlardı… Genç, güzel ve civelek Rum kızlarından biri…" yorumu yapılıyor.[204]

Kendisini Naksos adasında zindan muhafızıyken tanıyan şövalye Alverdo Hasan'la yıllar sonra bir deniz savaşında karşılaştıklarında ona eski adı Dimitrius ile hitap edince Naksoslu öfkelenerek "Bana adıyla sanıyla Türk levendi Hasan derler!" şeklinde cevap veriyor.[205]

Bir gemide Karolina ile karşılaştığında kız Naksoslu Hasan'a Dimitrius diye hitap edince: "Afedersiniz adım Hasan'dır. Dimitrius çoktan öldü. Fakat üzülmeyiniz, biz Türkler alicenap insanlarız." şeklinde açıklama yapıyor. Bu benimseyişe şaşıran Karolina, Naksoslu' ya: "Ne çabuk da Türk oldun?" diye soruyor.[206]

Naksoslu Hasan, Murat, Danilo ve Şolok Mehmet seferden geri dönmedikleri zaman ve nerede oldukları henüz bilinmiyorken Aydın ve Hızır arasında geçen konuşmada Aydın: "Naksoslu Hasan bizim kadar levent ve Türk, onun bir Rum delikanlısı olduğunu kim iddia edebilir?" şeklinde bir yorum yapıyor.[207]

Dimitrius karakteri romanın genelinde levent olduktan sonra Naksoslu Hasan olarak oldukça sık bahsi geçen biri. Genel olarak güler yüzlü, cana yakın, dürüst, esprili, konuşkan ve alaycı bir karakter. Türklüğü tamamen benimsemiş, cesur, sadık ve etrafa neşe saçan biri. Tek kusuru fazla şarap içmek olarak gösterilmiş. Kitapta sadece isim değişikliğinden söz ediliyor, din değişikliği olup olmadığına dair bir bilgi yok ama sonuçta Türk denizcilerle beraber Hristiyanlara karşı savaşıyor. Türk levendi kimliğini oldukça benimsemiş bir karakter olarak betimlenmiş.

---

[203] **A.g.e**., s. 25.
[204] **A.g.e.,** s. 233.
[205] **A.g.e**., s. 261.
[206] **A.g.e**., s. 266.
[207] **A.g.e.**, s. 412.

Kitapta Rum kızların esir pazarlarından satın alınıp Tunus ve Cezayir saraylarında cariye olarak çalıştırılan kişiler olarak konu edilirken, genel bir yargı şeklinde olmasa da kitaptaki örnekler özelinde oynak ve civelek sıfatlarıyla aynı cümleler içinde betimlendikleri görülüyor. Kitaptaki Türk denizcilerin çoğu çapkındır. Çapkınlık en az yiğitlik ve cesaret kadar Türk erkeğinin meziyetlerinden biri gibi gösterilmektedir.

Kitapta Batılı Hristiyan algısı kadar Doğulu Arap Müslümanlar da olumsuz gösterilmiştir. Arap yöneticiler kendi ülkesinin bağımsızlığını kişisel çıkarlarına kurban edecek kadar köle ruhludur. Yöneticilerin oğulları başa geçmek için Batılı emperyalist güçlerle işbirliği yapar, onlara devlet sırlarını sızdırır ve bu casusluk için para bile alır. Türklere verdikleri sözleri yerine getirmezler. Kendi kaleleri için savaşmaları gerektiğinde yeterince cesur ve gözü pek değildirler. Korkak, dönek, çıkarcı ve miskin bir Doğulu tasviri hâkimdir. Batı ve Doğu'da durum böyleyken Türkler her konuda sahip oldukları olumlu özelliklerle göze çarpmaktadırlar. "Öteki" karalanırken "biz"i yüceltmenin doğuracağı sonuç okurun zihninde Türk'e atfedilen her olumlu özellik "biz"e Allah vergisi bir erdem halini alırken "öteki"ne atfedilen her olumsuz niteliğin de o soydan gelenlerin genel karakteristiği olarak algılanmasıdır.[208]

Kitabın genel yaklaşımı Türk denizcilerin yiğitlikleri üzerinden Türklüğün yüceltilmesidir. Müslümanlık da önemlidir ancak Türklük onun önüne geçmiştir. Denizlerdeki savaşların hepsi gayrimüslimlere karşı yapılmaktadır. Olumlu betimlenen Danilo ve Dimitrius gibi karakterler Türk leventlerine hizmet eden, Türkçe konuşan, Türklere yakınlık gösteren ve onların kültürüne uyum sağlamış kişilerdir. Arada bir bahsedilen işveli Rum kızları haricinde tek Rum karakter Dimitrius'tur ancak o da zamanla Hasan ismini alarak kendisini Türk olarak tanıtmaya başlar. Kısa zamanda etnik kimliğini unutmuş ve yeni kimliği olan Türklüğü benimsemiş bir kişi olarak fazlasıyla olumlu bir imaj çizmektedir. Ez cümle farklı etnik kökenden gelen karakterlerin olumlu aktarılmasının tek şartı kendi kimliğine sırtını dönmesi veya Türk kimliğiyle uyumlu bir yaşam sürmesine bağlıdır.

[208] Frangoudaki Anna, "Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu", *Tarih Ders Kitaplarında Ulusal 'Ben' ve Ulusal 'Öteki'* 2. Uluslararası Tarih Kongresi Tebliğleri, 2017- İstanbul: Bildiriler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2017, s. 100.

Kız kardeşini Süleyman Kaptan ile evlendiren Danilo karakteri bu yorumu destekleyecek nitelikte bir örnektir. Hasan gibi ismini değiştirmemiş veya silahlı çatışmalarda canını ortaya koymamıştır ama ince zekâsıyla Türk denizcilerinin başarılı olmasına katkı sağlamaktadır. Türk denizcilerin kendilerine yardım eden Dimitrius ve Danilo'ya din değiştirmeleri konusunda baskı yapmadıkları anlaşılmaktadır. Tülbentçi'de Türk dostluğu dini aidiyetin önüne geçmektedir.

Popüler tarih merkezli Edebiyat eserlerindeki yaklaşım Türk tarihindeki zaferleri hatırlatmak ve onlara destansı bir hava katarak ölümsüzleştirmektir. Tarihteki şanlı başarılar ve onların mimarlarını ölümsüz kılmak için abartılara başvurulması normaldir. Bunu yaparken "ben/biz"den olmayanların eleştirilmesi ve olumsuz yönlerinin ön plana çıkarılması gerekmektedir. Yazarlar eserlerinin popüler tarih romanı türüne uygun olması için okur kitlesini arttırmak ve onlara hitap etmek amacıyla yüceltme-indirgeme taktiğini kullanmaları gerekmektedir. "Biz" ile "öteki" kavramları terazinin iki kefesi gibidir. Kefelerden birinin ağır basması için diğerinin içinin boşaltılması gerekmektedir. Her iki kefenin aynı hizada olduğu eşitlikçi bir anlatımla bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. O yüzden bu yaklaşımın temsilcileri olan Kozanoğlu ve Tülbentçi Türk tarihine adını yazdırmış şahsiyetleri yüceltirken onlara rakip olan veya amaçlarına ulaşmalarına engel olmaya çalışan yabancı unsurları ötekileştirme gereği duymuşlardır. Kozanoğlu Dağlar Delisi romanında bu ötekileştirmeyi daha sert bir üslupla yaparken Tülbentçi Barbaros Hayreddin Geliyor' da ona nazaran daha ılımlı bir üslup kullanmıştır.

4.1.4. İslamcı Yaklaşım

İslami değerleri ön planda tutan, mukaddesatçı ve modernleşmeye eleştiri getiren bir tutum izleyen yazarlar bu kategoride ele alınmışlardır. Modern insanın içine düştüğü manevi boşluğun ancak maneviyatla yani Allah'a ve İslam'a yönelmekle doldurulabileceği ortak paydasında birleşen iki yazarın eserleri bu kategoride ele alınmıştır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1944'te yayımlanan *Mahur Beste* adlı romanının olay örgüsü ekseninde şekillendirilmiş bir anlatıdan çok romanda yer alan kişilerin karakter tahlilleri etrafında geliştirildiği göze çarpmaktadır. Kitapta zaman kırılmalarına rastlanmaktadır. Bir önceki kuşaktan bir karakter anlatıldığında o

kişinin gençliği hangi padişah dönemine denk geliyorsa onun bilgisi verilmiştir, zamana yönelik olarak verilen bilgi baştaki padişahın kim olduğundan ibarettir.
Kitabın hemen hemen her bölümünde farklı bir karakter anlatılmıştır. İlk bölüm "İki Uyku Arasındaki Düşünceler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Behçet Bey'in orta yaş üzeri zamanının aktarıldığı bölümdür. Ertesi gün evinde sürekli kalması için davet ettiği ablasının genç ve dul kalmış torunu Cavide'yi düşünmekte ve davetiyle ilgili ikilemlerini okuyucuya aktarmaktadır.

Behçet Bey'in kendisi de duldur. Otuz beş yıl önce karısı Atiye Hanımı kaybetmiştir. Evlilikleri Sultan Abdülhamit Han'ın emriyle gerçekleşmiştir. Her iki tarafı da şaşırtan bu emir üzerine yapılan evliliğin mutlu bir yuva sağlamadığı anlaşılıyor. Özellikle Atiye Hanımın sahip olduğu olumlu özellikler ve Behçet Beyin zayıf karakteri göz önüne alındığında bu evlilik, gelin ve ailesi için bir felaketten başka bir şey olarak görülmemiştir. Atiye Hanım dört kız kardeşten en küçüğü olarak her zaman babasından yoğun ilgi görerek büyümüştür. Annesinin onun büyüme çağı boyunca hasta olması ve kendisiyle yakından ilgilenememiş olması da buna zemin hazırlamıştır. Molla Ata Bey gibi döneminin tanınmış ve nüfuz sahibi âlimlerinden ve padişah Abdülhamit'e ve Sadaret makamındakilerle yakınlığı bulunan birinin kızı olmanın ayrıcalıkları bir yana uzun boylu, zarif ve çok güzel bir yüze sahip, iyi eğitim almış, özgüvenli ve girişken bir kızdır.

Behçet Bey ise bütün ömrü boyunca babası Molla İsmail Bey'in karizması ve güçlü kişiliği altında kendisini ezik ve silik hissetmiş bir insandır. Babası oğlunun karakterindeki bu zayıflıkları gördükçe ondan soğumuş ve oğluyla ilgili ümidini zaman içinde yitirmiştir. Molla İsmail Efendi, oğlunun, kendisine benzemeyişini tüm vaktini haremde annesi ve dadısıyla geçirmiş olmasına bağlıyor ve onu sevmiyordu.
Babası kitapları okumayı severken oğlu onları ciltlemeyi, ciltlerini güzel yazılarla süslemeyi seviyordu. Behçet Bey'in bir diğer hobisi de bozuk saatleri tamir etmekti. Behçet Bey'in çocukluğu babasına, kendisini beğendirmeye uğraşmakla geçmişti. Ancak bunda pek başarılı olduğu söylenemezdi. Çocukken tamburuyla gizlice babasının söylediği şarkılara eşlik etmeye çalışırdı. Eski eşyalara ve onların anımsattığı eski zamanlara derin bir bağlılık ve özlem duyduğu anlaşılıyor.

Molla İsmail Efendi, aldığı eğitim ve bilgi birikimiyle hem Doğu kültürünü, Tanzimat sonrası değişen İstanbul'un sosyal hayatına uyum sağlayan yönüyle de Batı kültürünü karakterinde sentezlemiş bir kişi olarak okurun karşısına çıkıyor. Hayata dair hiçbir zevkinden ödün vermeden, ölçülü, Allahtan başka kimseye minnet duymayan, saray ve sadaret oyunlarından uzak kalmaya özen gösteren tavrı padişahın hoşuna gitmemiş ve Mekke kadılığına tayin edilmişti. Oğulları Behçet Bey'i İstanbul'da bırakarak karısı Şefika Hanım ile Mekke'ye gitmiş. Altı yıl sonra karısı orada hastalanıp ölünce istemeden de olsa İstanbul'a geri dönmüştü. Mekke'de olduğu süre zarfında Behçet de eğitimlerini tamamlamış, işini düzgün yapmasıyla tanınan, çalışkan ve atik biri olarak çeşitli dairelerde önemli görevler alarak hızla yükselmişti.

Molla İsmail Efendi İstanbul'a döndüğünde oğlundan şaşırtıcı bir haber alır. Eski sınıf arkadaşı Ata Molla Efendi'nin kızı Atiye ile oğlunun padişahın emriyle evlendirileceğini öğrenir. Bu işe kimin, nasıl sebep olduğunu anlayamazlar. Ata Molla ise Behçet'in padişahtan rica ederek bu işe sebep olduğuna inanıyor, bu izdivacı hiç istemiyor çünkü Molla Ata, her zaman kıskandığı Molla İsmail Efendi'den gerçekte hiç hoşlanmıyor. Her iki taraf da emir büyük yerden geldiği için el mahkum çocukları evlendiriyorlar.

Atiye Hanım, Behçet Bey'i evliliğin ilk yıllarından itibaren hor görüyor, bunu hisseden Behçet Bey onunla mümkün olduğu kadar az zaman geçirmeye başlıyor, tüm zamanını kitap ciltleme ve saat tamiri işleriyle geçiriyor. İki çocukları oluyor ancak ikisi de yaşamıyor. Çocuklarını kaybeden Atiye Hanım acıdığı ve çocuk gibi gördüğü kocasıyla daha çok ilgilenmeye başlıyor. Atiye'yi bu talihsiz evlilikte asıl hayata bağlayan kişi kayınpederi Molla İsmail oluyor. Onunla devlet işlerinden, siyasetten, Osmanlı Devleti'ni eskisi gibi kuvvetli kılacak çözümlerden, Jön Türkler ve meşrutiyetin yeniden ilanından bahsetmeyi seviyorlar. Bahsetmeyi sevdikleri bir diğer konu ise müzik oluyor çünkü her ikisi de musikiye oldukça düşkünler. Molla İsmail bahtsız gelinin mutlu olması için tüm maddi manevi olanaklarını bu yolda seferber ediyor. En güzel kumaşlardan, son moda elbise modelleri terziye diktiriliyor Atiye için. Atiye, gezmeyi ve cemiyet toplantılarına, müzikli davetlere katılmayı seviyor.

Kitapta yer verilen karakterlerden bazılarının açık bir biçimde Abdülhamit döneminin baskı rejiminden memnun olmadığı görülüyor. Bunlar arasında Molla Ata, Molla İsmail, Atiye, Sabri Hoca gibi isimler yer alıyor ancak Molla Ata'nın devir düşmanlığı diğerlerinden farklı bir boyuttadır. Diğer isimler baskı rejiminin yıkılarak yerine meşrutiyetin yeniden ilanı ve uygulanması gerektiği düşüncesine yakınken Molla Ata eskisi gibi asker ve ulemanın beğenmediği padişahı tahttan indirebildikleri devirlere özlem duyuyor.

Sabri Hoca, Molla İsmail'in babasının medreseden sınıf arkadaşı olan bir karakter olarak ortaya çıkıyor. Atiye'ye de çocukluğunda hocalık etmiş biri. Onu ailede herkes tanıyor, bir gün evlerine ziyarete geliyor. Medresede parlak geçen birkaç yılın ardından politika sevdası yüzünden hem öğrenimini tamamlayamıyor hem de işsiz kalıyor ve yoksulluk çekiyor. İnsanların karakterlerini çok iyi analiz eden, herkesi ilgiyle dinleyen, karşısındakine güven aşılayan bir yapıya sahip bu adam kimsenin kendisine olan yakınlığından çıkar sağlamaya çalışmazdı. Saçı sakalı birbirine karışmış, üzerindeki pis ve eski kıyafetleriyle özensiz bir görüntü içindeydi.

Medrese öğrencisiyken Mithat Paşa, Sabri Hoca'da gerektiğinde tüm medrese öğrencilerini İstanbul sokaklarına dökecek bir ikna ve söylev yeteneğini görmüştü ve bu sayede Abdülaziz devri sonundaki tüm sokak gösterileri ve ihtilal girişimleri gibi olaylarda öncü rol oynamış bir kişi haline gelmişti.

En tehlikeli zamanlardan hiçbir tutuklanma veya sürgün gibi bir olayla karşılaşmadan kurtulması gibi bir özelliği vardı. Bu onu çocukluğundan beri bırakmayan yerine göre bir talih veya lanet gibi bir şeydi.

Sabri Hoca'nın çocukluk yıllarında babası annesini evlendikten üç ay sonra terk etmiş ve geri dönmemişti. Başta annesi ve yanında çalıştığı balıkçılar olmak üzere hayatında karşısına çıkan herkes tarafından unutulmuş bir insandı. Babası da kendisine yeni bir hayat kurmuş, evlenip çocuk sahibi olmuş, ikinci eşini kaybetmişti. Tam bu dönemde Sabri Hoca, izini bulduğu babasının yanına bir başkasıymış gibi yani ona oğlu olduğunu söylemeden evinde birkaç gün misafir olmuş kaybettiği eşinin yasını tutan bu adamın kendi annesinden bahsetmemesi, ondan bir çocuğu olabileceğini aklına getirmemesi yüreğine dokunduğu için ona kendisini tanıtmadan yanından ayrılmıştı.

Ali Suavi olayına da karışan Sabri Hoca, son anda Çırağan Sarayı'na girmekten vazgeçerek bir yere gizlenmeyi akıl etmiş ve mucizevi bir şekilde bu olaydan da zarar görmeden kurtulmuştu. O, bu tür değişimlerin silahsız olması gerektiğine inananlardandı. Bir arkadaşının kendisini korkaklıkla suçlaması üzerine korkak olmadığını ispatlamak için Çırağan'a gitmişti. Kılık değiştirerek bir süre Anadolu'da gezmek suretiyle kendisini İstanbul'dakilere unutturmuştu.

Evlerine ziyarete geldiği akşam hep birlikte memleketin içinde bulunduğu kötü koşulların düzeltilmesi için yapılabilecekler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin program ve faaliyetlerinden bahsettiler. Sabri Hoca yurtdışına gitmiş ve Jön Türkler adıyla anılan yenilikçi aydınlarla konuşmuştu. Bu nedenle karamsarlığa kapılmıştı. Avrupa'daki Jön Türklerin hepsinin tek derdinin Abdülhamit'i tahttan indirmek olduğunu, sonrasıyla ilgili kimsenin hiçbir fikri veya eylem planı olmadığını görmüş. Çatırdamakta olan İmparatorluğun ayakta kalmasına imkân vermeyen şartlar içine girildiğinin farkında olmadıklarından yakınıyor. Osmanlının içinde bulunduğu durumu, "insanı var eden ruhani değerler bütünü olan medeniyetin iflası" olarak ifade ediyor. Doğu medeniyetlerinin gömlek değiştirmekte olduğunu ve bu sürecin sancılı olduğunu ama asıl yapılması gerekenin gömlek değiştirmek değil zihniyet değişikliği olduğundan bahsediyor. Zihniyet değişikliğinin gerçekleşmesi olasılığının da düşük olduğunu savunuyor. Son seksen yılda gelinen noktayı hatırlatan Behçet Bey'e zihniyet değişiminin ya toptan yapılması ya da hiç yapılmaması gerektiğinden, az veya orta gibi oranlarla değişimin sağlanamayacağı cevabını veriyor. Doğu kültürü Osmanlı içinde son kırıntılarına dek yok olmadıkça özgür ve içinde bulundukları zamanın ruhuyla uyumlu olunamayacağını belirtiyor.

Sabri Hoca'nın bu düşüncelerine karşılık Molla İsmail de kendi görüşünü aktarıyor. Ona göre önemli olan memleketin ayakta kalması ve gelişmesidir. Bunu hangi düşünce akımı sağlayacaksa ona tutunulması gerektiğinde hemfikirdir. Ancak ona göre Osmanlı toplumu sadece Batı'dan değil içinde yaşadıkları hayattan da geridedir. Yaşadığı hayat ve bilgi birikiminden vardığı sonuca göre Müslümanlık yaşadığı coğrafyanın kültürel mirasına ve zamana göre şekillenir. İslam'ın değişmeyen esaslarından hariç, halkın yaşayışlarından doğan ve beslenen bir yanı da vardır.

Sabri Hoca, Osmanlı tebaası milletlerin bundan bir asır önce Osmanlı'dan tek isteği adalet iken zaman içinde bu isteğin toprak mülkiyetine dönüştüğünü, geldiği son noktada ise Osmanlı'dan tamamen kopmak isteğine dönüştüğünü belirtiyor. Bu isteğin yalnızca gayrimüslim milletlere de ait olmadığını Müslüman Arapların dahi aynı amaç peşinde hareket ettiklerini söylüyor. Bulgarlar, Makedonlar, Sırplar ve Yunanlar arasındaki toprak kapma çatışmalarından bahsettiği sırada "Yunanlıların her yerde gözü var."[209] En küçük en dağınık toplulukların dahi Osmanlı Devletinden kopmak istediğini dile getiriyor. Sabri Hoca hükümet sisteminde değişiklik başarılsa bile sosyal değişim gerçekleşmediği sürece meşrutiyetin de İmparatorluğun sorunlarına çare olamamasından korkuyor. Molla İsmail bunu anlıyor, bu sosyal değişimin birden gerçekleşmesinin mümkün olmadığını zaman istediğini ekliyor.

Kitap bu sohbetten sonra Atiye'nin büyük eniştesi Halit Bey ve kardeşi Refik'le ilgili geçmiş hatıralardan, karakterlerinden ve onların Atiye ile olan bağlantısından, eniştesinin ablasıyla evlenmesi, babasının zoruyla satranç oynamaktan nasıl kurtulduğundan, Halit Bey'in aile üyeleri ve konakta birlikte yaşadıkları akraba ve tanışların anlatımıyla devam ediyor.

Kitabın son bölümünde Halit Bey'in babası Nuri Bey ve onun yaşam tarzından bahsedilmiş. Tek bir kız çocuğundan başka evladı olmayan amcası onun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenmiş.1850'de amcasının ani vefatından sonra Beylikçi görevine getirilmeyi umarken Kapan Eminliği'ne verilerek İstanbul dışına çıkması gerekeceğinden istifa ederek memuriyeti bırakmış. Sarraf Agop Efendi'den aldığı tavsiye üzerine ordu üniformalarına sırmalı kumaşlar getirterek Soloski adındaki Polonyalı bir terzi ile ortak işyeri açmış ve üniforma işiyle geçimini sağlamaya başlamış.

Romanda Balkan milletlerinin Osmanlı'dan kopma yönündeki eğilimlerinden bahsedildiği sırada Bulgarlar, Makedonlar ve Sırpların isimleri Yunanlarla birlikte verilmiş ancak Yunan milleti diğerlerinden ayrı tutularak yayılmacı bir eğilim içinde oldukları özellikle belirtilmiştir. Bu aktarımla Türklerin Yunan'a atfettiği bilindik bir tanımlama kullanıldığı görülmektedir.

[209] Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste,* Roman Yayınları, İstanbul 1975, s.129.

~

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1949'da yayımlanan *Huzur* romanın başkarakteri Mümtaz'dır. Kendisi henüz küçük bir çocukken İzmir'de olduğu tahmin edilen bir kasabada anne ve babası ile birlikte yaşamaktaydı. İzmir'in işgaline denk düşen bir zamanda Mümtaz'ın babası kiracısı oldukları evin sahibine kin duyan bir Rum tarafından ev sahibi ile karıştırılarak yanlışlıkla öldürülmüştür.[210] Romanda "Rum"a değinilen tek bölüm burasıdır. Mümtaz ve ailesinin oturdukları evin sahibine kin besleyen Rum'un, öldürmek istediği adama neden dolayı kin beslediğine değinilmemiştir. Kin beslediği ev sahibinin Müslüman Türk olması ve cinayeti işleyen Rum'un Yunanların İzmir'i işgal etmesini fırsat bilip savaş ortamından yararlanması ihtimali vardır. Ancak romanda bu görüşleri doğrulayacak hiçbir açıklamaya yer verilmediğinden bunlar yorumdan öteye gitmeyecek saptamalar olarak kalacaktır. Katilin asıl hedefinin Mümtaz'ın babası olmaması sevenlerinin acısını azaltmayacaktır elbette ancak Mümtazın küçükken başından geçen ve hayal meyal hatırladığı bu olay üzerinde fazla durmadığı görülüyor.

Bomba ve silah seslerinin evlerin bulunduğu mevkiye yaklaştığı o gece vaktinde babası komşuları tarafından bir ağacın dibine gömülmüş. Mümtaz ve annesi komşuların yardımıyla Akdeniz bölgesinde bir ile giden bir araca bindirilmişlerdir. Kendileri gibi savaşın merkezinden uzaklaşmaya çabalayan pek çok çocuklu kadın ve yaşlılar yollara dökülmüşler ve geceyi geçirmek için yol üzerindeki bir handa konaklamışlardır. Mümtaz'ın annesi kocasının öldürülmesinden duyduğu derin üzüntü ve yas sebebiyle hastalanmış ve kısa süre sonra da ölmüştür..

Akdeniz bölgesindeki akrabaları hem yetim hem de öksüz kalan Mümtaz'ı İstanbul'daki akrabalarına yolluyorlar. Amcası ve ailesinin yanına gönderiliyor. Mümtaz, kendisinden yaşça büyük olan yeğeni İhsan ile iyi anlaşıyor. İhsan, Mümtaz'ın çocukluk ve ergenlik yılları boyunca tüm eğitimi ve öğretimiyle yakından ilgileniyor.

[210] Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Dergah Yayınları, İstanbul 1997, s. 25.

İhsan Macide isimli bir genç kızla evleniyor. Macide de Mümtaz'a İhsan abisi kadar yakınlık gösteriyor. Onun her ihtiyacıyla yakından ilgileniyor, bu yetim ve öksüz çocuk üzerinden sevgi ve ilgiyi eksik etmiyorlar. Mümtaz, her ikisini de çok seviyor. Macide ve İhsan'ın üç çocuğu oluyor ancak büyük kızları Ayşe bir otomobil kazasında hayatını yitiriyor. Macide oğlu Ahmet'e hamileyken doğum için hastaneye gittiğinde kaza, hastane önünde babasını bekleyen Ayşe'ye bir otomobilin çarpmasıyla gerçekleşiyor. Bu olaydan sonra Macide ruhsal bir çöküntü içine giriyor ancak eşi İhsan'ın sevgisi ve desteği sayesinde bu buhranı geride bırakıyorlar. Eve neşe katan Sabiha ve kendini ablasının ölümü ve annesinin çıldırmasının suçlusu gibi gördüğü izlenimi veren içine kapanık Ahmet ve İhsan'ın annesi bir arada yaşamaktadır. Mümtaz genelde kendi evinde kalıyor ancak romanın başında İhsan zatürre olduğu için onlarla birlikte kalıyor ve ne zaman ilaç veya doktor lazım olsa bu tür işlere Mümtaz koşturuyor.

İlerleyen sayfalarda okuyucu Mümtaz'ın Nuran isimli bir kadını sık sık düşündüğüne tanık oluyor. Mümtaz, bir gün yolda yürürken sınıf arkadaşları Muazzez ve İclal ile karşılaşıyor. Muazzez'in Nuran'ın akrabası olduğu, İclal'in ise Mümtaz'a âşık olduğu anlaşılıyor. Meraklı bir karakter olan İclal, kendisi için güzel ama Mümtaz için yıkıcı bir haberi vermek için can atıyordu. Muazzez, İclal'in hangi haberi vereceğini biliyordu ve onun böyle bir haberi müjde havasında vermesine engel olmak için araya girdi ve Nuran'ın eski kocasına geri döndüğünü ve yakında nikâh tazeleyeceklerini Mümtaz'a söyledi. Eski çiftin kızları Fatma'nın bu durumdan dolayı çok mutlu olduğunu da ilave etti. Mümtaz içinde kopan fırtınaları hissettirmemeye çalışarak sadece "hayırlı olsun" cevabını verdi ve arkadaşlarının onu beklediği yalanını söyleyerek oradan uzaklaştı.

Romanın bundan sonraki akışı okuru zamanda geriye götürerek sağlanmıştır. Mümtaz ve Nuran'ın ilk tanıştıkları günden romanın asıl zamanına uzanan süreçte yaşananlar, Mümtaz ve Nuran'ın çevresindeki kişilerin karakterleri, onların birlikteliğini destekleyen ve desteklemeyenlerin tavırları aktarılmıştır. Bunların yanı sıra Mümtaz ve Nuran'ın musiki, şiir ve Edebiyata karşı tutkuları, hayata bakış açıları, İstanbul'un adalarına, tarihi ve turistik yerlerine yaptıkları gezintilerden bahsedilmiştir. Alaturka musiki icra eden kişiler eşliğinde Mümtaz ve Nuran'ın çevresiyle gerçekleştirdikleri yemekli ve içkili fasıllarda özellikle İhsan da toplantıda

ise siyasi, sosyolojik, kültürel, felsefi bir çerçevede konuşmalar yapılmıştır. Özellikle Doğu-Batı kültür çatışması, kendi öz kültüründen ödün vermeden Batı medeniyetleri kadar çağdaşlaşmanın gerçekleşebilme olasılığının sorgulandığı sohbetler aktarılmıştır.

Mümtaz ve Nuran ilk tanıştıklarında ikisi de birbirinden hoşlanmış ve bunu karşısındakine hissettirmiştir. O sıralarda Nuran, eşi Fahri'den boşanma aşamasındadır. Fahri ise gayrimüslim bir kadınla eşini aldatmış ve kadınla olan beraberliğini devam ettirmektedir. Nuran ve Fahri'nin hayata bakış açısı ve ruhsal olarak birbirlerine uygun olmadıkları ve mutlu olmadıkları anlatılmaktadır. Mümtaz ile Nuran'ın uyumu çok daha fazladır. Birbirlerine âşık olmuşlar ve evlenmek istemektedirler. Mümtaz, Nuran'ın kendisinden iki yaş büyük oluşunu, henüz boşanmamış ve çocuk sahibi olmasını sorun olarak görmemektedir. Ancak çevredeki bazı akraba veya tanıdıklar ya Nuran'ı Mümtaz'a layık görmediklerinden ya da aralarındaki bağı kıskandıklarından bu evliliğin gerçekleşmemesi için çaba sarf etmişlerdir. Mümtaz ve Nuran'ın beraberliğini destekleyenler de vardır. Mümtaz'ın abisi İhsan, yengesi Macide, Nuran'ın dayısı Tevfik Bey bu evliliği destekleyenler arasındadır.

Bu ilişkinin huzurunu bozan kimselerden biri de Suat'tır. Suat henüz Fahri ile evlenmeden önce de Nuran'a âşık olan, bu aşkı kendisine ilan etmiş biridir. Ancak Nuran tercihini Fahri'den yana yapmıştır. Suat da Fahri ile Nuran'ın evlenmesinden hemen sonra bulduğu ilk kişiyle evlenmiştir. Hala evli ve çocuk sahibi olan Suat, Nuran'ın boşanmak üzere olduğunu öğrendiği ilk günden beri Nuran'a aşk mektupları göndermeye başlar. Suat aynı zamanda Mümtaz'ın uzak akrabasıdır ve birbirlerini belli aralıklarla görüp sohbet etmektedirler. Suat'ın, Mümtaz'ı pek sevmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Suat'ın bir hastalık sebebiyle Konya'da tedavi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu hastalığın Suat'ın psikolojisini bozduğu düşünülmektedir. Kısacası karısını ve çocuklarını sevmeyen, yapı olarak çapkın olan bu adamın Nuran'ın peşinde koşmasının gerçek nedeni Nuran'a beslediği aşk mı, zaten hoşlanmadığı Mümtaz'ı kıskanması mı yoksa hastalık sebebiyle bozulan psikolojisi mi olduğu cevabı netlik kazanmamış sorulardır.

Nuran'ın akrabası Yaşar karakteri hastalık hastası bir kişiliktir. Suat'la iyi arkadaş olduğu için bu ilişkide Mümtaz'a karşı olanlardan biridir. Bu amaç doğrultusunda hiç anlaşamadığı Adile Hanımla işbirliği içine girmiştir. Fatma'nın kuyu kenarında dikkat çekmek için döne döne kendisini bilerek yere düşürdüğü akşam Yaşar, Mümtaz'a çocuğun psikolojisinin onların birlikteliği yüzünden bozulduğu suçlamasında bulunmuş ve Nuran ile Mümtaz arasındaki ilişkiyi onaylamadığını çok kesin bir dille belli etmişti. Suat'la da arkadaş olan bu adamı düşündükçe ondan nefret etmeye başlayan Mümtaz, Yaşar'a olan nefretini babasını öldüren Rum'a karşı bile hissetmediğini fark ederek kıyaslamıştı.[211]

Nuran, Suat'ın kendisine gönderdiği aşk mektubunu Mümtaz'a okutmuştur. O günden beri Suat'ı anlamaya çalışan Mümtaz, evliliklerine karşı çıkan herkesten daha çok Suat'tan korkmuştur. Çünkü Suat'ın ruhundaki karanlığı bilmektedir. Düşünceli bir şekilde gezdiği bir gün girdiği bir kafede, Suat'ı yanında gençten hizmetçi görünümlü bir kadınla beraber görmüş ve onların konuşmalarına şahit olmuştur. Genç kadının Suat'tan hamile olduğu, daha önce de kendisinden bir çocuk aldırttığı ama bu seferkini aldırtmak istemediği anlaşılmaktadır. Suat kadını bu bebeği de aldırtması konusunda ikna etmiş ve zafer kazanmış bir eda ile ellerini ovuşturarak kadının arkasından kafeyi terk etmiştir. Mümtaz, Suat'ın kendisini fark etmediğini sanmış ancak ortak bir tanıdık aracılığıyla o gün ve o mekâna işaret ederek Mümtaz'ı gördüğünü ancak Mümtaz'ın kendisini fark edemeyecek kadar kederli göründüğünü ima etmiş.

Nuran'ın dayısı Tevfik başta olmak üzere her iki tarafın tüm sevdiği dostları alaturka faslına davet edilmişti. Davetlilerden biri Suat'ı da çağırmıştı. Mümtaz kendisini tutamayıp o gün Suat gelmeden önce kafeteryadaki karşılaşmadan orada bulunanlara ayrıntılarıyla bahsetti. Bundan dolayı kendisini kötü hissetti ama kendisini tutamamıştı. Konu Suat'ın kişiliğine gelmişti herkes onun garipliklerinden bahsetti. Macide, Suat'ın karısı Afife ile akraba ve arkadaştı. Suat'ın karısını ve çocuklarını görmek bile istemediğinden onları çok ihmal ettiğinden yakındı.

Aynı akşam yemek sonrası musiki faslı esnasında Suat da aralarına katılmıştı. Şarkılar bittikten sonra sohbet başlamıştı. O sırada Suat'ın sürekli içtiği, terlediği ve

[211] **A.g.e.**, s. 288.

arada bir öksürük nöbetleri geçirerek konuştuğu görülüyordu. Suat, Mümtaz'a yazması gerektiğini düşündüğü bir roman kahramanı hakkında fikirler vermeye başladı. Bu kahraman hem nefsinin en olmadık isteklerine bile karşı çıkamayacak kadar iradesiz hem de özgür olduğu için aziz kadar kutsal gösterilecekti. Karakterin özellikleri hakkında İhsan ile girdikleri bir tartışma sırasında bir erkeğin mutsuzsa karısını öldürerek mutsuzluğuna son verebileceği gibi saçma sapan sözler ediyordu. Allaha inanmadığından bahsediyordu. Herkes onun bu konuşmalarını fazla içmiş olmasına bağlıyordu. Kimileri ise hastalığının verdiği hezeyana atfediyordu. Anlattıklarından en çok etkilenen Mümtaz olmuştu. Nuran'la mutluluğu önündeki en büyük engelin bu adam olmasından korkmaya başlamıştı.

Boşanmanın yasal olarak geçerlilik kazanacağı güne kadar bir süre ayrı kalmayı da göze alan Nuran ve Mümtaz süre bitiminde tekrar görüşmeye başladılar. Tevfik Bey'in de desteği ve tavsiyesi ile kimseye haber vermeden evleneceklerdi. Bu konuda yasal işlemler için İhsan destek olacaktı. Fatma da anneannesiyle birlikte Bursa'ya gönderilmişti. Nuran ve Mümtaz baş başa birkaç günü sayfiye yerindeki evde geçirdiler. İstanbul'a dönünce eve bile uğramadan İhsan'ın yanına uğrayacak oradan da belediyenin nikâh dairesine geçeceklerdi ancak öyle yapmadılar. Mümtaz bu plana sadık kalmadıkları için daha sonra çok pişmanlık duyacaktır. Çünkü apartman dairesindeki kapıyı açtıklarında holde kendini asmış bir adamın tavandan sarkan cesedini gördüler. Mümtaz cesedin kime ait olduğunu incelemeden önce de tahmin etmişti. Bu kişi Suat'tı. Kendisini asmadan evvel yazdığı bir mektubu da bırakmıştı. Şoka giren Nuran hemen orayı terk etmişti. Kimseye bir şey söylemeden kapıyı çekip çıkan Mümtaz, doğruca İhsan'ın yanına gitmiş ve ona olanları anlatmıştı. İhsan, tanıdıkları vasıtasıyla intihar olayının gazetelere yansıyan kısmında Mümtaz ve Nuran'ın adlarının geçmemesini sağlamıştı.

Nuran bu olaydan sonra Mümtaz ile asla bir araya gelemeyeceklerini ve asla mutlu olamayacaklarını düşünüyordu. O yüzden ayrılmayı seçti. Suat'ın ölümü için kendisini de suçluyordu. Mümtaz bu olaydan olumsuz etkilenmiş olmasına rağmen bu konuda Nuran gibi düşünmüyordu. Ayrılmamaları için onu ikna etmeye çalıştı ama bunda başarılı olamadı. Nitekim Nuran ile Fahri'nin birleşmesini isteyenler amaçlarına ulaşmıştı. Onlar yeniden evleneceklerdi.

Romanın bundan sonraki bölümü günümüzden bahsetmeye başlamıştır. Bir gece İhsan fenalaşır ve Macide doktoru beklemeye vakit olmadığı için iğneyi kendisi yapar. Yine de Mümtaz, doktor çağırmaya gider. Doktor hastayı muayene eder ve gece yapılan iğnenin yerinde bir müdahale olduğunu söyler. Ancak daha yüksek dozda iğne yapılması gerektiğini söyler. Bazı iğne ve ilaçları reçeteye yazarak Mümtaz'ı eczaneye gönderir. Eczaneye giderken Mümtaz önceki gece gördüğü rüyayı anımsar. Rüyasında geceyi bir tiyatro oyunu dekoru gibi hazırlamaya çalışan insanlar vardır. Rengârenk kalasları birbirine çakıp arka fon yapan insanlar güneşi de koymak istemişler ve çarmıha gerilen İsa misali Suat'ı güneş yerine asmışlardır. Suat hayattayken hiç olmadığı kadar masum, güleç ve güzel bir çehreye sahiptir. Rüyadaki Suat uzuvlarını koparıp karşısındaki insanlara atmaya başlamıştır.

Eczane açıldıktan sonra reçetedeki ilaçları alıp yola koyulan Mümtaz, rüyası hakkında düşünür ve kendi kendine konuşurken yanında birinin ona eşlik ettiğini hisseder. Sorduğu soruları cevaplayan bu kişi Suat'tan başkası değildir. Ancak bu Suat hayattaki gibi değil rüyasındaki gibidir. Konuşurlarken Mümtaz, Suat'a neden karşısına çıktığını, kendisinden ne istediğini sorduğunda Suat ona koruyucu meleği olduğunu ve bu hayatın Nuran olmadan yaşamaya değer olmadığını, kendisiyle birlikte gitmesi gerektiğini söyler. Mümtaz, bu çağrıya şiddetle itiraz eder, Suat ona kuvvetli bir tokat atar ve onu yere düşürür. Yüzü kanayan avuçlarında ilaç şişeleri kırılan Mümtaz'ın yüzüne bir rahatlama ve gülümseme ifadesi yerleşmiştir. Bu ifadeyle eve girdiğinde doktor ve Macide radyoda ikinci Dünya Savaşı'nın başladığı haberini dinlemekteydiler.

Bu romanda Rum ifadesi iki yerde geçer ancak her iki ifade de aynı kişiye atıf yapmaktadır. Bu kişi romanın başkarakteri Mümtaz'ın babasını başkası olduğu zannıyla öldüren Rum'dur. Ancak olayın yaşandığı dönem İzmir'in Yunan işgali altında olduğu dönemle örtüşür. Sivil olduğu anlaşılan Rum'un kin duyduğu Türk'ü öldürmek için işgal ortamını fırsat bildiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında yazarın babasını öldüren kişi özelinden Rumların tamamına yönelik bir kin beslediğini hissettiren bir imaya rastlanmaz. Mümtaz, Nuran ile evlenmesine karşı olduğunu belirten Yaşar karakterine hissettiği nefretin ölçüsünü babasının ölümüne yol açan Rum'a duyduğu öfkeden daha güçlü bulduğunu ifade eder. Dönem itibariyle ikinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre öncesini anlatan romanda o zamanın

İstanbul'unda sosyal hayat içerisinde sıkça rastlanabilecek Rumlara yer verilmediği görülmektedir.

~

Peyami Safa'nın 1949'da yayımlanan *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adlı romanı bir pansiyon odasında kalmakta olan Ferit Gülener'in uyku ile uyanıklık arasında hayal mi, gerçek mi olduğu anlaşılmayan ses ve düşüncelerle boğuşmasıyla başlamaktadır.

Kitabın ana karakteri olan Ferit, eskiden varlıklı olan ancak o günlerde yoksullaşmış ve parçalanmış bir ailenin tek erkek çocuğudur. Annesini ve iki ablasını verem hastalığından dolayı kaybetmiştir. Babası Londra'ya gitmiş ancak kendisinden hiçbir haber alınamamaktadır. Ferit'in sağ kalan tek kardeşi olan Nilüfer ise veremle mücadele etmektedir. Nilüfer, Ada'da maddi durumu iyi olan teyzesi Necmiye ile birlikte yaşamaktadır ancak teyzesi ile iyi anlaşamazlar.

Ferit'in, çocukluğunda yinelenen rüyalar gördüğü, bu rüyalarda siyah bir köpeğin onu kovaladığı anlatılmaktadır. Bir süredir bu rüyayı görmemektedir. Ancak temizlikle ilgili takıntıları olduğu anlaşılmaktadır. Ellerini yıkarken tırnak aralarını yarım saat boyunca fırçalaması gibi onu rahatlatan ritüelleri vardır. Bu bilgiler okura Ferit'in psikolojik durumunu yansıtması için verilmiştir.

Ferit tıp fakültesine başlamış ancak tıp eğitimini bitirmeden felsefe bölümüne geçiş yapmıştır. Teyzesi ile kavga ettiği için onun evinden ayrılarak İstanbul'da ucuz bir pansiyona yerleşmiştir. Zaman içinde orada yaşamak zorunda kalan insanlarla tanışır ve onların hikâyelerini dinler. Pansiyonun bazı odaları, birbirinden tahta bölmelerle ayrıldığı için ses geçirgenliği fazladır. Koridorda ışık ve odalarda saat yoktur.

Ferit ilk olarak hemen yanındaki bölmede yaşayan Eda Hanım, kızı Zehra, oğlu Babuş ve kayın biraderi Tahir Bey ile tanışır. Babuş sekiz yaşında gazete satarak ailesini geçindirmeye çalışan bir çocuktur. Ferit, duyduğu seslerden yan odada bir hasta olduğunu anladığı için Eda Hanımların odasına girmiş ve onlara aldığı tıp eğitimine dayanarak yardımcı olmaya çalışmıştır. Aileyi gözlemlediğinde Eda Hanım'ın yüzünün bir tarafına felç inmiş olduğunu fark eder. Odadaki iki karyoladan

birinde yatmakta olan Zehra, uyurgezer olduğu için anahtarı olmayan odadan çıkmasını engellemek için ayağından bir iple annesinin koluna bağlanmıştı. Zehra, ailesiyle pansiyona yerleşmelerinden önce oturdukları evde çıkan yangında geçirdiği şok yüzünden dili tutulmuştur. Yangına sebep olan dalgın koca itfaiye geldiğinde kendisini camdan atlayarak ölmeyi seçmiştir.

Başta anne ve babası olmak üzere yozlaşmış bir çevrede yetiştiğini düşünen Ferit, üniversitede edindiği çevrenin ve kendisinin de yozlaşmış insanlar oldukları düşüncesine kapılacaktır. Türk ve Müslüman olmalarına rağmen kendilerine Amerikalı ismi takan Suzi ve Mister Joe, evlerinde çay partileri veririler. Mister Joe, Ferit'in solcu arkadaşı Saim'in patronudur. Karısı Suzi, Haldun adındaki bir gençle kırıştırır. Ferit onlarla ahbap değildir, oraya hoşlandığı kızı, Selma'yı görmek için gitmektedir. Kız da Ferit'ten hoşlanmaktadır ancak Ferit çapkın babasını örnek aldığı için hiçbir kızla ciddi bir ilişkiye girmek istemez, Selma hakkındaki içten duygularını kendine de itiraf edemez, kızlarla duygusal bir bağlılıktan daha çok fiziksel yakınlaşmayı tercih etmektedir. Ancak geçmişi pek temiz olmayan annesine duyduğu öfke sebebiyle Selma, Ferit'in yakınlaşma çabalarını savuşturur.

Pansiyonda kaldığı süre boyunca pek çok garip olaya tanıklık eder. Bu olayların bir kısmı onun zihninin oyunudur. Bazıları ise gerçektir ama gerçekte ne olduğunu anlaması zaman alacaktır. Bir gece ise gerçekte var olmayan bir kadın gelip Ferit'in yatağına girip onu boğmaya çalışacaktır. Bağırarak uykusundan uyanan Ferit'e ne olduğunu merak eden pansiyon komşuları odasına girerler. Kapısı içerden kilitli olan odaya Ferit uykudayken dışardan kimsenin girmiş olması mümkün değildir. Ferit'in boğazında tırnak izleri vardır. Ona Pansiyon sahibi Vafi Bey birkaç dua okur, odaya üfler ve rahat uyumasına yardımcı olur. Dindar bir adam olan Vafi Bey, her olguya İslam çerçevesinde açıklama getiren bir kişidir ve Ferit'in yaşadığı ruhsal bunalımlar ve gece haykırmalarını da cin taifesinin musallat olduğuna yorumlar.

Ferit, görüştükleri bir gün Selma'yı bir apartman girişine sürükleyerek orada onu öpmeye kalkar, kız buna direnir ve oradan kaçarak binadan çıkar. Yolda ona yetişen Ferit ile birlikte bir pastaneye gidip oturup bu konu üzerinde konuşmaya başlarlar. Ferit söyledikleriyle kızarkadaşına kendisini affettireceği yere onu daha da kızdırır ve kendisinden soğumasına yol açar. Ferit Selma hakkında ortak bir arkadaşlarından

öğrendiklerinden sonra yaptıklarına pişman olur. Kendisini affettirmek için Selma'ya ulaşmaya çalışır ama kız onu görmek istemez.

Ferit'i pansiyon odasında kız kardeşi Nilüfer ziyarete gelir. İstanbul'a teyzesine ilaç yazdırmak için gelmiştir. Nilüfer, abisine hem kendi sağlık durumundan bahseder hem de teyzesini abisine şikâyet eder. Teyze Hanım verem hastası Nilüfer'e evin bütün işini yaptırıyor, onu hizmetçi gibi kullanıyormuş. Ferit kız kardeşinden duyduklarına çok sinirlenir, teyzesine duyduğu öfkeyle onu öldürmeyi bile düşünür, bu düşüncesini Nilüfer'e de anlatır.

Ferit'i pansiyonda aynı katta oturan romatizmalı olduğu için odasından hiç çıkmayıp saz çalan Ahmet Tosun adındaki adam yanına çağırır. Ferit'e geceleri bağırarak uyanmasının sebebini sorar. Ferit, Ahmet Tosun'a hem biraz aile geçmişinden hem de hasta kız kardeşi ile teyzesi arasındaki anlaşmazlıktan bahseder. Annesi hayattayken her ikisinin de mirası olan bir evin satışından kazandığı paranın yarısını annesine vermeyen teyzesinin cimriliği ve kurnazlığını da ekleyen Ferit, elinde olsa o kadını bıçaklayıp, vücudundan akan kanı eliyle onun yüzüne sürmeyi hayal edişinden de bahseder. Daha önce Ada'da yaşayan Ahmet Tosun, tam adresi öğrenince o kadını tanıdığını ve ne kadar cimri bir kadın olduğunu bildiğini, o kadının ölmeyi hak ettiğini söyler.

Nilüfer'in pansiyona uğradığı gün Vafi Bey dış kapıda durmuş Ferit'e az önce yanına gelen bayanın kim olduğunu sorar. Ferit açıklama yaparken o sırada az önce kapıdan çıkan Nilüfer'i gören bir adam kızın kim olduğunu sorar. O kızla vapurda tanıştıklarından ve sohbet ettiklerinden, kızı beğendiğinden ve içinde bulunduğu duruma üzüldüğünden bahseder. Ferit ile kardeş olduklarını bilmediği için kızın abisi hakkındaki olumsuz görüşünü de dile getirmiş bulunur. Vafi Bey Arapça olarak adamın kırdığı potu açıklamış olacak ki adamın yüzü kızarır ve Ferit'le tanışırlar. Bu kişi pansiyon kiracılarından eski lise müdürü ve felsefe öğretmeni Aziz Bey'dir. Ferit'in Aziz Bey hakkındaki ilk izlenimi bu olaydan dolayı pek olumlu olmamışsa da Aziz Bey, ilerleyen süreçte Ferit'in sohbetinden hoşlandığı ve fikir danıştığı biri haline gelecektir.

Bir gün pansiyonda Eda Hanımların odasından tuhaf sesler gelir ve kadın yardım etmesi için Ferit'i o odaya çağırır. Konuşamayan kız horoz sesini andıran sesler

çıkarırken korku dolu ve fal taşı gibi açılmış gözlerle karşısındaki duvara parmağının ucuyla bir şeyler çiziyor gibi hareketler yapmaktadır. Ferit, kıza bir kâğıt ve kalem vererek yazmasını ister. Bu arada annesi kızının gelecekte haberini alacakları bir felaketi öngördüğünü ve bunun da yakında ortaya çıkacağını iddia etmektedir. Kızın kâğıda yazdığı kelimelerden anlamlı bir hikâye çıkarmak gerekirse bir kadının biri tarafından bıçaklandığını gördüğü ifadesine varılmaktadır. Zehra'nın evlerinin yandığı akşam uykusundan çığlıklarla uyanıp benzer şekilde felaketi haber verdiğini annesi daha önce anlatmıştı. Farklı psişik güçleri de olan annesine göre Zehra bu özelliğini babasından almış.

Çok geçmeden Pansiyon kapısına gelen bir polis memuru Vafi Bey'e Ferit'i sorar. Vafi Bey odasına çıkıp Ferit'e durumu bildirir. Şaşkınlık içinde aşağıya inen Ferit'e bir cinayet vakası ile ilgili olarak karakola çağırıldığı söylenir ve Ada'da yaşayan akrabalarıyla ilgili sorular sorulur. Karakola gittiğinde olay hakkında daha detaylı bilgi alan Ferit, teyzesinin evine giren biri tarafından bıçaklanarak öldürüldüğünü ve olay sonrası evden içi para dolu bir sandığın da çalındığını öğrenir. Olay sırasında evde olan kız kardeşi Nilüfer'den şüphelenildiği de anlaşılır. O sırada Nilüfer de karakoldadır ancak iki kardeşin konuşmasına izin verilmez. Çok korktuğu her halinden belli olan Nilüfer'in girdiği şok sebebiyle, daha teyzesinin evindeyken, sağlığı da kötüleşmiş her öksürdüğünde ağzından kan gelmeye başlamıştır. Ferit, Nilüfer'in doktorunu gece yarısı evinden kalkıp karakola gelip Nilüfer'in hem sağlık durumuyla ilgilenmesi hem de onun kimseyi öldüremeyecek biri olduğu konusunda polislerle konuşması için ikna etmiştir. Doktor yanında bir avukatla gelmiş ve bu çabalar sonucu kız karakoldan alınıp hastaneye yatırılmış ve gözlem altına alınmıştır. Ferit de karakolda ifade vermiştir. Tüm bu olaylar on iki saat içinde gerçekleşmiştir.

Yorucu ve yoğun bir günün ardından akşam pansiyona gelen Ferit, elbisesiyle yatmış ancak yine ateşlenmiş sayıklamış, titreme nöbetleri geçirmiş, karabasanlar görmüş, uykusundan çığlıkla kalkmıştır. Vafi Bey gelip dualar okumuş ve gecenin geri kalanı için Ferit'i rahatlatmıştır. Ferit, ertesi gün hastaneye kız kardeşini görmeye gitmiştir. Konuşmaması gerektiği halde kız dayanamayarak Ferit'e teyzesinin ölmeden önce kendisine söylediklerini gözyaşları içinde aktarmıştır. Necmiye Hanım, Ferit ve Nilüfer'e o sandıktaki parayı vermeye karar vermiştir. Çok fazla yaşamayacağını

hissettiğinden de bahseden kadın, kız kardeşiyle arasında eskiye dayanan husumetin sebeplerinden de söz açmıştır.

Her zaman ailenin gözbebeği olarak görülen ve kendisine öyle davranılan Nazire Hanım, Batı kültürüne göre yetiştirilmiş genç, güzel ve alımlı bir kızdır. Yabancı diller üzerine dersler ve piyano hocasından özel ders alan Nazire, prenses gibi el üstünde tutulurken Necmiye Hanım evin hizmetçi ve hastabakıcısı gibiymiş. Felçli annesinin her ihtiyacı ile o yakından ilgilenirmiş. Babası hiçbir zaman Necmiye'yi sevmemiş, onunla hep alay edermiş. Necmiye Hanım ise Doğu kültürünü benimsemiş bir karakter, ut çalan, doğu dillerini bilen ve Kuran'a ve dini yükümlülüklere sadık, Yasin Suresini ezberden okuyan bir genç kızmış. Paşa Babası tarafından şımartılmış olan Nazire Hanım, uyuşturucu, alkol ve kumar illetlerinin pençesine düşmüş. Kadının bu yozlaşmasında kocasının da etkisi bir hayli yüksekmiş. Nilüfer ve Ferit'in anne ve babasına duyduğu öfke ve nefreti anlatan Necmiye Hanım kendisinden alacakları parayı eşit bir şekilde paylaşarak Ada'da bir ev kiralayıp oturmalarını tavsiye etmiş.

Ferit pansiyona gelir, banyo yaptıktan sonra uyumak niyetindedir. Ancak Ahmet Tosun onu odasına çağırmıştır. Ahmet Tosun, ona teyzesini öldürenin kendisi olduğunu itiraf eder, cinayeti nasıl planladığını, o gece yaptıklarını detaylı olarak anlatır. Önceden işlemiş olduğu cinayetleri de anlatır. Tosun, "Bursa Canavarı" olarak adlandırılan ve altı cinayetin zanlısı olarak aranan kişidir. Kendine göre öldürdüğü herkes ölmeyi hak etmiş kötü kişilerdir. Bu cinayeti Ferit ve onun zavallı, hasta kız kardeşini o cadalozdan kurtarmak için işlediğini birkaç kez tekrarlar. Aslında romatizmalı olmadığı da anlaşılan Tosun, uzun bir süre ara verdiği ve tövbe ettiği cinayetlerine bir yenisini Ferit yüzünden eklemiştir. Ferit'in, Tosun'un odasına ilk kez gittiği ve teyzesini öldürmeyi aklından nasıl geçirdiğini anlatması Tosun'un sönmüş olan cinayet iştahını kabartmıştır. Hele, bıçağı soktuğu yerden akan kanı avucuna doldurup yüzüne sürme hayali bardağı taşıran son nokta olmuştur. Tosun ondan bavuldaki paranın tamamını almasını ister. Tereddüt eden Ferit önce parayı almak istemez ama Tosun hiddetli bir şekilde ısrar edince iki ayrı poşete doldurduğu altın ve paraları kendi bavuluna koyar. Tosun gece eşyalarını alp pansiyondan kaçacağını söyler.

Ferit olanları Yahya Aziz'e anlatır, Ada'da ev tutmak istediğini söyler. Aziz de onlara katılmak ister. O gece teyzesinin katili pansiyondan kaçar.

Ada'da ev tutulmuştur. Evin alt katında evin işleriyle ilgilenen Fotika ve Baba Dimitri kalmaktadır. Adalı bir Rum olan Fotika, Türkçeyi güzel konuşan, işini iyi yapan ve candan biridir. Fiziksel özellikler bakımından genç, tombul, iddialı bir güzelliği olmayan sıradan bir kadın olarak tasvir edilmiş olan Fotika hakkında olumsuz hiçbir yargıya rastlanmaz.[212] Fotika için "İkramcı ve titiz ev sahibi sualleri soran, uysal ve ferahlık veren bir kadın…" türünden betimlemeler yapılmıştır.[213] Fotika'nın amcası Baba Dimitri ise yaşlı, görüş gücü zayıf ve mesafeli biridir. Türkçe bilen ama gerekmedikçe konuşmayan biridir. Fotika ile aralarında hep Rumca konuşurlar.

O gün evi gezdiklerinde duvarda asılı bir kadın portresi görmüş ve portredeki kişinin kim olduğunu Fotika'ya sormuştu. Fotika da Ferit'e, resimdeki Matmazel Noraliya veya Nurilya olarak bilinen kişinin bu evin asıl sahibi olduğunu söyleyerek, kadının hüzünlü ve inanılmaz olaylarla dolu yaşam öyküsünü müsait bir zamanda anlatabileceğini eklemişti.

Fotika, Rum olduğu hiç anlaşılmayacak şekilde Türkçeyi nasıl anadili gibi konuşabildiğini soran Ferit'e, kendisini Nuriye (Noraliya) teyzesinin yetiştirmiş olduğunu ve Fotika'nın, onun yanında başka dil konuşulmasına izin vermediğini açıklıyor.[214]

Ferit, o gece orta kattaki odasında uyudu. Gece evin üst katındaki odadan ayak sesleri duyar gibi oldu. Her tür sesi polise atfediyordu. Rüya görüyordu vücudu uyuşmuş gibiydi ancak bilinci açıktı. Odasının kapısı açıldı karanlık boşlukta kendisini çağıran bir ses duydu. "Gel!" komutunu birkaç kez daha duydu ve o sesi takip etti. Sesin sahibi onu üst kata Matmazel Noraliya'nın odasına götürdü. Beliren bir ışık odadaki el şamdanını yaktı, camları panjurlarına dek kapalı, küçük bir koltuk dışında eşyasız sayılabilecek boş odaya girmişlerdi. Yanan mumun alevi söndü, çok sessiz olan odada Ferit dikkatle koltuğa bakıyordu. Koltuktan yarım metre yukarda

[212] Peyami Safa, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1974, s. 219.
[213] **A.g.e.,** s. 226.
[214] **A.g.e**., s. 236.

bir ışık huzmesi belirdi ve bu huzme hızla büyüyerek beyaz elbiseli bir kadın siluetine büründü. Yüzü sofadaki portrede gördüğü kadına aitti yani Matmazel Noraliya'ya. Belirgin olmayan, çok küçük ağzı ve burnuyla tezat oluşturan iri gözlere sahip bir yüzdü bu. Portredekiyle birebir uyuşuyordu. Ferit Matmazel'in ismini sayıkladı, hayaletle konuşmaya başladılar. Kadın hayalet, ismini Nuriye olarak düzeltti, o koltukta otuz iki yıl oturarak kendisini inzivaya çekişinden bahsetti. Ruhunun dibini gördüğünü ve şimdi Ferit'in de oraya oturarak kendi ruhunun dibini görebileceğini söyledikten sonra görünmez oldu. Hayaletin varlığı hala odadaydı, Ferit'in elini tuttu ve onu koltuğa oturttu. Ferit'in elleri hala hayaletin sıcak avucunun içindeyken Ferit kendi benliği ile temasa geçti, gözünü kapatıp zihninden sıyrılmaya çalıştı, hafızasını ve egosunu devre dışı bırakmakta zorlandı, hayaletin sesi gayret etmesini öğütledi, tam olarak ne yapması gerektiğini bilmeyen Ferit, ellerini çevreleyen avucu da hissetmez hale geldi. Kendine ait gelgitler yaşadı bir süre ancak bunlar da seyrekleşti. Artık kendi bilincinden sıyrılmış ve kozmik bilinçle bütünleşmeyi başarmıştı. Evrendeki her şeyi kapsayan mutlak ve tek olanla birleşti, sınırsız ve sonsuz nurun parlaklığında yıkandı ve bu deneyimin ona aradığı ruhsal huzuru sağladığı hissine kapıldı.

Ferit, gözlerini açtığında yatağındaydı ve Aziz karşısındaydı, sabah olmuştu. Her ikisinde de bir şaşkınlık ifadesi vardı. Aziz, Ferit'i hiç bu kadar güzel ve huzurlu uyurken görmediğine şaşıyordu, Ferit ise rüyasının etkisindeydi.

Aziz, ertesi gün Nilüfer'in hastaneden taburcu olup eve geçeceğini bildirdi. Ferit, Aziz'in verdiği güzel gelişmeleri duyduğuna çok sevinmişti. Aziz, Nilüfer'in sağlık durumu hakkında da bilgi verdi.

Ferit, gece deneyimlediği metafizik olayını evin dışında bir kafede Aziz'e anlatıca odayı merak eden Aziz görmek istedi. Eve gittiklerinde Ferit Matmazel Noraliya ile yaşadığı koltuğa oturma deneyimini Fotika'ya anlattı ve şaşkınlık içindeki Fotika'dan odayı açmasını istediler. Fotika şamdanın yerinin değiştirilmiş olduğunu fark etti, her zaman koyduğu yerden başka bir yerde oluşuna şaşırdı. Koltuk rüyasında gördüğü yerde ve gördüğü şekildeydi ve odada başka eşya yoktu. Panjurlar kapalıydı. Odanın şekli ve içindekilerle ilgili daha önce hiçbir ön bilgi almamış olan Ferit, rüya mı yoksa telekinezi mi olduğu belli olmayan deneyim hakkında Aziz'le

değerlendirmelerine devam etti. Sonra her ikisi de Matmazel'in hayat hikâyesini öğrenmeye karar verdiler ve Fotika'nın yanına gittiler.

Matmazelin baba tarafı Müslüman Türk, annesi ise İtalyan'dır. Babaannesinin sülalesi kazasker soyundan gelmektedir. Matmazelin babası Mecit Bey, Sultan Abdülaziz zamanında sarayda üst düzey bürokrattır. Mecit Bey görev icabı Paris'e gönderilmiş, ülkeye dönerken İtalya'ya uğrar, Floransa da Matmazel Gianetti ile tanışır ve birbirlerine âşık olurlar. Bir baloda tekrar karşılaşan Mecit Bey ve Matmazel Gianetti görüşmeye başlar. Kız ve Mecit Bey gizlice birlikte yaşamaya başlar. Padişahın Mecit Bey'in ecnebi kadınla ilişkisinden haberi olduğunda Gianetti hamileymiş. Aralarında nikâh yapılamayınca bebek evlilik dışı olarak dünyaya geliyor. Mecit Bey kızının adını Nuriye koymuş ancak kızın annesi bu ismi telaffuz edemediğinden kızın ismi Nurya, Nurilya derken Noraliya olarak son şeklini almış. Sultan Abdülaziz ölünce Mecit Bey, Madam Gianetti'ye imam nikâhı kıymış. Yedi yaşındaki Nuriye babaannesi Ferhunde Hanım'ın yanına taşınmış. Babaanne, torununu tam bir Müslüman olarak yetiştirmiş. Nuriye on sekiz yaşına geldiğinde Türkçeyi okuyup yazan kusursuz konuşan, İslam dini hakkında bilinmesi gereken her şeyi bilen bir genç kız haline gelmiş. Ferhunde Hanım torununa İtalyanca ve Fransızcasını unutturmamış.

Ferhunde Hanım ölünce, çapkın Mecit Bey başka bir kadına nikâh kıyar. Böyle olunca Nuriye de annesinin yanına geçer. Kızcağız, annesinin yanında, kiliseyi andıran o kasvetli evde hapishane hayatı geçirir. Dinini değiştirmeyen Madam Gianetti, kızına Türkçe okumayı, konuşmayı ve dışarı çıkmayı yasak eder. Eve gelen papaz Nuriye'ye İtalyanca ve Latince dersleri verir ve Hristiyanlığı sevdirmeye uğraşırmış. Tüm çabalara rağmen Nuriye İslam dininden vaz geçmemiş. Noraliya çok yardımsever bir kadınmış, fakirlere her zaman yardım edermiş, yardım edeceği insanları dinlerine göre ayırt etmezmiş.

Mecit Bey'in ikinci karısı kocasının Noraliya'yı sık ziyaret etmesine engel olurmuş. Ayda bir kez, yarım saat ve yanlarında Rum hizmetçi Katina varken gerçekleşen bu görüşmeler Noraliya'nın baba hasretini dindirmeye yetmezmiş. Kız duygularını babasına açamazmış, bir gün babasının yanında üzüntüden bayılır. Mecit Bey, Katina'yı odadan gönderip kızıyla baş başa kalınca Noraliya gözyaşları içinde

babasıyla daha sık görüşmek istediğini anlatıyor. Mecit Bey, Noraliya'ya, karısını ikna ettiğine, kendisine evde bir oda hazırlandığına, en kısa zamanda onu yanına getirteceğine dair haber gönderiyor ancak ne yazık ki baba kızının bu isteğini gerçekleştiremeden bir köprden geçerken arabayla birlikte denize uçuyor ve ölüyor.

Babasının ölüm haberini alınca uzun süre ağlayan Noraliya, canına kıymayı bile tasarlamış. Yemeden içmeden kesilen kızcağız aşırı zayıflamış. Bu sırada Madam Gianetti'nin babasının Roma'da ölüm döşeğinde olduğu haberi geliyor. Noraliya ve annesi gemiyle İtalya'ya doğru yola çıkıyor. Hasta Noraliya'yı deniz tutunca gemideki Rum bir doktor kızcağızın sağlık durumu ile ilgilenmiş. Yorgo adında Noraliya ile yaşıt bir oğlu olan Rum doktorun da İtalyan olan karısı yeni ölmüş. Ortak noktaları çok olan bu iki aile yakınlaşmış. Noraliya Yorgo'dan, Yorgo da Noraliya'dan hoşlanmaya başlıyor. Bu arada oğlanın babası ile de kızın annesi yakınlaşmışlar ancak her iki tarafın da birbirinin ilişkilerinden bir süre haberi olmamış.

Madam ve kızı Roma'ya ulaştıklarında babası çoktan ölmüş ve defnedilmiş oluyor. Yorgo ve Noraliya Roma'da buluşup geziyor ve birbirlerini tanıyorlar. Noraliya, Yorgo'dan kendisiyle evlenebilmesi için Müslüman olmasını istiyor. Yorgo kızı çok sevdiği için bu şartı kabul ediyor. Noraliya, Yorgo'ya Ferruh adını koyuyor.

İstanbul'a döndüklerinde de görüşmeler devam ediyor. Noraliya'nın annesi Yorgo'nun babasından hamile kalıyor ancak bebeği düşürüyor. Kızla oğlan arasındaki aşk, büyüklerin evlenmesine engel olacağı için annesi kızına, doktor da oğluna görüşmemeleri için yasak getiriyor ancak yetişkinler görüşmeye devam ediyor. Bu duruma isyan eden Noraliya intihar teşebbüsünde bulunuyor, doktor, oğluna unutması için Noraliya'nın ölüğünü söyleyince bu sefer de haberi aldığı günün gecesi Yorgo, başına dayadığı silahın tetiğini çekip kendini öldürüyor. Yorgo'nun ölüm haberini alan Noraliya'nın akli dengesi bozuluyor. İki sene süren bu psikolojik rahatsızlık boyunca kızcağız, evin penceresinden bildiği tüm dillerde "Alçak insanlar!" diye bağırır dururmuş. İstanbul'daki evden adaya taşınmadan önce Noraliya iyileşmiş

Noraliya mecburen annesiyle birlikte adadaki evde kalmaya başlıyor. Fotika yedi yaşında bu eve geldiğinde evin işleriyle ilgilenen bir Türk bir de Rum hizmetçi

varmış. Fotika bu eve geldiğinde Matmazel otuz beş yaşındaymış. Dışarı çıkmaz, kimselerle konuşmazmış. Madam Gianetti ölünce onun şahsi hizmetçisi olan Katina Yunanistan'a dönmüş. Hanımının kızını da Türkleri de hiç sevmezmiş. Türkçeyi de hiç öğrenmemiş.[215] Türk hizmetçi Sabriye Yanyalı olduğu için Rumca bilirmiş ama Matmazel evde Türkçeden başka dil konuşulmasını da kendisine Noraliya denilmesini de hiç istemezmiş.

Annesinin ölümünden sonra alt katlara bile inmez olmuş. Yılda sadece iki kez Üsküdar'daki bir şeyhi görmek için İstanbul'a gidermiş. Bazen de adadaki camiye gittiği olurmuş. Günün büyük kısmını üst kattaki odada bulunan koltukta geçirirmiş. Panjurları kapalı odada gündüz vakti bile mum yanarmış. Matmazelin yemekleri tepsiyle kapının önüne bırakılırmış, kimse içeri girmezmiş. Sadece şifa arayan hastaları kabul edermiş.

Odasındaki koltuğa oturtarak İyileştirdiği ilk hastası Fotika olmuş. Kızcağızın göğsünde doktorların ameliyatla alınması gerektiğini söyledikleri kötü huylu bir tümör varmış. Nuriye Hanım, okuyup üflediği dualarla Fotika'nın vücudundaki tümörü yok etmiş. Sabriye'nin tek tarafı felçli ablasını da iyileştirmiş. Nuriye Hanım'dan şifa bulmak için çoğunlukla felçli, saralı ve veremli hastalar gelirmiş. Bu tür şeylerin hükümet tarafından yasaklandığı zaman onları da eve almaz olmuş.

Fotika'nın sakladığı Nuriye Hanım'a ait yirmiyi aşkın defter varmış. Fotika, hiçbirisi okuma yazmasını bildiği dillerden olmadığı için defterlerde yazanları öğrenememiş. Nuriye Hanım, paradan nefret eden, gelirinin çoğunu hastalara ilaç, yoksullara yiyecek ve para göndermek için kullanan azize gibi bir kadınmış.

Kendi öleceği gün ve saati de bilen ve Fotika'ya o gece ile ilgili bazı öğütler veren Nuriye Hanım, önceden yerini yaptırmış olduğu mezarlığa bile gömülememiş.

Bu anlatımdan sonra Fotika, Ferit ve Aziz'e Nuriye Hanım'dan kalan defterleri getiriyor. Rastgele sayfalar seçerek okuyorlar. Bu sayfalardan birinde Allah ile arasındaki karanlık duvarın ne olduğunu bilmediğini onu bulma arayışında olduğunu ifade ederken, başka tarihli bir sayfada bu sorusunun cevabını bulduğu için sevinçli olduğunu yazıyor. İnzivada yaşadığı aydınlanma sonrası Allah ile kendisi arasındaki

[215] **A.g.e.,** s. 266.

karanlık duvarın benliği olduğunu keşfetmiş. Allah'a varmanın tek yolunun bu benlik duvarını ortadan kaldırmaktan geçtiğini anlıyor. Bir başka tarihli sayfada ise Nuriye Hanım'ın adadaki çamlıkta geziye çıktığı anlatılırken Fotika'nın yemeğinizi getirdim sesiyle uyandığı ve odasında, koltuğunda olduğu anlaşılıyor. Kadının ermiş evliyalar misali astral seyahat yapabildiği ortaya çıkıyor. Ölmüş babaannesinin ruhuyla görüştüğünü ve konuştuğunu da bu defterlerden öğreniyorlar. Nuriye Hanım ömrünün son fasıllarında ilahi aşka erişmiş bir şahsiyet olarak betimleniyor.

Ferit, Nuriye Hanım'ın defterlerinin tamamını çevirip kitap olarak bastırmayı düşünüyor. Aziz ile birlikte vapurla İstanbul'a geçtikleri sırada Nuriye Hanım'dan bahsediyorlar, limana varınca köprüde ayrılıyorlar.

İstanbul'da Ferit önce hastaneye gider. Kız kardeşini görmek için odasına çıkarken merdivenlerde Selma ile karşılaştılar. Selma, Ferit'e karşı içten davranır. Ferit, Selma'ya ertesi gün taburcu sırasında Nilüfer'le adadaki eve gelmesini ve gece kalmasını rica etti. Ertesi gün için sabah saat onda sözleştiler ve ayrıldılar. Ferit Nilüfer'in odasına çıktı.

Selma'nın Nilüfer'e verdiği habere göre Cevdet Bey (Mister Joe)'in bir ahbabı Londra'dan dönmüş, bu kişi orada Ferit ve Nilüfer'in babasını görmüş. Adamın verdiği bilgilere göre baba ağır bir ameliyat geçirmiş ama artık iyileşmiş. Haftaya İstanbul'a gelecekmiş. Daha önce Beşiktaş'taki eve birkaç kez telgraf göndermiş ama hiçbirine cevap alamadığını belirtmiş. Cevdet Bey'e bir mektup yollayıp cevap isteyen baba haber alamadığı evlatlarını merak ettiğini, işlerinin çok iyi gittiğini yazmış. Ferit, son dönemde alışık olmadığı mutlulukların büyüsünün bozulmasından korkarak sevincini içinde yaşıyordu. Nilüfer'e son yaşadıklarını anlatmak için sabırsızlanan Ferit artık değiştiğini, babasının olumsuz etkilerinden hem kendisini hem de kız kardeşini sıyıracağını söyledi.

Ferit, Matmezel Noralia'nın hayaletinin telkiniyle pansiyona gidip Eda Hanımları ziyaret etti. Onlara artık zengin olduğunu ve kendilerine parasal yardım yapacağını söylüyor. Babuş'u yatılı okula yazdırıp Zehra'ya iş bulacağını pansiyona ödenmessi gereken borcu kapatacağını da ilave ediyor. Bunları duyan Zehra'nın sevinçten dili çözülüyor. Eda Hanım duyduklarına çok seviniyor.

Romanın ana karakteri Ferit merkezinde gelişen olay örgüsü ve Ferit'in ruhsal, düşünsel dalgalanmaları sırasında yaşadığı anlam arayışı buhranı esasen Matmazel Noraliya'nın yaşadığı buhranlara benzemektedir. Ruhundaki kalıcı hüznünün nedenini anlamak için kendini toplumdan soyutlayan ve aradığı sorunun cevabını bulan Nuriye Hanım, aynı girdapta sürüklenen Ferit'e hayaleti ve koltuğu aracılığıyla yol gösterici olmuştur. Ferit'in psikolojik olarak geçirdiği rahatsızlık ve krizlerin sebebi de kendi öz kimliğini yitirmiş ve çeşitli felaketlere uğramış bir ailenin ferdi olarak maneviyatında açılan boşluktur. Nuriye Hanım'ın evine yerleşip orada onun hayaletiyle kurduğu bağ, ona ruhani boşluğunu dolduracak bir cevher sunmuştur. Benliğini devreden çıkarmadan insanın ruhani kurtuluşa ve huzura eremeyeceği görüşü ağır basmaktadır. Kitapta ele alınan temel sorun, yozlaşmış bireylerden oluşan toplumun içinde bulunduğu sorunlardır.

Rum-Yunan İmajı bağlamında yapılacak değerlendirmede, romandaki çeşitli Rum karakterlerin hiçbirinin bir geneli simgeleyen bir protip oluşturmadıkları söylenebilir. Yorgo, âşık olduğu kız için dinini değiştirmeye razı olacak kadar yüce gönüllüyken, babası çocukların birbirine duydukları aşkı kendi ilişkisine kurban edecek kadar bencildir. Bu bencilliği oğlunun intiharına yol açmıştır. Madam Gianetti'nin hizmetçisi Katina, hanımı tarafından böyle emredilmiş olduğu için değil kendi Türk düşmanlığı sebebiyle baba ile küçük kızını baş başa bırakmayacak kadar acımasızdır. Türkleri sevmediği için Türkçe'yi öğrenmediği de belirtilir. Romanın en olumsuz Rum karakteri Katina'dır. Öte yandan Fotika ise Türklere karşı oldukça içtendir, hiçbir ön yargısı yoktur, Türklük ve Müslümanlıkta ısrar eden Nuriye teyzesine derin bir saygı ve bağlılık taşımaktadır. Bu bakımdan Fotika, Katina'nın tam zıddı bir karakterdir. İlk ve tek evliliğini de bir Türk'le gerçekleştirmiştir. Fotika'nın amcası Baba Dimitri yansız bir karakterdir. Türklere karşı belirgin olumlu veya olumsuz tavrı yoktur. Bu romanda gayrimüslim karakterler dinlerini değiştirdikleri, Türkçe'yi iyi öğrendikleri veya Türklere karşı içten oldukları ölçüde sergilenmiştir.

Bu roman açısından yapılacak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse romanda olumsuz Rum karakterler olmasına rağmen Yunan-Rumlar millet olarak olumsuz gösterilmez. Fotika özelinde değerlendirilirse olumlu Rum imajı daha belirgindir. Bunun sebebi, Rumların bu romanda, tarihsel ve siyasi bağlamlarının dışında yer almalarıdır. Adada yerleşik nüfusun belirli bir kısmını oluşturmaları sebebiyle sosyal

ve insani bakımlardan ele alınmış olmalarıdır. Romanda bazı Türk karakterler Rumlara kıyasla daha olumsuz figürler biçiminde betimlenmiştir.

~

Peyami Safa'nın 1959'da yayımlanan *Biz İnsanlar* adlı romanında ekonomik ve sosyal açıdan alt seviye bir ailede yetişmiş olan Orhan ile onun tam aksi bir çevrede yetişmiş olan Vedia arasındaki duygusal gelgitler ön plana çıkmaktadır. Romanda bahsi geçen ikili arasındaki duygusal bağın yanı sıra Mondros Mütarekesi sonrası İstanbul'da askeri, idari, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata dair kesitler aktarılmaktadır.

Vedia'nın hayatı etrafındaki insanlardan yola çıkılarak dönemin sosyoekonomik bakımdan üst düzey görülebilecek ve modern insanı temsil eden varlıklı ve seçkin insanlarındaki Batı hayranlığının yol açtığı ahlaki çöküş eleştiriliyor. Orhan'ın geçirdiği deneyimler ve sosyal çevresi bakımından incelendiğinde ise o dönemde zihinleri meşgul eden materyalizm, sosyalizm, manda ve himaye taraftarlığı/karşıtlığı ve Türk milliyetçiliği gibi düşünce akımlarının sorgulandığı bir yapıt olduğu görülmektedir.

Romanın başkarakteri Orhan, dini bakımdan oldukça muhafazakâr bir ailede yetişmiş ancak babasındaki bu dini katılık onu genç yaşta doğduğu çevreye aykırı olan pozitif bilimlere yöneltmiştir. Oğlunun sinemaya gitmesine izin vermeyen, romanını yakan din hocası babanın, oğlu üzerinde kurmaya çalıştığı baskı ve dayatma politikası ters tepmiş ve Orhan Darülfünunda Edebiyat okumaya başlamıştır. Bu olay ve Orhan'ın modern hayata uyum sağlama eğilimi gibi başka olaylar, baba ile oğlun kavga etmesine yol açmış gelinen son noktada Orhan resti çekerek baba evini terk etmiş, aile ve akrabalarıyla iletişimi kesmiştir. Darülfününun Edebiyat bölümünü tamamlayamamış ancak kütüphanesinde okuduğu kitaplar sayesinde bilgi birikimini ve düşünce dünyasını zenginleştirmiştir.

Romanın ilk sayfalarında Orhan bir hastanede vapurda düşüp bayıldığı için tedavi altına alınan Vedia'nın tek yakını olarak okur karşısına çıkıyor. Orhan'ın, rahatsızlığına tam teşhis konulamamış olan Vedia'nın sağlığından endişe ettiği için derin bir üzüntü yaşadığı ve kendi sağlığının da bu durumdan olumuz etkilendiği

görülüyor. Hastaneye yanına gelen arkadaşı Necati ile devlet hastanesine Vedia ile ilgilenen dâhiliye doktorunu görmeye gidiyorlar.
Devlet hastanesinde boş yatak olmadığı için Vedia'yı özel hastaneye nakletmişler. Kızcağızın durumuyla ilgili kesin tanı koymak için erken olduğu ancak. hem menenjit hem de tüberküloz geçiriyor olması ihtimali de konuşuluyor.

Romanın asıl zamanından aktarılan bu kesitten sonra geçmişe ve anılara yolculuk Vedia ve Orhan'ı ilk kez bir araya getiren olayla başlıyor. Boğaziçi'nde denize bakan bir yatılı okulda Türkçe öğretmenliği yapmakta olan Orhan'ın iki ders arası mola verildiği sırada sınıfta unuttuğu baba yadigârı tesbihini almak için bahçeden ayrıldığında bir yaralama olayı gerçekleşiyor. Tahsin adlı öğrencinin Cemil adındaki öğrenciye taş atması sonucu Cemil'in yanağı deliniyor. Pamukla ve batikonla ilk müdahaleyi yapan Orhan kanın durmadığını görünce çocuğu hemen yakındaki askeri tıp okuluna götürüyor. Orada doktor öğretmen tarafından dikiş atılıp yarası sarılan çocuk ve öğretmeni yakındaki yalıya yürüyerek gidiyorlar. Yolda giderlerken Orhan çocuğu olanları anlatmaya ikna ediyor ve öğreniyor ki Cemil Tahsin'e "Eşek Türk!" demiş ve Tahsin bu söz üzerine Cemil'e taş atmıştır.

Orhan hem çocuğu evine götürmek hem de bu olaydaki sorumluluğun kendisine ait olduğunu söyleyerek ailesinden özür dilemek için yalıya gidiyor ancak yolda o yaşta bir çocuğun bir arkadaşına bu şekilde hakaret etmesini anlamaya çalışıyordu. Yalıya gittiğinde hizmetçi Orhan'ı çocuğun annesiyle görüştürmek için telaşla klavuzluk ediyor. Çalışma odasında beklerken içeriye modern giyimli bir kız giriyor. Tanımadığı delikanlıyı görünce şaşırıyor. İkisi de dikkatle birbirlerini inceliyorlar. Orhan kim olduğu ve ne için orada olduğuyla ilgili açıklama yapınca kız telaşla odadan çıkıyor. Bir süre sonra yalının hanımefendisi odaya giriyor. Çocuğunun halini gördüğü belli olan kadın çocuğu bu hale kimin getirdiğini öğrenmeye çalışıyor. Yüksek sesle, öfkeli hareketlerle okulu kapattırmakla ilgili tehditler de araya sıkıştırıyor. Onun yatışmasını bekleyen Orhan zamanı gelince olayı anlatmaya başlıyor. Taş atan çocuğun ismini vermiyor. Kadın özellikle soruyor taş atanın kim olduğunu ancak cevabı almadan da emin o kişinin Tahsin olduğundan. Haydutun oğlu da haydut olur diyor. Orhan da Samiye Hanım'a Cemil'in hakaretinden bahsediyor. Kadın bunu duyunca oğluna hak veriyor, eşek olmasa çocuğunun suratına taş atıp yanağını parçalamayacağını söylüyor. Çocuğun bu lafları

kendisinden öğrendiğini de inkâr etmiyor. Orhan da sözü hakaretin Türk kısmına getiriyor. Konunun okulun disiplin kuruluna getirileceğini ve Cemil'in söylediği hakaretin alınacak kararda göz önünde bulundurulacağını kendi oyunun da Cemil aleyhinde olacağını belirtip başıyla verdiği selam sonrasında yalıdan ayrılıyor.

Orhan kendisinin bu olaydaki kusurunu bir ihmal gibi Müdür'e aksettireceğinden hiç şüphe duymadığı Celal'i müdüriyette buluyor ve şaşırmıyor. Müdür Bey'in olayı sorgularken hakareti yapanın da Tahsin olduğu yönündeki çarpıtılmış bilgiyi Orhan düzeltiyor. Bu bilgiyi çarpıtanın Celal olduğunu düşünüyor ve yanılmadığını anlıyor. Müdür Bey, Orhan'a kendisiyle ve Tahsin ile ilgili düşünüp bir karara varacağını söyleyerek çıkmasını istiyor. Cemil'in zengin ve nüfuzlu bir aileden geliyor olması babası hapiste olan annesi hayatta olmayan Tahsin'in Cemil karşısındaki şansını düşürüyor. Orhan hem kendi gelecekteki durumu için hem de Tahsin için endişelenmeye başlıyor.

Tahsin'in babası Mustafa önceleri Cemil'in annesi Samiye Hanımların yalısında sandalcılık görevi yapıyormuş. Hatta küçüklüğünden beri o yalıda ailece çalışıyorlarmış. Ancak annesi verem olunca onu yalıdan kovmuşlar ve hasta kadıncağız ölmüş. Mustafa ile Samiye Hanım arasında köylülerle görüşmesini yasakladığı halde görüştüğü için tartışma çıkıyormuş. Mustafa'nın hapse girmesine sebep olan tartışmada da Samiye Hanım "Eşek Türk" ifadesini kullanmış, bu ifadeye çok sinirlenen Mustafa kadını itince yere düşüp başını çarpmasına yol açmış. Kadın onu şikâyet ederek hapse attırmış. Sonunda altı ay ceza alan Mustafa hapse düşünce kimsesiz Tahsin geceleri kayıkta uyumaya başlamış. Çocuğun haline acıyan köylü Müdür'den Tahsin'i okula almasını istemişler, sonunda ısrarlara dayanamayan Müdür çocuğu okula parasız olarak kaydettirmiş. Taş atma olayı nedeniyle Tahsin okuldan atılacak olursa o kış ayazında tekrar kayıkta mı yatacak? Orhan sürekli bunu düşünüyor.

Orhan Cemil'in Tahsin'e ettiği hakareti öğretmenler odasında tarışmaya açıyor. Milliyetçiliğe bağlı hocalar Cemil'in ceza alması gerektiği konusunda görüş bildiriyor ancak bazıları bu meseleye kayıtsız kalıyor. Tarih ve Edebiyat Hocaları Orhan'a destek veriyor İçeriye Celal giriyor, Celal de bu tartışmaların yersiz olduğunu çünkü disiplin kurulunun toplanmayacağını söylüyor. Konuyla ilgili kararı

Müdür Bey'in bizzat vereceğini söylüyor. Orhan Müdür Bey'in odasına girdi veTahsin'in okuldan kovulmaması şartıyla görevden istifa ettiğini açıkladı.

Orhan, ekonomik sebepler nedeniyle Müdürün bu teklife sıcak bakacağını biliyordu. Köylüler tarafından çok sevilen ve himaye edilen çocuğun hem hakarete maruz bırakılıp hem de okuldan kovulduğu, Cemil'in Türklüğe hakaret etmiş olmasına ragmen cezalandırılmadığı duyulursa herkesin teker teker çocuklarını başka okullara yazdıracağını ve bu işten okulun ve kendisinin zararlı çıkacağı konusunda Müdürü uyardı. Bir zamanlar evine Fransız bayrağı astığı için köylülerin nefretini kazanmış olan Samiye Hanım'ın kayıkçı Mustafa'ya aynı hakareti ettiğimi, Anadolu'da verilen ulusal direniş mücadelesine nasıl destek verdiğini de ekleyerek Müdürü ikna etmeyi başardı. Müdür, Orhan'ın da kalmasını istiyor, aldığı maaşın yarısına razı olur ve Celal ile iyi geçinirse istifa etmesine gerek olmadığını söylemişti. Ancak Orhan bu teklifi kabul etmeyerek istifasını yineledi. Tahsin'in bulunduğu sınıfa son derste veda ederek son kez geceyi okulda geçirdi.

Okuldan ayrıldıktan sonra iki ay iş bulamayan ve satacak eşyası kalmayan Orhan soğuk kış mevsiminde yakacak odun-kömürü de olmadığı için zor şartlar altında yaşıyordu. Soğuktan uyuyamadığı bir seher vakti kaheye gitmek için dışarı çıktığında tipiye yakalandı. Kahvenin önüne vardığında donmak üzereydi. Kahvecinin müdahaleleri sayesinde kendine gelebildi. Kimseye hesap vermek istemediği için kendini daha iyi hissettiğinde kahveciye teşekkür ederek oradan ayrılıyor.
Orhan o gün Tahsin'in durumunu sormak için okulun Edebiyat öğretmeni Necati'nin evine gider. Okula gitmek üzere evden çıktığı anlaşılan Necati Orhan'ın uykusuz, yorgun ve bembeyaz yüzünü görünce bir şeylerin ters gittiğini anlayıp onu hemen içeriye davet eder. Orhan sabaha karşı yaşadığı ölüm tehlikesini anlatıyor. Necati Orhan'a iş bulduğunu söylüyor.Bırakacağı okullardan birinde yerine bakması için onu önerdiğini söylüyor. Necati bir de Fransızca'dan kitap çevirisi yapacak birini arayan bir tanıdığından bahsediyor. Orhan o geceden sonra bir süre Necati'nin evinde kalmaya başlıyor. Okul müdürüyle ile tanışıyor. Okuldaki işe alınıyor.

Orhan ve Necati, bir gün Beyoğlu'nda bir pastanede otururlarken, sokaktan ecnebi görünümlü iki bayan pastaneye girdiler.Bunlardan sarışın, renkli gözlü ve Rus kızlarını andıran kadın Orhan'a baş selamı verdi.Bu kadın Vedia'ydı. Yanındaki de

teyzesinin Rum arkadaşı Sofi'ydi. Orhan kızın yanına gidip Cemil'in durumunu sordu. Vedia, Samiye teyzesinin kendisiyle konuşması gereken önemli ve acil bir mesele olduğundan bahsedip Orhan'ı Halimpaşa yalısına davet etti. Orhan'a kızın yanına gitmesini ve onunla konuşmasını tembihler. Belli ki kızın Orhan ile konuşmak istediği bir konu vardır. Türk zabitleriyle Vedia'nın giyim tarsi yüzünden tartışma yaşanır. Hatta bu yüzden Necati ve Orhan Karakola giderler ancak karakolun merkez müdürüne gelen bir telefon sonrasında serbest bırakılırlar. Bu telefon Samiye Hanım ve Sofi'nn devreye soktuğu ittifak subayından gelmiştir. Bu durum Orhan ve Necati'yi rahatsız etmiştir.

Orhan yalıdaki davete gitmek için kayıkla karşıya geçerken okulda çalışan yardımcılardan birinin kendisine seslendiğini fark ediyor. Okul müdürünün epeydir kendisine ulaşmaya çalıştığını ve onu görmek istediğini, Celal'in okuldan ayrıldığını söylüyor.

Yalıdaki davette Samiye Hanım kendisini sıcak karşılıyor. Vedia'nın doğumgünü olduğu için onu gördüğünde ona aldığı hediyeyi veriyor. Fransız şairlerinden oluşan bir şiir derlemesi hediye ediyor. Vedia kendi tarzında hediyeden duyduğu hoşnutluğu gösterdikten sonraOrhan'ı diğer davetliler ve Bahri ile tanıştırıyor. İkisini bir arada bırakıp ayrılıyor. Vedia ile uzaktan akraba oldukları anlaşılan zabit kıyafetli Bahri ilk etapta mesafeli davranıyor. Orhan Cemil-Tahsin olayından söz açıyor. Bu konu açılınca sessizliğini bozan Bahri, o olayın arka planındaki gelişmeleri anlatmaya girişiyor. Bu sırada yakından tanığı Halim Paşa, Samiye Hanım ve orada bulunan diğer davetliler hakkında bilgi de veriyor.

Bahri, Kayıkçı Mustafa- Samiye Hanım arasında yaşananları da anlattıktan sonra Mustafa'nın yakında hapisten çıkacağını ve çıkınca Hanımdan intikamını alacağını öğrendiklerini söylüyor. Bu bilgiyi de Mustafa ile sevgili olan hizmetçi İclal'den öğrendiklerini ilave ediyor. Samiye Hanım'ın can güvenliği olmadığı düşüncesiyle telaşa kapılmış ve Orhan'ın araya girip meseleyi halletmesini istemeyi düşünmüştür.
Bahri bu ortamdan ayrılacağı zaman Orhan da ona eşlik ediyor. Samiye Hanım ve Vedia'ya veda ederlerken Mustafa meselesi konuşulmadığı için Orhan'ı tekrar yalıya davet ediyorlar. Cemil yatılı bir yabancı okula verildiği için onun Türkçeyi unutmasından endişe eden Samiye Hanım, Orhan'dan oğluna Türkçe özel ders

vermesini istiyor. Hafta sonu evde olan Cemil'i görmesi için Cumartesi veya Pazar günü gelebileceğini söylüyorlar. Cumartesi Fransızlara verilecek bir yemek olduğundan bahsediyorlar.

Bahri ve Orhan vapura yetişmek için koşuyorlar, içine yerleştikten sonra sohbete devam ediyorlar. Orhan Bahri'den Vedia hakkında bilgi almaya çalışıyor. Bahri'nin Vedia'dan bahsederken yüzünün aldığı şekil ve ses tonu dalıp gitmesi gibi ipuçlarından ona âşık olmasından şüpheleniyor.

Ertesi gün Necati'nin o okulda dersi olduğu için birlikte gidiyorlar ve Müdürün odasına giriyorlar. Müdür Bey, onları sıcak karşılıyor on günden beri görevini kötüye kullandığı için Celal'in işten kovulduğunu söylüyor ve onun görevini Orhan'a teklif ediyor. Orhan da Cemil'e ders vermek için çıkması gereken akşamlarda izin verilmesi şartıyla Müdür'ün teklifini kabul ediyor.

Orhan Cumartesi akşamki Fransızların davetli olduğu yemeğe biraz geç kalıyor ama katılıyor. Orada Vedia ile yan yana oturuyorlar. Oradaki herkesle tanıştırılıyor. Ali Haydar Bey sürekli şık giyinmesiyle tanınan kibirli ve züppe tavırlar sergileyen Rüştü'ye kumar düşkünlüğü konusunda takılmaktadır. Safiye isimli dul bayanın Rüştü'ye karşı tavırları araarında bir şeyler olduğu izlenimi verir. Tüm bu muhabbetlerden Vedia'nın rahatsız olduğunu gözlemleyen Orhan yemekten sonra Bahri'nin davetiyle yalının önündeki bahçeye çıkar. Orada Bahri'ye hasta olup olmadığını sorar. Fizik yönünden iyi olduğunu ancak ruhen çökmüş olduğu imasında bulunan Bahri ismini kullanmamaya özen göstererek Vedia'dan ona duyduğu karşılıksız aşktan bahseder. Vedia'ya talip olan iki kişiden de söz açar. Bunlardan biri Ali Haydar Bey'dir. Vedia'nın tarzı bir adam olmadığı için onu rakip olarak görmez. Ancak ikinci kişiye evet demesinden korktuğu veya çoktan ona gönlünü kaptırmış olması ihtimalinden bahseder. Bu kişi Rüştü'dür. O da Vedia'nın peşindedir. Geçmişte kendisine ümit verdiğinden, seviyor göründüğünden şimdi ise mesafe koymasa bile aşkına karşılık vermediğinden yakınıyor.

Tüm bu anlattıklarıyla Orhan'a da bir mesaj vermek istiyor gibidir. Eğer ki kıza karşı beslediği duygular varsa Vedia'nın göstereceği yakınlıktan anlam çıkarmamasını ve dikkatli olmasını yoksa kendisi gibi bedbaht olacağını ima ediyor. Orhan kendi

açısından böyle bir beklenti içine girmediğini söylüyor. Bahri Orhan'a onunla tanıştığı için memnun olduğunu söylüyor onunla vedalaşarak yalıyı terk ediyor.

Orhan Bahri için endişeleniyor, Vedia'yı dışarı çağırarak Bahri'nin mutsuzluğundan söz açıyor. Kızın ağzından Bahri'ye ümit verip vermediği konusunda bilgi almaya çalışıyor. İmaları anlayan Vedia, Bahri'ye hiç ümit vermediğini söyleyerek kendini savunuyor. Bahri'nin hayattaki tek mutsuzluk kaynağının kendisi olmadığını, hem kanser hem de verem hastası olan bir kız kardeşinin olduğunu ve hastalıklarından haberi olmayan kızcağızın öleceğini hissettiğini söylüyor. Üzüldüğü başka bir sebep olarak da memleketin işgal altında olmasını gösteriyor. Anadolu'ya geçerek ulusal direnişe destek vermek istediğini ancak annesinin buna engel olması yüzünden gidemediğini anlatıyor.

Orhan ertesi sabah erkenden yalıya giderek Cemil'e ders veriyor. O sırada kısa bir süre için de olsa Vedia ile sohbet ediyor. Orhan okula dönünce öğretmenler odasının masasında bulunan gazeteyi alarak göz atmaya başlıyor ve haberler içinde bir tanesi dikkatini çekiyor, tamamını okuyor ve dehşete düşüyor çünkü haber bir Türk zabitinin intiharı hakkındadır ve bu zabit Bahri'nin ta kendisidir. Yalıdan ayrıldıktan sonra evine giderek odasında bir sandalyeye oturduktan sonra kafasına dayadığı silahla kendini öldürmüş olduğu yazıyor. Bahri ailesine bir veda mektubu bırakmış. Yaslı kadın, gazeteciye diğer sebeplerle beraber ismini vermeden uzaktan akraba bir kıza sevdalı olduğu ve aşkına karşılık alamadığı için üzgün olduğunu da anlatmış. Orhan ilk şoku atlatınca yalıdakilerin bu haberi görüp görmediğini merak etmiş ve bunu anlamak için yalıya koşmuştur. Alıştırarak söylemeye çalışırken Vedia gazeteyi Orhan'ın elinden alır ve haberi okur. Bayılıp şoka girmesini bekleyen Orhan ve Semiha Hanım Vedia'nın habere sakin ve tepkisiz kalmasına sinir olurlar.

Ertesi gün okulda Necati'nin ders günüydü. Öğlen arasında bu son gelişmeleri konuştular. Orhan, Necati'ye Vedia hakkında ne düşünmesi gerektiğini bilmediğini ona kayıtsız kalamadığını ama Bahri'nin başına gelenlerden sonra ondan uzak durmasının belki de kendisi için daha hayırlı olacağını düşündüğünü söylüyor arkadaşına fikrini soruyordu. Necati hemen olumsuz düşünmemek ama tedbirli davranmak gerektiğini söylüyor. Bir süre sonra Vedia odadan içeri girdi. Selamlaşıp hatırlar sorulduktan sonra, Yengesinin yanına hizmetçiyi de alarak Bahri'nin ailesine

taziyeye gittiği için evde yalnızlıktan sıkıldığını ve Orhan'ı ziyarete gelmeyi düşündüğünü anlattı. İntihar ile ilgili olarak nasıl hissettiğinden biraz bahsetti. O gün oldukça konuşkan olan Vedia bir müddet onlarla zaman geçirdikten sonra yanlarından ayrıldı.

Birkaç gün sonra okula Necati'den bir not ve bir mektup getirildi. Orhan önce notu sonra mektubu açıp okudu, üzerindeki yazının yengesine ait olduğunu tanıdı. Mektupta kısa bir süre önce amcasının vefat ettiğini, ölmeden önce abisi gibi onun da felç geçirdiğini ve kısa süre önce öldüğünü, kendisinin de mirasta payı olduğu için en kısa sürede Elazığ'a gelmesi gerektiğini yazmıştı. Şayet gelemeyecek olursa da bir avukat tutarak takibini yapmasını istiyordu.
Orhan hızlı düşünüp karar verdi. Müdür'ün odasına giderek ona durumu anlattı ve birkaç gün izin istedi. Müdür Bey başsağlığı dileyip anlayışla karşılayarak ona gerektiği kadar izinli olduğunu söyledi.

Ertesi sabah yalıya gittiğinde Samiye Hanım çok telaşlı ve üzgün bir şekilde Orhan'a Mustafa'nın hapisten çıkmış olduğunu köye uğradığını ve şimdi de okula gittiğini haber aldıklarını söyledi. Orhan hemen okula gitti ve okulun önünde hademeden Mustafa'nın kendisiyle görüşmek için geldiğini ve beklediğini öğrendi. Orhan hademeden Mustafa'yı odasına getirmesini istedi.

İçeri giren Mustafa çekingen tavırlarla oturdu. Orhan, ona öncelikle geçmiş olsun diyerek çocuğunu görüp görmediğini sordu. Derse girmek üzere olan oğlunu kısa süre görebildiğini söyleyen adam ayağa kalkıp Orhan'ın ellerine yapışarak o elleri öpüyor ve ağlamaklı bir sesle ona şükranlarını dile getiriyordu. Adamın kendisi ve oğlu için ne gibi bir gelecek planı olduğu konusunda konuştular. Orhan Mustafa'ya iş bulabileceği ve oğlu Tahsin'in eğitim masraflarını üsleneceğini söyledi.Sonra Samiye Hanımdan öç almak gibi bir planı olup olmadığını sordu. Mustafa bunu inkar etmedi. Mahkemedeki ifade tutanağında işlemediği suçların yazılı olduğunu ve kendisine bu ifade imzalattırıldığı için öldürme kastı olmadan yaralamaya sebebiyet verme suçunun karşılığı olamayacak kadar uzun bir süreyi hapishanede geçirmesine sebep olduğu için öfkeliydi kadına. Onu dinledikten sonra Orhan sözü devraldı ve haklı olmasına karşın bunu yapmasının kendisini tekrar hapse düşürmekten başka bir işe yaramayacağını ve bu sefer daha uzun süre içerde kalabileceğini, Tahsin'in de

kimsesiz kalacağı için perişan olabileceğini söyleyerek onu vaz geçirdi. Mustafa'dan içten bir söz alarak duruma emin olan Orhan hemen yalıya giderek güzel haberi verdi.

Samiye Hanım rahatlamıştı, konu hakkında birkaç yorum yaparak Orhan'a teşekkürlerini belirtip odadan çıktı. Baş başa kaldıklarında Orhan Vedia'ya çıkması gereken Anadolu yolculuğundan bahsetti. Vedia Orhan'a ısrarla geri dönmesinin kaç gün süreceğini soruyordu. Orhan net bir cevap veremiyordu. Bir ara İclal bulundukları odaya girerek Vedia'yı dışarı çağırdı ve içeri girerek Orhan'a gittiği yerden çabuk dönmesini söyledi Rüştü ile Vedia'nın nişanlı olduklarını söyledi. Aileler kendi arasında böyle kara vermişlerdi. Orhan hem çok şaşırdı hem de bunun ne zaman olduğunu sordu. İclal Bahri ölmeden önce gerçekleştiğini söyleyince, Orhan biraz düşünüp bunun Vedia'nın rızasıyla mı olduğunu sordu. Kız da onun hala düşündüğünü net bir karar vermediğini ama aileler arasında bu evliliğe kesin gözüyle bakıldığını söyledi.

Bir süre ikili arasında yolculuk konusu konuşuldu. Vedia, Orhan'dan Elazığ'dayken kendisine mektup yazmasını istediğini söyledi. Bu istek Orhan'a cesaret ve ümit verdi. Ama aralarında hiçbir şey açıkça konuşulmuyordu. Orhan, Bahri'yi aklına getiriyor ve onun durumuna düşmekten korkuyordu o yüzden Orhan ani bir kararla Rüştü ile nişanlı olduklarını bildiğini belli eden bir cümle sarf etti. Vedia, Rüştü gibi biriyle hayatını birleştirmekle doğru bir adım atmayacağını düşündüğünü, onun aradığı iki nitelikten sadece birini taşıdığını, ikisini birleştirmiş ideal erkek olmadığını bildiğini söylüyordu. Ancak yengesine de karşı çıkamayacağını bunun imkânsız olduğunu ve yengesinin de tercihini Rüştü'den yana yapması konusunda kendisine baskı yaptığını söyledi.

Orhan kıza kendisi hakkında ne düşündüğünü sorunca Vedia da Orhan'dan ilk önce kendi duygularını açıklamasını istedi. Orhan, hayatında ilk kez bir kadının bu kadar bilgili ve her konuda rahatlıkla konuşulabilir olduğunu gördüğünü buna alışık olmadığını ve bundan etkilendiğini başka kimsede bulabileceğine ihtimal vermediğini ve onda beğendiği daha pek çok şey olduğunu ancak belirsizliklerin onu yıprattığını ifade etti. Kız da benzer bir şekilde Orhan'ın zekâsını, bilgi seviyesini ve karakter sağlamlığını beğendiğini söylüyordu. Ama tanımadığı yönlerinin de

olduğunu o yüzden bir süre daha birlikte zaman geçirmeye ihtiyaç duyduğunu söyledi.

Bundan sonra roman kendi zamanına yani üç yıl sonrasına geri dönüyor. Orhan hastanede Vedia'nın odasına kendisi için konulan şezlongun üzerinde dinlenirken Vedia'nın ayık olduğu zaman çantam, defterlerim diyerek bulunmasını istediği şeyleri buldurup dolabına koyduğunu hatırlıyor ve onları alarak okumaya karar veriyor. Bu defterlerin kendisine bir şey olması halinde Orhan'da kalmasını istediğini söylediğini hatırlıyor ve okumakta sakınca görmüyor. Tıpkı ölmeden önce yazdığı veda mektubunda aynı şeyi annesine vasiyet eden Bahri gibi Vedia da günlüklerini Orhan'a bırakıyor.

Karışık bir sırayla göz attığı sayfalardan Vedia'nın Fiziki görünüm olarak da cazip bulmadığı Orhan'ın beğendiği tek yönü donanımlı bir beyin ve zengin bir bakış açısına sahip olması ve sağlam karakteridir. Ancak Vedia hayatta bu iki özelliği de bünyesinde toplamış tek bir erkek bulmayı umut etmiştir. Ne yazık ki kaderin bir cilvesi olarak dış güzelliği, ince zevkli zarafeti ve özgüveni Rüştü'de, her şeyin konuşulabildiği entelektüel erkeği de Orhan'da buluyor ve bu yüzden ikisinden de vaz geçemiyordu. Her ikisini de görmeye devam ediyor, Rüştü'den Orhan'la görüştüğünü gizlemiyor ancak Orhan'a Rüştü konusunda dürüst davranmıyordu. Her iki erkek de birbirini kıskanıyor birbirlerinden rahatsız oluyorlardı. Vedia'nın söylediklerine rağmen Orhan onun Rüştü ile görüşmeye devam ettiğinden şüpheleniyordu.

Vedia her iki erkeği de bu şekilde üç yıl boyunca oyalamıştı. Kararını Rüştü'den yana verip Orhan'la görüşmeyi kesmediği için her geçen gün yengesiyle de arası iyice açılıyordu. İclal de Mustafa'yla evlenmek için yalıdaki işini bırakmıştı. Sofi de eskisi kadar uğramıyordu. Yalıya gelen tek arkadaşı Rüştü ile aralarında bir şeyler olduğunu hep sezdiği Safiye idi. Orhan'ın mirasa konup zengin olması Samiye, Besi ve Safiye gibi kendisini soylu gören babadan zengin insanlar için yeterli değildir. Vedia, ne yazık ki duygu ve düşüncelerine bir netlik kazandırıp nihai bir karar vermiyor gelgitler yaşıyordu. Vedia, Rüştü'nün dışına Orhan'ın ise içine hayrandı. Elinden gelse bu ikisini birleştirmek isterdi.

Rüştü, kumarı neredeyse bırakmış, Vedia'nın Orhan'da beğendiği özelliklere sahip olmak için kitap okumaya başlamış ve boş konuşmamaya özen gösterir olmuştu. Eskiden hiçbir kıskançlık belirtisi göstermeyen Rüştü Vedia'yı Orhan'dan kıskandığını da açıkça belli ediyordu. Bunlar onu mutlu etse de tam olarak aradığını vermeye yetmiyor çocuktaki kibir ve züppelik değişmiyordu. Bunları günlükten okuyan Orhan'ın arada bir nefesi kesiliyor sol kolu uyuşuyor kalbi sıkıştırıyordu. Hastanede bulunduğu sürede onun kalbine de bakılmıştı ve asistan doktor eve gidip uyumasını ve dinlenmesini tavsiye etmişti. Yanına uğradığında Necati de aynı tavsiyede bulunuştu ama Orhan hastaneden ayrılmayı reddetmişti. Çünkü o gece en kritik geceydi, dâhiliye doktoru öyle söylemişti, Vedia o geceyi atlatabilirse kurtulma şansı vardı. Ama kız baygın halde yatıyor uyanır gibi olduğunda ise nöbet geçirip başını karyolaya çarpıyordu. Bunu önlemek için sakinleştirici veriyorlardı.

Günlüklerde yazanları okuyan Orhan geçmişe geri dönüyor, bilmediği çarpıcı gerçekleri öğreniyordu. Vapurda bayılıp hastaneye kaldırılmasından bir buçuk ay önce Orhan'ın Vedia'dan görüşmeye ara vermişler. Bu süre zarfında Vedia ayrılık sürecini çok zor geçirmiş, Orhan'ı sevdiğini anlamış.
Bunları okuyan Orhan, kızın duygularını anlaması için kendisinden uzak kalmaya ihtiyacı olduğunu ve bu yöntemin işe yaradığını anlıyor. Okuduğu son sayfada Vedia tüm bunları açıkça dile getiriyor. Hayatındaki hiçbir erkek hakkında emin olmadığı kadar Orhan'ı sevdiğine emin olsa da gururu yüzünden ona gidemeyeceğini yazmış.

Şezlonga uzanıp birkaç defter sayfasını karıştırıp biraz daha okuyor. Orhan uykuyla uyanıklık arasında gelip giderken odaya hastabakıcı giriyor. Hastayı kontrol eden hastabakıcı ona hastanın kendisine geldiği ve ateşinin normale döndüğünü ve hastanın tehlikeyi atlattığı müjdesini veriyordu ancak Orhan bunları algılayabilecek durumda değildi. Hastabakıcının onu avutmak için söylediği sözler olarak algılıyordu. Hastabakıcı, Orhan'a dinlenmesini bir şeye ihtiyaç olursa kendisini odasında bulabileceğini söylüyor.

Orhan uykuya daldı ve birkaç saat sonra aniden uyanarak tıkanan göğsünü rahatlatmaya çalışıyordu. Odadan yardım istemek için karanlık koridora çıktı, ancak sesi çıkmıyordu, basamakları inmeye çalışırken başı döndü ve düşüp yuvarlandı.

Sabahleyin temizlikçi yerde yatan adamı gördü ürkerek bir çığlık attı. Yerde yatan adamın durumunu kontrol eden sağlık görevlileri onu morga kaldırdı.

Orhan'ın ölümünden iki saat sonra Vedia gözlerini açmıştı başında da asistan ve bir dâhiliye doktoru vardı. Vedia'nın ilk cümlesi Orhan'ın nerede olduğu sorusu oluyor ancak hiçbir doktordan cevap alamıyor.

Romanda Yunan-Rum karakterlere atıf yapılan bölümler Beyoğlu Karakolu'nda Merkez Müdürü'nün yanından çıktıklarında Orhan ve Necati İstanbul'un işgali konusunda konuşurlarken Necati itilaf zabıtası tarafından Türk halkına yapılmış pek çok üzücü, onur kırıcı hakaret ve muameleye şahit olduğunu anlatıyor ve bunlardan örnekler veriyor. Rum askerlerinin kendi gözü önünde halasının feracesini yırttığını anlatıyor.[216] Anlattığı bu ve benzeri zulümlerin hiçbirisinin kendisine itilaf zabitinden gelen bir telefonla onlardan özür dileyecek hale gelen Merkez Memurunun tavır değişikliği kadar etki etmediğini söylüyor.
Vedia'nın doğum günü davetinde tanışan Bahri ve Orhan Samiye Hanım ve çevresi hakkında konuşurlarken Samiye Hanım'ı Türkler hakkında dolduruşa getirdiğini, onu Fransız sevdalısı haline getirme konusunda en yüksek etkiye sahip kişinin Besi Teyze dedikleri Besime Hanım olduğunu söylüyor. Besi Teyze Türk ve yakın arkadaşı Sofi'nin Rum olduğu halde Besi'ye nazaran Sofi'nin daha mantıklı ve sağlam karakterli biri olduğunu söylüyor. Sofi'nin, Besime Hanıma kıyasla Türklere daha fazla saygı ve sevgi duyduğunu söylüyor ve bunu şu örnekle ispatlıyor. Orhan'ın Beyoğlu'ndaki pastanede kaba Türk zabitinin karşısında Vedia'yı öylesine ateşli ve candan savunmasını çok beğendiğini ve aynı gün Samiye Hanım'a Orhan'ı överek yaşananları anlattığından bahsediyor.[217]

Okul müdürü Celal'i gönderdikten sonra Orhan'ı yanına çağırdığında ertesi sabah Necati ile birlikte okula giderlerken vapurda okulu beden eğitimi öğretmeniyle karşılaşıyorlar ve sohbete başlıyorlar. Adam bir itilaf zabiti tarafından vapurda kendisine yapılmış bir hakareti ve adamı çok kötü dövdüğü halde hapis yatmaktan nasıl kurtulduğunu anlatırken Necati'nin aklına başka bir hikâye gelir ve onu anlatır. Bu hikâyede iki yıl önceki bir yılbaşı gecesi Beyoğlu'ndaki içkili ve müzikli eğlence

[216] Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 166.
[217] **A.g.e.,** s. 186.

yerlerinden birinde arkadaşlarıyla bulunduğu bir sırada mekâna giren yirmiye yakın İngiliz askeri herkesten ayağa kalkmasını istiyor ve İngiliz Marşı'nı söylemeye başlıyorlar. Necati ve arkadaşları ayağa kalkmayınca bir Fransız askeri onlara emre itaat ederek ayağa kalkmalarını söylüyor. İngiliz Marşı bitince Necati'nin arkadaşlarından biri masanın üzerine çıkıp "Ordumuz etti yemin" marşını yüksek sesle "masadan inin, susun" gibi uyarılara aldırmadan iki kez üst üste söylüyorlar. Etraflarına toplanan kalabalık içinde bir Türk gencinin bir Fransız askeriyle tartıştığını fark etmişler elinde renkli kâğıttan ince uzun şeritler bulunan kırmızı yüzlü genç düzgün bir Fransızcayla konuşuyordu. Necati ve arkadaşları ikinci kez okudukları marşı bitirmeye yaklaştıklarında bu gencin biriyle yumruklaştığını fark edip peşinden gidiyorlar. Yumruklaştığı kişiyle öncen hızla giden gence yetişmeye çalışıyorlar. Kalabalık sokakta insan kalabalığını geçmeye çalıştıklarında bir silah sesi ve ateşlenen silahtan çıkan ışığı görüyorlar, kurşunu yedikten sonra yere serilenin Türk genci olduğunu fark ediyorlar. Bir Türk valisinin oğlu olan genç, yaşamını oracıkta yitirmişti. Onu vuran kişinin ise Todori adında bir Rum olduğu, bu kişinin daha önceden de bir Türk öldürdüğü, yakalandıktan sonra içeri girdiği ancak kısa bir süre sonra işgal kuvveti polislerince serbest bırakıldığı öğreniliyor.[218]

Romanda Rumlara yapılan üç atıftan ikisinin olumsuz birinin olumlu olduğu görülüyor. Olumlu Rum Karakter Sofi, Türkleri seven bir karakter olarak okuyucu karşısına çıkıyor. Bu yönüyle Bahri karakteri tarafından takdir ediliyor. Sofi insanlara ırkçı bir yaklaşım sergilemiyor. Ancak Sofi'nin etrafında yakınlık gösterdiği Türklerin kendilerini Türk'ten ziyade Avrupalı gören ve kendi ırkından olan ama Avrupai bir hayat sürmeyenlere barbar yakıştırması yapan kimseler oldukları düşünülürse bu tespit çok yerinde görülmeyebilir. Ancak Besime ve Samiye Hanımlarla kıyasladığında Sofi'nin Türklere yaklaşımı çok daha makul ve insancıldır. Olumlu imaj çizen Sofi karakteri sosyal hayatta karşılaşılabilecek sivil bir vatandaştır.

Olumsuz örnekler incelendiğinde bir tanesi Necati'nin halasının feracesini yırtan Yunan askeridir. Bu ve benzeri hareket tarzının o dönem işgal kuvvetlerine mensup pek çok etnik kökenden asker tarafından uygulandığına İstanbul'un işgali dönemine

[218] **A.g.e**., s. 232.

yönelik anlatılarda rastlamak mümkündür. Müslüman Türk halkı açısından kocası dışındaki erkeklere namahrem kabul edilen kadının örtünmesi gibi dinen zorunlu görülen ve hassas bir konuda bu tarz tacizlerin ne denli yıkıcı olabileceği düşünülürse bu tür hareketler de zulüm ve hakaretin başka bir çeşididir. Kutsala saygı gösterilmediğine bir göstergesi olarak örnek verilir. Savaş dönemini konu alan romanlarda kullanılan bu olgu genellikle işgal kuvveti askerleri tarafından yapılır. Ne maksatla yapıldığına dair bilgi verilmez. Feracenin açılmasındaki amaç aleyhte faaliyet gösterdiği için aranılan birilerinin kadın kılığına girerek kontrolden serbestçe geçmelerine fırsat vermemek olabilir.

Son olayda bir Türk gencini silahla vuran Rum'un daha önceden de bir Türk öldürdüğü ancak işgal şartlarında hak ettiği cezaya çarptırılmadan serbest bırakılarak adalete ters düşen bir uygulama yapıldığı görülüyor. İşgal kuvvetleri askerinin bu ve benzeri uygulamaları savaş kanununa aykırı olarak Türk kıyımına göz yumdukları, müttefikleri olan Yunan askerleri veya sivil Rumlara iltimas geçtiklerini gösteriyor. Burada yine yıllardır Türklerle bir arada yaşamış bazı sivil Rumların işgal kuvvetlerinden güç alarak ve korunacaklarını bilerek hemşeri ve komşuları olan Türklere zulmetme fırsatını kaçırmadıkları mesajı verilmektedir.

Romanın Rumlara olumsuz atıf yapılan aktarımlarının savaş ortamı koşullarında gerçekleştiği unutulmamalıdır. Söz konusu işgal altındaki bir vatanın haklı direnişi olduğunda olumsuz deneyimleri ve bunları gerçekleştirenleri görmezden gelmek zordur. Yazar sivil veya asker Yunan-Rumlar kadar diğer işgal kuvveti mensuplarını da eleştirmiştir. Savaşa ilişkin aktardığı olumsuz yaşanmışlıkların dışında YunanRum milletini genel ve geniş çerçevede ötekileştirme gayreti sergilemez.

4.1.5. Anadolucu Yaklaşım

Kırsal yaşamı ve kasaba-köy gibi küçük yerleşim yerlerinde yaşayan insanların sosyal yaşantısını tüm gerçekliğiyle ve yöresel ağız kullanımına örnekler verecek şekilde yansıtan romanlar ve yazarları bu kategoriye girer.

Halikarnas Balıkçısı'nın 1946 yılında yayımlanan *Aganta Burina Burinata*, adlı romanında kahramanın hayat hikâyesi çocukluğundan başlatılarak anlatılır. Denizci bir sülaleden gelen Mahmut'un babası ve amcaları da denizcidir. Bodrum'da

yaşamaktadırlar. İçinde bulunduğu ortam dolayısıyla Mahmut da denizci olmaya heveslidir. Denize olan büyük merak ve ilgisinin farkında olan ailesi Mahmut'u bu hevesten vaz geçirmeye çalışmaktadır. Aile, çilesi çok olan denizcilik yerine farklı bir meslek edinmesini veya çiftçilik yapmasını isterler. Babası, Mahmut'u eskicinin yanına çırak olarak yerleştirir. Ancak oğlunu deniz sevdasından vaz geçirmek için yanına verdiği kişinin yanlış olduğunu çok sonra fark edecektir.

Eski bir denizci olan Kirpi Halil ayağına düşen gemi direği sebebiyle engelli olunca denizciliği bırakmak zorunda kalmış. Eski ayakkabıları tamir ettiği dükkânında çırağındaki deniz sevdasını fark edince Mahmut'un ilk denizci hocası olmuştu. Halil Usta, her fırsatta çırağına bilmediği denizcilik terimlerini öğretmekten ve onun bilgilerini sınamaktan zevk alıyordu. Eskici dükkânının müdavimlerinden Kasım Efendi Mahmut'un babasına Halil ustanın oğluna verdiği denizcilik eğitiminden bahsedince babası Mahmut'u çıraklıktan alıp mektebe yazdırdı.

Mektep hayatı Mahmut için hem çok sıkıcı geçiyordu hem de Hoca ile anlaşamıyordu. Bir gün sorduğu bir soru nedeniyle hocası Mahmut'u falakaya yatırdı. O günden sonra da ayakta dikilme ve falaka cezaları devam etti. Okulda başına gelen tek güzel şey babası denizci olan mavi gözlü Fatma'yla yakınlaşmaları oldu. Ders çıkışında birlikte sahil kenarına gidip oyun onuyorlardı. Birlikte oyuncak sandal yapmışlardı. Fatma, Mahmut'u denizci olan babasının yanına da götürüyordu.

Bir gün Mahmut babasından izin alarak Fatma'nın babası Ateşoğlu'nun kayığıyla denize açıldılar. Bu Mahmut'un ilk deniz macerasıydı. Orada Fatma ve babasından hariç iki delikanlı ve bir oğlan çocuğu daha vardı. Fatma ve Mahmut paraketeleri yemlediler. Çok hızlı olmaları gerekiyordu. Bu kadar zahmetli olan bu iş sonunda ele geçen yirmi iki kilo balığa biçilen paha çok düşük oluyordu. Ateşoğlu ederinin altında verilen fiyata razı olup parayı delikanlılara pay etti. Eve gittiler. Fatma'nın halası çorba pişirmiş onları bekliyordu.

Mahmut'un babası sefere çıktı. Fatma ile Mahmut gemide tayfa olma konusunu konuştuklarında Fatma, Mahmut'un annesine giderek eğer izin vermezlerse Mahmut'un gizlice kaçarak bir gemiye tayfa yazılacağını veya canına kıyacağını söyledi. Annesi de oğlunun denizci olmasına rıza gösterdi. Mahmut küçük amcası Hakkı Reisin gemisinde tayfa olarak çalışmaya başladı. Babası ile amcasının arası

pekiyi değildi ama en azından bir yabancının gemisinde değildi. Hakkı Reis, tayfalarını köle gibi çalıştıran, iş para vermeye gelince cimri bir adam olarak biliniyordu. Mahmut'un amacı ilk tecrübeleri edinmek olduğu için bunları sorun etmedi. Amcası kendisine iltimas yapmadı. Küfürleri ve tartaklamalarına alışmıştı ama başka bir çocuğa yaptığı haksızlık sebebiyle amcasının boğazını sıkınca gemiden kovuldu. Amcası zaten balıkçılık yapmıyor limanlardan mal alıp başka limana götürüp satıyordu. Denizciliğin bu türlüsü Mahmut'a pek cazip gelmemişti.

Mahmut uzun süre pek çok farklı limanda farklı gemilerin tayfası olarak denizciliğe devam etti. Bu sırada önce babasının sonra da annesinin ölüm haberini aldı.

Artık dünyada tek başına olan Mahmut delikanlılık çağındaydı, İstanbul'a gittiğinde diğer gemicilerden duyduğu belirli bir sokağa giderek aşk meşk işlerinde tecrübe kazanmak istiyordu. Tereddütlü ve çekingen tavırlarla gittiği sokakta çaldığı evin kapısını Rum şiveli bir kadın açıyor ve Mahmut'u içeri alıyor.[219]

Motorlu vapurda ateşçilik işi ayarlayan Mahmut, İstanbul'dan Marsilya limanına yolcu taşıyacak olan vapurda ilk nöbeti devraldı ve buharlı vapurun kazanına sürekli kömür atarken sıcaktan bunaldı ve ayağını ve bazı yerlerini düşen közler yüzünden yaktı. Görevi bitince gemide garsonluk yapan Bodrumlu Pahos'a rastladı. Bodrum'dan tanıdığı Rum delikanlı, Mahmut'a para harcamadan yemek yiyebilmesi için yardımcı oldu. Mahmut, Pahos'la karşılaşmasını anlatırken kendi memleketinde olsa gavur diye çok yüz vermeyeceği birini yabancı illerde görünce kardeşini görmüşçesine sevindikleri yorumunu yapıyor.[220] Her iki tarafın da birbirini görünce nasıl içten davrandıklarını vurguluyor. Pahos, memleketine dönmek için çalışıp para biriktirmekte olan Mahmut'a yemek konusunda cebinden para harcatmadığından Mahmut dönüş için gerekli parayı onun sayesinde toparlamıştı. Aksi halde biriktirmek şöyle dursun Mahmut'un borca girmesi bile mümkündü.[221] İnsanlar arasındaki din ve ırk farkının gurbette ön plana çıkmadığı anlaşılıyor. Her ikisi de Bodrum çocuğu olduğundan en önemli ortak özellik olarak hemşerilik bağını

[219] Cevat Şakir Kabaağaçlı, *Aganta Burina Burinata*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2016, s. 115.
[220] **A.g.e**., s. 119.
[221] **A.g.e**., s. 121.

görmüşler ve öyle davranmışlardır. Birbirleriyle tanışıyor olmaları gurbette onları akraba derecesinde yakınlaştırmıştır.

Marsilya yolculuğu sonrasında Bodrum'a dönen Mahmut ilk iş olarak evine gitti ve ufak tefek tadilat yaptı, annesinin mezarını aradı ama kimsesiz defnedilen kadının mezar yeri belli değildi.

Sonra çocukluk arkadaşı ve gençlik aşkı Fatma'yı araştırdı. Ateşoğlu'nun yanına gitti. Adam hayal âleminde yaşıyor gibiydi. Evde iki küçük çocuk ve tanımadığı bir kadın vardı. Fatma ve halası yoktu. Akşam olunca evin bahçesinde beklemeye koyulan Mahmut, Fatma'yı görünce karanlıkta yüzünü bir örtüyle kapattığını anlıyor. Yüzüne ışık vuran bir noktaya geldiğinde ise kızın bir gözünün akmış olduğunu, yüzünün yarısının kırmızı, şiş ve yarayla kaplı olduğunu fark ediyor. Bu manzara karşısında içi sızlıyor ancak kıza acıdığı hissi uyandırmamaya özen göstererek ona kendisi için oraya döndüğünü ve onunla evlenmek istediğini söylüyor. Fatma, Mahmut yüzünün halini daha net görsün diye örtüyü kaldırdı. Yarayı yakından ve tam olarak gören Mahmut kızın haline acıdı ama evlenme teklifini yineledi. Fatma onun vaz geçmediğini görünce ondan düşünmek için bir gün istedi ve ertesi gün tekrar gelmesini söyledi.

Ertesi gün gündüz vakti kahveye uğrayan Mahmut, Fatma'nın başına gelenleri öğrenebilmek için kahvedekilere Ateşoğlu'na neler olduğunu sordu. Kızıyla birlikte paraketelere yem yapılacak küçük balıkları bomba ile avlamaya gidermiş. Bu avı Ballı Çiftliği tarafında gerçekleştirirlermiş. Bu çiftliğin sahibi Fatma'ya sulanırmış ama kız adama yüz vermezmiş. Çiftliğin muhafızı bıçak çekerek kızı zapt edip İsmail Çavuşa götürmeye yeltenince Erkek Fatma hem muhafızı hem çiftlik ağasını döverek haklarından gelmiş. Ondan sonra baba ve kıza diş bilemeye başlayan İsmail Çavuş, adamlarını örgütleyerek yemlik avı sırasında baba ve kızın üstüne ateş açtırmış. Bu ateş sırasında Fatma, bir gözünü kaybetmiş av tüfeğinin saçmaları da kızın yüzünü parçalayıp hayatını karartmış. Denizde bombalı balık avı yasak olduğu için üstlerine silah açanları kimseye şikayet edememişler.

O gün akşam Fatma'yı görmek için evine giden Mahmut kızın kendisini atlatmak için ertesi güne dek süre istediğini anlıyor çünkü üvey annesi kızın dönmemek üzere evi terk ettiğini söylüyor.

Kasabadaki sevdiği saydığı bazı kişiler Mahmut'un evlenmesi için araya giriyor. Geniş toprakların sahibi zengin Zeynel Kaptan Mahmut'u denizden vazgeçmesi şartıyla kızı Ayşe ile evlendiriyor. Mahmut, meyve sebze üretiminin püf noktalarını öğreniyor, karısıyla birlikte tarım işleriyle uğraşıyorlar. İlk zamanlar karısıyla ilişkileri güzel gidiyor ancak Ayşe gönlü zengin kocasının kendisi kadar tutumlu ve hırslı olmadığını fark edip onu değiştirmeye uğraşınca aralarına soğukluk giriyor. Bu esnada Mahmut da denizi daha çok düşünür hale geliyor. Yaşadıkları yer denize uzak olduğu için deniz her an gözünün önünde değil. Mahmut, baba ve annesinin hep tavsiye ettiği gibi toprak insanı olmaya ve yerleşik yaşamaya gayret ediyor ancak bir akrabanın düğünü için Bodrum'a gittiklerinde denize açılma aşkı yeniden depreşiyor.

Köye döndüklerinde Ayşe kocasındaki değişimi seziyor ve köy ileri gelenleri bir bir eve gelip bu konuda Mahmut'a öğütler veriyor. Nihayet karı koca da bu konuda kendi aralarında konuşuyor. Bu konuşmadan sonra yeniden araları düzeliyor ama deniz kıyısındaki bir köydeki ortakçılardan para almaya gittiğinde Mahmut kayıklardan birine tayfa olarak yazılıyor.

Aganta Burina Burinata romanında Rumlara yönelik bir ötekileştirme çabası görülmez. Aksine Pahos karakteri yardımsever bir çerçevede tasvir edilmiştir. Sadece tanıdık gayrimüslimlerle ortak ülke sınırları içinde bir aradayken kurulan mesafeli ilişki ile gurbette karşılaşılınca gösterilen karşılıklı yakınlık kıyaslanmıştır.

~

Halikarnas Balıkçısı'nın 1956 yılında yayımlanan *Ötelerin Çocukları* adlı kitabında anlatı Çatalkaya köylü Ötegiller'den Elif'in doğum anıyla başlıyor ancak bu doğum ve sonrasında yaşananlar kitabın son sayfalarında yer almaktadır. Anlatının sonuna ait olan bu doğum anı sonrası geçmişte yaşananlardan ve Çatalkaya köyüyle doğrudan veya dolaylı bir biçimde ilişkili belli başlı kişilerden bahsedilmiştir. Romanda asıl merkeze alınan konu Çatalkaya köyü, Bodrum, Milas, Güllük gibi kıyı Ege beldeleri ve buralarda balıkçılık veya sünger avcılığı yapan dalgıçların yaşam serüvenleridir.

Romanda çok sayıda karakter vardır. Sıklıkla bahsedilen kişiler Elif (kendisinden Tiycan ve Karakız olarak da bahsediliyor), Elif'in ablaları (Zehra, Ayşe ve Fatma), erkek kardeşi Aliş, Aliş'in karısı Çakır Raziye, sünger avcıları Kaymakam Şefik Ulvi Bey, Haşmet Bey, Değirmenci Âdem Dayı, karısı Nefise Bacı ve Hacı Resul'dür.

Elif'in üç ablası ve kendisinden büyük bir erkek kardeşi vardır. Abisi Aliş, büyüyünce sünger avında dalgıç olarak çalışmaya başlamak için evi terk eder. Ablalarıyla birlikte köyde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Elif, esmer, uzun boylu, zayıf fakat güçlü yapısıyla dikkat çeker. Bu yüzden köyde kendisinden Karakız veya yedi canlı anlamına gelen Tiycan isimleriyle de bahsedilir. Elif, karakter olarak köydeki herkesten çok farklıdır. Kimseden korkmaz, kendi doğru bildiği yolda ilerler. Toplumun koyduğu kural ve tabulara körü körüne boyun eğmez, onları sorgular. Kimseye minnet etmez, her zaman kendi işini kendisi halleder. Yeri geldiğinde erkek gibi davranmasını da bilir. Toplumun görmeyi istediği ezik, korunmaya muhtaç kadın tipine uymadığı için çevresi tarafından garipsenir ve arkasından dedikodusu yapılır.

Anne ve babaları vefat eden Elif'in ablaları(Ötegiller) çok istemelerine rağmen evlenememiştir. Köydeki erkeklerin çoğu askere gidip şehit olmuş veya gazi olarak dönmüş, bir kısmı da denizcilikle geçimini sağladığı için denizde ölmüştür. Köyde kadınların çoğu dul, çocukların çoğu da yetimdir. Hayatta kalan denizciler ölenlerin çocuklarına bakmaktadır. Denizcilerin işleri çok zahmetli, kazançları az, yaşam şartları çok zordur. Aylarca evlerinden uzak kalırlar ve ölüm veya kötürüm kalma ile sonuçlanablecek seferlere çıkarlar. Tüm bunlara rağmen varsıl olanı yoktur.

Çatalkaya köyünde Hacı Resul adında bir Ağa vardır. Bu adamın köylünün elindeki ürünleri ucuza satın alıp muhtaç oldukları diğer malları onlara pahalıya satar. Zengin, güçlü ancak sadece kendi çıkarını düşünen biridir. Hacı Resul'ün köyde istediği herkes hakkında aslı astarı olmayan dedikodular yayması ve göz koyduğu kadınları avcuna düşürmesine yardımcı olan kişi Danacıların Hanife'dir. Kadının marifetleri bunlarla da kalmazmış. Hanife, efelerin dağa kaldırdıkları kadınları oynatmak için darbuka çalıp şarkı söylemek, şehirdeki külhanbeylerini göz koydukları kadınlarla buluşturmak, bu çöpçatanlıklar sonucu gebe kalan kadınların çocuklarını düşürtmek gibi işleri de yaparmış.

İstanbul'da Kristal Barda, kadın taciri Kokoz Cemal eskiden İngilizce ve Fransızca dillerinde özel ders verir ve turist rehberliği yaparmış ancak bunları yaptığı sıralarda doğru düzgün para kazanamıyormuş. Bir gün tesadüfen randevu evine gitmek için adres soran Amerikalı bir turiste aradığı evi göstermiş ve ondan yüklü bir bahşiş almış. Gösterdiği eve girip Madam Rozika'ya başından geçenleri anlatmış ve onunla ahbap olmuş. O günden sonra rehberlik ve dil öğretmenliğini bırakıp limana gelen turist vapurlarından Madam Rozika'nın evine müşteri götürmeye başlamış.[222] Aldığı yüklü bahşişlerle Beyoğlu'nda bir gazino açmış. Randevu evi işlettiği anlaşılan Madam Rozika, Kokoz Cemal'in hayat çizgisinin farklı yöne evirilmesinde rol oynamış biridir. Bu ilişkide karşılıklı bir çıkar söz konusu olmasına ve biriktirdiği paranın çoğunu müşteri bahşişlerinden elde etmiş olsa da Cemal'in nazarında Madam iyi bir insandır. Burada Madam Rozika'nın yaptığı meslek ile etnik kökeni arasında bir bağ kurulmadığı için olumsuz bir imajdan bahsedilemez.

Ulalı Haşmet Bey, Kristal Bar'ın müdavimlerindendir. Cemal'in kızlarıyla takılan Haşmet Bey'in en büyük derdi bardan tanıdıkları dışında hiçbir kadının kendisiyle yakınlaşmamasıdır. Haşmet Bey, bar dışında birkaç flört girişiminde bulunmuş ancak başarılı olamamıştır. Beyoğlu'nun Batı özentisi erkeklerinin gözdesi olan Rum Zizi hafifmeşrepliğin en üst seviyesinde bir kadın olarak görülüyordu. Güzellik, çekicilik ve işveleriyle ün salmış olan Zizi'nin gönlünde taht kurarak erkeklik özgüvenini sağlamlaştırmak isteyen Haşmet Bey'in planı ters tepti. Zizi bir gün Haşmet Bey'den süs köpeği Pişon'u tuvaletini yaptırmak üzere dışarı çıkarmasını istemiş, bu isteği yerine getirmeyen Haşmet Bey'e herkesin içinde bir tokat atmış ve onun prestijini sarsmıştı.[223] O günden sonra parakarşılığı görüştüğü kadınlarla ilişkilerini keser.

Deniz Defterdarı lakaplı korsan Kerimoğlu bir gün adamlarıyla birlikte kayığıyla Mersincik limanına doğru yol alırken karşıdan gelmekte olan bir kayığa rastlıyor. Akşam karanlığı bastırdığı için uzaktan içindekinin kim veya kimler olduğunu seçemeyen Kerimoğlu ve adamları kayık yaklaşırken eller tetikte temkinli bir şekilde sessizliklerini koruyorlardı. Konuşmuyorlardı çünkü konuştukları lisan duyulduğu an

[222] Cevat Şakir Kabaağaçlı, *Ötelerin Çocukları*, Şadan Gökovalı (Haz.), Bilgi Yayınevi, Ankara 2010, s. 41.
[223] **A.g.e**., ss. 47-48.

karşı tarafa kendi kimliğini açık edecekti. Her iki kayıktakiler diğerlerinin kendi milletinden olmamasından çekiniyordu. Kerimoğlu ve tayfası için karşı kayıktakilerin Rum olması ihtimali bir tehlike oluşturuyordu, aynı tehlike karşı taraf için de geçerliydi.

Neyse ki karşı kayıktaki kişiler arasında ihtiyar balıkçı Barba Vangel de vardı. Güney Kiklad adalarının yardımsever balıkçısıydı. Kendi işinden çok başkalarının işleriyle ilgilenirmiş. Bu durumdan rahatsız olan karısı Katina'dan bu sebeple sık sık azar işitir hatta bazen onun tarafından tartaklanırmış. Yufka yürekli, iyi huylu bir adam olarak tanınırmış. Çocuk sahibi olmadığı için gördüğü tüm çocukları mutlu etmek, onlarla vakit geçirmek, oyunlar oynamaktan ve onlara oyuncaklar yapmaktan keyif alırmış. Kahvede ona hikayeler anlattırmaktan hoşlanan kişiler varmış. Kimileri Barba Vangel'in akli dengesinin yerinde olmadığına inanıyormuş.

Diğer kayıktakiler de Kerimoğlu ve arkadaşları gibi ellerinde silahlar, namluyu doğrultmuş tetikler çekili vaziyette hazır bekliyorlarken Kerimoğlu bir "merhaba" ile karşı kayıktakileri selamladı. Barba Vangel de Türklerin bulunduğu kayığa bir "ya sas" diyerek karşılık verdi. Bunun üzerine her iki taraf da birbirine doğrulttukları tüfeklerden dolayı utanç duyarak hemen onları sakladılar. Dar geçitte aynı hizaya gelen kayıktakiler birbirlerine coşkuyla selam verip gülüyorlardı.[224]

Elif'in abisi Aliş, Çakır Raziye'ye âşık oldu ve onu kaptanları aracılığıyla babasından istetti. Raziye de Aliş'i seviyordu. Ancak Raziye'nin babası Aliş'in huyunu beğendiği halde tek çocuğu olan kızını bir denizciye vermek istemiyordu. Değirmene giderken atların yırtıcı bir kuştan ürkerek arabada bulunan Raziye'yi uçurum kenarına kaçırdığı güne dek bu fikrinde kararlıydı. Son anda ölmekten kurtulan kızının da Aliş ile evlenmeye istekli olduğunu bilen baba bu kaza ile yaptığının belki de Allah'ın isteğine karşı gelmek olduğunu düşünerek bu evliliğe rıza gösterir.

Düğünün hemen ertesi günü sünger avı için ekipçe sefere çıkarlar. Yeni damat Aliş de bu ekiptedir. Çıktıkları sefer sırasında Aliş dipte fazla zaman geçirince vurgun yer ve felç geçirir. Balıkçı kaptanları ne yaptılarsa onu kendine getiremezler. Ölmemiştir ama boynundan aşağısı da hareket kabiliyetini kaybetmiştir. Karada yatalak, suyun

[224] **A.g.e**., ss. 33-35.

içinde ise hiç felç geçirmemiş gibi sağlam olan Aliş için dalmak artık eskisinden daha önemli bir eylemdir. En azından suyun altında işe yarayan kol ve bacakları sayesinde ailesinin geçimini sağlamaya devam eder. Arkadaşları onu sedye ile sefere götürürler. Karısı ile bir bebekleri olmuştur.

Haşmet Bey'in adamı olan Abdürrezzak patronunun yüklü miktardaki parasını İstanbul'a götürmek için Bodrumdan kalkıp İzmir'e yol alan Bozkurt isimli vapura Marmaris'ten binmiştir. Emektar Bozkurt vapuru, Yoran adı verilen koya vardığında şiddetli bir sarsıntı geçirerek içindeki yüzlerce insan ve birkaç kamara yolcusu ile birlikte batar. Bu kamara yolcularından biri de Haşmet'e parasını götürmekte olan Abdürrezzak'tır. Rodoslu Stavro Kolarides, batık gemilerin dipten çıkarılan kalıntılarını satarak para kazanan bir adamdır. Bu işten oldukça yüklü bir servet edinmiştir. Parçalanmış, kullanılamaz hale gelmiş tekne hurdalarına bir bakışta fiyat biçen Kolarides satın alacakken alabildiğine cimri, satarken bir o kadar yüksek fiyat talep eden bir tüccar olduğu için yazar onu betimlerken "Kendisi Sokrat'tan kalma bir lisan konuşuyordu. Fakat yüreği ona Sokrat'a zehir içirenlerden miras kalmıştı." İfadesini kullanıyor. Benzersiz bir kurnazlıkta çalışan bir zekaya sahipti. Kendisini tanıyanlar arasındaki lakabı "Leş Kargası" dır. Kolarides'in olumsuz özellikleri karakter yapısından ileri gelmektedir. Kendisine yöneltilen eleştiriler hesapçı, çıkarcı ve cimri olmasına yöneliktir. Bu karakter özellikleri ile etnik kökeni arasında bir bağ kurmaya yönelik bir ifadeye rastlanmaz. Barba Vangel karakterinde olduğu gibi Rumların iyi olanlarının özelliklerine de değinilir, Kolarides gibi kötü olanlarınkine de…

Bozkurt gemisinin demir, bakır ve tunç yığınının getireceği serveti düşünen Kolarides'in keyfine diyecek yoktu. Sokakta esen rüzgar nedeniyle eteği uçuşan kadını görünce ağzının salyaları akıyor ve esen rüzgara karışıyordu. Sahip olacağı servetle Kristal Bar'da istediği kadınla vakit geçirmenin hayalini kuruyordu.[225]

Bozkurt vapurunun içinde parasıyla birlikte batış haberini alan Haşmet Bey Davut'u da yanına alarak memleketi Bodrum'a doğru yola çıkıyor. Kolarides'in de harekete geçeceğini bildiği için parasını kendisinden önce bulan olmasın diye batık geminin bulunduğu yere herkesten önce ulaşma telaşındaydı.

[225] **A.g.e**., ss. 188-190.

Davut, Megafon Şaban Kaptan ve ekibinin yani içinde Aliş'in de bulunduğu sünger avcıları ekibinin yerini öğreniyor. Onların bulunduğu yere Ateşoğlu'nun kaptanlığında giderlerken Ege kıyılarının en tehlikeli fırtınası olan Provezza'ya kapılıyorlar. Fırtına sırasında ambara inen Davut, Haşmet Bey ve dalkavukları hayatta kalıyor ancak Ateşoğlu ölüyor. Şaban Kaptan ve ekibine ulaşınca fiyat konusunda pazarlık yapılıyor, uzlaşmaya varılınca hep birlikte Yoran açıklarına gidiyorlar.

Günlerdir herkese eşinden mektup gelmesine karşın kendisine mektup gelmemesine kafasına takmış olan Badi Badi Nuri, dipteki Bozkurt vapurunun kamaralarına inince para çantasını taşıdığı söylenen Abdürrezzak'ın bulunduğu kamarada karısının cesediyle karşılaşınca hem aldatıldığını hem de karısının ölmüş olduğunu aynı anda öğrenmiş oluyor. Ancak aldatılmış olmaktan çok karısının ölmüş olmasına üzülüyor, aşağıda geçirdiği zamanı ve alması gereken oksijeni takip etmediği için ölüyor. Nuri'nin peşinden dibe inen Aliş de dipte can veriyor. Şaban Kaptan dibe dalarak can veren dalgıçları teknesine çıkarıyor. Bu sırada Haşmet Bey önce parasının çıkarılmamasından dolayı öfkeleniyor. Kaptan ve tayfası ölenlerle ilgili resmi işlemleri hallettikten sonra para için yaptıkları araştırmaya kaldıkları yerden devam edecekler.

Çatalkaya köyünde Elif artık otuz yaşını da geçmektedir. Kendi akıbetinin ablalarınınkiyle aynı olmasından korkan Elif, köyün deniz kıyısında kayığı bozulduğu için yaklaşık on gün boyunca kalacak olan bucak müdürü Şefik Ulvi Bey ile sahilde karşılaşır. Evli olduğu halde bunu gizleyen Şefik Ulvi, Elif'ten çok hoşlanır ve ona yakınlık gösterir. Elif de ondan ve ilgisinden hoşlanmıştır. Bir gece yarısı deniz kıyısında kayığın bulunduğu yere gider ve Şefik Ulvi ile ay ışığında oturup sohbet ederler. O gece ihtiyatlı davranan taraf Şefik Ulvi olur ama Elif tüm gemileri yakmıştır ve her türlü sonucu göze alarak sevdiği adamla birlikte olur.

Kayığı tamir edildikten sonra İstanbul'a dönen Şefik, bir süre sonra Elif'e bir mektup yazar. Okuma yazması olmayan Elif bu mektubu ablalarından özenle saklayarak sevdiği ve güvendiği Afife hanıma götürür. Afife hanım mektubu Elif'e okur ancak Elif İstanbul Türkçesiyle yazılmış bu mektuptan hiçbir şey anlamaz. Afife hanım mektupta yazanları Elif'in anlayacağı dilden açıklar. Şefik Bey kumsalda birlikte

oldukları geceden dolayı Elif'e haksızlık ettiğini ve onu zor durumda bıraktığını düşünmektedir, bu yüzden kendisini affetmesini ister, maddi manevi her sıkıntısında ona yardım edeceğini, hamile kaldıysa kürtaj için çekinmeden kendisinden para isteyebileceğini yazmıştır. Bunları duyan Elif çok sinirlenir. Ertesi gün cevap yazdırmak için Afife Hanıma tekrar gider. Afife hanımın yazdığı minnet içeren mektubu beğenmez. Bir cevap yazma gereği de duymaz. Çocuğunu doğuracağını buna hiçbir gücün engel olamayacağını Şefik'in de parasına, babalığına veya yardımına ihtiyacı olmadığını söyler. Çocuksuz bir kadın olan Afife, Elif'in cesur ve kararlı duruşuna içten içe hayran olur.

Karnı belli olmaya başlamadan kısa bir süre önce köyde Elif hakkındaki dedikodular yayılmaya başlamıştı. Elif, hamile olduğunu önce kendine en yakın bulduğu ablası Fatma' ya açmaya karar verdi. Tam o sırada kapıdan içeri Zehra ve Ayşe ablaları girdi. Konuşulanları duymuşlardı. En büyükleri olan Zehra annelerinin ölümünden beri kardeşlerine bir nevi annelik yaptığı ve evlenip anne olmak gibi bir şansı kalmadığı için bu konularda yüreği en katı olan kişiydi. Zehra içten içe Fatma ve Ayşe'nin de kendisi kadar sert tepki vermesini istiyordu ama nedense diğer kardeşler kızlar çok şaşırmalarına rağmen Zehra kadar öfkeli değillerdi.

Elif yaptığını suç veya ayıp olarak görmüyordu, anne olacağı için pişman değildi ve toplumun ne diyeceğini de umursamıyordu. Ablalarının mahrum kaldığı annelik duygusunu çok geç olmadan yaşama şansını bulduğu için kimseden af dilemek niyetinde değildi. Ablalarını zor durumda bırakmamak için evden ayrılacağını söyleyerek Âdem Dayının değirmeninin yolunu tuttu. Çocuk sahibi olamamış bu yaşlı çiftin yanına sığınmayı uygun görmüştü. Nefise Bacı'ya bu düşüncesini söyleyince kadın onu büyük bir sevinçle karşıladı. Kocasıyla birlikte ahırın akan damını onardıktan sonra Elif orada hayvanlarla beraber kalmaya başladı. Gündüzleri yaşlı çiftin her işine yardım ediyordu. Nihayet doğum anı geldi ancak kasvetli ve fırtınalı bir gecede kandilde yağ bittiği için ışıksız kalan ahırda ebesiz ve kimsesiz çok çileli bir doğum gerçekleştirdi. Bebeğin yüzünü görebilmek için tan yerinin ağarmasını bekledi.

Reşadiye kazasına kaymakam olarak atanan Şefik Ulvi Bey, bir süre sonra canı sıkılınca aklına gelen Elif'in yanına gitmişti. Kendisinden bir çocuk doğurduğunu

biliyordu. Onu görünce sinirlenen Elif, döktüğü dillere kulak asmıyor, çocuğu elinden almak için geldiğini düşünüyordu. Ona çocuğun başkasından olduğunu söyledi. Şefik Ulvi tabi ki bu söylenene inanmadı. Çocuğun eğitim, öğretim ve geleceği için Elif'e kaza merkezinde bir ev tutmak onu da rahata erdirmek istediğini söylüyordu. Elif bu tekliflerin hiçbirisine kulak asmadı ve kaymakamı oradan gönderdi.

Bu buluşmaya kulak misafiri olan orman bekçileri ve jandarmalar ikisi arasında geçen konuşmaların dedikodusunu yayınca Hacı Resul, nice zamandır göz koyduğu ve elde etmek istediği Elif'e bir tuzak planladı. Bu planı uygulamak için Kaymakam Şefik Ulvi ile görüşmeye gitti. Köyün bereketinin kaçtığını, kıtlık ve uğursuzluğun baş gösterdiğini, bu uğursuzlukların hep ar namus ayaklar altına alındığı için başlarına geldiğini, özellikle de Karakız Elif'in dağdaki kömürcülerin yanına giderek dansöz gibi oynadığını anlatıyor. Kaymakam da böyle bir olay olduğu takdirde kendisine haber verilmesini istiyor.

Hacı Resul, dağda, silahsız olarak yaşayan iki yaşlı insan ve çocuklu bir kadına gece yarısı beş altı silahlı adam gönderdi. Kapıdaki köpeklerin vurulduğunu duyan Elif çocuğunu arkasına koyup eline bir balta alarak kendini ve çocuğunu korumaya çalıştı. Adamlar ellerine geçirdikleri sopalarla ve taşlarla Elif'e saldırdılar. Attıkları taşlardan biri çocuğun alnına çarparak kafasını kanattı. Bunu görünce çocuğun öldüğünü zanneden Elif daha hınçla saldırmaya başladı. Yüzüne isabet eden sopa darbeleri nedeniyle etleri sıyrılan, ağız ve çene bölgesinde kırık ve boşluklar oluşan Elif'i kurtarmaya gelen Âdem Dayı'yı vurup Nefise Bacı'yı da bir kenara ittiler. Kızcağızın yüzündeki o yaralardan ürken Hacı Resul ve adamları herkesi arkada bırakıp kaçtılar. Karakız ve Değirmenci Âdem ölmüşlerdi.

Romandaki Rum karakterler: Madam Rozika, Zizi, Barba Vangel ve Kolarides'tir. Bu karakterlerden Madam Rozika ve Barba Vangel'den bahsedilirken yazar veya karakterler açısından olumsuz bir betimlemeye başvurulmamıştır. Hatta yardımseverlik gibi olumlu özellikleri ağır basmaktadır.

Kadın karakterlere bakıldığında randevu evi işleten Madam Rozika ve hayat kadını olarak betimlenen Zizi ahlaken düşük kadınlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu yönü dışında Zizi sadece roman karakteri Haşmet Bey açısından, ondan istediğini elde

edemediği için olumsuzdur. Ancak romanda bu ahlaken düşük olma durumu sadece Rum veya gayrimüslim kadınlara özgülenmemiştir. Kristal Bar'da çalışan Veda isimli konsomatris kız, sokağa çıkarken ecnebi kadınlar gibi giyinerek kimliğini gizleyen Müslüman bir Türk kızıdır. Müslüman kadınların çarşafsız ve peçesiz sokağa çıkamadıkları dönemde evden çarşafla çıkıp bara girmesi daha fazla dikkat çekeceğinden bu yola başvurmuştur. Barda veya randevu evinde çalışan başka Türk kızlarının varlığından da bahsedilmektedir. Kızların arabulucusu konumundaki Kokoz Cemal ve Kristal Bar'ın konsomatris kızlarının müdavimi Haşmet Bey, Hacı Resul, Danacıların Hanife gibi Müslüman Türk karakterler arasında olumsuz olanlar sayıca daha çoktur.

Hurda gemi kalıntılarından servet sahibi olan Kolarides'in ticarette kurnaz, paragöz, çıkarcı ve kadın düşkünü olması bakımından olumsuz bir profil sergilediği görülmektedir. Ancak bu olumsuz özellikler tüm zengin Rum tüccarlara atfedilmemiştir. Benzer özelliklere sahip Hacı Resul karakteri de Kolarides gibi alım satımda açgözlü ve kurnaz biridir ve kendi köylüsünü sömürmekten çekinmez. Köyün kadın ve kızlarına yan gözle bakmak, onların iffetleriyle oynamaktan da geri durmayan bir tip olarak Kolarides'ten ahlaken daha aşağı bir seviyededir.

Özetle, yazar *Ötelerin Çocukları* adlı romanında yer verdiği Yunan-Rum karakterleri yerel karakterlere kıyasla daha olumsuz gösterme veya bu olumsuzlukları Yunan-Rumluğun genel karakteristiği gibi gösterme yoluna gitmemiş, ırkçı bir yaklaşım sergilememiştir. Kabaağaçlı için bu romanda, "İstanbul'un Beyoğlu semtine dair, dönemin genel görünüşünü yansıtmıştır." yorumunu yapmak yerinde olacaktır.

~

Kemal Tahir'in 1956 yılında yayımlanan *Esir Şehrin İnsanları* adlı tarihi romanı, üçleme olarak hazırlanan serinin ilk kitabıdır. İlk kitabın konusu genel itibariyle İstanbul'da geçmektedir ancak orada da köy kökenli insanların olaylara bakışına yer verilmiştir. Serinin devamında tutukluluk süresini Anadolu kentlerinde geçirecek olan Kamil İstanbul'un kırsaldan göç almış mahalleleri ve köylü sakinleri üzerinden toplumcu gerçeklik çizgisinde bir anlatı sergilemektedir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan çok kısa bir süre sonrasında galip devletlerin Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerini işgal ettiği süreçte yazar, taht merkezi İstanbul'da ikamet eden çeşitli sınıflardan insanların işgale ve Anadolu'daki direnişe bakışını yansıtmaktadır. Bu bakış çeşitli dış ülkelerde elçilik yapmış olan Selim Paşa'nın oğlu Kamil özelinden okura yansıtılmıştır. İyi eğitim almış, birkaç yabancı dil bilen, dış ülkelerde yaşamış, varlıklı ve tanınmış bir aileye mensup olan Kamil Bey, savaş yıllarında ücret almadan çalıştığı için eski zenginliğini yitirmiştir. İstanbul'a döndükten sonra memleketin hazin durumunu kavramıştır. Mustafa Kemal önderliğindeki Anadolu hareketine, zenginliğini koruyan akrabalarına kıyasla farklı bir açıdan bakmaktadır. Kamil'in eşi Nermin'in halası ve müteahhit eniştesi İbrahim Bey, İstanbul'a döndüklerinde kuzenini ailesiyle birlikte bir müddet kendi evlerinde konuk etmiştir.

Hala Hanım ve enişte İbrahim Bey'in mali durumları iyidir, işgal altındaki İstanbul'da Nişantaşı'ndaki köşklerinde yüksek rütbeli yerli ve yabancı devlet adamları ve subayların katıldığı davetler düzenlemektedirler. Bu davetlerden birine İngiliz Jandarma Müfettişi ve İstihbarat Şefi Sör Henri Dickson da katılmış ve Kamil Bey ile sohbet etmiştir. Bu sohbette Sör Henri, Kamil Bey'i Musul'da bulunan topraklarını İngilizlere satması için ikna etmeye çalışmıştır. Aynı konuda Hala Hanım, İbrahim Bey ve dul kızları Sabriye tarafından da kendisine baskı yapılmıştır ancak Kamil Bey'i bu konuda ikna edemezler. Bu ısrarın gerekçesi işgal sonrasında Musul'un İngilizlere bırakılacağının kesin olduğu bilgisidir. Kamil Bey'in gözlemine göre İstanbul'da yaşayan pek çok soylu ve zengin aile Kuvayı Milliye hareketini delilik olarak görmekte, bu şartlar altında bu direnişten zaferle çıkılacağına inanmamaktadırlar. Padişah ve halifeye aykırı hareket ettikleri için Mustafa Kemal ve diğer paşaları haksız görmekte, onlara destek verenleri de eşkıya olarak değerlendirmektedirler. Seçkinler sınıfından çoğu kişi İngiliz Dostları Derneği'ne üyedir ve bunların çoğu aynı zamanda İngiliz ve Amerikan mandasına sıcak bakmaktadırlar.

Kamil Bey hiçbir geliri olmadığı için akrabalarına yük olmaktan rahatsızdır, bundan dolayı annesinden kalan Üsküdar'daki köşke gerekli onarımı yaptırıp ailesini oraya taşır.

Kamil Bey, İstanbul'da Galatasaray'dan arkadaşı Ahmet ile karşılaşıyor. Ahmet, Kamil'e aynı sınıftan ortak arkadaşları İhsan'ın tutuklanıp on yıl kürek cezasına çarptırıldığından bahsediyor. Bekir Ağa Bölüğü'nde tutuklu olan arkadaşları İhsan'ı görmeye gidiyorlar. Kamil, İhsan'ın suçunun *Karadayı* dergisini çıkarmak ve bu dergi aracılığıyla Milli Kuvvetlere destek vermek olduğunu öğreniyor. İhsan eski okul arkadaşı Kamil'den derginin çıkarılmaya devam ettirilmesinde eşi Nedime'ye yardım etmesini istiyor. Kamil, hamile olan ve tek başına derginin yayınını sürdürmeye çalışan kadına destek olmak için gazete çıkarma teklifini memnuniyetle kabul ediyor.

Eve dönerken bir *Karadayı* dergisi satın alıyor ve inceliyor. Fikren ve içerik olarak yavan ve yetersiz bulduğu dergiyi inceleyince hayal kırıklığı yaşıyor ancak sonra bu yetersizlikleri kendisinin giderebileceğini düşünüyor.

İşsiz güçsüz geçen günlerinde kendisine hem bir meşguliyet hem de ulvi bir amaç uğruna çalışmak olanağını veren bu dergi çıkarma işine büyük bir heyecan ile başlamak arzusu duyuyor. Bir taraftan da İstanbul'un ikinci kez işgal edilerek meclisin kapatıldığı, vekillerin Malta'ya sürgün edildiği, sürgün edilmeyenlerin de bir şekilde Anadolu'ya geçerek vatan savunmasına destek olmaya gittiği o günlerde vicdanen rahatsız olduğu kendi eylemsizliğinin de bu yolla sona erecek olmasının yarattığı bir rahatlama duyuyordu. O, Anadolu'ya geçmemiş olabilirdi, geçmiş olsa hiç deneyimi olmadığı askerlikte belki çok işe yaramazdı ama mademki İstanbul'da ailesinin yanındaydı o zaman kendi sahip olduğu deneyim ve becerileriyle başarabileceği şekilde kurtuluş mücadelesine destek olmalıydı..

Kamil'in, eşi Nermin'e bu düşüncelerini bütün açıklığıyla anlatması pek mümkün değildi çünkü karısı kendisini anlayıp ona hak verecek bir olgunlukta değildi. Bunun sebebi ait olduğu sosyal çevre ve yetiştirilme tarzıydı. Nermin, varlıklı ve soylu bir ailenin ferdi olarak kocasının işlerine hiç karışmaz, tüm elitliğine ve Avrupa görmüşlüğüne rağmen bir kadının devlet-siyaset işleriyle ilgili olmasını yadırgardı.

Kamil, ertesi gün *Karadayı* dergisi ofisinin bulunduğu iş hanına gider ve Nedime hanımla tanışır. Nedime, Kamil'in birlikte çalışmayı kabul ettiğinden ve o gün ofise geleceğinden haberlidir. Çay içip sohbet ederler. Odayı inceleyen Kamil, çalışma ortamını hiç beğenmez, az sayıda ve külüstür eşyalı, kırık camlı, teneke sobalı odaya

bir çeki düzen vermeyi düşünür. Nedime'ye bu fikrinden bahsetmez. Ama ertesi gün ofisi yenilemek için düşünüğü her şeyi yapar. Eşyaların büyük çoğunluğunu evden götürmüştür. Nedime ofisin yenilenmiş halini çok beğenir.

Nedime ve Kamil çok iyi anlaşırlar. Nedime oldukça açık fikirli, cesur ve bilgili bir kadındır. Devrinin kadınlarıyla kıyaslandığında modern görüşlere sahip, memleketin içinde bulunduğu hal ile ilgili, sorgulayan, düşünen, okuyan ve çevresinde saygı uyandıran bir kadındır. Çoğu erkek çalışandan oluşan gazete dergi basım-yayım ofisleriyle dolu bir handa erkeklerin arasında çalışan ve hapisteki kocasının yarım kalan işini gebe haliyle yaz kış demeden devam ettirmeye çalışan bu kadına ofise gelip giden pek çok yazar ve Anadolu'dan haber getiren muhabirler saygı duymaktadır. Dönemin ünlü şair, yazar ve fikir adamları *Karadayı* dergisinin ofisine uğramaktadır. Kamil de bu vesileyle onlarla tanışır. Bu kişilerle bir araya gelindiğinde Anadolu ve İstanbul'daki durumların değerlendirmesi yapılır.

Aynı zamanda etrafta pek çok casus ve sahte milli direnişçi vardır. Bu kişiler, kendilerini bu şekilde göstererek Anadolu'ya yardım gönderen direniş taraftarlarını ortaya çıkarmaya çalışan hafiyelerdir. Hakiki direniş taraftarlarıyla hafiyeleri birbirinden ayırmak için çok dikkatli, zeki ve şüpheci olmak gerekmektedir.

Kamil, karısı Nermin ve kızı Ayşe'nin Nedime ile tanışmasını ister ve onu evine davet eder. Bir cuma günü habersiz bir şekilde Kamil'in evine gelen Nedime ve Neriman'ın tanışması ilginç olur. Nedime, Neriman ile her konu hakkında rahat ve açık bir şekilde eskiden beri tanıdığı kişilerle sohbet edercesine konuşur. Ayşe'yle de yakından ilgilenir. Kamil Bey'in resim yaptığını Ayşe'den öğrenir ve bu resimleri görmek ister. Önce kara kalem çalışmalarına bakar ve bu çalışmalara baktığında karısı Nermin'in fark etmediği unsurları fark eder ve beğenisini dile getirir. Üst katın duvarlarında asılı olan yağlı boya tablolardan da büyülenir. Çizdiği portrelerde sadece gördüğü çehre ve bedenleri değil, görünenin ötesindeki ruhu ve karakteri de tuvale yansıtabildiğini fark eder. Nermin, Nedime'den hoşlanmamıştır.

İzmirli Niyazi Bey ve Ahmet, İstanbul'da el konulan silahların yerlerini tespiti edip onları ele geçirilerek Anadolu'ya ulaştırma işiyle de ilgileniyorlardı.

Ele geçirilen bin tonluk mühimmatın limanda bir vapura yüklenmesi ve İzmit üzerinden Anadolu'ya ulaştırma işiyle ilgilenen Ahmet, bir gün öfkeli bir şekilde ofise geldi. Vapuru gönderecek olan Rozalti adlı yabancı işletmeci navlun ücretini önce anlaşılan fiyatın çok üstüne çıkarmıştı. Ahmet olanları bir sinir harbi içinde Nedime ve Kamil'e anlatıyor aynı zamanda da Niyazi'yi bekliyordu. On bir bin lirası önceden ödenmiş olduğundan geri kalan otuz dokuz lirayı nasıl bulacaklarını konuşuyorlardı.

O kadar parayı kısa sürede bulabilmeleri neredeyse imkansızdı. Ararat vapuruna sadece altı yüz elli tonu yüklenebilmiş olan cephanenin bir an önce İnebolu'ya götürülmesi gerekiyordu. Ortalık hafiye kaynıyordu. Çeşitli alternatifleri konuşurlarken Kamil, deniz nakliye şirketinin ismini sorduğunda Ahmet "Fransez" cevabını verdi. Kamil adı geçen bu şirketin sahibi ile enişte İbrahim Bey'in davetlerinden birinde tanıştığını anımsadı ve adamın o davetteki en şerefli kişi olduğunu düşündüğü için o kişi ile konuşmanın bir çözüm getirmesi ihtimalinden bahsetti. Birlikte ofisten çıkıp eczanedeki telefon rehberinden şirketin adresini buldular bir taksiye atlayıp şirkete giderek yönetici ile görüştüler. Olayı tüm açıklığıyla anlatan Kamil adamın karakteri hakkında yanılmamıştı. Rozalti'yi aradan çıkararak Ararat Vapurunu ilave para ödenmesine gerek kalmadan yola çıkartmanın planını tasarladılar ve bu işte direktörün yardımı sayesinde başarılı oldular. Ahmet, Niyazi'e direktörle konuşarak bu işi halledenin Nedime olduğunu söylemiş, Kamil de bu bilgiyi yalanlamamıştı.

Bu olaydan kısa bir süre sonra Ahmet tutuklanıp Bekir Ağa Bölüğü'ne götürülmüştü. Bu haberi ofise gelerek bildiren Niyazi'ydi. Ahmet de başına böyle bir şey gelebileceğini tahmin etmiş olacak ki düşman taarruz planını elinden çıkarma gereği duyarak Nedime'ye vermişti. Niyazi Bey'in asıl amacı Nedime'yi bulup ondan belgeleri bir an önce deniz yoluyla İzmit'e göndermesini istemekti. O sırada Nedime ofiste yoktu çünkü doğum sancıları başladığı için Kamil onu evine göndermişti. Kamil, hasta kadının iki eli kanda olsa yataktan çıkıp bu işi halledeceğini biliyordu o yüzden Nedime'nin zahmet çekmemesi için Niyazi'ye yalan söyledi ve onun Büyük Adada bir akrabasının evine gittiğini söyledi. Onu bulup haberi ileteceğini söyledi.

Belgelerin ertesi sabah sekiz buçukta hareket edecek olan Gülcemal adlı vapurdaki birine teslim edilmesi gerekiyordu. Kamil, bu tür işlere kendisinin bulaştırılmayışını kendine güven duyulmamasına bağlıyor ve buna hayıflanıyordu. O yüzden kendi güvenilirliğini ispatlamak ve gerçekten mühim bir iş yapmanın hazzını tatmak için bu işi üstlenecekti. Mademki Ahmet tutuklanmış ve Nedime de rahatsızdı bu işi Kamil bizzat yapacaktı.

Kamil ofisten çıkıp önce Nedime'nin evine gitti ve ona Ahmet'in yeni bir cephane nakli için şehir dışına çıktığı ve ertesi günkü belge teslim işini kendisine havale ettiği yalanını söyleyerek belgeleri almaya geldiğini söyledi. Nedime şüphelenmiş gibi birkaç soru sorduysa da üstelemeyerek Kamil'e belgelerin bir kuru üzüm sandığının altına yerleştirildiğini ve bu sandığın dadısının evinden sabah yedide alınması gerektiğini, sekiz buçukta limandan kalkacak Gülcemal vapurunu ve bu kişilerle iletişim kurarken söylenecek parolaları iletti.

Gece saat üç gibi geç bir vakitte eve dönen Kamil, heyecanlıydı. Eşi yemek yememiş ve uyumamış asık bir suratla kendisini bekliyordu. Kızları Ayşe ve karısı soğuk nedeniyle hasta olmuşlardı. Nermin kocasına artık o evde kalmak istemediğini kızını da alarak halasının evine dönmek istediğini söyledi. O gün halası ve kuzeni gelmiş evdeki sefaletlerine acımıştı. İbrahim Bey'in Kamil'e bir iş ayarlamak için uğraştığından da bahsetti. Ayrıca eniştesi onlara bir miktar parayı borç olarak da verecekti. Nermin yeni kıyafetler almak gerektiğini söylüyordu. Nermin kararını vermiş görünüyordu. Dergi çıkarmanın kazanç sağlamayan gereksiz bir iş ve Kuvayı Milliye ordusunun direnişine güvenmenin budalalık olduğunu düşündüğünü söyledi. Nedime ve tutuklu kocası İhsan hakkında da ileri geri konuştu. O gece hiç uyumadan karısının söylediklerini düşünen Kamil, karısının düşüncelerini ertesi günden itibaren değiştirmeye karar verdi.

Sabah olunca önce Nedime'nin dadısının evine gidip parolayı söyledi ve emaneti aldı. Kamil bir arabaya atlayıp iskeleye gittiğinde, Gülcemal vapurunu bulduktan sonra orada buluşacağı söylenen kişiyi bulup parolayı söylediğinde polis tarafından basıldı ve tutuklandı.

Karakoldaki sorgulamada yapılan blöflere inanmadı ve Nedime hanımı bu olayların dışında tutmaya çalıştı. İfadesinde Nedime'yi aklayan kendisini de tamamen suçlu

göstermeyen açıklamalar yaptı. Kendisine Ararat olayı da soruldu. Ararat da silah olduğunu bilmediğini ilaç ve tıbbi malzeme gönderildiğini sandığını söyledi. Ahmet'in Nedime'yi suçladığını söyleyen askeri sorgu memuru Ahmet'i içeri çağırttı ve onu Kamil ile yüzleştirdi. Dayak yediği anlaşılan Ahmet'in gerçekten Nedime'yi ele verdiğini gören Kamil, Ahmet'in eskiden beri Nedime'ye âşık olduğu, Nedime bekârken ve kocası İhsan hapse girdikten sonra da Ahmet'in kadına kendisiyle beraber olması için baskı yaptığı yalanını uydurdu. Reddedilmeyi gururuna yediremeyen Ahmet'in kadına iftira atmış olabileceğini söyledi.

İspiyonculuğun utancıyla gözyaşlarına boğulan ve konuşamayan Ahmet'in "Ben namussuzum." demesini Kamil'in yaptığı açıklamayı desteklediğine yoran yüzbaşı sorgu memuru içeriye iki tanık daha çağırttı. Bunlardan biri kendisini iskeleye götüren aracın şoförü diğeri ise vapurda kutuyu teslim alacak olan adamdı. Arabacı kulakları ağır işiten, soruları yanlış anlayan konu hakkında hiçbir bilgisi olmayan polislerin işine yarayacak bir ifade vermeyen biriydi. Vapurda çaycılık yaptığını iddia eden emekli askeri öğretmen Ramiz ise rolünü çok güzel oynayan laf kalabalığıyla polisleri oyalayan biriydi.

Askerler Kamil'e paşa çocuğu olduğu için kibar davranıyordu. Sorgu memuru ise paşazadenin kandırıldığını söyleyerek kolayca bu işten kurtulabileceğini tek yapması gerekenin diğer tutukluları ele vermek olduğunu söylüyordu. Aksi takdirde Malta Adası'na sürgün edileceğini söyleyerek itirafa ikna etmeye çalışıyordu. Ancak Kamil'in öyle bir niyeti yoktu. Sorgulama ertesi gün devam edecekti. Muhtemelen o gece Ahmet'i yeniden döveceklerdi. Kamil'i hücreye attılar. Kendisini hücresine götüren gardiyan asker İbrahim'le sohbet ettiler. Çankırılı saf bir köylü çocuğu olan İbrahim, Kamil Bey'in her ihtiyacını kendisine sağlıyordu. Bazı durumlarda Kamil çocuğun ağzından laf almayı da başarmıştı. Mesela tutuklananlar arasında İzmirli Niyazi'nin olmadığını İbrahim'den öğrenmişti. Durum böyle olunca Niyazi'nin Ahmet'i tutuklattıran ve Nedime'ye de tuzak kuran kişi olduğunu anlaması uzun sürmemişti. Rozalti ile anlaşıp navlun ücretini elli bin liraya çıkarttıran da Niyazi olmalıydı. Parayı almayı başaramadığı için sinirlenmiş ve öç almak için onları ele vermişti. Nedime'nin hasta olduğunu bildiği halde özellikle ona ulaşmaya ve Gülcemal'e onun gitmesini sağlamaya çalışması da bu hainliğin delillerindendi.

Kamil'in söylemediği bazı bilgileri sorgu memurundan duyması ispiyoncunun Niyazi olduğu gerçeğini açıkça ortaya koyuyordu. Neyse ki Kamil'in Nedime'yi ele vermemesi ve Ahmet'in ihanetini aşk yalanıyla savuşturması Nedime hakkında hiçbir delil bulunmamasını sağlamıştı.

O gece Ahmet kaldığı hücrede kendi canına kıydı ve öldü. Tüm suçu artık ölü olan Ahmet'in üstüne atacak şekilde ifade veren Kamil'e yüzbaşı inanmıyor, ondan ille de Nedime'yi ele vermesini istiyordu. Yüzbaşı, Ahmet ve Ramiz'in çoktan kadının bu işlerle olan ilgisini itiraf ettiği yalanını söyleyerek Kamil'i Nedime'yi töhmet altında bırakacak bir ifade için sıkıştırıyordu.

Araya giren Yüksek mertebeli devlet adamları, kimi zaman rüşvet sayılabilecek şekilde yüksek ücretli bir göreve atanma türünden teklifler kimi zaman ise tehditle Kamil'I Nedime'yi ele vermesi için sıkıştırmaya devam ettiler ancak tüm baskılara rağmen o bunların hepsine direniyordu.

Yargılama günü Ramiz Bey'le birlikte mahkemeye çıktılar ancak yargıç heyeti keyifsizdi ve işi ağırdan alıyordu. İlk dava gününden sonra Ramiz Bey ile aynı hücrede kalmaya başladılar. Yargıç heyetinin temkinli tutumunu anlamaya çalıştılar. Birkaç gün sonra Neriman ve Ramiz'in karısı Fatma ve oğlu Kadir onları ziyarete geldiler. Yüzbaşı Şerif'in odasında ve onun gözetiminde görüştüler. Nermin Ayşe'yi yine getirmemişti. Fatma ise Anadolu'dan müjdeli haberi onlara söyleyen ilk kişi oldu. Ankara ordusu İnönü Mevkii'nde Yunan'a karşı ikinci bir zafer daha kazanmıştı. Kamil ve Ramiz mahkeme heyetinin davayı ağırdan alan tutumunun nedenini anlamış oldular.

Son duruşmada Ramiz'e Gülcemal vapurunda çaycılık yapan İpodromos hakkında bir soru sorulunca Ramiz, rol ve laf yeteneğini de kullanarak kendisine verilen kutuda esrar olduğunu sandığını söyleyerek suçu Rum çaycıya attı. Sözde, Ramiz Rum çaycı ile Anadolu'ya esrar satıp para kazanma işinde ortaktılar. İpodromos, baskını bilirmiş gibi kendisini pusuya düşürüp sandığı almasını sağlamış ve kaçmıştı. Rum delikanlı izini kaybettirmişti. Yaşadığı yerdeki muhtar ve mahalle sakinlerinin Ramiz hakkındaki ifadeleri de oldukça olumluydu. Ramiz Ankara'daki direniş ordusu hakkında da atıp tutunca mahkeme kendisini serbest bırakma hükmü verdi.

Kamil'e gelince her ne kadar Ararat gemisinde ilaç ve tıbbi yardım malzemesi olduğunu sandığını, silahtan haberi olmadığını söylemiş olsa da Gülcemal vapuruna götürdüğü sandıktaki belgelerin içeriğini biliyor olduğuna ve Nedime hanımı korumak istediğine hükmettikleri için kendisini on yıl boyunca kürek mahkumluğuna çarptırdılar. Ülkesi için savaş yıllarında ücret almadan elçilik yaptığı göz önünde bulundurularak cezada üç yıl indirim sağlanmış ve yedi yıla mahkum edilmiştir.

Romanda Yunan-Rum kimliğine atıf yapılan olay ve durumlar aşağıdaki gibi aktarılmıştır.

Kamil Bey ailesi ile birlikte İstanbul'a doğru yaptıkları deniz yolculuğu sırasında gemideki yolcularla işgaller hakkında konuşurlarken birisi seferberlik zamanında Ege yöresi zeybeklerinin Yunan askerlerini denize daha evvelden dökebilecek güçte olduklarından bahsediyor bunun gerçekleşmemesinin suçlusu olarak mektepli subayları gösteriyordu. Düzenli orduya dâhil olmayan başıbozuk efelerin bu konuda mektepli subaylardan daha üstün olduklarına vurgu yapıyordu. Konuşan kişinin kötü Yunan tabirini kullanması, Yunan askerlerinin veya çetelerin zeybeklerle başa çıkabilecek yiğitlikte olmadığını düşündüğü şeklinde yorumlanabilir.[226]

İntihar etmiş M. Ali isimli bir askerin günlüğünde yazılı gazete haberlerinden birinde Hrisantos isimli bir Rum'un Türk polislerini öldürüp kaçtığı ve İngilizler tarafından korunduğu için aylardır ele geçirilemediğine değiniliyor. Gazetede resmi bulunan Hrisantos için "Baygın gözlü pis bir oğlan!" ve "namussuz" ifadeleri kullanılıyor.

Gazete haberlerinden bir diğerinde ise Dimitri adındaki bir Osmanlı vatandaşının kolu kendilerine çarptığı için dövdükleri Salih isimli bir genci korumak için araya giren Hasan isimli polisin kurşunlanarak öldürülmesi olayına karıştığı şüphesiyle gözaltına alındığıdır. Kalabalık Rum delikanlılardan oluşan gruptakilerin alkollü oldukları belirtilmiş. Haberde bahsedildiğine göre katil zanlısı Dimitri'yi Yunanlılar karakoldan çıkarmışlar.[227]

İki haber birlikte değerlendirildiğinde Birinci Dünya savaşı sonrası dönemde İstanbul'da Osmanlı tebaası bir takım Rumların Türk polislerinin öldürülmesi

[226] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, İthaki Yayınları, İstanbul 2009, s. 22.
[227] **A.g.e.,** s. 36.

olaylarına karıştıkları bu cesareti de savaşı mağlubu, işgal altındaki güçsüz Osmanlı yönetimine karşı bir korku duymadıkları şeklinde yorumlanabilir. Rumların Yunanistan'a vaat edilen toprakları almak ve 'Büyük Düş'ü (Megali İdea) gerçekleştirmek üzere İzmir'i işgal edeceği/ettiği hesaba katılırsa bu cesareti İngilizlerden aldıklarına ve bu örnek olayların Osmanlı uyruklu Rumların İşgal kuvvetlerine destek veren bir tavır içinde oldukları değerlendirmesine dayanak oluşturdukları söylenebilir.

Üsküdar Bağlarbaşı mahallesinin kahvesinde bulunanların Anadolu direnişi hakkında yaptıkları yorumlar esnasında direnişe karşı çıkan ve taraftar olan insanlar olarak ikiye bölündükleri görülmektedir. Binbaşı Hasan Bey'in direnişçilerin padişaha başkaldırısını eleştirmesi üzerine dülger ustası, Kuvayı Milliye birliklerinin kanun dışı(!) başkaldırısını keyfiyetten değil İzmir'den Anadolu içlerine doğru yol alan Yunan birliklerini yurttan atmak için yaptığı açıklamasını getiriyor. Bu açıklamayı "Kötü Yunan'ı tepelemek için yapmakta." İfadesini kullanarak yapıyor.[228]

Kamil'in Bekir Ağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan arkadaşı İhsan'ı ziyarete gittiğinde tanıştığı mahpushane ağası Abdullah, son kez hapse düşme hikayesini anlattıktan sonra Kuvayı Milliye ve Mustafa Kemal hakkındaki fikri sorulduğunda bu konular hakkında bilgi sahibi olmadığını, hapisteki mahkumların kendisini zindandan kim kurtaracak olursa onun taraftarı olacağını söylüyor: "İster Yunan kafiri, ister Kemal Paşa… Bize kim af verecekse o yaşasın vesselam…" Burada Arap Abdullah'ın içinde bulunduğu duruma göre çıkarcı ve ikiyüzlü bir yaklaşım içerisinde yaptığı bir yorum söz konusudur. Bu yorum vatanseverlikten uzaktır ancak bir yönüyle zaten esir olanlar için kimin esareti altında olduğunun fark etmediği gerçeğine işaret eder. Bu yönüyle esir olmayanlar için bağımsızlığın önemine vurgu yapar.

Kamil tutuklu olduğu sırada karısı kendisine bir bavul dolusu eşya göndermiştir. Kamil, bavulda bulunanları görev icabı denetleyen Teğmene bir paket İngiliz sigarası hediye etmiştir. Hediyeye sevinen teğmen sigara paketini sevgilisi olduğu anlaşılan Rum bir kadına götüreceğinden bahsediyor. Sonra Rum sevgilinin, aldığı hediyenin gerçek İngiliz sigarası olduğuna inanmayacağından bahsederken kadın için "orospu"

[228] **A.g.e.**, s. 108.

tabirini kullanıyor.[229]

Bekir Ağa Bölüğü ağası Arap Abdullah'ın sevgilisi Eleni adında bir Rum'dur. Kendisine bir ziyaretçisi olduğu söylenince gelenin kim olduğunu tahmin ederek "Kahpe mi geldi yoksa?" diye sorunca haberi getirenden "Evet, Eleni ablam gelmiş…" cevabını alıyor. Aynı konuşma metninde Eleni'den bahsedilirken bir yerde daha 'kahpe' kelimesi kullanılıyor.[230] Yaptığı iş ve kişilik özellikleri ne olursa olsun bir Rum kadını söz konusu olduğunda kahpelik yakıştırmasına burada da başvurulmuştur. Kahpe kelimesi iki ayrı anlam içerir. Genelde kadınlar için kullanıldığında cinsel manada bir namussuzlukla ilişkilendirilen kelime erkekler için kullanıldığında ise hilekar, kalleş, düzenbaz anlamlarını taşır. Rum kadınlar için sıkça kullanıldığında, Rumlardan iffetli bir kadın çıkmayacağı algısını pekiştirir.

Kitapta İzmirli Niyazi Efendi'nin tanıtıldığı bölümde kendisinin Yunan askerlerine ilk kurşunu sıkan kişiler arasında yer aldığı ve intikam almak isteyen Yunan askerlerinin Niyazi'nin tek oğlunu kesip, körpe kızına ise tecavüz ettikleri belirtilmektedir. Aynı paragrafta Yunan ordusundan "düşman" kelimesi kullanılarak bahsediliyor. Niyazi Bey'i ayakta tutan güdünün "düşmana karşı duyduğu kin" olduğu ilave ediliyor.[231] Ancak aynı kişinin sonradan Ankara Hükümeti aleyhine hafiyelik yaptığı ortaya çıkıyor. Fransez nakliye şirketinin navlun ücretini arttırması işinde ve İhsan'ın karısı Nedime'nin suçüstü yakalanması işinde baş aktör olduğu anlaşılıyor.

Karadayı dergisi ofisine gelen şairlerle Nedime ve Kamil, Yunan ordusunu İnönü'de mağlup ettikleri haberi hakkında konuştukları sırada şairlerden ünlü olanı zafer olarak tanımlanan bu olayı değerlendiriyor. Geçmişte denizlerde ve karalarda pek çok şanlı zafer elde etmiş Osmanlı imparatorluğu için Yunan ordusu karşısında alınan bu galibiyetin gereğinden fazla abartıldığı şeklinde anlaşılabilecek bir imada bulunuyor ve " Gene Yunan'a karşı bir zafer… Bu Yunanlılar da olmasa biz ömrümüzde artık zafer kazanamayacağız galiba!" yorumunu yapıyor. Şaire göre Yunan milletine karşı alınan galibiyetler galibiyet olarak değerlendirilmemeliydi. Bu yorumdan asırlarca Osmanlı tebaası olan, yaklaşık bir asır evvel İmparatorluktan

[229] **A.g.e**., s. 410.
[230] **A.g.e.**, ss. 148-149.
[231] **A.g.e**., s. 231.

koparak bağımsız bir devlet kurmuş olan Yunan krallığının ordusunu Osmanlı İmparatorluğu ile kıyaslanmaması gerektiğini düşünüyor, Yunan ordusunu yenilmesi kolay, askerlik becerileri zayıf bir ordu olarak görüyor.[232]

Aynı hücrede kaldıkları sıralarda Kamil ve Ramiz, Ankara ordusunun son durumu hakkında yenildiklerine dair söylentiler duyunca üzülüyorlar. Ramiz Bey, "Eşek bile bir düştüğü çukura bir daha düşmez. Karşımızdakiler, anlaşılan eşek değil, katır… Ankara önünde görüşürüz palikaryalar…" yorumunu yapıyor.[233] Yani Yunan ordusunun ve onu yöneten siyasetçiler ve askeri komuta heyetinin daha önce pek çok kez Türklere yenilmiş olmalarından gereken dersi hala almadıklarını vurguluyor.

Milli Mücadele dönemini konu alan *Esir Şehrin İnsanları* romanındaki Rum karakterlerin geneli olumsuzdur. Karakterlerin dışında Yunan ordusu veya milletinden bahsedilen yerlerde de belirgin bir öfke, nefret ve yer yer de küçümseme sezilmektedir. Bu duygular roman karakterleri vasıtasıyla Yunan-Rum sıklıkla atfedilen namussuz, pis, düşman, kahpe, kâfir, kötü vb. olumsuz nitelemelerle dile getirilmiştir. Milli Mücadeleyi merkeze alan diğer tüm roomanlarda olduğu gibi olumsuz Rum imajı pekiştirilmiştir.

4.1.6. Sınıf Merkezli Yaklaşım

Halkın isçi ve emekçi statüsünde konumlanmış kesiminin ekonomik ve sosyal açıdan iyileştirilmesini temel alan ideolojinin savunuculuğunu üstlenen bir yaklaşımdır. Odak noktası sınıfsal bilinç olduğu için karakterlerin din, dil, ırk gibi kimlik belirleyici ayrımları önem taşımaz.

Sabahattin Ali'nin 1940 yılında yayımlanan *İçimizdeki Şeytan* adlı romanı, Balıkesir'de ailesiyle birlikte yaşarken ortaöğretimi sırasında müziğe yetenekli olduğu anlaşılan Macide ile üniversitede Felsefe bölümünde okumakta olan Ömer'in İstanbul'da kesişen hayat serüvenini aktaran bir romandır.

Gönül ilişkilerine mesafeli olan hatta romantik aşkları küçümseyen Ömer, bir gün arkadaşı ile birlikte vapur seyahati sırasında bir kız görür ve gözlerini kızdan

[232] **A.g.e**., s. 240.
[233] **A.g.e**., s. 431.

ayıramaz. Onunla tanışmaya karar verir ve vapur kıyıya yanaşıp durduğunda kıza doğru yürür. Bu sırada kızın yanında bulunan kadını tanıdığını fark eder. Ara sıra evine kalmaya gittiği uzak akrabası Emine Hanım ile konuşur ve bu sohbet sırasında isminin Macide olduğunu öğrendiği kızın Emine Hanımın evinde kaldığını, konservatuarda piyano eğitimi aldığını, kızın babasının vefat ettiğini ancak bu durumun henüz kıza söylenemediğini öğrenir.

Okulda derslerine devam etmediği için eğitim süresini uzatmış olan Ömer, bir tanıdık vasıtasıyla devlet dairesinde gerektiğinde muhasebeciye asistanlık yaparak kazandığı az bir parayla geçinir. Ömer çalıştığı kuruma da düzenli gitmemektedir. Genelde üniversiteden tanıdığı öğrenci ve hoca çevresi ile vakit geçirip entelektüel konuşmalarla vakit geçirmekten keyif alır. Bu sohbetlere yazar, şair, düşünür, gazete ve dergi sahipleri gibi kişiler de zaman zaman dâhil olmaktadır. Ömer, genellikle duyduğu her şeyi sorgulayan bir yapıya sahiptir. Genel kabullere körü körüne bağlanmaz.

Ömer, Rum bir kadın tarafından işletilen bir pansiyonda konaklamaktadır. Balıkesir'de bıraktığı ailesiyle pek görüşmez. Okulu bitirmeye yönelik bir çabası olmadığı gibi İstanbul'da daha yüksek gelirli bir iş bulmak veya memlekete dönmek gibi bir çabası da yoktur.

Ömer, ilk gördüğü günden beri Macide'yi aklından çıkaramadığı için bir akşam Emine Hanımların evine gider. Babasının ölümünü öğrenen Macide o gece odasına erken kapandığı için Ömer akşam onu göremez. Sabah kahvaltı sofrasında birbirlerini görürler. Evden birlikte çıkar ve konservatuara kadar sohbet ederek yürürler. Ömer, akşam okul çıkışında kızı bekleyip evine kadar bırakır. Bu arada biraz daha yakınlaşırlar ve Ömer, Macide'ye olan ilk görüşte aşkını itiraf eder. Böylelikle aralarında duygusal bir ilişki başlar.

Babası ölen kızın okul masraflarını gönderecek kimse kalmadığı için Macide'nin ailesinin yayına dönmesini uygun gören Emine Hanımlar bu konuyu kıza açıkça söyleyemez. Okulu bırakıp memlekete dönmek gibi bir niyeti olmayan Macide Ömer'le yakınlaştığından beri eve geç gitmeye başlar. Ömer'le gezerken gören bir komşu bu tanıklığını Emine hanıma yetiştirince kızı karşılarına alıp konuşurlar. Kız

duyduklarına çok öfkelenir eşyalarını valizine koyarak gece evi terk eder. Kapıda Ömer'le karşılaşır ve birlikte onun kaldığı pansiyona giderler.

Ömer pansiyon sahibine Macide'yi karısı olarak tanıtır. Madam, Ömer'in odası iki kişiye küçük geleceği için ertesi gün onları daha geniş olan yan odaya alacağını söyler. Pansiyon ve oda eski püskü, bakımsız ve pis eşyalarla döşelidir. Yerdeki halılar, camlardaki perdeler kullanılmayacak kadar eski ve pistir. Holün ve ertesi gün taşındıkları odanın ampulü yoktur. Ampul alacağını söylediği halde Rum ev sahibi konuyla ilgilenmez.

İlk başlarda Macide'ye gösterdiği sevgi ve yakınlığı oldukça iyi olan Ömer geçim sıkıntısı arttıkça ve evliliğin özgürlüğünü kısıtladığı düşüncesiyle Macide'yi ihmal etmeye başlar. Konservatuarı da bırakmış olan Macide herhangi bir işte de çalışmadığı için ev işlerini bitirdikten sonra bütün gün pansiyon odasında beklemekten ve yalnızlıktan sıkılır. Zaman zaman eve geç ve sarhoş gelen Ömer suçluluk duygusuyla karısından ağlayarak af diler ve onun gönlünü alır. Sürekli başkalarından aldığı borç ile geçinmektedirler. Aylar geçmesine rağmen başlatılan nikah işlemlerinin devamı getirilmez.

Katıldıkları bir yemek sırasında ortaokulda Macide'ye piyano dersi veren ve yeteneğini keşfeden müzik hocası ile karşılaşır. Bedri ismindeki müzik hocası Balıkesir'de görev yaparken Macide'ye âşıktı. Macide de hocasını seviyordu ancak öğretmeni tayinini başka bir yere aldırmıştı. Macide her şeye rağmen Ömer'i seviyordu ancak bu karşılaşma, Macide'nin Ömer'in azalan ilgisinin de etkisiyle iki erkek arasındaki farkları görmesine vesile oldu. Daha olgun, gerçekçi ve sorumluluk sahibi olan Bedri, Ömer'in tam zıddıydı. Ömer ve Bedri de birbirlerini uzun zamandır tanıyor, seviyor ve birbirlerine güveniyorlardı. Bedri Macide'yi görür görmez ona karşı beslediği aşk duyguları yeniden alevlendi ancak niyeti yasak bir aşka yol açmak değil sevdiği kadına yakın olmak arkadaşı Ömer'e yardım etmekti. Ömer, her ihtiyacı olduğunda Bedri'den borç alıyordu.

Hasta ablası ve yaşlı annesinin geçimini sağlayan Bedri, Ömer'e verdiği borçlar sıklaştıkça eve daha az para bırakır olmuştu. Bedri'nin ablası eve bırakılan paranın azalmasını Macide ile ilişkilendiriyor önce Emine Hanım'ın adresine ulaşıp onlara olanları anlattıktan sonra, onlardan pansiyonun yerini öğrenerek Macide ile

yüzleşmeye gider. Konunun amcası ve ailesine intikal etmesinden duyduğu rahatsızlığa bir de kadının kardeşinin peşini bırakması ve parasını yemekten vazgeçmesi gibi hakaretlere maruz kalması da eklenince Macide oracıkta bayıldı. Bedri'nin ablası pansiyon sahibi Madamdan yardım istedi ve oradan ayrıldı. Macide ayılınca Ömer'in gelmiş olduğunu gördü ve ona olanları anlattı.

Ömer posta müdürlüğünde yardımcısı olduğu veznedarın bir sırrını öğrenmişti. Ağzı laf yapan düzenbaz bir akrabayı hapisten kurtulması için kefaletini yatırmıştı. Ödeyeceğine söz veren adam sözünü tutmuyor veznedarı oyalıyordu. İçine düştüğü bu çıkmaz adamı her gün hesapları değiştirmek, eksilen miktar ortaya çıkmayacak şekilde denkleştirme stresiyle yaşamak zorunda bırakmıştı.

Ömer nelere yol açacağını bilmeden bu sırrı arkadaşı Nihat ve yanındaki profesöre açmıştı. Kendilerine de bazı ulvi amaçlar için para lazım olduğunu söylediler. Ömer'den veznedara şantaj yapmasını istediler. Ömer bunu o zaman kabul etmedi. Bedri'den önce ne zaman parası bitse borç aldığı bu iyi kalpli adama bunu yapamayacağını düşünüyordu.

Aradan bir müddet geçtikten sonra Nihat'ın ısrarlarına dayanamayıp veznedara şantaj yaptı ve parayı alıp Nihat'a verdi. Kendisini çok kötü hissediyordu ve kendisine yakıştıramadığı bu davranışı içindeki şeytana bağlıyordu. Bu yaptığını Macide ve Bedri'ye de anlatmıştı. Nihat'ın ulvi amaç diye bahsettiği dönemin tanınmış bazı fikir adamı, sanatçı ve yazarlarını karalayan yazıların bulunduğu dergileri yayımlamaktı. İdeolojik propaganda etrafında karalama kampanyası yapılıyor ve bu işe üniversite gençlerini de alet ediyorlardı. Bu işler sebebiyle Ömer de dâhil olmak üzere ekipteki herkes tutuklandı. Ömer ekipte aktif rol alan biri değildi para sağlaması sebebiyle tutuklanmıştı.

Bu olaydan sonra Ömer kedisini hapishanede ziyarete gelen Macide'ye soğuk davranmaya başladı. Bu süreçte Macide'ye maddi manevi Bedri destek oluyordu. Bir gün Ömer Macide görüşe gelirse çıkmayacağını söyleyerek sadece Bedri ile görüşmüştü. Bu görüşmede Ömer, Bedri'ye Macide ile artık hiçbir bağı kalmasını istemediğini, onu kendisine emanet ettiğini söyledi. Evlilik evraklarını Bedri'nin gözü önünde yırttı. Ömer, Bedri ve Macide arasındaki sevgi bağını fark etmişti ve Macide'ye hak ettiği hayatı veremediği için suçluluk duyuyordu. Onunla yüz yüze

konuşursa onu terk etmeyi beceremememekten korktuğu için görmek istememişti. Bedri ve Macide'nin birlikte bir hayat kurmasını ve kendisini aramamalarını istedi.

Macide Ömer'den çok daha önce vazgeçtiği için Bedri'den duydukları onu çok sarsmadı. Bu sonucu bekliyordu. Ömer'den böyle bir teklif gelmemiş olsa belki kendisi bırakıp gidecekti.

Romanda tek Rum karakter olan pansiyon sahibi madam olumsuz bir ifade kullanılarak eleştirilmemiştir. Madam'a, pansiyonda kalanların özel hayatına burnunu sokmaması ve Ömer'e iki kişiye dar geleceği belli olan odadan daha geniş olana taşınmalarını teklif etmesi yönüyle olumlu bir imaj yüklenmiştir. Olumsuz denebilecek yönleri ise hiçbir zaman gülümsememesi, pansiyonun patlak ampulleriyle veya eskiyen halılar ve kirli perdeleriyle ilgilenmemesidir. Türkçe konuşma becerisi kısıtlıdır.[234] Ancak bu karakter özellikleri Rumları tek tipleştirecek şekilde verilmemiştir. Madama atfedilen özellikler hayatın içinde karşılaşılabilecek sıradan bir insana özgü nitelemelerdir.

~

Sabahattin Ali'nin 1947'de yayımlanan *Sırça Köşk* adlı kitabı on üç öykü ve dört masaldan oluşmaktadır, adını aynı isimli masaldan almıştır. Kitapta tezin konusuyla ilgili ifadelerin yer aldığı iki öykü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Çilli, diğeri ise Çirkince'dir.

Çilli isimli öykü yazar Sabahattin Ali'nin öz yaşamından bir kesiti aktardığı izlenimi uyandırmaktadır. Aydın'da bir ortaokulda Almanca öğretmenliği yaptığı sırada lakabı Çilli olan, başarılı bir öğrencisi ile yıllar sonra İzmir'de bir gemici barında karşılaşmasını anlatır. Oldukça sarhoş olan kadını ilk görüşte tanıyamaz, Kadın garsonla haber göndererek adamın masasına oturmak istediğini iletir. Aynı masada oturmaya başladıklarında yazar, eski öğrencisini hemen tanıyamaz. Kadın, yazara "Hoca" diye hitap edince yazar onun Çilli Nigar olduğunu anımsar ancak başarılı öğrencisini hiç beklemediği bir ortamda hiç ummadığı bir işte çalışırken bulmanın şokunu yaşar.

[234] Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan* [Elektronik Sürüm], YKY, İstanbul 2003, s. 111.

Nigar ortaokuldan sonraki hayatını hocasına anlatır. Babası, Nigar'ı ortaokulu bitirir bitirmez kırk beş yaşındaki bir adamla evlendirmiş. Adam beş yıl sonra alkol bağımlısı olmuş. Çocukları olmamış ve kocası aşırı kıskançmış. Bir gün Nigar, parkta ortaokuldan arkadaşı Kemal ile karşılaşmış ve sohbet etmişler Arkadaşını evine davet etmiş. Onları parkta konuşurken gören biri bunu Nigar'ın kocasına yetiştirmiş. Adam eve gidip Nigar'ı dövmeye başlamış. Tam o sırada Kemal eve gelmiş ama Nigar'ı o halde bırakıp gitmiş. Bu olaydan sonra Nigar evden kaçıp barda çalışmaya başlamış. Altı ay sonra orada Kemal ile karşılaşmışlar. Kemal, Nigar'I pişman olduğuna inandırmış. Aralarında bir ilişki başlamış, Nigar barda çalışmayı bırakıp Kemal ile birlikte yaşamaya başlamış. Kendisini oyalayan Kemal'i terk eden Nigar, gayrımeşru çocuğunu doğurmuş. Şimdi bakıcının ilgilendiği çocuğunu iki yaşına gelinceye dek Ankara'da bir çocuk yuvasına yerleştirilmesini istiyor. Hocasından da bu işi sağlamasını istiyor. Yazar, eski öğrencisine elinden geleni yapacağını söylüyor.

Öykünün başında bara girmeden önce sahilde bazı teknelerden Girit Rumlarının kendi dillerinde yaptıkları konuşmalardan bahsediyor. Girdiği barda bulunan insanlara ilişkin gözlemlerini aktaran yazar, konsomatrislik yapanlar arasında Türklerin yanı sıra Rum bir kadının da bulunduğuna değinmiş.[235] Bu ifade Rumlara yönelik bir ötekileştirme amacı taşımaktan ziyade kadını diğerlerinden ayıran bir betimleme olarak kullanılmıştır. Rumluğa veya konsomatrislik işinin genellikle hangi milletten insanlar arasında yaygın olduğuna ilişkin bir ifade yoktur. Aynı mekanda çalışan kadınların çoğunun Türk olduğu sezdirilmektedir. Bu anlatı kurgusal olmaktan ziyade yazara ait bir anı izlenimini vermektedir. İlk kez 1947 yılında basılan bu kitaptaki anıdaki Nigar ile karşılaşmanın ne zaman yaşandığı bilinmiyor ancak 1930'da Almanya'dan döndükten sonra öğretmenliğe başlayan yazarın 1940-1947 yılları arasında bu rastlantıyı yaşadığı tahmin edilebilir. Bahsi geçen yıllarda Kıbrıs'taki gerginliklerin tırmanmamış ve İstanbul'da 6/7 Eylül olaylarının henüz yaşanmamış olduğu göz önüne alınırsa İzmir'de yerleşik Rum nüfusun günümüze kıyasla daha yoğun olması, dolayısıyla bu türden karşılaşmalar yaşanması normaldir. Doğum yeri Gümülcine olan yazar 1947 öncesi yazdığı bu öyküde bahsettiği Rumlar hakkında olumsuz algılanabilecek bir imaj çizmemiştir.

[235] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul 2019, ss. 63- 64.

Kitapta yer alan ikinci öykü de yine yazarın İzmir'de bulunduğu bir sırada yaşadığı bir deneyimi anlatan anı niteliğindedir. Çirkince, günümüzde adı Şirince olan eski bir Rum kasabasıdır. Ankara gitmek için tren bekleyen yazar, kalkış saatine daha çok zaman olduğu için Selçuk ve Efes Harabelerini gezerek değerlendirmek istiyor. Bu gezi sırasında Ashabı Keyif mağaralarını gördüğü sırada bu yedi Hristiyan'ın asırlarca uyuduğu söylenen mezarların anlatısını eşsiz ve aydınlık Antik Yunan uygarlığını gölgeleyen bir sembol gibi göründüğünü düşünüyor.[236] Bu ifadeden yazarın Antik Yunan uygarlığına duyduğu hayranlık sezilmektedir. Ne yazık ki yaptığı bu gezintide bu tarihi ve kültürel miraslara iyi bakılmadığını gözlemliyor, sonra aklına çocukken Çirkince'ye yaptıkları gezi geliyor ve orayı yeniden görmek için içinde güçlü bir istek duyuyor. Çocukluğunda gittiği zaman kaldırımları düzgün ve sokakları temiz olan bu küçük kasabada Rum çocuklarla oynadığı oyunları hatırlıyor. O zamanlarda Giritli bir kahveci dışında köy ahalisinin tamamı Rumlardan oluşuyormuş. Yazar o devirde Çirkince kasabası halkının doğanın kendilerine sağladığı incir ve zeytin gibi zenginlik kaynaklarının üretimini tüm zahmetine rağmen devam ettirdiklerinden, insanlarının ne kadar çalışkan, dürüst, temiz, kibar ve neşeli olduklarından bahsediyor. Çevrelerinde bulunan Türk köyleriyle ilişkilerinin çok candan olduğu söylenen bu kasabanın, güvenilir oldukları için, halkın diğer Rum nüfuslu köyler gibi seferberlik yıllarında bulundukları yerde kalmalarına izin verildiğinden bahsediyor. Yazarın çocukken gittiğini söylediği zaman İzmir'in işgaline denk düşen yıllardır. İki millet arasındaki savaşa rağmen yazarın kasabanın çoğunluğunu Rumlardan oluşan halkına dair izlenimi belgin biçimde olumludur.[237]

Kasabanın yıllar sonraki içler acısı halini gören yazar, bu olumsuz değişime çok üzülmüş ve oraya yerleşen Müslüman-Türk kökenli halkı bunun suçlusu olarak görmüştür. Sokaklara ve evlere hiç bakım yapılmamış, her yer döküntü ve pislik içindedir. Eskiden kaldığı evi görmeye giden yazar, evin üst katının kapı ve pencerelerinin olmadığını, tavanın hasar görmüş olduğu halde onarılmadığını, yerlerde hayvan dışkıları olduğunu fark ediyor. Camsız pencerelere çuval gerilmiş.

[236] **A.g.e**., s. 94.
[237] **A.g.e.**, ss. 96-97.

Evin sahibi kendilerinden önce gelenlerin tüm evlerde para aradığını bu yüzden evleri bu hale getirdiklerini söylüyor. "Namussuz gavurların paralarını nereye sakladıkları bilinmez ki…" şeklinde cevap veren ev sahibi üst kata geceleri hayvanlarını koyduklarını, alt katta ise kendilerinin kaldığını, evi tamir ettirmeye güçlerinin yetmediğini de ekliyor. İncir ve zeytin ağaçlarının satıldığını, tamamının birkaç Bey'in eline geçtiğini ve kendilerinin de o Beylere hasat zamanı işçi olarak çalıştıklarını söylüyor.[238]

Moral bozukluğuyla gezintisini sürdüren yazar, kasabayı terk etmeden önce bir yorgunluk kahvesi içmek üzere kahveye giriyor ve kahvecinin çocukken Çirkince'de gördüğü aynı adam olduğunu hatırlıyor. Kasabanın son hali ile ilgili konuşmaya başlıyorlar: "Bizim elimize geçen her yer böyle mi olacak?" diye kendi kendine söylenen yazara, Giritli kahveci isyan ediyor. Kendilerinin bir suçu olmadığını anlatıyor. İskeçe ve Kavala'dan göçüp buralara yerleştirilmiş olan göçmenlerin tütün tarımında usta olduklarını, zeytin ve incir üretiminden anlamadıklarını, o yüzden birkaç yıl bu ağaçlardan yeterince verim alamayınca kestiklerini veya sattıklarını anlatıyor. Kasabanın mübadele sonrası yanlış yerleştirme politikası ve çıkar çevrelerince sömürülmüş olması nedeniyle bu hale geldiğini anlatıyor. Kahveci, yazara "Cennet gibi yerler virane oldu diye gavurda keramet, Müslümanda kabahat arama!" diyor.[239] Yazara göre kasabaya Rumların zamanında asıl verilmesi gereken isim Şirince olmalıyken, oraya eskiden daha güzel olduğu zamanlarda Çirkince, denilmesinin ayrı bir çelişkiyi yansıttığını düşünüyor.

Yazar bu öyküde geçmişte kasabada nüfus üstünlüğünü elinde tutan Rum halkından övgüyle bahsetmiştir. Rumlardan "namussuz gavur" diye bahseden yazarın kasabayı son ziyaretinde karşılaştığı Giritli bir göçmendir. Bu anıda Rumların yazarda ve yazarın da okurda oluşturduğu imaj olumludur.

~

Orhan Kemal'in 1949'da yayımlanan *Baba Evi*'nde ismi belirtilmeyen roman kahramanının ve ailesinin başından geçenler konu edilmiştir. Birinci tekil şahıs

[238] **A.g.e**., s. 102.
[239] **A.g.e**., s. 105.

ağzıyla konuşturulan kahramanın yazarın kendisi olduğu varsayılabilir. Roman kahramanının başından geçenler ile Orhan Kemal'in öz yaşam öyküsü arasında örtüşen noktalar bulunması bu kanıyı güçlendirmektedir. Yazarın babasının İstiklal Savaşı yılarında üst düzey bir asker olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın henüz çocuk yaşta olduğu bu yıllarda savaşa dair aklında kalan anılara yer verilmiş.

Aynı dönemde bahçelerindeki ufak bir kulübede yaşayan, çöpleri karıştıran Pavli Dayı adında yaşlı ve yoksul bir adamdan söz edilir.[240] Bitli olduğu için mahalle çocuklarının alay konusu olan ve kimi zaman da onlar tarafından taşlanan bu adamcağız karlı bir kış günü kulübesinde ölü bulunmuştur.[241] Bu olay hayattayken Pavli'yi hor görenlerde bile üzüntüye yol açmıştır.

Savaşın şiddetlenmesi nedeniyle roman kahramanı, babası dışında kalan diğer aile fertleriyle şehir değiştirmek zorunda kalmıştır. Baba Ankara'da vazifesi başındayken aile Konya'ya geçmiş ve orada hükümet (Ankara Hükümeti kastediliyor) aleyhine çıkan bir isyanın ortasında kalmıştır. Ankara Hükümeti'ne bağlı ordu birlikleri olaya müdahale ederek isyanı bastırmış.

Savaş sonrası memur olarak görev yapan babanın, ailesiyle birlikte bir güney kasabasına atandığı anlaşılıyor. Bir süre sonra babanın siyasi mücadele içine girdiği belirtiliyor. Bu mücadele sonrası ülkeyi terk etmeye mecbur kalan baba bir müddet sonra ailesini de yanına, Beyrut'a aldırıyor. Orada her geçen gün daha da yokluk içinde kalarak zorlu bir yaşam mücadelesi verdikleri anlaşılıyor.

Roman kahramanı Beyrut'ta iş bulup çalışmak için uzun süre arayışlarını sürdürmüş, En nihayetinde babasının bir tanıdığı vasıtasıyla bir matbaada işe yerleştirilmiştir. Çalıştığı matbaada tanıştığı ve hoşlandığı kız İstanbul Rum'u bir ailenin Eleni adındaki kızıdır.

Eleni, romanın başkahramanına verilen düşük yevmiyeyi iş yerinde patronun karşısına dikilerek protesto etmiş ve patrona karşı yazarı savunmuştur. Eleni, Türkçeyi çok güzel konuştuğu için roman kahramanı kendisini Türk zannetmiştir. Bir gün iş çıkışı, yazarı kaldığı eve götürmüş ve onu ailesiyle tanıştırmıştır. Kendisi çok

[240] Orhan Kemal, *Baba Evi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1968, s. 12.
[241] **A.g.e**., s. 13

küçük yaştayken ailesiyle mübadeleden sonra İstanbul'dan Atina'ya gittiğini, orada abisinin hapse atılması nedeniyle Lübnan'a göçtüklerini anlatıyor.[242]

Kitap, yazarın ailesinin yanından ayrılarak Adana'ya dönmesi ve orada akranlarıyla geçirdiği maceraların anlatımıyla devam ediyor.

Baba Evi romanında iki yerde Rum karaktere rastlanır. Bunlardan birincisi evsiz bir dilenci olan Pavli ve matbaada çalışan Eleni'dir. Pavli'nin evsiz bir dilenci olmasından ileri gelen pasaklı hali dışında olumsuz bir niteleme kullanılmamıştır. Eleni'nin de Türkçe'yi iyi konuşabiliyor olması övülmüştür. Rumlarla ilgili olumsuz bir imaj çizilmemiştir.

~

Orhan Kemal'in 1957'de yayımlanan *Suçlu* adlı romanı, 1932 yılının yaz ortasından başlamaktadır. Posta-Telgraf Müdürlüğü'nden emekli İhsan Efendi ve ailesi etrafında gelişen olaylar dizisini okuyucuya aktarmaktadır. Evli ve bir erkek çocuk babası İhsan Efendi ilk eşi hayattayken her akşam sürekli içen, eve sarhoş gelip karısını döven biri olarak betimlenmiştir. Sürekli ev işleriyle uğraşan ve kocasından kötü muamele gören kadıncağız hastalanır ve eve temizliğe yardım etmesi için bir yardımcı tutulur. Karısı bir gün çamaşır yıkadığı leğenin başında ölünce ellili yaşlarında olan İhsan Efendi zaten önceden göz koyduğu yirmili yaşlardaki genç ve güzel bir kadın olan Şehnaz'a eve sarhoş geldiği bir gece sahip olur ve onu kendisiyle evlenmeye mecbur bırakır. Ancak genç kadın evin neredeyse tüm işlerini İhsan Efendi'ye yükleyen kurnaz bir kadındır.

İhsan Efendi'nin oğlu Cevdet, babasından da üvey annesi Şehnaz'dan da nefret eder. Annesinin ölümünden babasını sorumlu tutar. Babasına karşı her zaman dik başlı, suratsız davranır. Bu tavırlar babasının sinirine dokunmaktadır. Şehnaz'ın Cevdet'i umursamaz ve onunla ilgilenmez

Cevdet, annesinin ölümü üzerine ilkokul eğitimini yarıda bırakmış ve işportacılık yapmaya başlamıştır. Bundan sonra mahalleden arkadaşları artık onayakınlık göstermezler. Cevdet'in en sevdiği şey kovboylarla ilgili çizgi romanlar ve hikayeler

[242] **A.g.e.,** ss. 90-94.

okumaktır. Geleceğe dair tek hayali tıpkı okuduğu dergilerdeki gibi Amerika'ya gidip kötülerle mücadele eden kahraman bir kovboy olabilmektir.

Bir gün İstanbul'da Yüksek Kaldırım caddesinde boynunda işporta tahtasıyla gezerken bir mağaza önünde kendisi gibi işportacılık yapan mavi gözlü bir çocuğu müzik aletlerine bakarken görür. Cevdet de mağazanın önüne gider ve aletlere bakar o sırada sağdaki sinemanın afişleri dikkatini çeker ve onları inceler. Filmlerden birinin adı Kırmızı Eşarp Çetesi'dir ve başkahramanı bir kovboydur, bu nedenle film Cevdet'in çok ilgisini çekmiştir. Her zaman öğle yemeğini yediği deniz kenarındaki dubaların oraya gider ve sinema önünde gördüğü çocukla orada da karşılaşır. Yanına giderek onunla konuşmaya başlar. Tanışırlar ve afişteki filmden bahsederler. Çocuğun adı Kosti'dir. Dikiş kursuna giden ablası ve az gören annesi ile birlikte yaşamaktadır. Babası ölünce o da Cevdet gibi okulu bırakıp evin geçimini sağlamak için işportacılık yapmaya başlamıştır. Kosti'nin hayali ise ünlü bir tenor olabilmektir.[243] İki çocuk da birbirini çok sever ve neredeyse tüm zamanlarını birlikte geçirmeye başlar. Kosti, Cevdet'i evine götürüp abla ve annesiyle tanıştırır. Onlar da Cevdet'e çok içten bir yakınlık gösterirler.

Cevdet'in mahalleden sevdiği ve güvendiği tek arkadaşı çingene bir kız olan Cevriye'dir. Bu kız, ninesiyle Cevdet'in oturduğu mahallede bir barakada yaşarlar. Cevdet'e abi demekle beraber ona hayrandır.

Şehnaz ara sıra ziyaretine gittiği bir komşu teyzenin oyununa gelmiştir. Kadının genç, yakışıklı ve bekâr oğlu şoför Âdem'e vurulmuştur. Âdem'in annesinin dediğine göre Âdem sadece kendisine bir araba alacak kadar parası olan bir kadınla evlenmek niyetindeymiş. Nihayet bu kadın, oğlu ile Şehnaz'ın aralarını yapmıştır. Âdem'i, Şehnaz'dan çok İhsan Efendi'nin parası ilgilendirmektedir. Niyeti o paradan bir şekilde kendisine bir araba almasına yetecek miktarı ele geçirmektir.

Emekli olduktan sonra da çalışmaya devam eden İhsan Efendi bir fabrikanın tahsildarı olarak çalışıyor ve tahsil ettiği paraları her sabah vezneciye teslim ediyordu. Yani sürekli olarak her akşam eve fabrikaya ait olan paraların bulunduğu

[243] Orhan Kemal, *Suçlu*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1996, s. 51.

çanta ile geliyor ve bu çantayı yanından ayırmıyor, içindeki para çalınmasın diye çok dikkat ediyordu.

Evlendiğinden beri, kocasının evde veya dışarda içmesine izin vermeyen Şehnaz, Âdem ve annesi akşamları evlerine gelmeye başladığından beri İhsan Efendi'nin içmesine izin vermiştir. Şehnaz artık kocasına daha iyi davranmaya başlamıştır. Cevdet, Âdem ve annesinin evlerine geldiği ilk akşam babası içkiden sızınca onu odasına götüren Âdem ve Şehnaz'ın odada uzun süre kalmalarından işkillenmiştir.

Şehnaz ile Adem arasındaki ilişkinin farkında olan mahalle sakinlerinin yaydığı dedikodular sonucu evin karşısındaki binanın duyarına yazılan "Boynuzlu" "İhsan Efendi" yazılarından sonra Cevdet çok sinirlenir ve yazıların sorumlusu Erol'a yumruk atar. Mahalleli ve İhsan Efendi çocukların başına toplanır ve İhsan, olanları bilmediği için oğlunu suçlu bularak herkesin içinde onu çok kötü döver. Olay karakola intikal eder ancak komiserin tarafları yatıştırması sonucu şikayet geri aldırılır. Bu olayın olduğu gün mahalleli İhsan Efendi'ye tepki gösterirken Şehnaz ile Âdem arasındaki ilişkiyle ilgili imalarda bulunmuşlardır. Tüm bunlara öfkelenen İhsan Efendi, Cevdet'i sorguya çeker ancak cevap alamaz ve iyice sinirlenerek onu evden kovar. Cevdet işportasını ve dergilerini alıp Kostilere gider.

Cevdet'in evi terk ettiği gün üzüntüsünden içip sızan İhsan Efendi gece yarısı kabus gördüğü için uyanmıştır. Fırtınalı gecede Şehnaz odadan sızan ışığı fark eder ve yanı başında uyumakta olan Âdem'i uyandırır. Kocasının odasına gider, ağlamakta olan adamı teskin etmeye çalışır. Adam odasından çıkıp alt kattaki Cevdet'in odasına indiği sırada Âdem, İhsan Efendi'nin odada olmayışını fırsat bilip çantasından biraz para çalar. Şehnaz bunu doğru bulmaz ama Âdem o gece çocuk evde olmadığı için suçun Cevdet'in üstüne yıkılabileceğini söyler.

Ertesi sabah tahsilatı fabrika veznesine teslim ettiğinde paradan yüklü bir miktarın eksik olduğu ortaya çıkar ve İhsan Efendi hemen sorguya çekilir. Neler olduğundan habersiz olan adamın karısını da sorguya çekerler. Şehnaz suçu Cevdet'in üstüne yıkar ve çocuğu aramaya koyulurlar. Cevdet'in sorgusu sırasında iş Cevriye, Kosti ve Kosti'nin ailesine kadar dallanıp budaklanmıştır. Cevdet, yaşlı babası hapiste çürüyecek ve arkadaşlarına zarar gelecek diye korkup işlemediği suçu üstlenir, paraları da yaktığını söyler. Cevdet'i ıslahhaneye atarlar. Orada Hasan adında bir

çocukla tanışır, üvey annesinin iftirasına kurban giden Hasan, yaşına göre çok olgun bir çocuktur. Doktor veya avukat olmak ister. Kitap okumayı sever ama Cevdet gibi kovboy hikayeleriyle ilgilenmez.

Babasının tuttuğu avukat sayesinde suçsuzluğu ispatlanan Hasan tahliye olur.Serbest kalınca Cevdet'in suçsuzluğunu ortaya çıkarmak için uğraşır. Babasıyla ve kendi davasına bakan avukatla konuşur. Kosti ile tanışır, birlikte Cevdet'in mahallesine gider ve oradaki insanlardan bilgi toplar. Topladığı bilgileri avukata iletir. Avukatın para almadan bu davaya bakması için etkileyici bir konuşma yapar ve onu ikna eder. Tüm deliller Cevdet'in suçsuz olduğuna işaret etmektedir ancak Şehnaz ve Âdem ortalıkta yoktur. Bütün iş onların yakalanmasına bağlıdır.

Cevdet'in ıslahevine girmesinden sonra İhsan Efendi ölür. Şehnaz ve Âdem de farklı bir semte taşınmışlardır. Âdem'in yeni araba aldığı duyulur. Birkaç gün eve uğramayan Âdem'in kendisini terk ettiğini düşünen Şehnaz, onun şoför arkadaşlarına gider ve adamın yerini öğrenmeye çalışır. Şehnaz'ın avukata da bilgi sızdırdığını öğrenen Adem. onu öldürmek için evine gider ama yapamaz ve onu da yanına alarak birlikte kaçarlar.

Bir köyün dağındaki mağarasında saklanmaya başlayan Âdem ve Şehnaz ikilisine yerlerini keşfeden yaşlı bir teyze yardım etmeye başlamıştır. Şehnaz zatürre olduğu için ona ilaç alınması gerekmektedir. Âdem'in de tabancasında mermi kalmamış. Bu ve benzeri ihtiyaçlar için kasabaya gidip alışveriş yapan yaşlı teyzenin dikkat çeken hareketleri jandarmaları onu takibe sevk etmiştir. Sonunda Âdem ve Şehnaz yakalanmıştır. Şehnaz ilk olarak hastanede tedavi altına alınırken Âdem yargılanmak üzere hapse atılmıştır.

Cevdet için özgürlük vaktidir artık. Kosti, Cevriye ve Hasan ise sabırsızlıkla arkadaşları Cevdet'in hapisten çıkmasını bekliyorlardı. Hepsi de çıkınca Cevdet'in kendileriyle birlikte kalmasını istiyorlardı. Hatta davaya bakan avukat bile Cevdet'e kendileriyle birlikte kalmasını, dilerse eğitimi için burs vereceklerini söylemişti. Avukat ve karısı onu evlat edinmek istiyorlardı. Cevdet ıslahevinden çıkmadan önce tüm alternatifleri değerlendirmişti.

Amerika'ya gidip kovboy olma hayaline engel olabilecek hiç kimsenin yanında kalmayı da istemiyordu. Avukatın yanında kalmak istemeyişinin sebebi buydu. Kosti toptancının yanında Hasan ise bir fabrikada işe girmişti. Cevdet'in onlarla kalabilmesinin şartı da sabit bir yerde çalışmaktı. En cazip kişi Cevriye gibi görünüyordu. Kız o ne derse itirazsız dinliyor ve ona akıl vermiyordu.

Cevdet'in özgürlüğüne kavuştuğu gün ıslahevine tüm arkadaşları ve onların yakınları gelmişti. "Hele Kosti'nin annesi hapisten çıkan kendi oğluymuş gibi, içini çeke çeke ağlıyor, iyi görmeyen fersiz gözlerinden sevinç gözyaşları akıtıyordu."[244] Avukatın yazıhanesinde toplanmıştı herkes. Önce avukat, Âdem ve Şehnaz'ın gazetelere de yansıyan kaçış serüvenini anlattı. Sonra Cevdet'in geleceğe dair planlarıyla ilgili konuşuldu. Avukat teklifini yineledi ancak Cevdet net bir cevap vermedi. İşportasını alıp Cevriye ile birlikte mahalleye gitti. Cevriye ve Cevdet'in limandaki Amerika'ya gittiğini zannettikleri bir bir gemiye kaçak binerek kaçma macerası başarısızlıklar sonuçlandı.

Avukat Cevdet'i karakoldan çıkardı ve yazıhanesine götürdü. O sırada Hasan ve Kosti içeri girdiler ve Cevdet avukata teklifi için teşekkür ederek Hasan'la fabrikada çalışıp sanat öğrenmek istediğini belirtti. Üç arkadaş neşe içinde avukatın yanından ayrıldılar.

Sınıfsal yaklaşım kategorisinde incelenen yazarların eserlerinde Yunan-Rum'a değinilen bölümlerde herhangi bir ötekileştirme algılanmamaktadır. Sabahattin Ali ve Orhan Kemal yaşadıkları dönemin sosyal yaşantısı içinde rastladıkları Rumlara, karakter özeliklerini merkeze alarak öykü ve romanlarında yer vermişlerdir. Bu özelliklerin olumlu ve olumsuz olanları birlikte verilmiş ve genelleştirilmemişlerdir. Bu iki yazar kendi çağdaşı olan ve roman zamanı olarak yaşadıkları dönemi seçmiş diğer bazı yazarlar gibi Rum karakterleri görünmez kılmamışlardır.

4.1.7. İnsancıl Yaklaşım

Din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın insanı merkeze alan ve insanlığın bölgesel değil evrensel değerler çerçevesinde gelişmesini savunan hümanizm akımından esinlenerek yazılmış eserler bu kategoriye girer.

[244] **A.g.e.**, s. 283.

Refik Halid Karay'ın 1950'de yayımlanan *Bu Bizim Hayatımız* adlı romanı "öteki"ne bakış insancıl bir çerçevede ele alınmıştır. Karakterler birlikte yaşadıkları insanlar ve içinde bulundukları koşullar çerçevesinde ele alınmışlardır. Romanda Batı hayranlığı ve Avrupai yaşam tarzı eleştirilmiştir.

Romanın başkarakterleri Şemsi Arar, Mazlum Sami Bey ve Hüsniye Hanım'dır. Şemsi Bey, her sınıftan çevresi geniş biridir, dedektiflik yapmaktadır. Bu sefer dedektif olarak kendisine başvurmak isteyen kişi Mısır eski Kapı Kethüdası, şair Hayret Efendi'nin torunu Mazlum Sami Bey'dir.

Mazlum Sami Bey ve eşi Şehriyar Hanım dönemin yalıda yaşayan ailelerin neredeyse son örneklerindendir. Zengin, soylu, kültürlü ve cemiyet hayatının gözde çiftlerindendir. Sami Bey'in kendisinden oldukça genç ve güzel olan eşi Şehriyar Hanım her zaman yurtdışından gelen önemli konuklarla dolaşır ve onları tarihi ve turistik yerleri gezdirirken görülür.

Mazlum Sami Bey ise geçkin yaşına ve kırlaşmış saçlarına rağmen hala yakışıklı ve dinç, kibar ve mağrur bir adamdır. Mazlum Sami Bey'in Mısır'dan bir tanıdığının gönderdiği mektuptaki bir hayır ricası yani para bağışının iletilmesi için Arabacı Ahmet adında bir adam veya ailesine ulaşmak gerekmektedir. Arabacı Ahmet ve ailesinin 1910-1912 arası dönemde Üsküdar'da, Selimiye semtinde oturdukları ve karısının adının Hüsniye olduğundan başka bir bilgi yoktur. Araştırma gizli tutulacak, günümüzdeki adres bilgisine ve aileye ulaşıldığında konunun detaylarından aileye bile bahsedilmeyecektir.

Şemsi Bey, liseyi yarım bırakmış bir kişidir ancak genel kültür seviyesi iyidir. Hepsini zekası ve kulak dolgunluğu sayesinde yabancı diller konusunda kendisini yetiştirmiş, Fransızca iletişim kurabilen, Rumcanın günlük konuşma ve argo kullanımını becerebilen biridir.[245]

Şemsi Bey,Mazlum Beyle yaptığı görüşme sonrası bir şeylerin kendisinden gizleniyor olması ihtimalini sezmiştir. Öncelikle Mazlum Sami Bey ve ailesi hakkında bilgi almak üzere güvendiği bir kişiye ulaşır. Bu kişi kendisi de vezir zadelerden olan ve eski bürokrat ailelerini iyi tanıyan Müşfik Sadun Bey'dir.

[245] Refik Halid Karay, *Bu Bizim Hayatımız*, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll.Şti., İstanbul 1964, s. 23.

Şemsi, Müşfik Bey'in her zaman gittiği kahveye gider, kahvenin müdavimlerinin hepsini tanıyan biridir. Rum, Ermeni hangi milletten olursa olsun çoğu kişi de Müşfik Bey'i tanır ve ona saygı gösterir.[246] [Bu durum,toplum içinde farklı milletten kişiler arasında kutuplaşma veya soğukluk olmadığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ilan edilen seferberlik sırasında TC vatandaşı gayrimüslim erkeklerin Amele Taburlarına gönderilmesi[247], 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu[248] türünden hükümet politikalarından kaynaklanan olumsuzlukların toplum içi iletişimde geçici veya kalıcı sorunlara yol açtığına dair bir gözlem ortaya konmamıştır. Burada bir suskunluk söz konusudur denilebilir.]

Müşfik Bey'den Mazlum Bey ve eşinin çocuksuz olduklarını ve Batı özentisi bir hayat sürdüklerini öğrenir. Özellikle Şehriyar Hanım'ın tam bir Fransız hayranı olduğu ve yaşam tarzını da buna göre şekillendirdiğini anlatır. Yabancı elçi ve konsoloslardan İstanbul'da ne kadar varsa hepsini eşleriyle birlikte ağırladığını, İstanbul'a gelen ne kadar bilim, sanat ve kültür insanı varsa onlarla da yakından ilgilendikleri bilgisini verir.

Şemsi Bey, ertesi gün Arabacı Ahmet'e ait ilk ve tek adres bilgisine uygun olarak Üsküdar'ın Selimiye semtindeki bir kahveye gider ve orada kendisini masasına davet eden bir Tatar ile sohbet etmeye başlar. Şemsi Bey, İstanbullu olan herkesin ilk bakışta insanların sadece Ermeni, Rum veya Yahudi olmasını değil mesleğini de bilme konusunda uzman oldukları görüşündedir.[249] Semtin eski sakinlerinden olan Tatar, Arabacı Ahmet'i hatırlar. Biraz da para kazanma şansını da kaçırmamak için bildiklerini anlatır. Ahmet ve eşi Hüsniye, Bulgaristan göçmeniymiş. Muhacir ağzıyla konuşurlarmış. Çiftin iki erkek çocukları varmış. Bu aile bir zaman sonra mahalleden Unkapanı tarafında bir yere taşınmışlar. Balkan savaşı esnasında Hüsniye Hanım mahalleye gelerek imamdan ikametgah belgesi almış. Kocası askere alındığı için devlet tarafından asker ailelerine ödenen maaşı alabilmek için çocuklarının nüfus cüzdanlarını çıkarttırması gerekiyormuş. İkametgah olmadan

---

[246] **A.g.e**., s. 18.
[247] Millas, *Geçmişten Günümüze Yunanlılar*, s. 225.
[248] Varlık Vergisi Kanunu sonrası kendisinden vergi alınacakların %87'si gayrimüslimlerden oluşuyordu. Mal varlıklarının %50'si oranında vergi vermekle yükümlü tutulmuşlardı, iki ay süre zarfında vergisini ödemeyenlerin mallarına el konulmuştur veya Aşkale'ye sürgüne gönderilmişlerdir. Radikal Gazetesi, (y.y.y) Erişim: 15 Mart 2020, http://www.radikal.com.tr .
[249] Karay, **a.g.e**., s. 24.

nüfus kağıdı verilmediği için eski mahallesine yolu düşmüş. Kadın, çocuklarıyla birlikte eskiden besleme olarak yanlarında kaldığı konağa yeniden taşınmış. "Eski efendilerim" dediği bu varlıklı aile Anadolu'da sonu …şehir ile biten bir kasabada yaşıyorlarmış.

Mazlum Bey son zamanlarında gençlik yıllarında yalıda geçirdiği hayatını sıklıkla hatırlar olmuştu. Yalıda çeşitli zamanlarda besleme, hizmetçi olarak görev yapmış kızları aklından geçirirken isimlerini sayabildiğini fark ediyor: Peyman, Peyveste, Dilber, Düriye gibi Müslüman-Türk isimlerinin yanı sıra Eleni, Katina ve seslenmesi kolay olsun diye Marika'ya dönüştürdükleri Amorfiya gibi Rum isimlere de bunlar arasında rastlamak mümkün…[250] Bu bilgiden anlaşılacağı üzere genellikle zengin, aristokrat ve bürokratların yaşadığı yalılarda besleme olarak veya hizmetçi olarak eve alınan kızların hangi din veya ırka mensup oldukları konusunda bir ayrım gözetilmemiştir.

Mazlum Sami Bey bu anıları kafasında canlandırırken o zamanlar on dört veya on beş yaşında olan Hüsniye'yi de hatırlıyor. Hüsniye bütün sadeliğine rağmen dikkat çekici şekilde endamlı, zarif ve güzel bir kızdır. Hayret Paşa Yalısı'nın ergenlik çağındaki yakışıklı küçük beyi, Hüsniye'den çok hoşlanmış ve çeşitli hizmetler için odasına giren küçük kızla yakınlaşmıştır. Küçük Hüsniye de Beyefendisine sevdalı olduğu için gizlilik içinde süren bu yakınlaşmalar son haddine ulaşmıştır. Her iki gencin de ilk aşk deneyimi olan bu birleşmeden kısa bir süre sonra Hüsniye gebe kaldığını anlar ve bunu kimsenin anlamasına izin vermemek için yalıdan ayrılarak ivedilikle Arabacı Ahmet ile evlenir. Yalıdan ayrılmadan önce aşığına hamilelik konusunu sezdirmiştir.

Hüsniye'nin yalıdan ayrılmasından sonra Beyoğlu gezilerini sıklaştıran Mazlum, birkaç yıl sonra Avrupa'ya giderek hayatının gençlik yıllarını Fransa'da geçirmeyi tercih etmiştir. Ülkesine anne ve babasının ölümünden sonra dönmüş ve Batılı tarzda yaşantısına İstanbul'da, müzeye dönüştürdüğü aile yadigarı yalısında devam etmiştir. Kendisi gibi Batı özentisi olan Şehriyar Hanımla birlikte çoğu zaman yalıdaki davetlerle meşguldürler. Bu meşguliyetler sırasında çocuk sahibi olmamış veya bunu ertelemiş olan Mazlum Sami Bey, otuz beş yaşındayken güçlükle atlattığı bir hastalık

[250] **A.g.e**., s. 33.

sonucunda artık çocuk sahibi olamayacağını öğrenmiştir. Bundan sonra geçirdiği bir kalp krizi sonrasında da krize neden olan şeyin Hüsniye ve karnında taşıdığı bebeğine sahip çıkmamaktan kaynaklanan vicdan azabı olduğunu anlayacaktır. Bu farkındalık sonrasında Mazlum Bey, Batı özentisi hayatını ve evliliğini sorgulamaya başlamış hem de kendi kanından tek varisini doğurmuş olması nedeniyle Hüsniye'yi peşine dedektif taktıracak kadar ona ulaşma ihtiyacı hissetmiştir.

Mazlum Bey'in bu araştırmayı başlatırken kafasındaki düşünce sadece Hüsniye ve kendisinden olan çocuğu hakkında bilgi almaktı. Eğer hayatta ve ekonomik bakımdan zor durumda iseler onlara maddi destek olmak istiyor zamanında yapması gerekenleri yapmadığı için en azından bu kadarını yapabilmeyi umut ediyordu. Sonrasında hayatına kaldığı yerden devam edebileceğini düşünüyordu ancak Şemsi Bey'den aldığı bilgiler detaylandıkça Hüsniye'ye ve çocuğuna dair merakı kamçılanıyor, onları görme isteği perçinleniyordu.

Şemsi Bey ve Mazlum Sami Bey belli aralıklarla bir araya gelmektedir. Edindiği bilgileri müşterisiyle paylaşan Şemsi Bey, verdiği bilgilere gösterdiği ilgi dolayısıyla bu araştırma konusunun arka planında Mazlum Bey ve Hüsniye Hanım arasında gençlik yıllarında yaşanmış bir aşk hikayesi olabileceğine ihtimal vermeye hatta bu aşk hikayesinin ansızın bağları koparan serüveninde bir gebelik ihtimalinin de bulunabileceğine hükmediyordu. Mazlum Sami Bey'in, Hüsniye Hanım'ın çocuklarına gösterdiği yakın ilgi de bu şüpheyi güçlendiriyordu. Arabacı Ahmet'ten olduğu bilinen Ali ve Ömer kardeşlerden nüfusa göre büyük olanı Ali idi. Ali soyadı olarak kendisine babasının mesleğiyle ilgili olan Dingil kelimesini seçmiş. Ömer ise kelimenin eş anlamlısı olan Eysen'i tercih etmişti. Ali Dingil, Cihan Harbi zamanında inşaat malzemeleri stoklayarak kriz ve yokluk zamanında bu malzemelerin karaborsacılığını yapmış bu sayede zengin olmuş kaba saba sonradan görme bir adam olarak bilinmektedir. Evli, iki çocuk babasıdır. İlaveten pavyon şarkıcısı bir metresi vardır. Kazandığı paraları içki ve kumar âlemlerinde tüketmeyi sever.

Ali Dingil'in kardeşi Ömer ise okumuş, kültürlü, sanat ve Edebiyatla ilgili bir entelektüeldir. Daha içe kapanık biridir. Ömer'in Kerime adında, annesiyle sinema ve konserlere gitmekten zevk alan, piyano çalmasını bilen ve kendisi gibi entelektüel

bir karısı vardır. Okul müdürlüğü yapan kitap kurdu Ömer'in, abisi Ali'nin aksine parasal işlerle ilgisi yoktur. Dört yaşında bir kız çocuğu babasıdır. Her iki kardeş de annelerini sever, el üstünde tutar, ona saygı gösterirler. Daha başına buyruk görünen Ali Dingil bile annesinden çekinir. İki kardeş gece ile gündüz gibi birbirinden farklıdır.

Savaş zengini Ali Dingil'in büyük çocuk olması nedeniyle Mazlum Sami'nin çocuğu olmasıihtimali üzerinde duruluyor ancak Mazlum Bey kendi kanını taşıyan bir çocuğun Ali Dingil gibi olabilmesini içine sindiremiyor, ona yakınlık besleyemiyor sadece ondan dünyaya gelen torunlarını merak etmekle yetiniyordu. Ömer'in karakterinde bir adamın kendi çocuğu olmaya daha layık olduğunu düşünüyordu.

Şemsi Bey'in Eskişehir'e uzanan araştırması sonucunda Hüsniye Hanım'ın ilk kocasının ölümünden bir süre sonra emekli Binbaşı Niyazi ile evlendiği ve İstanbul'da Eyüp'e taşındığı bilgisine ulaşılır. İstanbul'a döndüğünde Tahtakale esnaflarından Abidin'in babası Ferruh Bey'in nalbur dükkanında çalışan Rum Petraki'den Ali Bey'in Ayazpaşa'da bir konak ve Kuruçeşme'de bir köşkü olduğunu öğreniyor. Petraki, Şemsi Bey'e Ali Bey ve ailesi hakkında daha fazla bilgiyi baldızı Eleni'den alabileceğini söylüyor. Baldız Eleni, Şadan Hanım ile Gedikpaşa semtinde terzilik yaptığı zamanlarda tanışmış. O muhitte otururlarken Ali Bey'in karısı Şadan Hanım terzi işleri için Eleni'ye gidermiş. Şemsi Bey, Eleni'nin evine giderek kendisinden Hüsniye Hanım'ın Ortaköy'deki köşkte oğlu Ömer ile birlikte yaşadığını, kadının daha çok bu oğlunu sevdiğini, iki kardeş arasında bir yaş fark olduğunu, büyüğün 38, küçüğün 37 yaşında olduğunu, karakter olarak farklı olan iki kardeşin pek çok konuda uyuşamadığını öğreniyor.

Şemsi Bey, Eyüp'teki ahbabı Kuşçu Rıza ve onun tanıdığı Saatçi Hacı İbrahim sayesinde Yüzbaşı Niyazi ve ailesinin Niyazi Bey hayattayken oturduğu adresi öğreniyor. Hüsniye Hanım'ın hayatta olduğu, kendisinden yaşça epey büyük olan ikinci kocası Binbaşı Niyazi'nin vefat etmiş olduğu, çocukların farklı soyadları aldıkları bilgilerine ulaşan Şemsi Bey bunları Mazlum Sami'ye aktarır.

Kendisini bu araştırma için tutan müşterisi soruşturmayı derinleştirmesine yönelik bir talepte bulunmamasına rağmen Şemsi Bey, sırf kendi merakı dolayısıyla Ali Dingil'i tanıma olasılığı yüksek bir arkadaşı vasıtasıyla İlaç karaborsacısı Boza

Arif'e ulaşır. Bu kişi Şemsi Bey'i Ali Dingil ile tanıştırır. Ali Bey, anlatıldığı gibi kaba saba olmasına rağmen beklediğinden daha konuşkan ve cana yakındır. Ali Bey, sohbet sırasında hep annesinden, onun kibar ve asil tavırlarından övgüyle bahseder. Ali Bey, Şemsi Bey'den çok hoşlanır ve ilk tanışmada onu konağına davet eder.

Belirlenen gün ve saatte Ayazpaşa'daki konağa giden Şemsi Bey, Ali Bey'in çocukları Aykul ve Ayşen ile tanışır. Babalarının biraz gecikeceğini haber veren çocuklar Şemsi Bey'e oldukça saygılı ve ilgili davranırlar. O sırada amcaları Ömer annesini alıp götürmek için eve uğrar, çok konuşmayı sevmeyen kendi halindeki şair evlat Ömer, annesi evde olmadığı için konaktan pek oyalanmadan ayrılır. Sonra arka arkaya Ali Dingil'in arabası ile geliniyle birlikte Hüsniye Hanım'ı getiren araba konağın önüne yanaşır. Şemsi Bey, arabalar gelmeden önce çocuklardan amcaları Ömer'in babalarından bir yaş büyük olduğunu öğrenir. Çocuklar, nüfus müdürünün çocukları kütüğe kaydederken aralarında bir yaş olan bu kardeşlerden daha yapılı olan Ali'yi büyük, daha zayıf ve küçük görünen Ömer'i küçük zannederek o şekilde kaydettiklerini anlatırlar.

Hüsniye Hanım'ın da konağa teşrifiyle onunla da tanışma fırsatı bulan Şemsi Bey, kadının elli dört yaşında olmasına rağmen hala ne kadar güzel olduğunu ve yaşını göstermediğini, yaşadığı hayat göz önüne alınırsa çökmediğini, kendine iyi baktığını düşünüyor. Hayata Bulgar göçmeni bir sütçünün kızı olarak başlayıp sonra kısa bir süre Hayret Paşa yalısında besleme olarak çalışan, genç yaşta önce arabacı Ahmet'in sonra Binbaşı Niyazi'nin karısı olarak yaşamına devam eden Hüsniye'nin, iki çocuğuyla ilgilenirken nasıl bu denli zevk sahibi, kibar, kültürlü ve zarif bir hanımefendiye dönüştüğüne hayret ediyor. Şemsi Bey, tüm bunları düşünürken Mazlum Bey'in yıllar sonra bu kadının peşine düşmesine hak vermiştir.

Sofrada Ali Bey'in, annesine, "Mazlum ne âlemde?" diye sorması Şemsi Bey'in dikkatini çeker. Mazlum diye kastedilen Ömer Bey'in dört yaşındaki kızı Mazlume'dir. Bu isim Şemsi Bey'in şüphelerini daha da arttırmıştı. Özellikle Ömer'in büyük çocuk olması, Mazlume'nin Ömer'in çocuğu olması ve Ömer'deki karakter özellikleri bir arada düşünüldüğünde şüphe oldukça güçlü bir ihtimale dönüşüyor. Hüsniye Hanımın küçük kız torununa, Mazlum Bey'in ilk ismine bu kadar benzeyen bir isim verilmiş olması insanda başka bir düşünceye ihtimal

bırakmıyor. Şemsi Bey'deki bu şüphelerin aynısına, son bilgileri öğrenen Mazlum Bey de kapılıyor.

Bundan sonrasında Mazlum Bey artık sadece merak gidermek isteyen ve ihtiyaç varsa aileye maddi yardımda bulunmak ve meseleyi kapatmak isteyen adam değildir. Zaman zaman öyle olmak istese Şemsi Bey'i yalısına çağırdığı ve bu araştırma teklifini yaptığı günün öncesine dönmek istese de bunu başaramaz. Zihnen gelgitler yaşamaya başlamıştır. Hiçbir zaman sıcak, samimi bir aile olmasalar bile Mazlum Bey, bir şekilde onları görmek, onlara yakın olmak ve taşıdıkları kandan gelen miras haklarını onlara vermek istemektedir.

Mazlum Bey'in Şemsi Bey ile birlikte konsere gittikleri bir akşam, konser arasında Hüsniye Hanım ve gelini Kerime ile karşılaşıyorlar. Şemsi Bey onları birbirini hiç tanımayan kişilermiş gibi tanıştırıyor.

O günlerde Mazlum Sami Bey, Hüsniye Hanım'ın kaldığı köşkün numarasını telefon defterinden buluyor ve tereddütlerini aştığı zaman aramaya cesaret ediyor. Burası Hüsniye Hanım'ın oğlu Ömer ve ailesiyle yaşadığı evdir. Torunu Mazlume'ye bakan bir de besleme kız bulunmaktadır. Telefonu besleme kız açar, Mazlum Bey kendisini Şemsi Bey olarak tanıtır ve Hüsniye Hanım'ı telefona rica eder. Hüsniye Hanım ahizeyi eline aldıktan sonra Mazlum Bey kendisini tanıtır, Hüsniye Hanım aramasından rahatsızlık duyduğunu hissettiren soğuk bir tavır sergilemez. Mazlum Bey, sonraki günlerde de rahatsız etmeyecekse aramak istediğini söyler.

Mazlum Bey evin kalabalık olduğu pazar günleri hariç her gün aynı saatte Hüsniye Hanım'ı arar. Kısa görüşmeler yaparlar. Mazlum Bey, Hüsniye Hanım'a hiçbir şeyi açıkça sormaz, şüphelerini söylemez. Mazlume'yi görmek istediğini söyler bunun için çocuğu Bebek'te bir parka göndermesini ister. Hüsniye Hanım bu isteğe olumlu cevap verir. Kış mevsiminde oldukları için havaların ısındığı bir gün bu isteğini yerine getireceğini söyler.

Bir gün Mazlum Bey, Hüsniye Hanım'dan müjdeli haberi alır ve Bebek sahiline gider. Küçük kızın ne giyeceğine dair bilgilendirildiği için onu tanır. Bu görüşmeye Hüsniye gitmemiştir. Torununu besleme kız ile birlikte gönderir. Mazlum Sami Bey küçük kızı incelemeye başlar. Kızın besleme ile yaptığı konuşmaya kulak verir ve

sohbete dâhil olur. Kıza ismini bildiğini söyler, onları tanıdığını, yabancı biri olmadığını, Şemsi Bey'in ahbabı olduğunu söyler. Kızı kucağına alıp havaya kaldırır, yanaklarından öper, ona sevgiyle bakar. İskelede biraz daha oynadıktan sonra onları arabasıyla evlerine bırakır. Mazlum Bey o günden sonra torunundan başka bir şey düşünemez hale gelir.

Mazlum Bey Hüsniye'ye açmadığı pek çok plan tasarlamaktadır. Ailesiyle bir arada olmanın yollarını açacak alternatifler kurgular. Hüsniye Hanımla evlenmek de bunlardan biridir. Gerçekleri olduğu gibi anlatmak oğullarına karşı annelerini mahcup etmek olacağından gerçeğin saklı tutulmasına razıdır. Yeter ki Hüsniye'ye, oğluna ve torununa yakın olsun ve onlara hakkı olan mirası bırakabilsin.

Günler geçtikçe bu tür düşüncelerle meşgul olan kafası o kadar yorulmuştu ki sabrı da azalıyordu. Bir şeylerin istediği yönde değişmesi için Hüsniye ile konuşmaya karar verdi. Telefonu eline aldığında kadını incitmemek için kapalı bir üslupla konuya girme kararı aldı. Mazlum Sami Bey heyecandan titreyen sesiyle Mazlume'yi daha sık görebilmek ve ona faydasının dokunması için bir hal çaresi bulmasına yardım etmesini istedi. Mazlume'ye neden faydası dokunmasını istediğini ve kendisinin bu konuda ona neden yardım etmesi gerektiğini anlamadığını söyleyen Hüsniye Hanım'ın sorularını duyunca iyice sinirlenen Mazlum Bey daha açık konuşmak gerektiğini düşündü. Aklından Ömer'in kendi oğlu ve Mazlume'nin de kendi torunu olduğunu bildiğini, kendisinin ise ilk göz ağrısı olduğunu söylemeye hazırlanırken birdenbire aklına gelen bir düşünce ile sessiz kaldı. Yoksa tüm bu tahminler birer yanılgıdan mı ibaretti? Hüsniye ile kendisinin çocuğu yaşamıyor muydu? Hüsniye Hanım hıçkırarak ağlıyordu. Mazlum Bey ona ne dediğini kendisinin de bilmediğini ancak çocuğa Mazlume ismini koymakla kendisinin ümitlere kapılmasına sebep olduğunu söyleyerek telefonu kapattı. Kadının ağlamasını da çocuğunu yaşatmamış olmasından duyduğu üzüntüye yorumlamıştı.

Mazlum Bey birkaç günlük buhrandan sonra eski yaşantısına geri döndü.Bir gece uykusundan aniden aklına bir fikir gelmiş gibi uyandı. Bu seferki şüphe aslında her şeyin kendi kafasında kurguladığı gibi olduğu ancak Hüsniye'nin kurulu düzenini bozmamak ve aile itibarını sarsmamak için gerçekleri hem ailesinden hem de Mazlum Sami'den gizli tutmak istemesi ihtimali de olabilirdi. Mazlum Sami son

nefesine kadar gerçeğin ne olduğundan asla emin olmayarak şüphe içinde yaşamaya mahkum kalmıştır.

Romanda Yunan-Rum'a yapılan atıflardan ilkinde Şemsi'nin nalbur arkadaşı Abidin'in Tahtakale'deki dükkanına gittiğinde arkadaşının babası Ferruh yanında çalışan işçisi Petraki 'ye seslenmişti. Petraki daha sekiz yaşında bir çocukken Ferruh Efendi'nin dükkanında çalışmaya başlamış ellisine yaklaşmış çalışkan bir adamdır. Dindar bir Ortodoks olan Petraki ile dindar bir Müslüman olan patronu Ferruh arasında sıkı bir dostluk ve sağlam bir güven bağı olduğu anlaşılıyor. Ayrı dinlerin sadık müminleri olarak çok iyi geçiniyorlar. Her ikisi de karşılıklı olarak din kardeşleri içinden bile birbirinden daha iyi, dürüst ve güvenilir bir işçi-patron bulamayacaklarına gönülden inanıyorlar.[251]

Petraki'nin terzilik yapan baldızı Eleni, Ali Dingil'in karısı Şadan Hanımla neredeyse kardeş gibiymiş. O yüzden Şemsi Bey'i soruşturduğu aile hakkında daha detaylı bilgi alabilmesi için Eleni'ye yönlendiriyorlar. Ertesi sabah, kadının Kumkapı'daki evine giden Şemsi, Eleni'ye ilk gördüğünde onu kılık kıyafeti dolayısıyla kokona olarak değerlendiriyor. Genç kızı da Eleni de üst baş olarak derli toplu özenlidir. Ancak Şemsi'ye göre oturdukları evin havası nahoştur. Şemsi Bey'e göre ter ve günlük kokan bu ev hem randevu evini hem de kiliseyi anımsatmaktadır.[252] Romanlarda yer verilen Rum kadınlar için sıklıkla kullanılan betimlemelerden biri de süsüne düşkünlüktür. Abartıya kaçan süslülük kokoşluk olarak değerlendirilirken bunu yapanın yaşlı ve Rum kadın olması halinde kendisine yakıştırılan sıfat "kokona"dır. İnternetteki sözlük sitelerinde bile kokona kelimesinin tanımlarından biri "yaşlı Rum kadın" olarak tanımlanmaktadır.[253]

Şemsi Bey, Mazlum Sami Bey ile bulunması için peşine dedektif taktığı Hüsniye Hanım arasında maddi yardım maksadından öte eski bir çapkınlık macerası olmasından şüphelendiğinde eski konaklarda yaşandığı söylenen rezaletleri düşünüyor. Ergenlik çağındaki beyzadelere eskiden cariyelerin yaptığı görevi o günlerde bu besleme ve odalıkların yerine getirdiğini düşünüyor. Bunlara örnek isimler sayarken Anadolulu muhacir kızlara, evlatlıklara, ahretliklere örnek

[251] **A.g.e**., s. 86.
[252] **A.g.e.,** s. 87.
[253] Erişim: 15 Mart 2020,http://www.nedirnedemek.com.tr.

Müslüman Türk isimlerinin yanı sıra Katinalar ismini de ekliyor. Şemsi Bey'in verdiği bu bilgiyle paşazade yalılarında göz yumulan bu tarz gayri meşru ilişkiler söz konusu olduğunda sadece Müslüman-Türk soyundan kızlar değil gayrimüslim kızların da başlarına bu türden işler gelebildiği mesajı verilmektedir.[254] Konu evlilik dışı ilişki olunca genellikle akla ilk gelen veya romanlara konu edilen kadınlar gayrimüslimler olurken bu romanda aile büyüklerince göz yumulan beyzade zinaları konusunda birinci sıraya Müslüman-Türk kadınlarının konmuş olması dikkat çekicidir.

~

Sait Faik Abasıyanık'ın *Medarı Maişet Motoru* adlı roman türündeki bu eseri 1940 yılında Yeni Mecmua adlı dergide bölüm bölüm yayımlanmıştır. Roman 1944'te dağıtım aşamasındayken Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılmıştır. Sakıncalı bulunan kısımların çıkarılması sonucunda 1952'de Birtakım İnsanlar adıyla tekrar piyasaya sürülmüştür. Tez çalışması için incelen 2014 yılı İş Bankası yayınlarından çıkan edisyon, bahsedilen her iki baskının karşılaştırılması ve çıkarılan bölümlerin yerine konmasıyla oluşturulmuştur.

Kitabın ilk baskısında sakıncalı bulunmuş kısımlarda, yazarın romandaki Fahreddin Asım karakterinin ağzından kendi ideolojisini açığa vurduğu görülmektedir. Sosyalist dünya görüşünden izler taşıyan bu bölümler yazarın ideolojisi ile "öteki"ne yaklaşımı arasında bir bağ kurulabilmesi açısından tez çalışmasına katkı sunacaktır.

Roman dört bölümden oluşmaktadır: Medarı Maişet Motoru, Yolculukta, Berber Dükkanının Açılma Merasimi ve Birtakım İnsanlar. Birinci bölümde romanın asıl karakterleri olan Kondos Ali Rıza, Rıza'nın kızı Melek, evlatlığı Hikmet ve küçük oğlu Naci, berber Dimitro ve birkaç balıkçıdan bahsedilir. Romanın konusu büyük ölçüde Büyük Adada geçiyor. Vapurla günü birlik İstanbul'a gidip geliniyor, bundan şehre inmek ifadesiyle bahsediliyor. İstanbul'un Beyoğlu ve Galata tarafları ile İzmit'te bir kasaba ve Kaşık adası romanda sıklıkla adı geçen mekanlardır.

[254] Karay, **a.g.e**., s. 126.

Adada Rum ve Ermeni kökenli ve göçmen kişilere sık rastlanmaktadır. Özellikle yerleşik sakinler arasında esnaflık yapanlar, balıkçılar, meyhaneciler ve pek çok farklı işten geçimini sağlayan halkı arasında Rumlar oldukça yoğundur. İkinci Dünya Savaşı öncesine denk düşen yıllarda farklı etnik köken ve dinden pek çok insanın bir arada dostça yaşadıkları anlaşılmaktadır. Herkes kendi geçimini sağlama peşindedir.

Köyün saçı sakalı ağarmış altmış yaşındaki berberi Dimitro Ali Rıza'ya boyunun kısalığı sebebiyle "kondos" sıfatıyla hitap etmektedir. Dimitro'nun iki giriş kapısı olan berber dükkanının yakınından geçen herkes belli aralıklarla tıraşını ona yaptırmak zorundadır. Dimitro insanlar hakkındaki meyhanede içerken öğrendiği dedikodulardan edindiği bilgiler sayesinde yaptığı imalar ve gizli sırları koz olarak kullanarak müşteri devamlılığını ve geçimini sağlar. Bu dedikodular sadece para kazanmasına değil evlatlık kızı hakkında yakışıksız imalarda bulunanların çenesini kapatmasına da yardımcı olur.[255]

Ali Rıza eskiden Doğançay ve Edirne taraflarında istasyon amirliği yapmış, Edirne'de görev yaptığı sırada Boşnak bir kızla evlenmiş ancak karısı ve bir kızını yoksulluk ve hastalık yüzünden kaybetmiş bir adamdır. Eşi hayattayken sokaklarda yaşayan öksüz ve yetim olan Hikmet'i evine getirip evlat edinmiş. Eşinin ölümünden sonra hastalanıp işini kaybeden Ali Rıza çocuklarıyla birlikte bu sahil köyüne gelip bir bodruma yerleşmişler. Ali Rıza, Berber Dimitro ile konuşarak ondan kızı Melek'e berberlik mesleğini öğretmesini ister.

Melek'in asıl hayali terzi olmaktır ancak babasının isteğini kırmaz ve Dimitro'nun yanında saç sakal tıraşının ve esnaflığın inceliklerini öğrenir. Bu süre zarfında ustasının geçmişiyle ilgili bilgi edinir. Dimitro'nun babası saray mensubu bir Patrikhane çalışanıymış. Entelektüel ve zarif bir bürokrat olan bu yakışıklı adam, Mavrokordato ailesini bile kendisine imrendirecek kadar önemli ve saygıdeğer bir adammış. Patrik'ten sonra en çok ismi geçen kimseymiş. Evde geçirdiği zamanda bile sürekli okur ve işleriyle ilgili çalışmalar yaparmış.

Önce babasının en büyük destekçisi olan patrik vefat etmiş sonra Abdülhamit tahtan indirilmiş. Göreve getirilen yeni patrik ise babasına çok çektirmiş ve berber

[255] Sait Faik Abasıyanık, *Medarı Maişet Motoru*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 4.

Dimitro'nun annesine göre, kocası bu yeni patriğin rezilliklerine dayanamayarak ölmüş. Baba ölünce gayrimenkuller satılmış ama elde edilen parayla babasının arkasında bıraktığı borçlar kapatılmış. Dimitro on dört yaşındayken annesiyle Tarlabaşı semtinde bir ev kiralamışlar. Dimitro, berberlik yapan ev sahibinden bu mesleği öğrenmiş.[256]

Beyoğlu'nda kendi dükkanını açan Dimitro ünlü bir berber olarak iyi paralar kazanmış pek çok çırak yetiştirmiş. Üç kere evlendiği halde hiç çocuğu olmamış. En çok bir kızı olsun istemiş. Melek'i yanına çırak olarak kabul etmesindeki en önemli sebep de onun her zaman özlemini çektiği gibi bir kız çocuğu olmasıydı.

Dimitro, ikinci karısından boşanmasının ardından Midilli, Rodos ve İskenderiye'ye gitti. İstanbul'a döndüğünde Mondros mütarekesi yıllarıymış. O zamanlar Dimitro tam bir Yunan milliyetçisiymiş. O günleri düşününce bu milliyetçiliğinden dolayı içini bir suçluluk duygusu kaplıyor.[257] Girit adasındaki Rum ayaklanmasını örgütleyen Venizelos zamanında siyasette oldukça etkin olduğu bir dönem geçirmiştir. Venizelos'un vefatından sonra bu işleri terk etmiştir.[258]

Adaya dönünce üçüncü kez evlendiği halde yine baba olamayan Dimitro Yahudi bir kızı evlat edinmiş. Bu kız gelişip serpilince işveli cilveli Rum kızlarına o kadar benzemiş ki Dimitro onun Yahudi kanı taşıdığından şüphe duyar hale gelmiş. Berber, evlatlık kızının bu durumunu düşününce insanların dünyaya dinleri ile doğmadıklarına hangi çevrede dünyaya geldilerse o çevrenin dini ve kültürel özelliklerini kazandıklarına kanaat getirmiştir.

Dimitro'nun evlatlık kızı süslenmeye kaliteli kumaşlardan dikilmiş pahalı ve güzel kıyafetler giymeye pek meraklıymış. Babasının parasal durumu bunu karşılamaya yetmesi mümkün olmadığı halde şık giyinmeye devam etmesi dedikodulara yol açıyormuş. Dimitro da bu deikoduları susturmak için herkesin açığını araştırıyormuş.[259]

---

[256] **A.g.e**., ss. 28-29.
[257] **A.g.e**., s. 31.
[258] **A.g.e**., s. 144.
[259] **A.g.e**., ss. 31-32.

Ali Rıza her fırsatta içki içmek için kızından para istiyor, alamayınca kavga çıkarıyor ve etrafta para arıyor. Bu zorluklara katlanan Melek kısa zamanda yeterli parayı biriktirip kendi berber dükkanını açar ve geçimini sağlar.

Melek'e karşı zaafı olduğu anlaşılan Hikmet ise yazları medarı maişet motorunda çalışmaktadır. Bu motor İstanbul ile Ada arasında yolcu taşımacılığı yapan tek motordur. Hikmet, yazlıkçıların şehre döndüğü kış aylarında balık tutarak geçimini sağlar. Balık seferine çıkıldığı zamanlarda bir iki ay eve uğramazlar. İkinci dünya savaşı öncesinin ekonomik buhranı romanda hissettirilmektedir. İstanbul kıyılarında tutulan balıkların çoğu İtalyan gemilerine yok pahasına satılmaktadır.

Ali Rıza, eşyalardan bazılarını toplayıp kayıkla kaşık adasına geçer ve Hikmet ve Melek'le beraber oradaki bir eve yerleşirler. ilk gece Hikmet çocukken yedi arkadaşıyla arkadaşlarıyla bu ıssız adaya yaptıkları bir gezintiyi anımsar. Mücahit, Sultan Hamit Cücesi lakaplı bir çocuk, İdris, Odisiya ve Hikmet. Adada korsanlık ve esir alma türünden oyunlar oynamışlardır. O zamanlar Odisiya ile iyi bir arkadaşlıkları varmış. Türkçesi oldukça iyi olan Odisiya onlara sık sık Rumca şarkılar söylermiş. İdris de Rumca az da olsa konuşabilirmiş. Hikmet konuşamaz ama söyleneni anlamakta zorlanmazmış.

Odisiya'nın şarkılar söylemekten başka meziyetleri de vardır. Balık tutmak, kürek çekmek, çok iyi yüzmek bunlardan bazılarıdır. Hikmet onun çok güzel gülümsediğini düşünüyor. Babası bir bahçıvan olan bu çocuk okula gidememiş olmaktan ve okuma yazma bilmemekten yakınırmış. Hikmet'in Odisiya'ya beslediği sevgi ve hayranlık diğer arkadaşlarına beslediğinden farklıdır. Ancak bazen onun biraz tuhaf olduğunu da düşünür. Çocukça korkuları olmayan ama kavgadan uzak duran, duygularını uçlarda yaşayan, kendisine ilgi gösterilmediğinde darılan bir yapısı varmış.[260]

Hikmet daha sonra Odisiya'yı görmüş ancak onu büyümüş ve değişmiş bulmuştu. Çocuğun yüzüne sahtekarca bir anlam yerleşmişti sanki. Hayranlık duyduğu o güzel çehreden çocuğun amcası Yorgo'nun denizden çıkarılalı bir hafta olmuş bir ıstakozu taze diyerek satarken takındığı hilekar ifade okunuyordu. Hikmet'e göre Yorgo yalancı, kıskanç ve terbiyesiz biriydi.

[260] **A.g.e**., s. 47.

İdris de büyümüştü ve Eftihiya adında bir Rum kızla takılıyordu. Sıradan bir Rum kızı çehresine, ortalama bir yüz güzelliğine sahip bu kızın işveli ve coşkulu bir kız olmanın dışında bir özelliği yokmuş. Ancak deniz mevsimine girildiğinde Eftihiya'nın fiziksel güzelliğini ön plana çıkaran mayosunu giydiğini gören erkeklerin baştan çıkmaması imkansızmış. Bu kız, köye tatil için gelen yakışıklı ve atletik delikanlıları görünce İdris'e yüz vermez olmuş.

Odisiya, Hikmet ve İdris ile eski yakınlığını sürdürmüyor, daha şık giyiniyor, adaya göçen akranlarıyla takılıyor, onlarla adadaki kızlar arasında çöpçatanlık yapıyor ve kumar oynuyormuş.[261]

İstanbul'da ailesiyle birlikte yaşayan bir üniversite öğrencisi olan Fahri, ailesinin isteğiyle yaz tatilini geçirmesi için İzmit'teki amcasının yanına gönderilir. Orada Fahrettin Asım adındaki bir köy öğretmeniyle tanışır ve ahbap olur. İki arkadaş yapılacak çok fazla bir şeyi bulunmayan kasaba kahvesinde bir araya gelip sohbet ederler. Fahrettin Asım'ın binlerce dönüm toprak sahipleri ile toprağa emek veren işçiler hakkındaki fikirlerine bu kahvehane sohbetlerinde değinilmiştir.

Asım, açgözlü, cimri, insanların emeğini sömüren toprak ağalarına karşı olduğunu anlatır. Bu ve benzeri toprak ağalarına kıyasla kendisinin daha varlıklı olduğunu düşünmektedir. Otları, böcekleri, denizdeki canlıları, oturulacak yerleri ve kahvehaneleriyle tüm sahil şeridini kendisine ait hisseder. Asım, Fahri'ye insanları yönetmeyi gerektiren bir işte çalışmamasını tavsiye eder. Ona göre hiçbir insan bir başka insana kulluk etmemelidir. İnsanların kendine ait toprakları olması ve oradan gelir elde etmesine karşı değildir Asım, Fahri'ye de istiyorsa bunu yapabileceğini söyler ancak burada önemli olan herkesin birbirinin tarlasında karşılık beklemeden imece usulü çalışmaya hazır olmasıdır.[262]

Asım'ın hayalini kurduğu bir dünya vardır. Ulaşılması güç bir hayaldir. Bu dünyada kimsenin kimseyi süslü vaatlerle kandıramayacak, olması istenilen şeyler mutlaka yapılacaktır. Kimse diğerleriyle ekonomik anlamda eşit görünüp servet

[261] **A.g.e**., ss. 51-54.
[262] **A.g.e**., ss. 107-109.

biriktiremeyecektir. Bu dünyada kimse aç ve işsiz kalmayacak. Doğanın tüm kaynakları değerlendirilir, üretim en üst seviyede yapılır.[263]

Fahrettin Asım eğitim yılı başında köyüne döner, yalnızlık ve sıkıntıdan bunalan Fahri ise sıtma hastalığına tutulmuştur. Ateşi belli aralıklarla yükseldiği için şifayı deniz banyosu yapmakta bulan Fahri, Melek'in dükkanına yakın bir yerde Madam Fotika'nın odalarından birini kiralamıştır. Köyde geçirdiği süre zarfında arkadaşlık edeceği türden kimseyle tanışmamış olmanın yalnızlığını yaşamaktadır. Gözlemlerine göre kendini beğenmiş insanların bulunduğu bir çevrede olduğunu hissediyordu. Babaları ticaretten servet edinmiş züppe Rum delikanlıların yurt dışındaki sahillerde rastlanabilecek rahatlıktaki insanlar gibi yaşadığını, sinema filmlerindeki baş aktörler gibi havalı görünmeye özen gösteren, kızları dansa götüren, kızların da nişanlı bulmak gibi benzer amaçlarla hareket ettiği bir atmosfer gözlemliyordu.

Fahri, can sıkıntısı ağır bastığı için Rum akranlarıyla iletişim kurmak istedi. Diğerleriyle kıyasladığında onları kahkahaları yapmacık olsa da, daha içten, daha az rahatsızlık verici, yüz ifadeleri daha canlı, güzel sesli ve güzel yüzlü buluyordu. Sohbete Türkçe başlansa da birkaç cümle sonrası kendi aralarında ana dilleriyle konuştukları için kendinizi yabancı hissedebilirdiniz. Sahil köyünün yerlisi olan Türklere gelince oraya dışardan gelenlere karşı onlarda da bir kendini beğenmişlik söz konusuydu.[264]

Fahri ile ilk tanışmaları Melek'in dükkanına müşteri çekmek için planladığı bir kurnazlık vesilesiyle gerçekleşmiştir. Sonraki günlerde Fahri sakalını o dükkanda tıraş ettirmiş. Denize gidip gelirken selamlaşır sohbet ederler. Her ikisi de birbirinden hoşlanmıştır. İstanbul'da tifo salgını baş göstermiştir. Bundan Fahri de etkilenmiş ve yatağa düşmüştür. Melek, Fahri'nin dükkanın önünden geçerken verdiği selam sırasında sağlığından endişe ederek delikanlının yanına gitmiştir. Geceyi Fahri'nin odasında onun ateşini düşürmeye çalışarak geçirmiştir. Ertesi sabaha karşı eve gittiğinde dedikoduculuğuyla tanınan Madam Fotika'nın vakit kaybetmeden ve üşenmeden gördüğü herkese genç kızın arkasından gülerek, istavrozlar çıkararak,

[263] **A.g.e**., s. 112.
[264] **A.g.e**., ss. 125-126.

ağzının suları zevkten akar bir vaziyette anlatacağı düşünülüyordu.[265] Gerçekten de dedikoduyu yayan Madam Fotika olmuştu. Dedikodular nedeniyle babasının hiddetine maruz kalan Melek, babasına karşı kendisini savunmuştur.

Bu olayın yaşandığı gün Hikmet balıkçı arkadaşı Aleko ile Yassı adadan dönmüştü. Kahveye gittiklerinde Dimitro ve Daskalos yani öğretmen vardı. Barba Todori'nin oğlunu çok merak ettiğini söyleyipAleko'yu evine gönderen Dimitro ve öğretmen birlikte Hikmet'e Melek ile geceyi odasında geçirdiği söylenen delikanlı hikayesini anlattılar. Kahveden çıkan Hikmet doğruca Melek'in dükkanına gitti. Abisinin yüz ifadesinden olan biteni öğrendiğini anlayan kızcağız müşterinin işini bitirince abisine gerekli açıklamayı yaptı. Hikmet'e Fahri'nin o gece çok hasta olduğu anlatılmamıştı. Melek, Fahri ile birbirinden hoşlandıklarını da abisinden gizlemedi.

Hikmet Fahri'nin odasına gitti ve onunla tanıştı. Odaya girdiğinde misafirinin kim olduğunu anlayan Fahri, Hikmet ile oldukça sakin, saygılı ve alttan alır bir tavırla konuşarak tepkili abiyi yumuşattı. İyileşir iyileşmez Melek ile nişanlanmak istediğini de ekledi.

Hem sıtma hem de tifoya yakalanan Fahri kısa bir süre içinde vefat etti. Ali Rıza, kızının adını çıkartan adam ölünce başka kimsenin Melek ile evlenmeyeceğini düşünerek öfkesini Melek'in dükkanındaki eşyalardan çıkardı. Babasının kırmayı ihmal ettiği diğer eşyaları da kendisi kıran Melek, ilk vapurla İstanbul'a giderek ailesinden koptu. Berber dükkanlarında çalışarak geçimini sağlayan Melek nerede olduğunu ailesinden kimsenin bilmesini istemiyordu. Çalıştığı yeri öğrenen Hikmet kızı bir defa ziyaret etmişti. Ziyaretinden rahatsız olan dükkan sahibinin yanında ayaküstü soğuk bir sohbetle yetinmişlerdi. Melek, ustayı nişanlısı olarak tanıtmıştı Hikmet'e. Hikmet, Ali Rıza'ya kızın Ankara'ya gittiği yalanını söylemişti.

Melek'in çalıştığı yeri bulan Ali Rıza belli aralıklarla en sefil haliyle kızına görünüp ondan para istiyordu. Kız çalıştığı yeri değiştirince orayı da keşfeden Ali Rıza'yı artık kovmaya başladılar.

Hikmet yıpratıcı bir iş olan balıkçılıktan yorulmuştu, başka işte çalışmayı düşündüğü sırada Kaşık adasına bekçilik eden Hrant'la karşılaştı. Sağlık sorunları sebebiyle

[265] **A.g.e**., s. 138.

bekçilik işini bırakmak üzere olan Hrant ada sahiplerine Hikmet'i tavsiye etti. Böylece adanın tüm işleriyle tek başına ilgilenen Hikmet, İstanbul'a sadece maaşını alma zamanı geldiğinde gidiyor eksik ihtiyaçlarını tamamlıyordu. Ziba'ya Film Bahri'nin kahvesine gittiği bir gün Marika ile tanışmıştı. Daha doğrusu Film Bahri onları bir araya getirmişti. Marika'dan güzel olmayan ancak, uysal, temiz ve açgözlü olmayan bir hayat kadını olarak bahsediliyor.[266]

Hikmet Büyükada'ya giden vapurda hapisten yeni çıkan Mustafa'ya rastlıyor. Yalnızlıktan sıkılmaya başlayan Hikmet Mustafa'yı Kaşık adasına gelip kendisiyle kalmaya ikna etti. Bütün kışı beraber geçirdiler. Daha sonra aralarına fakir olan başka gençleri de alıyorlar.Hikmet, Rumelili Recep, kahveci çırağı Hasan ve sonrasında yirmi dört kişilik bir işsiz genç grubuna kendi sandalını vererek balıkçılık işi ayarlamıştı. Mustafa, Recep ve Çıngıraklı Hasan adada Hikmet'in yanında kalıyorlardı. Hafta sonları yanlarına Marika da geliyordu. Aynı anda dört delikanlıyı da parmağında oynatan Marika yüzünden Hasan ve Recep'in aralarında tartışma çıkmıştı.Kavgada Recep, Hasan'ı baldırından bıçakla yaralayınca, Recep adayı terk etti, o günden sonra Marika da adaya uğramaz oldu.[267]

Bir süre sonra Recep geri döndü, Hasan ile barıştılar. Hikmet artık kendi maaşından hiçbir şey harcamıyordu arkadaşlarını doyurmak için. Etler, balıklar, rakılar ve mezeler hep diğerleri tarafından alınıyor yemekler hazırlanıyor, Hikmet gelmeden önce sofra hazır oluyordu akşamları. Hikmet tüm bu bolluk ve bereketin çocukların balıkçılıktan kazandıklarıyla sağlandığını zannediyordu ama işin aslı öyle değildi.

Bir gün adaya içinde polis memurları bulunan kayıkların yanaşmasıyla olay aydınlığa kavuştu. Hikmetin kaldığı bina ve domuz ahırlarını gezen polisler herkesi tutuklayıp karakola götürdüler ve sorguladılar. Mustafa ve diğerleri dokuz köşk soymuşlardı. Hikmetin bunlardan haberi olmadığını fikrin Mustafa'dan çıktığını ve hırsızlıkları Hikmet hariç diğerleriyle yapıldığını polise söylemelerine rağmen hepsi de hapse atılmışlar ve duruşma günü de hüküm giymişlerdi. En uzun süre hüküm giyen ise olaylarda hiçbir suçu olmadığı halde Hikmet olmuştu.

[266] **A.g.e** ., s. 166.
[267] **A.g.e** ., s. 186.

Bu olaydan bir süre sonra Ali Rıza da sarhoşken cam kırmak suçundan hapse düştü. Hikmet ile aynı hapishanedeydiler.

~

Sait Faik öyküleri olay örgüsünden çok durum tespitleri, yaşantılar, tanıklıklar ve düşünceler içerir. Öykü türünden çok deneme türüne yakın veya ikisinin sentezi olarak görülebilecek eserler yazmıştır. Eserlerin yazılış tarihi 1940'lı yıllardır ve öykülerin otobiyografik yönü ağır basmaktadır. Öykülerin büyük bir çoğunluğu Büyükada ve İstanbul'da geçmektedir. 1940'lı yıllarda bu iki mekanda da Rum ve Ermeni nüfus günümüze nazaran daha kalabalık olduğu için öykülerde ana karakter veya yan karakter olarak bir Rum veya Ermeni'ye rastlamak mümkündür. Hatta denilebilir ki Sait Faik, çağdaşı yazarlar içinde Müslüman olmayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eserlerine en çok konuk eden yazarlardan biridir. Bu Müslüman olmayan vatandaşlar içindeki en büyük pay ise nüfus yoğunluğuyla doğru orantılı olacak şekilde Rumlara aittir.

Mahalle Kahvesi adlı kitabında yer alan *İki Kişiye Bir Hikâye* adlı öykünün iki farklı anlatımı vardır. İlk versiyonda balıkçı Rum'dur. Barba Yakamoz tek bacağı olmayan bir martı ile arkadaşlık kurmuştur. Martıyla konuşur, onu besler, onun kendisine şans getirdiğine inanır. Martıya o kadar alışmış ki Barba Yakamoz, onu görmediği zaman gözleri havada bakınır durur, merak edermiş. O gün sandalına misafir olan Recep'le balığa çıkarlar. Balıkçı Topal adını verdiği martıdan bahseder. Topalı denizin ortasındaki beklediği yerde beslerler.

Birkaç gün sonra delikanlı tekrar Barba Yakamoz'un sandalına biner. Recep balıkçının yakasına taktığı siyah tülü fark eder ve yasta olabileceğini düşünerek kimi kaybettiğini sorar. Uzak bir akrabasını kaybettiğini söyledi. Bir süre sonra Recep Topal'ın onların etrafında olmadığını fark ederek balıkçıya martının nerede olduğunu sorar. Balıkçı Topal'ın birkaç gün önce öldüğünü söyler. Ölen uzak akraba(!) aslında Barba Yakamoz'un arkadaşı olan tek bacaklı martıdır. Balıkçı matem simgesi olan siyah tülü martı için takmıştır. Çevresindeki insanlarla çok yakın ilişkileri olmayan yalnız avlanmak için diğer balıkçılardan uzaklaşan bu adam tek bacaklı martının ölüsünü bulduğunda ağladığını itiraf ediyor ve kafalar eskir ama yürekler

eskimez diyerek martının ölüsünü bulduğu gün ne kadar kötü hissettiğini anlatır, bir damla gözyaşı süzülür gözünden.[268]

Sinağrit Baba adlı öyküde Cehennem Nişanı denilen açıkta beş sandal bir akşam balık avına çıkmıştır. Yazar, öyküye adını veren sinarit balığına insana özgü nitelikler yakıştırmıştır. Sinağrit Baba'nın denizin dibine uzanan oltaların hangi balıkçıya ait olduğunu bildiğini, seçici olduğunu, karakterini beğenmediği balıkçıların oltasındaki yeme gitmediğini anlatıyor. Sinağrit Baba'nın pek çok oltanın misinasını koparmışlığı ve av olmadan yemleri yiyebilme özelliği vardır. Kokladığı oltalardan biri Hristo'ya aittir. Onu beğenmez çünkü onu açgözlü, kurnaz, yoksul ama kendini beğenmişliği olmayan biri olarak tanır. O yüzden onun yemine gitmez. Diğer oltaları koklar, sahiplerini bilir, onların kişisel özelliklerinin olumlu ve olumsuz olanlarını aklından geçirir. Sinağrit Baba'nın bir olta sahibinin yemini yemesi için belirli ölçütleri vardır. Herkesin tüm özellikleri kötü değildir, kusurlarına rağmen iyi huyları olanlar da vardır ancak yemini yiyeceği oltanın sahibinin tüm özellikleri Sinağrit Baba'nın ölçütlerine uyması gerekir. Birkaç Türk balıkçının da olumsuz özelliğinden bahsedilir. Sonra Nikoli'den bahsedilir. İçkici, bencil, edepsiz olan Nikoli yürekli ve eli açık, haset etmez, yoksul ve gururludur. Bu özellikler Sinağrit Baba'nın titiz seçiciliği için yeterli olmadığından Nikoli'nin yemine ilişmez.[269]Beş sandaldaki tüm balıkçı oltalarını gezmiş, koklamış ve değerlendirmiştir.

Öykünün sonunda hiç tanımadığı birine ait bir olta yemini yiyen Sinağrit Baba, bu kişinin aradığı kriterler uygun biri olduğunu zannediyor önce, kafası bu düşünceyle meşgul olduğu sırada oltaya takılıyor ve sandala çıkarılıyor. Can çekişirken kendisini yakalayan balıkçıyı görüyor ve nasıl olup yanıldığına kafa yoruyor. Yazara göre insan tanımada bu kadar usta olan balığın ölümüne yol açan yanılgının sebebi şudur: Kendisini yakalayan balıkçının hiçbir kötü karakter özelliği yoktu ancak bunun sebebi iyi ve kötü özelliklerini ortaya çıkarabileceği hiçbir sınavdan geçmemişti. Her zaman için şanslıydı, hayatta tüm işleri kolaylıkla halloluyor hiç zorluk çekmiyordu.

[268] Sait Faik Abasıyanık, *Mahalle Kahvesi* (Bütün Eserleri Serisi 4), Bilgi Yayınevi, Ankara 1977, s. 107.
[269] **A.g.e**., ss. 111-112.

~

Yüzüne hayattan hiç murat almamışların ifadesi yerleşmiş Rumelili bir adamdır Ahmet. Ailesi yoktur. Sadece bir köpeği vardır. Onu görenlerin ilgi ve merakını uyandıran biridir. Postacı kahvede onun dedikodusunu yapar. Evine mektup götürdüğünde Ahmet'in köpeğiyle bir insanla dertleşir gibi konuştuğuna tanıklık etmiş, Rumca yapılan bu konuşmayı anladığı kadarıyla aktarıyor kendisini dinleyenlere.

Hakkında konuşulanlar yazarın da merakını uyandırdığı için Ahmet'le yakınlık kurmak istiyor. Yanına giderek selam verip sohbet açıyor. Yazar köpeği okşayınca hayvan sevgisinden konu açılıyor. Ahmet Bey köpeğinin eskiden oturduğu pansiyonun sahibi olan madam ait dişi köpeğin yavrusuyken aldığını çok sevdiği Madam ölünce köpeği vermeye kıyamadığını anlatıyor.[270]

Yazar, Ahmet'in postacının ilgilendiği kadar ilginç bir adam olduğunu düşünmüyor. Bakkal Yani Efendi, ailesi ve yaşadıkları daha ilginç geliyor yazara. Rum bakkalın oğluyla takılmaya başlıyor. Şirin bulduğu gencin sürekli karşı cinsten, kartla oynanan oyunlar, dans türleri ve sinemalardan konuşması yazarı bıktırıyor. Con Peyn isimli bir Amerikalı oyuncuya özenmesi ve onun gibi davranması yazarı bu delikanlıdan soğutmaya yetiyor.[271] Böyle olunca yazar tekrar köpekli adamla ilgilenmeye başlıyor.

Postacı bir gün yazara, Ahmet Bey'in falanca gazeteye gönderilmek üzere kendisine verdiği bir zarfı getirip gösteriyor. Merakına yenik düşen yazar ve postacı zarfın içindeki kağıtları okurlar. Bu zarfta bir gazeteye gönderilmek üzere bir öykü yer almaktadır. Beğenilmesi halinde yayımlanmasını rica eden bir de mektup vardır. Yazar daha sonra yaptığı bu hareketi Ahmet Bey'e itiraf eder. Ahmet Bey de öykünün bir kopyasını ona verir. Bu zarftaki *Ay Işığı* adlı öyküyü de yayımlamıştır.

Ay Işığı, Ahmet'in mehtaplı bir gecede vapurda sevdiği kızla karşılaşıp ay hakkında edilen bir sohbet üzerine yazdığı bir öyküdür. Yazar ve postacı okuduktan sonra yeni bir zarfa koyup gönderirler. Okudukları öykü postacının nazarında Ahmet'in bütün

[270] Sait Faik Abasıyanık, *Havada Bulut* (Bütün Eserleri Serisi 4), Bilgi Yayınevi, Ankara 1977, s. 122.
[271] **A.g.e**., s. 124.

cazibesini yitirmesine yol açmıştır. Yazar ise onunla daha yakından ilgilenmeye başlayacaktır.

Yazar, öykülerine konu ettiği yerden "bizim köy" şeklinde bahsediyor deniz kıyısında olan ve Rumların yoğun yaşadığı anlaşılan bu yerin Büyükada olması yüksek bir olasılıktır. Öyküde iskele enkazı üzerinden toplanan, zehirli olması ihtimal dahilinde olan midyelerden bahsedilirken yazar, bu midyeleri toplayıp yiyen kimsenin zehirlenmediğini, bazı insanlar Allah koruduğu için böyle olduğunu söylerken bazılarının ise Panaiya'nın (Meryem Ana) koruduğunu söyler diyor.[272] Yani hem Müslümanlar hem de Hristiyanlara atıf yapılarak her iki cemaatinde midyelerden zehirlenmeyişlerini aynı nedene bağlayarak ancak kendi inançları doğrultusunda açıkladıklarına değiniyor. Yazarın öyküsünün geçtiği yerde Hristiyan Rum-Ermeni nüfusun 1940'lı yıllardaki varlığı da bu tür atıflarda belirtilmiş oluyor.

Havada Bulut kitabının hikayelerinin çoğu Köpekli Adam'dan yani Ahmet Bey'den ve onun hayatından kesitlerden oluşmaktadır.Belki de kendisi gibi yazmaktan doğadan ve hayvanlardan hoşlanan, yalnız yaşayan, aşktan yana şanssız bir adam olduğu için yazarın dikkatini çekmiştir. Ahbaplıkları başladıktan kısa bir süre sonra yazar, Ahmet Bey'e gazeteye gönderdiği zarfı postacıyla beraber açıp okuduklarını itiraf etmiştir. Bu itiraf sonrasında Ahmet Bey diğer yazılarını da okuması için yazara vermiştir. Yazar bu yazılardan bazılarını kitabında yayımlıyor. Ahmet diye birinin hiç var olmayabileceğini, Ahmet'in bizzat kendisi olabileceği şeklinde ucu açık ifadeler de kullanarak bir gizem yaratıyor.

Ahmet'e ait öykülerden biri olan *Havada Bulut*, İstanbul'un sefalet içindeki insanların oturduğu varoş bir mahalleden bahseder. Orada her milletten ve dinden insana rastlamak mümkündür. Hepsinin tek ortak tarafı yoksulluktur. Her türlü yasa ve ahlak dışı işleri yapanlara rastlanır. Eline üç beş kuruş para getiren bir mesleği olanlar bile alkol tüketiyor. Genel ev işlevi gören evlerin bulunduğu bir mahallede frengi ve verem gibi hastalıklara yakalananlar var. Bu mahallede Yorgiya oturuyor.

Ahmet'in ilk ve tek aşkıdır Yorgiya. Ondan karşılık bulamamıştır. Yorgiya, sırf parası olduğu için Ahmet ile zaman geçirir. Zaten Yorgiya'nın geçimi bu yoldandır,

[272] **A.g.e**., s. 134.

Annesi, kocası Yunanistan'dayken bir Türk genci yani Yorgiya'nın babasıyla tanışıp birlikte olmuştur. Yorgiya, annesinin nikâhlı kocasının üstüne geçirilmiştir.[273] Annesinin evine giren çıkan belli değildir. Evinde ve yaşadığı mahallede normal karşılanan bu yaşam şekli yüzünden namus kavramını hiç öğrenememiş olduğunu düşünür.Çocukken çeşmeden eve su taşırken doldurduğu suya yansıyan bulutun gerçekten kovasına girmiş olduğu zannına kapılan küçük Yorgiya, annesine göstermek istediği bulut, kovayı eve sokunca kaybolduğu için ağlıyor.

Ahmet otuz beş yaşına dek karşı cinsten kimseyle yakınlaşmamış bir adamken Yorgiya hayatına giriyor. Ona deli gibi âşık oluyor ama aşkına karşılık bulamıyor. Yorgiya'nın ona karşı gelgitler yaşadığı anlaşılıyor. Yani bir gün sever görünüp ertesi gün umursamaz tavırlar içine giriyor.

Ahmet ve Yorgiya genelde karidesçinin evinde buluşuyorlar. Orada sesi ve edaları kadınsı olan İstepan Rumca şarkılar söyler. Ahmet'in giderken yanında götürdüğü içkiler, mezeler, balıklar, çerezler, meyveler karidesçi Koço ve karısı Sofiya tarafından servis edilirdi. Sofiya Ahmet'i neşelendirmeye çalışan bakışlarıyla İstepan'ın şarkısına eşlik ederken Ahmet onun Yorgiya'ya duyduğu karşılıksız aşkından dolayı üzüldüğünü sanırdı. Ahmet, İstepan'ın iyi bir insan olduğunu düşünür.[274]
İstepan'ın Sofiya'ya dert yanarken anlattıklarına bakılırsa karısı Katina'nın kendisini ara sıra aldattığı, iki yaşındaki kız gibi giydirdikleri oğlan çocuğunun hatırına evliliğini sürdürdüğü anlaşılıyor.[275]

Koço ve Sofiya'nın üç çocuğu vardır. On dört yaşındaki büyük ve on bir yaşındaki ortanca oğlanlar Koço'nun Sofiya'dan önceki eşlerindendir. Dört yaşındaki en küçük olanı Sofiya'nın öz çocuğudur. Ortanca çocuk Sotiri, hastalıklı yüzü ve bakımsızlığıyla insanın çevresinde istemeyeceği bir tip olsa da Ahmet'e karşı girişken, insancıl ve hürmetkardır. Ahmet'in her çarşamba gelişinden memnun bir şekilde ona hizmet eder, eksikler varsa kendisine verilen parayla gider alır getirir ve bahşişten payını alırdı. Büyük oğlan Aleko, üvey annesi Sofiya için bir ıstırap gibidir. Uyumsuzdur, üvey annesinden nefret ettiği kimsenin gözünden kaçmaz.

[273] **A.g.e**., s. 138.
[274] **A.g.e**., ss. 149-150.
[275] **A.g.e**., s. 152.

Sofiya, Aleko'nun babasından dahi korkmayan, aylaklık eden bir serseri olduğundan şikayet eder. Sofiya başkalarının yanında anlayışlı, sabırlı üvey anne tavırları takınsa da herkes onun da çocuğu sevmediğini bilir. Aleko, kıyafetlerinin eskiliğine ve pis olması bakımından üvey anne yanında yetişen çocukların sembolü gibi görünür.[276]

Ahmet'in yazdığı öykülerden *Kurabiye*'de Yorgiya ile ilk tanışmalarından bahsediliyor. Ahmet, önce sokakta Yorgiya'yı ve konuştuğu bir delikanlıyı gözlemliyor. Her ikisi de çok dikkatini çekiyor ama genç kızdan oldukça etkileniyor. Beyoğlu'nda tavernalarda gitar çalan bir Rum arkadaşına rastlıyor. O sırada Yorgiya'nın yanında gördüğü delikanlı geçiyor önlerinden ve gitarist arkadaşına onu tanıyıp tanımadığını soruyor. Bopstil lakaplı gencin muhabbet tellallığı yaptığını anlatıyor. Ahmet, delikanlının elindeki kızın fiziksel özelliklerini detaylıca ve beğendiğini belli edecek şekilde tarif edince gitarcı çocuk Ahmet'ten para alıp bunları tanıştırıyor. Karidesçinin evine ilk kez o gün gidiyorlar. Yorgiya'nın on yedi yaşına kadar olan hayat hikayesini öğreniyor.[277]

Muhabbet tellallarının ve yanlarındaki kadınların kendilerine müşteri bulabilmek için takıldıkları bir pastane vardır. Orada Leon isimli bir adamın karısı mutfakta çalışmaktadır. O kadın öykü yazarına göre erkeklere acıyan, onları hor gören bir hal ve tavır içinde iffetli bir kadındır.[278]

Katina bir pastanenin mutfağında çalışır, hayatında üç erkekle görüşür, biri yazar, biri patronu ve üçüncü bir adam daha vardır. Katina, bu üç erkekten birine değil Eleni isimli bir kadına âşıktır. Bu gerçeği yazar, ikisini yolda yan yana gördüğünde anlamıştır. Katina hamile kalır, çocuğun kimden olduğu belli değildir. Doğum sonrasında Katina'nın hem patronu hem de sevgilisi olan adam bebeği çocuksuz bir aileye vermiştir. Bir süre sonra bebeğin babası olması muhtemel üç kişiden ikisi çocuğu merak edip görmek istemişler ama bu mümkün olmamış. Yirmi yaşına basmasından kısa bir süre sonra Katina'nın gerçek aşkı Eleni onu terk edip gidiyor ve

[276] **A.g.e**., ss. 154-155.
[277] **A.g.e**., ss. 170-171.
[278] **A.g.e**., ss. 176-177.

iki ay içinde ince hastalıktan yaşamını kaybediyor.[279] Yorgiya, Ahmet'i terk etmiş bu ayrılık Ahmet'i epey sarsmış, Yorgiya'yı asla aklından çıkaramamıştır.

~

Sait Faik'in bilinen öykülerinden biri olan *Son Kuşlar*, Ada'da sonbaharın yol açtığı değişimlerin betimlenmesiyle başlıyor. Devamında yazar, Ada'daki ağaçları sonbaharda mesken tutan göçmen kuşların son iki yıldır uğramamasından dert yanıyor. Kuşların adaya gelmeyi bırakmasında bazı kişilerin onları yakalamak için kurdukları tuzakların rolünden bahsediyor. Kuş avcıları, içinde ötüşüyle özgür uçan kuşları kendine çeken bir kuşu, kafes içinde üzerine yapışkan bir madde sürülmüş değneklerin bağlandığı ağacın altına bırakırlar ve uzak bir mesafede bekleşirler. Kafesteki kuşun sesini duyup ağaca konan göçmen kuşlar ökse adı verilen değneklere yapışıp kalırlar. Bu kuşları kurdukları tuzağa düşüren avcılar kuşları dişleriyle boğar veya ölmesini bile beklemeden tüylerini yolmaya başlarlarmış.

Kuş avının faillerinden biri, bir lokmacık et için katlettikleri kuşların yakalanması işinde çocuklara da görev verirmiş. Yazar en çok da bu kişiye öfke besliyor. Bahsi geçen kişi Galata'da zahire ticaretiyle uğraşan Konstantin adında bir adamdır. Adamın fiziksel özelliklerini anlattığı satırlarda bile yazarın Konstantin'e duyduğu öfkeyi okuyucuya hissettirmek istediği anlaşılmaktadır: "Kalın tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi…"

Yazar, Konstantin'in o minicik, bir deri bir kemik kuşlardan pişireceği pilavın keyfiyle kuşların boynunu dişleriyle koparışını aktarıyor. Yazarın Konstantin hakkındaki olumsuz ifadeleri kullanmasının tek nedeni kuşları öldürmesine duyduğu öfkedir. Doğaya ve hayvanlara duyduğu sevgiye öykülerinde her zaman yer veren Sait Faik, sadece kuşları avlamasından duyduğu üzüntü nedeniyle Konstantin'e öfkelidir. Bunu yazarın, adamın olumlu özelliklerine değinmesinden anlamak mümkündür. Konstantin, sakin, mal varlığını göz önüne sermekten hoşlanmayan, alçakgönüllü, çevresi tarafından, sevilen, başkaları hakkında kötü konuşmayan,

[279] **A.g.e**., ss.180-181.

işinde gücünde, Karamanlı ağzı ile konuşan, içkiliyken yaptığı şakalarıyla sempatik, sıradan bir insan olarak betimleniyor.[280] Yazar, Konstantin'in tüm bu olumlu özelliklerine rağmen nasıl olup da kuşlara böyle acımasız davrandığına hayıflanıyor. Onun, eylül ayında gökyüzünde göçmen kuş kafilelerini gördüğü zaman yüzü, gözleri keyiften parlayan bir canavara dönüştüğünü düşünüyor. Konstantin, kuşlardan "bizim pilavlıklar" ifadesiyle bahsediyor.

Bu öyküde, yazar muhtemelen kurgusal olmayan Konstantin karakterini, Rum olduğu için değil, onun kuşlara yaklaşımından hoşlanmadığı için olumsuz görmektedir. Yazarın kuşlara duyduğu sevgi ve merhamet onu Konstantin Efendiye öfke duymaya sevk eder ancak kuş avlayan bir kimse olmasını göz ardı ettiğinde adamın olumlu yönlerini de görebilmekte ve öyküsünde bunlara yer verebilmektedir.

Yaşayacak isimli öyküde balıkçılığın zorluklarından, balıkçıların balığın bol çıktığı günlerdeki neşesi ve hiç balık tutamadıkları zamanki moral bozukluklarından bahsediliyor. İmroz adalı bir Rum balıkçı yazarın dikkatini çekiyor. Yazarın, ellili yaşlarda olduğunu tahmin ettiği bu adam yaşından ve kalıbından beklenilmeyecek ölçüde çeviklik ve iş bilirlikle hareket ederken yazarı kendisine imrendiriyor. Onu izledikçe zindeliğine şaşıran yazar, mantosu sırtında olduğu halde üşüyen bedenine ve fiziksel durumuna da hayıflanıyor. Yaşı ile fiziksel gücü arasında olağanüstü fark gördüğü bu adamın adeta bir mitoloji kahramanı gibi algılamaya başlıyor. Yarı tanrı gibi görmeye başladığı bu Rum balıkçı çalıştıkça daha da kuvvetleniyor, o soğuk kış gününde sırtında sadece bir atlet olduğu halde üşümek yerine terliyordu. Adamdaki çalışma şevki gerçek beden yaşını gizliyordu. Yazar, bu adamın keyif alarak ve zindelikle yaptığı bu ağır işleri yaparken yorgun ve yaşlı görünmek yerine gençleşmesine bakarak onun bin yıl daha hayatta kalabileceğini düşünüyor.[281]

Gün Ola Harman Ola isimli öyküde ana karakter olarak uzun yıllar kemik kakmalı boyacı sandığı yapma işiyle uğraşmış olan Mercan Usta konu edilmiştir. Yazar, Mercan Usta'nın işçiliğine duyduğu hayranlığı içtenlikle ve bazen de abartıyla aktarıyor. Usta ile bir meyhanede buluşup tanışacak olmalarından sevinç duyuyor. Yazar, ustanın karakterine de hayrandır. İşini çok iyi yapmasının dışında paraya

[280] Sait Faik Abasıyanık, *Son Kuşlar* (Bütün Eserleri Serisi 6), Bilgi Yayınevi, Ankara 1980, ss. 135-136.
[281] **A.g.e** ., ss. 155-156.

önem vermeyişiyle de tanınıyor. Yaşlılıktan artık görüş gücünü kaybettiği için çalışmayı bırakmış olan Mercan Usta, akşamları birkaç kadeh içki içmeyi ve kanto dinlemeyi seven biri. Yazar, Mercan Usta'nın veya karısının Ermeni olduğunu düşünüyor. Yazar onun hangi ırktan olursa olsun İstanbul'un Türk halkından olduğunun altını çiziyor. Burada Sait Faik'in insana bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Ona göre insanları değerli kılan hangi etnik kökenden geldikleri değil olumlu özelliklere sahip insan olmalarıdır. O, insanları etnik kimlik veya din çerçevesinden değil, taşıdıkları kişilik özellikleri bakımından değerlendiriyor.[282]

*Ağıt'*ta, Apostol Efendi hayattayken ıstakoz avcılığı yapan bir balıkçıdır. Vefat etmiştir, ölmeden önce kendi el emeği ile ördüğü ıstakoz ağı ile gömülmek istediğini kendisini tanıyanlara söylemiş olduğu halde bu isteği yerine getirilmemiştir. Yazar, bu duruma üzülmektedir.

Bir gün yazarın isteği üzerine birlikte çıktıkları ıstakoz avının inceliklerinden ve Apostol Efendi ile geçirdikleri o günden bahsediyor. Bu vesileyle onun felsefe içeren yorumlarına tanıklık ediyor. Filozof gibi konuşmaya başladığı zaman adeta iki bin sene öncesinde yaşayan bir balıkçı çehresine sahip görünür, kendisini Sokrates'in meclisinde zannedercesine ahkam kesmeye başlarmış.[283]

Apostol Efendi ile pek çok kez ıstakoz avına çıkmış olan yazar, onunla kırk kez ağ atmış olsa bunlardan sadece yedi seferinde ağına ıstakoz takıldığına tanıklık etmiş. Meşakkatli ve yakalanma şansı düşük olan bu deniz canlısı aynı zamanda çok pahalıdır bu nedenle Apostol ömründe iki kez ıstakoz yemiştir. Yazar, onun yakaladığı ıstakozları yemektense onlardan kazandığı parayı evin ihtiyaçları için ve kendisine ısmarlayacağı üç beş kadeh rakı için harcamayı yeğlediğini düşünüyor.

Barba Antimos öyküsündeki ana karakter yazarın yine işini iyi yapması ve dürüstlüğüyle hayranlığını kazandığı için öyküsüne konu olmuş bir duvar ustasıdır. Yazar bir gün gelip Antimos dayının ve Kornil'in kahvehanesinin müdavimi olan Manav Apostol ve Sütçü Pandeli gibi karakterlerin öleceğini düşünüyor. Onlar öldüğünde her zaman bahsettikleri konular konuşulmayacak diye düşünüyor.

---

[282] **A.g.e**., s. 174.
[283] **A.g.e**., ss. 178-179.

Seksen yaşında ve ülser rahatsızlığı olan Antimos dayı rastladığı ve halini soran herkese ülserin yol açtığı rahatsızlıklardan bahsediyor. Hiçbir şey yiyememekten ve ağrıları sebebiyle uykusuz kalmaktan şikayet ediyormuş.

Yazar, adada insanların yaslandığı, üzerine oturdukları hemen her duvarda Antimos dayının el emeği, alın teri ve ondan bir hatıra bulunduğunu dile getiriyor. İki bin yıl öncesinin sade ancak yapısında bir felsefe, bir sevda destanı veya Helenistik bir ilah, adaletsizliklere başkaldırmış bir kurtarıcı ihtiva ettiğini düşünüyor. Emek verdiği her duvar antika gibi insanı antik çağlara götürüverir. Ördüğü, inşa ettiği her yapı, antik Yunan ve Bizans'tan izler çağrıştırır. Antimos'un inşa ettiği yapılar kaba ve sadedir ancak Ada'yı zamanın gösterişli villaları gibi çirkinleştirmez aksine Ada'ya bir ruh kazandırmıştır.

İşini hakkını fazlasıyla vererek yapan duvar ustası yaptığı işle övünmezdi, ustalığına rağmen zengin değildi, güçlükle iki yakası bir araya geliyordu.[284]

Dondurmacının Çırağı adlı öyküde yazar, yaşadığı küçük yerde birbirleriyle fazla içli dışlı olan insanlar olarak herkesin birbirinin olumsuz özelliklerini bilmelerinden dolayı insanların birbirleriyle kavga eder hale geldikleri bir zamanda yazın gelmesini de fırsat bilerek insanlarla iletişimini kesiyor. En fazla selamını verip geçiyor bazen onu bile yapmayıp görmezden gelebiliyor. Bundan da oldukça memnun bahsediyor.

Herkesle iletişimini kestiği bu zamanda dondurmacının çıraklarından biriyle dost oluyor. Her akşam dondurma yemek için gittiğinde çıraklarla sohbet ediyor. Yazar, çıraklarını günde sadece beş saat uyku uyuyabilecek kadar uzun süre çalıştıran ve sıradan yemeklerle beslenmelerine imkan veren dondurmacıyı varlıklı ve acımasız buluyor. Dondurma dükkanının sahibinin çocuklara verdiği maaş çok düşük. Çırakların aldıkları bahşişler bile daha yüksekmiş.

İki çıraktan adı Todori olan İmrozlu çocuk Rumcayı da Türkçeyi de oldukça farklı konuşurmuş. Konuşması ilgi çektiği için Rumlar onu masasına çağırıp bahşiş

[284] **A.g.e**., ss. 187-189.

karşılığı konuşturmak isterlermiş. Yazar da Todori'nin Türkçe cümleler kurmasını dinlemekten keyif alıyormuş.[285]

Todori, patronu iznin iptal ettiği için üzülüyor çünkü Galata'da bir kahvede buluşacağı bir adam aracılığıyla köyünden haber almayı umuyormuş. Bundan birkaç gün sonra işi bırakıyor bunu diğer çıraktan öğrenen yazar Todori'yi İstanbul'da arayıp buluyor. Üstü başı perişan görünen çocuk patronundan parasını eksik alabilmiş. İş aramadığını köyüne dönmek niyetinde olduğunu söylüyor. Yazar Todori'yi vapura bindirip İmroz'a yolcu ediyor.

Bu öykünün sonunda bir açıklama yer alıyor. İki bin yıl önce Atina'da Adalar denizinden gelmiş güzel suratlı bir çocuğun köylü aksanıyla, antik bir Yunan dilinde, bahşiş karşılığında iki bin yıl sonrasının dondurmacı çıraklığına dair hikayeler anlattığı söylenirmiş. Bu hikaye de bu söylentiden esinlenilerek yazılmış olmalı.

~

"Bize bir masa ayır Yanakimu

Aleksandra'mla benim için"

Sait Faik, *Bir Masa* şiirinde Yani isimli tanıdığı bir meyhane garsonundan, sevgilisi Aleksandra ve kendisi için bir masa ayırmasını istiyor. Garson veya meyhane sahibi olan kişi ile samimi oldukları Yani'ye Yanakimu diye seslenmesinden anlaşılıyor. İsimlere eklenen bu tür eklerle Yunancada yakın olunan kişiler için kullandıkları bir hitap şekli elde edilir. İsimin yanına "–aki" eki ve benim anlamına gelen "mu" belirteci getirildiğinde Yannis ismine Yanniciğim anlamına gelerek samimiyet ve benimsemişlik duygusu verir.

*"*Aleksandra'm mızıka çalsın

Siyaha çalar parmaklarıyla"

Meyhaneye birlikte gitmeyi düşündüğü kişi Rum bir kadındır. İki dizede adı geçen kadından Aleksandram diye bahseder. Şair, kadını benimsemiş, sahiplenmiştir. Bunlar yazar ile kadın arasındaki yakınlık derecesini ortaya çıkaran ifadelerdir.[286]

[285] **A.g.e**., s. 247.

Öykülerinde veya şiirlerinde karakter olarak sıklıkla yer verdiği Rumlar Sait Faik için yabancı kimseler değildir. Onların bir aile bireyi veya akrabadan farkı yoktur. Pek çok yerde Rum bir karakterden söz ederken akrabası veya can dostundan bahsedercesine sevgi dolu, coşkulu ve candan bir üslup kullanır.

Hiç kimseyi Rum- Ermeni veya Hristiyan-Yahudi kimliğiyle ön plana çıkarmaz, etnik kimlik kaynaklı genel yargılar veya yaygın ön kabullerden uzak değerlendirmeler yapar. Değerlendirmeleri sadece kişilik özellikleri üzerinden yapar. Sait Faik için insanların iyi huylara sahip olanı iyi; kötü huylu olanı kötüdür. Ona göre Müslüman-Türk olmak başlı başına iyi olmak için yeterli tek önkoşul olmadığı gibi gayrimüslim ve farklı ırktan olmak da kötü olmanın bir önkoşulu olamaz. Onun böyle düşündüğünü öykü ve şiirlerindeki insancıl yaklaşımından anlamak mümkündür.

Köprü isimli şiirde de Rum bir karaktere rastlanır.

> *"Kimdir biliyor musunuz?*
> *Onu Köprü'den başka, bir de eski polisler tanır:*
> *–Ulan sen yine burada mısın?-derler.*
> *Omuzlarını kısar, ellerini cebinden çıkarır, atar ağzından cigarasını*
> *–Gidiyoruz be mâvin ağabey-der.*
> *Bu meşhur yankesici, Yedikuleli İstavro'dur*
> *Ve hoş çocuktur*."[287]

Bir yankesici olduğu bilinen gayrimüslim Yedikuleli İstavro'yu şiirine konu eden Sait Faik onu tanıdığını izlenimini verir ve Stavro'nun hoş bir genç olduğunu düşünür. Yasal olmayan işler yapıyor olmasına rağmen delikanlının olumlu yönüne değiniyor, onu yargılamıyor. Bu da Sait Faik'in ağır basan insancıl yönünü gözler önüne seriyor.

İçinde Rum bir karakter bulunan şiirlerden birisi de *Marikula Doğur*'dur:

> *"Doldursun bütün bu sahili Marikula*
> *Çıplak dizlerinde ağları ördüğün zaman Birdenbire*
> *sancılanarak yapacağın çocuklar.*
> *Vapurlara seslenecekler Marikula:*
> *–Hey, kaptan dur!*

---

[286] Sait Faik Abasıyanık, *Şimdi Sevişme Vakti* (Bütün Eserleri Serisi 7), Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 232.
[287] **A.g.e**., s. 235.

Marikula doğur!
Her dokuz ay on günde ikizlerini Sandallar
boş bekliyor.
Balık yalnız tutulmuyor Marikula;

Bacakları çevik çocuklarım sendedir!
Doğur Marikula doğur!"[288]

Şair, bu şiirinde Marikula adındaki Rum kadından çocukları olmasını istiyor. Sait Faik, insanları sadece din, dil, ırk yönünden değil cinsiyet bakımından da ötekileştirme gereği duymaz. Kadın veya erkek, cinsiyeti ne olursa olsun herkesi insani yönüyle değerlendiren bir yaklaşım sergiler. Sait Faik'in öykülerinde Rum kadınlara sıklıkla rastlanır. Büyük bir oranda bu kadınlar ya sevgilisi ya da hoşlandığı, sevgilisi olmak istediği kadınlardır. Yine bunların çoğu çok eşli bir hayat tarzı yaşamaktadır. Ancak Sait Faik, eserleri üzerinden gayrimüslim kadınları yaşam tarzlarından dolayı asla yargılayıp karalamaz. Onları, Türk kadınlarıyla iffet yönünden kıyaslamak suretiyle Türk kadınını yüceltirken gayrimüslim kadınını aşağılamak gibi bir yöntem izlemez. Ahlaki genellemelere başvurmaz.

~

Abasıyanık'ın en bilinen sözlerinden biri olan "…Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey…" bu öyküde geçiyor. Bu söz yazarın insancıl yönünü en net şekilde ortaya koyan vecizelerden biridir.[289]

Bu öyküde Sait Faik, Alemdağ'ına yaptığı bir gezide Panco adını verdiği muhayyel olması muhtemel bir karakter yanında futbol topu getirmiş, birlikte futbol oynuyorlar. Orada bulunan yılan ve yazar kaleye geçiyorlar. Panco kaleye şut atarken kenara çekilip izleyerek oyunbozanlık yapıyorlar. Sonrasında yürüyerek Panco ve arkadaşıyla bir kahvehaneye gidiyorlar. Yazar kahveden içeri girince mekanın sürekli müdavimleri tarafından tanınmadığı için yadırgandığını hissediyor. Bu yüzden tanıdık birini sormak üzere kahveye girmiş gibi düşünüyor. Sormayı düşündüğü kişi Luka adında bir sıva ustasıdır. Luka Yunan uyruklu bir Arnavut'tur. Panco, Luka Efendinin arkasına gizleniyor. Öyküden anlaşılacağı üzere yazar,

[288] **A.g.e**., s. 237.
[289] Sait Faik Abasıyanık, *Alemdağda Var Bir Yılan* (Bütün Eserleri Serisi 7), Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, ss. 31-32.

kahveye gezinti esnasında rastlamış ve girmiştir. Kendisini o kahveye gerçekte var olan bir arkadaşı götürmüş olsaydı kendisini tanımayan kahve müşterilerine oraya neden gittiğine yönelik bir gerekçe uydurma ihtiyacı hissetmezdi. Aslında yazar, bir arkadaşı olmasını ve her yere onunla birlikte gitmeyi, futbol oynamayı istediğini ancak bunları yapamadığı için hayalinde canlandırdığı izlenimi vermektedir. Yazarın çok derin bir yalnızlık çekmekte olduğu hemen her öyküsünde hissedilmektedir. Sonraki bazı öykülerde de ortaya çıkan veya ismi geçen Panco'nun bir Rum delikanlısı olduğuna değinilecektir.

Panco'nun Rüyası öyküsünde, ana karakter Panco birinci tekil kişi ağzından konuşturulmuştur. Öykünün girişinde Panco sabah rutinlerinin monotonluğundan yakınıyor.

Panco yirmi bir yaşında, elektrik işleriyle uğraşarak gelir elde eden bir delikanlıdır. Babası ise kırk yaşında bir dülger ustasıdır. Evleri Beyoğlu semtindedir. Panco'nun kahvede kumar oynamak gibi bir alışkanlığı vardır. Ancak babası bunun için ona kızmaz. Panco, akşamları yazar ile tiyatroya gittiklerinden bahsediyor. Yazarı genel olarak sevdiğinden ancak onunla ilgili bir şeyin kendisini rahatsız ettiğinden, bunun ne olduğunu bilmediğinden dert yanıyor.

Gördüğü bir rüyadan bahsediyor, yolda iki kişi yan yana yürüyor ve yüzlerini gördüğünde bu insanlardan birinin kendisi olduğunu fark ediyor, diğeri de yazardır. Burada *Alemdağ'da Var Bir Yılan* öyküsüne atıf yapılmış. Gözlerinde nereye gittiklerini soran bir ifadeyle onlara bakmış olan Panco, rüyadaki kendisinden tersleyen bir cevap alıyor, kendisine cevap vermek istiyor ama sesi çıkmıyor, kendisini zorlayınca uykusunda bağırdığı için gece kardeşi kendisini uyandırıyor. Rüya içinde rüya görmek olarak nitelendiriyor bu durumu.

Kardeşi Kalyopi'ye uykusunda bağırırken ne söylediğini soruyor ancak kardeşi anlayamadığını söylüyor.

Panco, bu rüyayı gördüğü günün sabahında her zamanki monotonluğu hissetmediğini yaşamaktan daha çok keyif aldığını fark ediyor. Babası ile ortak halledecekleri bir tamir işi için yolda giderken yazarla karşılaşıyorlar. Yazarın o kadar erken saatte bir yere gidiyor oluşunu garipseyen Panco, kendisine bakışında da bir gariplik sezmişti ve gülümsemişti. Yazarın o halini rüyasındaki kendisine benzetmiş ancak yazarın

gözleriyle Panco'ya nereye gittiğini soramayışına gülmüştü. Panco mutluluğunun sebebi olarak yazarı gösteriyordu.[290]

Panco'nun Rüyası'ndaki Panco ve ailesi İstanbul'da yaşayan Rumlardandır. Bu hikaye, *Alemdağ'da Var Bir Yılan* öyküsüyle ilişkilidir. Kitaptaki sıralamada ilk sırada yer alan *Alemdağ'da Var Bir Yılan* öyküsünde de hissettirildiği üzere Panco aslında gerçekte var olmayan hayali bir dost veya bir öykü kahramanıdır. Her iki durumda da kurgusal bir karakterdir. Yalnızlığı derinden yaşayan bir insanın yapacağı şekilde hikaye yazmak amacıyla ve çevresindeki gerçek insanlardan esinlenmiş bile olsa sanal bir karakter yaratırken Rum kökenli birini seçmiştir.

Yani Usta öyküsünde ana karakter yine yazarın hem sevdiği ve dostluk ettiği hem de işini düzgün yapmasını takdir ettiği bir Rum'dur. Boyacı olan Yani usta yaptığı işin hakkını verir. Yazar, Yani'yi on beş yaşında bir delikanlı olduğu dönemden beri tanımaktadır. Öykünün geçtiği zamanda yazar ellisine yaklaşırken Yani yirmi yaşındadır. Aradaki yaş farkına rağmen yarenlik ederler.

Yazar, birahaneye gider Yani'nin de gelip kendisine eşlik etmesini ister. Gelmemiş olursa yanında Yani varmış gibi nelerden konuşacaklarını kafasında kurgular. Örneğin Yani'yi kızına damat olarak seçmiş bir kız babası kaç drahmilik bir çeyiz vereceğini söylemiş olur.[291] Önceden de tanıdığı kızı çekici bulan Yani kızın annesinin de kızı kendisine vermeye hevesli olduğundan bahseder. Konuyu babasına havale eder. Yazar, buna benzer sohbet konuları kurgular. Birahaneye gelmediğinde Yani'nin yokluğunu derinden hisseder.

On beş yaşındaki siyah saçı, siyah gözü ve zeki bakışlı haliyle birlikte sinemaya gidişlerini ve çocuğun izlediği film kaşsındaki coşkun tepkilerini anımsar. Büyüyüp usta olunca değiştiğini düşünür. O yüzden arkadaşını hep toy zamanlarındaki coşkun halleriyle anımsamayı yeğler.[292]

---

[290] **A.g.e**., ss. 35-39.

[291] Rumlarda evlendirme adetlerine göre Türkiye'de bazı bölgelerde uygulanan başlık parası niteliğindeki para (drahoma) ve malı (çeyiz) kız babası erkek tarafına verirdi. Bkz. Özcan U.; Dalyan M., "19.yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları", History Studies, 3/3, 2011, ss. 3-4.

[292] Abasıyanık, **a.g.e**., s. 46.

Hişt Hişt öyküsünde yazar bir gün dışarda dolaşırken arkasından birinin kendisine hişt hişt diye seslendiği hissine kapılır ve bunun kim olduğunu keşfetmeye çalışır. Gezerken gördüğü manzaraları, ağaçları, hayvanları ve insanları tasvir ettiği bu öyküde kendisine hişt hişt diye seslenenin kim olduğunu ararken insanlar başta olmak üzere diğer canlılardan da kuşkulanıyor. Uçan bir kuşun, bir böceğin, otlayan bir eşeğin bir tosbağa, bir kirpi, bir deniz canlısı, bir balıkçıl veya bir canavar, kafasının içinde duyduğu bir ses veya sırnaşık bir dost tarafından söylenmiş olsun sesin nereden geldiğini aramayı bırakıp kendisi seslenmeye başlıyor hişt hişt diye. Gezdiği yerde papazın oğlunu görüyor. Birkaç koyunla yere yüzüstü serilip hayvanlarla oynuyor. Çocuğu güzellikten mahrum ve salak buluyor, çocuğun kendisine bakarken yüzünün aldığı ifadeyi beğenmiyor.[293] Her şeyden ve herkesten gelmesi muhtemel sesin sahibi olarak papazın oğlunu görmüyor. Toprak eşmekle uğraşan bir adama rastlıyor, selamlaşıyorlar, işine dalan adama hişt diye seslenerek dikkatini çekiyor ve onunla biraz sohbet ediyorlar.

Bu öyküde yazarın aslında kimseden, hiçbir canlıdan gelmeyen bu sesleniş ifadesini duymaya hasret olduğunu, bu sesi duymanın tüm insanlar için bir gereklilik olduğunu anlatmaya çalıştığı görülüyor.

Kafa ve Şişe, öyküsünde yazar o günlerde gördüğü hiçbir şeyi dikkatle algılayamadığından yakınıyor öyle ki herhangi bir suç olayına tanıklık etmiş olsa bile ayrıntılara yoğunlaşamadığı için güvenilir bir tanık olamayacağını düşünüyor.

Önceki gece hem yemek hem de içki servisi yapılan bir mekanda bir tartışmaya görgü tanığı olmuş. Oraya yalnız gitmiştir ama yanında hayali arkadaşı vardır. Bu hayali insan yazarın idealize ettiği bir karakterdir yani o nasıl olmasını istiyorsa öyledir. Hoşuna gitmeyecek hiçbir özelliği hayali arkadaşına kondurmaz. Yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu gibi özelliklere içinde bulunduğu an karar verir. Onun, kimi zaman henüz reşit olmamış yakışıklı bir oğlan çocuğu olduğunu, koyu siyah gözlü Hristiyan bir boyacı olduğunu tahayyül eder.(Burada Yani Usta öyküsündeki Yani'ye

[293] **A.g.e**., s. 74.

atıf yapılmıştır.)[294]

Meyhanede bir adam bir diğerine kendisine baktığı için bir bira şişesi fırlatmıştır. Şişeyi fırlatan, yanında muhabbet ettiğini hayal ettiği siyah gözlü Hristiyan boyacıdır. Kendisine şişe atılan ise yazarın yarım saat önce sohbet ettiği sakalı ağarmış, minik gözlü bir adamdır. Bira şişesi kendisine fırlatılan adam sessizliğini bir süre koruduktan sonra kendisini savunuyor. Yazar bira şişesi fırlatan çocuğu sakinleştirmeye çalışıyor. Diğerini de masasına çağırıp onunla muhabbet ediyor. Sokak sokak gezip bıçak bileyiciliği yaptığı anlaşılan adam kızgın gence bir şişe şarap ısmarlıyor. Garson Barba Mihal önce çekiniyor ama sonra şarabı kızgın delikanlıya götürüyor. Delikanlı şarap şişesi elinde yazarın bulunduğu masaya geliyor bir olay çıkmasını engellemek isteyen yazarı aradan çıkarıp bileyici babanın tepesinden şarabı aktarıyor. O sırada yazar delikanlının şarap şişesini yaşlı adamın kafasında kırdığını zannediyor. Yani yazar, gördüğü hiçbir şeyi sağlıklı algılayamadığı o gece için uygun bir şahit olmadığına örnek olarak bu olayı anlatmıştır.

Çarşıya İnemem, öyküsünde yazar, çarşıya inmemesi için geçerli bir veya birkaç nedeni olduğuna okuyucuyu ikna etmeye çalışmaktadır. Bu gerekçeleri ilkin açıklamaktan kaçınır. Farazi bir takım ihtimallerden bahseder: Karşılaşmak istemediği birinden veya esnafa borç takmış olabileceğinden…

Sonra tanıdığı esnafların olumsuz yönlerinden bahsetmeye başlar. Zengin fakat cimri, kaliteli olmayan ürünlerini pahalıya satan yarım kilo kıymaya iç yağı katan kasap Haralambo gibi işine hile katan esnafları çarşıya inecek olsa gördüğünde ne kadar candan selamlayacağından bahseder.[295]

Karamanlı bakkal Barba Niko, istese bıyıklarına inciler dizdirip saçlarını altın yaldızlar, vücudunu gümüş ile kaplatabilecek denli zengin bir adamdır. Kahveci İskanavi savaş süresince evinin çatı arasında saklanmış, ateşkes ilan edilince gizlendiği tavan arasından çıkmış, kiraya verdiği evinde kalan kiracılar anlamasın diye tavan arasında ölü gibi sessiz yaşamış. Sütçü Pandeli Efendi zararsız kendi halinde bir esnaftır. Dükkanının duvarında bir piştov asılıdır. Akşamları saat altıdan

[294] **A.g.e**., s. 82.
[295] **A.g.e**., s. 90.

sonra patlatma derneği üyeleri onun dükkanında bir araya gelir ve güncel haberler hakkında sohbet ederler.

Yazar, birkaç olası gerekçe daha saydıktan sonra çarşıya neden inemeyeceğini açıklamadan hikayeyi sonlandırıyor.

Dolapdere, içinde her ırk, din ve yöreden fakir insanların bulunduğu varoş bir mahalledir. Yazar, Dolapdere semtinin ve orada yaşayanların detaylı betimlemeleri aktarmıştır. Beyoğlu'nda mevcut hemen hemen tüm iş yerlerinde karın tokluğuna çalışan çırakları, işçileri ve Hristiyan kızları Dolapdere semti çocuğudur.

Yasal ve ahlaki açıdan sorunlu olmayan sıradan işlerle uğraşan insanların yanı sıra illegal ve gayriahlaki işler yapan insanlara da yoğun biçimde rastlanan bir semt olduğundan bahsediliyor. "Karanlık köşelerde Rumca aşk fısıltıları…"[296]

Dolapdere, bir öyküden çok bir semtin dokümanteri gibidir. Yazıyı oluşturan cümlelerin çoğu görsel öğeler içerir. Zihinde canlandırıldığında okurun bu semti televizyon ekranında izliyor hissine kapılmaması işten bile değildir. Bu yazı dönemin Dolapdere semtinin Sait Faik nazarındaki panoramasıdır.

Yılan Uykusu, adlı öyküye yazar düş ile gerçek arası bir hava vermiştir. Kişilerin kimliği net değildir, yazarın kendisinden başka iki kişiden daha bahsedilir birinin kadın olduğu izlenimi hâkimdir. Diğeri ise ikinci bir erkektir. Aralarındaki ilişki belirtilmez. Mekan, zaman ve kişilere dair belirsizliklerin dışında anlatılanların düş mü gerçek mi olduğu konusu da açıklığa kavuşmaz.

Öykü yazarın kadın olduğunu hissettirdiği bir kişiye duyduğu sevgi ve hayranlığının ifadesiyle başlar. Yazar, kendisiyle konuşuyor gibidir. Karşısındaki kadına duygularını açamamanın verdiği sıkıntıyı duyumsatır. Her hareketini, fiziksel özelliklerini betimlediği bu kişinin kendisi gibi bir insan olduğunu düşünüyor. İnsanların aralarında kimi fiziksel farklılıklar olsa da eylemleri yapış biçimi bakımından birbirleriyle ortak pek çok özelliği olduğunu sezdiren ifadeler sıralanıyor: yemek yemek, ağlamak, gülmek, şarkı söylemek…

[296] **A.g.e.**, s. 96.

Yazarın karşısındaki veya kafasında canlandırdığı kişi Yunanca bir şarkı söylüyor, bazen de aksanlı bir Türkçe ile "Kara Biberim" türküsünü söylüyor. O kişiyi anlamak ve ona kendini anlatmak istiyor. "Ne sen onu, ne o seni anlıyor. Belki anlamak ikinizin de işine gelmiyor. "Tanı, tanı kendini tanı." İşe başla bir kere bu yönden. Sonra onu da anlayacaksın."[297]

Bulundukları odanın kapısı aniden açılıverir ve içeriye soğuk esen bir rüzgâr ve yapraksız bir ağaç, arka arkaya duman, kuş ve bir bulut girer. Odanın içine kar yağıyor. İçinde kuvvetli yanan bir soba bulunan bir odada olduğu halde üşüyen yazar yanındaki kadının arada kapı olan diğer bir odaya geçtiğini görüyor. Yazar konuşmadığı halde diğer odadaki kadın onun sormadığı soruları cevaplıyordu. O kadınla telepatik bir iletişim kurmuş gibiler. Sonra yazar kadının bulunduğu odaya geçiyor ona sokuluyor, konuşuyorlar. Kadın, yazardan kuşu bulundukları odaya getirmesini istiyor, donarak ölmesi ihtimalinden endişeleniyor. Kuşu kar kaplı yapraksız ağaçtan alıyor, sobaya birkaç odun ilave ediyor, diğer odaya geçtiğinde kadını bulunduğu yerde bulamıyor.

Odanın kapısı çalıyor içeriye bir adam giriyor kadını soruyor. Orada olmadığını söylüyor yazar ama adam yorgan kaldırınca kadının yatakta uyuduğunu görüyorlar. Önce öfkeli olan adam sakinleşiyor, yazarla konuşuyorlar. Adam kuşun ona her şeyi anlattığını söylüyor. Kızmasını gerektirecek bir şey olmadığı izlenimini vererek anlaştıklarını söylüyor. Adam odadan yazara veda ederek ayrılıyor. Odada bir tek yazar, kadın ve kuş kalıyor.

~

Kalinikhta, şiirsel bir dil kullanılarak bir öyküden ziyade yazarın Atina'daki arkadaşı Yani'ye yazdığı bir mektubu andırıyor.

Sivriada'ya yol alan bir sandalın dümeninde yanında Barba Stanco olduğu halde çıktıkları bu yolculukta gördüğü, işittiği, kokladığı ve tattığı her şeyi anlatıyor. Gerçek ile zihinde canlandırılanların iç içe girdiği bu anlatıda hem şiirsel hem destansı bir dokunuş seziliyor.

[297] **A.g.e**., s. 105.

Özlemi duyulan "dostların en koyusu" diye adlandırdığı Yani Beykozlu Laternacı Panayot'un torunu kara gözlü Yani'dir. Ondan "Karabiberim" şarkısının Rumcasını söylemesini istiyor. Türküde bahsi geçen İbrahim kendisiymiş. Bunu Aspasiya'nın duymasını istiyor. Yazar, Yani'den "arkadaşların içinde ölümden önce en sonuncusu" ifadesiyle bahsediyor.[298]

Yazar Burgaz adası açıklarında bir sandalda bulunduğu sırada Yani'ni kendisini hatırlamasını istiyor. Bir yıldıza binip bulunduğu yere gelip onu görmesini istiyor. Yazar, Taksim meydanındaki heykelin orada oturup Yanakisini düşünüyor. Atina'daki arkadaşının o gece Omonya meydanındaki bir kahvede olduğunu hayal ediyor. Ekselsiyor kahvesinin garsonunun kendisine Kalinihta Kiriyos "İyi geceler Bayım" dediğini hayal ediyor. Yazar da Panco'ya bir `Kalinihta` gönderiyor.

~

Bir zamanlar kasabada Rum bir girişimcinin akaryakıtla çalışan bir jeneratörle kasabaya cılız ve cansız da olsa evlere ve caddelere aydınlatma hizmeti verdiğinden bahsediliyor. Belediye ile bu girişimci arasında bir anlaşmazlık yaşanınca bölge sakinleri bu aydınlatma hizmetinden de mahrum kalmış.[299]

Yazarın gazete muhabiri olarak çalışırken başından geçenleri anlattığı hikayelerden birinde fabrika işçileriyle yaptığı röportajlardan kesitler yer almaktadır. Yani Triandafiles'in deri imalathanesinde çalışanlardan alınan bilgilere göre iş yeri sahibi işçilere yemek yerine kısıtlı bir miktar para veriyor. İşyeri tarafından sağlanması gereken çizmeler alınmadığı için işçiler zararlı maddeler kullanılan deri işinde çıplak ayaklarıyla çalışmak zorunda kalarak sağlıklarını tehlikeye sokan bir vaziyetteler. Mesai ücretleri de düşüktür.[300]

~

[298] Sait Faik Abasıyanık, *Az Şekerli* (Bütün Eserleri Serisi 7), Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 159.
[299] Sait Faik Abasıyanık, *Tüneldeki Çocuk* (Bütün Eserleri Serisi 8), Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s.
[300] **A.g.e**., s. 34.

Sait Faik, dava dosyalarını konu edindiği öykülerini *Mahkeme Kapısı* adlı kitabında derlemiştir. Bir darp şikayeti üzerine Pakize Hanım davalı, Matmazel Fantola ise davacıdır. İddiaya göre Pakize Hanım Mamazel'i dövmüştür. Kendisine şahitlik yapan bir yıl evvel davacı ile aynı binada oturan Bay Onnik ve Bayan Takohi adındaki çift dinlenmiştir. Her ikisi de sadece çığlıklar duymuş sonra da Matmazel'i merdivenlerde burnu kanamış bir halde görmüşler. Pakize'yi ve dayak olayını gören yoktur.

Mübeccel adındaki on yaşındaki kız Matmazel lehine tanık olarak dinlenmiştir ancak Pakize Hanım, çocuğun çerez vermek için evine çağıran Matmazel tarafından kandırılmış olabileceği gerekçesiyle yalancı şahitlik yapmasından şüphelendiği için itiraz eder. Tanık Kalyopi Hanım, Pakize aleyhinde konuşur. Onun ne zaman Matmazel'in evine yatıya gitmiş olsa gece yarısı evin camlarını kırdığını söylüyor. Oysa Karakola cam kırılmasıyla ilgili hiç şikayet gitmediği polis tarafından ifade ediliyor. Aynı mahallede oturan Firdevs Hanım Pakize'nin kocasının Fantola Hanım'ın evine girerken gördüğünü, Pakize Hanım'ın bu eve giderek kocasını oradan çıkardığını gördüklerini anlatıyor.[301]

Sait Faik, eserlerinde Rum, Ermeni, Yahudi veya herhangi bir farklı etnik köken veya inançtan insanları etnik kimliklerini kendi kimliğiyle kıyaslamak veya onları ötekileştirmek amaçlı yer vermez. Onları sadece arkadaşı, komşusu, mahallenin esnafı veya sevgilisi olması bakımından hikayelerine konu eder, onlar yazarın hayatının içinde insan kimlikleriyle yer alan kişilerdir. Kimi zaman yarenlik ettiği bir balıkçı, kimi zaman sevdiği bir kadın Rum olarak okur karşısına çıkar. Sait Faik'in Rumlara yaklaşımında en ufak bir ırkçılık sezilmez. Karakter olarak beğendiği kişinin etnik kimliğinin hiçbir önemi yoktur. Sait Faik, insancıl yönü güçlü bir yazar olarak sevilmeye, bahsedilmeye değer herkesi sever ve onları öykülerine misafir eder.

İnsancıl yaklaşıma örnek olarak incelenen eserlere bakıldığında Yunan-Rum milletini topyekûn ötekileştirme eğilimi yok denecek kadar azdır. Hayatın içinde

[301] Sait Faik Abasıyanık, *Mahkeme Kapısı* (Bütün Eserleri Serisi 8), Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, ss. 220-223.

karşılaşılan gayrimüslim karakterler etnik kökenlerinden bağımsız birer birey olarak yansıtılmışlardır.

4.2. Edebiyat Eserlerinin Değerlendirmesi

Hangi yazarın romanı olursa olsun konu edilen dönem İstiklal Savaşı'nı ve savaşın seyrini işaret ettiğinde, sivillerin uğradığı haksızlık ve zulümlerden bahsedilirken yazarların büyük bir kısmının saldırı ve tacizleri yumuşatmak veya bunlara tarafsız veya sessiz kalmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Özellikle savaş sonrası İzmir ve çevresindeki cephede ve cephe gerisindeki manzaralara görevleri gereği tanıklık etmiş olan Halide Edip ve Yakup Kadri gibi yazarlarda bu durum oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Yazarların uygulayabilecekleri en yapıcı yöntem gelecek nesillere ırkçı nefretler aşılamamak ve kolektif hafızada ezeli düşman algısı yaratmamak için bazı dehşet içeren detaylara girmemek yani sessiz kalmak olabilir. Edebiyat sahasında bu tercih yazarların kişisel tercihine bağlıdır.

Okullarda okutulan tarih ders kitaplarının içeriklerinden ve yazımından sorumlu kişiler de içinde bulundukları dönemin resmi söylemlerinin etkisinde kaldıkları için her dönemin tarih ders kitabı yaklaşım bakımından birbirinden farklılıklar gösterebilmektedir. Bazen Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili antlaşmalara dayanılarak tarih ders kitaplarının yazımında ılımlı değişikliklere gidilse de ulus devletlerin tarih yazımında hiç eksilmeyen bir ihtiyaç olan ulusal "öteki" ve dış tehdit kavramlarını canlı tutmak ulusal tarih yazımında bir gelenek haline gelmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkler ve Yunanlar aynı tarihi olayların tarafları olan ancak iki farklı ulus olmalarından ve konumlarından dolayı bahsi geçen ortak tarihi olayları birbirine zıt şekilde ele alan milletlerdir. Örneğin Türk tarihinin en övgüyle bahsedilen zaferlerinden biri olan İstanbul'un fethi Yunanlar için kendilerini mirasçısı olarak gördükleri Bizans'ın çöküşüdür. Mora, Selanik, Yanya gibi bölgelerin Osmanlı bünyesine katılmaları Türk tarihi açısından Avrupa yönünde ilerlemeyi, genişleme ve zenginliği gösteren başarılar iken Yunanlar için aynı tarihi olaylar Türk/Osmanlı/Müslüman boyunduruğu altına girmek anlamına gelmektedir. Osmanlı tarihini anlatan kitaplarda Müslüman olmayan cemaatlere hiçbir imparatorlukta görülmeyecek ölçüde özgürlük ve ayrıcalık tanındığı, hoşgörü gösterildiği ifade edilirken ulus devlet olduktan sonra Yunan milleti için Türkokratia dönemi Rumların geri kalmalarına ve köle olarak tiranların zorbalıklarına maruz bırakıldıkları karanlık çağlar olarak belirtilir. Geçmişte Bizanslılara ait oldukları için Anadolu, Ege Adaları, Mora ve Balkanlar gibi bölgelerde Yunanlar gözünde Türkler işgalci konumundadır. Türk tarihine Mora İsyanı olarak geçen olgu Yunan tarihçileri tarafından Bağımsızlık savaşı ve ihtilal olarak ifade edilirken, Türklerle yapılan savaşlarda ölenler şehittir. Türk tarihinde İzmir'in işgali olarak ifade edilen süreç Yunanlarca işgal olarak görülmez, İzmir'i ve orada yaşayan soydaşları Türk boyunduruğundan kurtarma operasyonudur. Türklerce İstiklal Savaşı olarak ifade edilen sürecin sonunda elde edilen başarı Yunan ulusu için "Küçük Asya Felaketi"dir. Türklerin tarihine şanlı zaferler olarak adını yazdırmış olan ortak geçmişteki tüm olaylar Yunan-Rumlar için yenilgiyi temsil eder. Tarihte durum hep karşıtlık içerirken Lozan ile belirlenen sınırlar sonrasında sınır komşusu olmaya devam eden iki ulusun coğrafyaları değişmediğinden Ege adaları ve Kıbrıs gibi konularda diplomatik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bahsedilen tüm bu durumlar ve din farkı sebebiyle her iki ulus devlet de birbirini tarihsel ve ulusal açıdan "öteki" olarak görmektedir.

Bu tez çalışması, Türk tarih eğitim –öğretiminde, akademik ve popüler tarih yazımlarının birbirlerini beslediği ve etkilediği görülmektedir. Popüler tarihçiliğe yansıtılan Yunan-Rum imajı açısından bakıldığında da bunun değişmediği anlaşılmaktadır. Tarihte neredeyse tüm önemli olayları kesişen Türkiye ve Yunanistan'ın tarih yazımlarında birbirlerini neredeyse ulusal öteki olarak

göstermesi ve gelecek kuşaklara da bunu böyle aktarmaya devam etmeleri siyasilerin söylemlerine de yansımaktadır. Geçmişte kesişen tarihsel olaylarda bir tarafın yenilgisi diğerinin zaferi olmuş, bir tarafın boyunduruk altında köle olarak sürdürdüğü yıllar öteki tarafın son derece özgürlükçü ve hoşgörülü yönettiği yıllar olarak tarih yazımlarındaki yerini almıştır. Ancak hiçbir taraf kendisine mal ettiği olumlu özelliklere ve karşı tarafa atfettiği olumsuz yönlere tarafsız bir yaklaşım sergileyememiştir. Konulara her iki devlet de baş aktörü oldukları milli tarihin kendi kimliklerine yakıştıramadıklarıyla yüzleşmekten kaçınmışlardır. Ulus devletlerin kendi meşruiyetini pekiştirmek için karşı tarafı suçlama veya kendi kimliğinden daha aşağı gösterme yoluna gittikleri görülmektedir. Oysa tarihçilerin asıl görevi geçmişte gerçekte ne yaşandığına odaklanmak ve bunları objektif bir şekilde yansıtmak olmalıdır. Tarihi olay ve olgulara tarafsız yaklaşan tarihçiler elbette vardır ancak devletler resmi ideolojilerinin devamı, ulus devlet olarak tarihi olguların kendilerini uluslararası zeminlerde güç duruma sokmaması ve çıkarlarını zedelememesi için bazı gerçekleri sümen altı etmeyi tercih etmektedirler.

Geçmişte gerçekleşmiş, kendi öncülü olan topluluk-devletler tarafından uygulanmış yanlış politikalarla yüzleşerek haksızlığa uğrattığı azınlık gruplardan özür dileyen ve onlara verilmiş maddi- manevi zararı tazmin etmek, onlardan gönül almak, esirgenmiş hak ve özgürlükleri iade etmek gibi uygulamalara pek girişmezler. Bu tarz bir uygulama, geçmişte yapılan haksızlığı ifşa etmek olarak algılanmaktadır. Belki de çoğunlukla bu tür uygulamaların kazandırabileceklerinden çok kaybettirecekleri üzerinde durulmaktadır.

Haksızlık her iki ulus tarafından da yapılmışsa mütekabiliyet gözetilmektedir ancak bu mütekabiliyetin ilk adımını atan tarafın kendisi olması gerekebileceği göz ardı edilir.. Ulus devletler, tarihteki öncüllerine yakıştırmadıkları için görmezden gelmek suretiyle hiç gündeme getirmedikleri kara lekeler üzerinden yapılacak bir günah çıkarmanın, gerek azınlıkların vatandaş olarak devlete bağlılıkları ve aidiyet hisleri üzerinde pekiştirici etki yaratacağı gerekse siyasetçiler nezdinde kemikleşmiş önyargıları kırabileceği gibi gerçekleri göz ardı ederler. Bahsedilen tarihsel kara lekelerden her iki ulusta da mevcuttur. Yunanistan'a atfedilenler tarih yazımında sıklıkla dile getirilirken Türk tarafına ait olan Varlık Vergisi, 6/7 Eylül Olayları, Amele Taburları gibi olaylarda azınlıklara yönelik güven sarsıcı uygulamalar

konusunda sessiz kalınır ve yeterince şiddetle kınanmaz. Bu türden bir günah çıkarmanın karşılıklı siyasi ilişkilere olumlu yansımasının getireceği faydalı sonuçlar üzerinde durulmadığı anlaşılmaktadır. Bunlar tarih yazımının, siyasetin gölgesinde şekillendirilmesinin ortaya çıkardığı sonuçlar olarak görülebilir.

Türkiye'de 1940-1960 arası çıkarılan popüler tarih dergileri ve gazetelerin ulusal "öteki" olarak görme eğilimini sürdürdükleri Yunan-Rum kimliği için kullandıkları dil ve tarihi olaylara atıf yaparak gerçekleştirdikleri hatırlatma, yargı ve yorumlar, sevimsiz ve alaycı karikatür çizimleriyle de desteklenmiştir. Aynı eğilim yazar ideolojilerine göre farklılık gösterse de Edebiyat alanında da kendisini göstermiştir.

Geçmişi Mora İsyanına dek uzanan Yunan-Rum kimliğine yönelik algı, Türk popüler tarih okurlarının zihinlerine, olumsuz sıfatlarla beraber adeta nakşedilmiştir. Bu olumsuz algı, dönemin Kıbrıs Meselesinden kaynaklanan gerilimli havasının etkisi yadsınamayacak olsa da aktüel olana yönelik yapıcı çözüm önerilerine odaklanmak yerine tarih sayfalarında yer alan göreceli "geçmiş günahlarla" karşı tarafı dayanaksız ve haksız gösterme eğilimi gazete, dergi ve karikatürlerin genel havasında oldukça belirgindir. Süreli yayınlarda Yunan-Rum'a ilişkin olumsuz imajın mimarı olarak sadece karşı tarafın geçmişte ve aktüelde yapıp ettiklerini gören bir anlayış izlenmiştir.

Yunan-Rum tarafının "biz"i nasıl gördüğü konusu üzerinde neredeyse hiç durulmamıştır. Buna gerek duyulmamıştır çünkü "biz" geçmişte ve aktüelde her zaman ve her koşulda en doğru tavrı gösteren, en erdemli yolu seçen taraf olarak görülmüştür. Ancak mesele her ulusal kimliğin "kendi"sini nasıl gördüğü değil; kendisi dışındaki milletlerin onu nasıl gördüğüdür. Diğer milletlerin "biz"e bakışında bir olumsuzluk varsa bunu düzeltmek bu olumsuz algının sebeplerini incelemekten geçer. Projeksiyonu "kendi"sinin dış dünyadaki algısına çeviren bir ulus "öteki"nin korkularını ve savunma mekanizmalarını daha iyi anlayıp bunlara yönelik iyileştirmeler üretebilir. Aksi halde birbirini karşılıklı olarak ulusal "öteki" olarak gören Yunanistan ve Türkiye gibi devletlerin çatışmaları son bulmayacaktır.

Yunanistan'da yayımlanan gazete, dergi, edebiyat eserleri, akademik çalışmalar ve tarih ders kitaplarında, dizi ve sinema filmlerinde Türk imajının Yunan halkına nasıl

aktarıldığı konusuna yönelik bir ifadeye rastlanmaması bu konuya ilgi duyulmadığının ve önem verilmediğinin bir göstergesidir. Halbuki Türkiye'de bahsi geçen yayınlarda olduğu gibi Türklerin de Yunanistan'da eşit derecede hatta belki daha da olumsuz bir şekilde yansıtılıyor olması ihtimalinin üzerinde durmak "kendi"mizi, hiç değilse Varlık Vergisi Kanunu, Amele Taburları, 6/7 Eylül Olayları gibi konularda öz eleştiri yapma ve olumsuz algıyı düzeltme olanağı sağlaması bakımından önemlidir. Ulus devletleri oluşturan toplumların geçmişleriyle yüzleşmeleri, ülke dışında "kendi"sine yakıştırılmış, olası bir olumsuz imajı değiştirmesi ve "öteki" olarak gördüğü kimliği yakından tanıyıp anlaması açısından gerekli ve değerlidir.

Uzlaşmazlıkların, abartılı ve haksız olumsuz imajların çözülmesinin tek yolu "kendi"mize "öteki"nin gözüyle bakmaktan geçer. "Öteki"ne yönelik haksız, abartılı imajı düzeltmeden ikili ilişkilerde uzlaşma sağlamak mümkün değildir. Somut delillere dayanmayan, kuramsal ve olumsuz yorumlar, imaj meselesini her iki taraf açısından da çıkmaza sokmaktadır. "Kendi/Biz" inşasında "öteki" ne kadar belirleyiciyse "öteki"ni anlamak için "kendi"mizle yüzleşmek de aynı ölçüde belirleyicidir. Türkiye, geçici hükümetlerde görev almış siyasetçilerin geçmişte aldıkları yanlış kararları eleştirebilmelidir. Bu türden bir öz eleştirinin Türk kimliğine zarar vermek anlamına gelmeyeceğini, aksine medeniyet çerçevesinden bakıldığında olumlu bir imaj çizmeye katkı sunabileceği gibi diplomatik alanda elini güçlendirebileceğini değerlendirmelidir. Her alanda kendini haklı görme ve ilk adımı karşı taraftan bekleme eğilimi uzlaşmacı bir sonuç doğurmaz.

Ulus devletler, tarih yazımını kendi tarihlerinin mevcut "kara lekeleri" aklamak, "öteki"ni karalayarak kendi ulusunu ve tarihini yüceltmek için kullanırken akademik tarihçiliğin yanı sıra popüler tarih araçlarını da kullanmışlardır. Türkiye'de akademik veya popüler Tarihçiliğinin görevi geçmişin namusunu temizlemek olmadığı gibi ulusal "öteki" olarak görülen Yunan kimliğini sabit, değişmez ve tanrı vergisi bir şeytanlıkla özdeşleştirmek olmamalıdır. Herkül Millas'ın tezine göre Türk Edebiyatı'nda olumsuz Yunan imajına abartılı bir şekilde işleyen CumhuriyetçiUlusçu yazarlar Yunan-Rum kimliğini Türklüğün "öteki"si haline getirme görevini ulus devlet olma yolundaki Türkiye'nin kuruluştan itibaren görev alan hükümetlerin teşvikiyle hazırlanmış bilinçli bir proje olarak yürütmüşlerdir.

Ancak aynı çalışmasında incelediği Yunan-Rum yazarların en fanatik olanları için benzer bir yorum kullanmamıştır. Mezalimler söz konusu edildiğinde "Bir tarafın yaptığı söylenen zulümleri diğer taraf da neden yapmış olmasın?" algısı sezdirilirken "Devlet politikası olarak yazarlar bu işlere memur kılınıyorsa aynı yönelim neden karşı tarafta da olmasın?" sorusunu akıllara getirmektedir.

Bu tez çalışması sonucunda, Türk Edebiyatı yazarlarının tarihe ve Yunan kimliğine ilişkin edindikleri bilgileri, ideolojik aidiyetlerine ters düşmeyecek şekilde eserlerine yansıttıkları görülmüştür. Yazarların eserlerine yansıyan bu tarihi bilgiler ve Yunan algısı hiç şüphesiz ders kitapları, akademik çalışmalar, kulaktan dolma bilgiler, ortak hafıza veya bireysel yaşanmışlıklardan beslenmiş ve damıtılmıştır ancak tüm bunlara ek olarak siyasetin resmi söylemlerini de belirtmek gerekir. Zaman zaman ders kitapları ve akademik çalışmaların yazımına etki etmiş olan resmi söylem tarafsız olmaktan çok uzaktır. Ulusal çıkar kaygıları, devlet meşruiyeti ve vatandaş sadakatini sağlamak gibi güdülerle şerefli zaferlerle donatılmış milli bir tarih anlayışı tarih yazımına yön vermiştir. Resmi söylem doğrultusunda yazılan eserler makbul görülmüştür. Tanrı vergisi bir erdeme sahip "biz" kimliğinin karşısına her türlü erdemden yoksun bir düşman "öteki" çıkarılmıştır.

Her ulusun geçmişte başarıları ve övgüye değer yönetimsel, sosyokültürel veya ananevi uygulamaları kadar başarısızlıklar ve ulus kimliğine yakıştırılmayacak kadar yüz kızartıcı uygulamaları olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında karşı tarafın zaaf ve belirli bir dönemde farklı koşullar altında ve şimdi hayatta bile olmayan kişiler tarafından yapılan yanlışlar üzerinden tarih karşısında Türklere karşı her zaman suçlu kimlik olarak belleklere kazımak doğru değildir. Aynı eğilimi karşı tarafta da körükleyecek olan bu yaklaşım intikamcı bir yaklaşımdır. Etkiye karşı tepki intikamcı olmaya devam eder. "Öteki"nin "biz"e yönelik algısı, en basitinden Varlık Vergisi gibi ağır vergiler altında ezilen, ödeyemeyince Amele Taburlarına gönderilen, 6/7 Eylül gecesi ötekileştirilerek ibadethaneleri, mezarlıkları, hastaneleri, okulları, gazete matbaalarını, iş yerleri ve evleri yakılıp yıkılan, taciz edilen, yağmalanan, öldürülen, yaralanan, maddi-manevi zarara uğratılan Rumların ortak hafızasında olumlu olmayacaktır. Olaylara maruz kalan kişilerin torunları da bu olayları okurken şimdi hayatta olmayan faillerini günümüz Türkiye'sinde yaşayan herkesle özdeşleştirme, o dönem içinde bulundukları koşulları değişmez görme ve

tüm bu olumsuz hareketleri Türk kimliğinin tanrı vergisi özellikleri olarak görme hatasına düşmemesi gerekir. Oysa gazetelerin 1955 yılının Eylül ayına ait, 6/7 Eylül olaylarında yapılanlara, faillere ve hükümeti ilgilendiren noktalardaki yetersizliklere yönelik içten, etkili ve Rumlarla yeniden dostluk köprüsü kurmayı hızlandıracak şekilde eleştiri ve kınamalara yer verilmediği görülmüştür. Aksine yaşadıklarına tepki olarak ses yükseltenler kınanmış, sadece maddi zararların ödenmesi konusuna odaklanılmıştır.

"Biz" kaynaklı 6/7 Eylül 1955'te yaşanan saldırılara yönelik eleştirilere 1955-1960 yılları arasında yayımlanan Edebiyat eserlerinde rastlanmaz. Erken dönemde suskunluk hâkimdir. Bu saldırıların yaşandığı geceye ilişkin adlandırma bile "Olaylar" şeklinde yumuşatılmış bir ifadedir. Aynı olgu ve kavramlar onları kullanan tarafın bakış açısına göre isimlendirilmektedir. "6/7 Eylül Olayları" ifadesi Türk tarafı açısından hiçbir suçluluk, özür veya özeleştiri emaresi içermemektedir. Benzer olaylar Yunanistan'da yaşayan Türklere yapılmış olsa idi Türkiye bunu göçe zorlamak amaçlı soykırım, saldırılar veya katliam olarak nitelendirebilirdi. Burada olayları değerlendirmede izlenen çifte standarda dikkat çekmek gerekmektedir.

Ulusal tarih yazımlarında algıda seçici bir tutum sergilenir. Tarihin yeniden kurgulanmasında geçmişten bugüne değil; bugünden geçmişe doğru bir yol izlenir. Uluslar bugün kendilerini görmek istedikleri hallerine ışık tutan bilgileri gün ışığına çıkarıp görmek istemediklerini hasıraltı etmektedirler.

Devletlerin ilgili organlarının, "kendi/biz" tarafında safları sıklaştırmak için, "öteki"ne ilişkin algı yönetimi her zaman dışlayıcı ve şüpheci bir yol izlenerek şekillendirilmiştir. Bunu sağlamada tarihi bilgiye ulaşmada halkın en sık ilişki kurduğu popüler tarih yazımının da etkili olduğu kesindir. Bir ulus devlette "kendi/bir" ve "öteki"nin sınırlarını çizmede süreli yayınlar, Edebiyat eserleri ve gazete karikatürleri gibi popüler tarih yazımının temsilcisi olan araçlar zaten öteden beri olumsuz olan Yunan-Rum imajının pekişmesinde 1940-1960 yılları arasında dönemin siyasi konjonktürünün de etkisiyle belirleyici rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Siyasetin gölgesinden uzakta, yapılacak yeni araştırmalardan elde edilecek bilgiler ışığında, tarafsız okumalar yapılarak "öteki"ne yönelik haksız ve abartılı olumsuz nitelemeler en azından törpülenebilmelidir. Bahsi geçen popüler

tarih araçları vasıtasıyla daha ılımlı bir Yunan-Rum imajı ortaya çıkarılabilir. Toplumsal hafızada yer alan olumsuz algılar dostluk köprüleri kurmak amacıyla iyileştirilme yoluna gidilmelidir. Siyasetçilerin her zaman mesafeli ve gerilimli tuttuğu ilişkiler ancak halkların birbirlerini yakından tanımalarına ve kaynaşmalarına olanak verebilecek ortak kültür-sanat etkinlikleri yoluyla daha ılımlı bir seviyeye taşınabilir.

KAYNAKÇA

ABASIYANIK Sait Faik, *Alemdağ'da Var Bir Yılan*. Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

—, *Az Şekerli*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

—, *Havada Bulut* Bilgi Yayınevi, Ankara 1977.

—, *Mahalle Kahvesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1977.

—, *Mahkeme Kapısı*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975.

— , *Medarı Maişet Motoru*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

—, *Son Kuşlar*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1980.

—, *Şimdi Sevişme Vakti*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

—, *Tüneldeki Çocuk*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

ADIVAR Halide Edib, *Akile Hanım Sokağı*, Can Yayınları, İstanbul 2010.

—, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Can Yayınları, İstanbul 2007.

AKGÖNÜL Samim, *Türkiye Rumları,* (Çev: Ceylan Gürman), [Elektronik Sürüm], İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

ALİ Sabahattin, *İçimizdeki Şeytan*[Elektronik Sürüm], YKY, İstanbul 2003.

—, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul 2019.

ATSIZ Hüseyin N., *Deli Kurt*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

AUGUSTINOS Gerasimos, *Küçük Asya Rumları: 19. Yüzyılda İnanç, Cemaat ve Etnisite*, (Çev: Devrim Evci), Dipnot Yayınları, Ankara 2013.

BANOĞLU Niyazi Ahmet, "Kıbrıs Bağrımızda Yaradır", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), s.y.

BARLAS Cemil Sait, "İngiltere'nin Oyunu", *Son Havadis*, 20 Mart 1957.

BUĞRA Tarık, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

CLOGG Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, (Çev: Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

COŞAR Ömer Sami, "Metropolit Krisostemos'un İzinde", *Cumhuriyet,* 21 Ağustos 1954, s. 3.

—, "Yunan Tehdidi", *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1955, s. 3.

ÇANDIR Rıza, “Yunanistanda Politika ve İdeolocya İhtilafları”, *Büyük Doğu*, sayı: 1 cilt: 3, (1943), s. 8.

ERDEM Nilüfer, “Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı”, *ÇTTAD*, cilt: 9, sayı: 20-21, 2010, ss. 289-294.

ERGÜL Feride Aslı, The Formation Of Turkish National Identity: The Role Of The Greek "Other", ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2009, 350s.

ERTUĞ Hasan Refik, “Lozan'da Noksan Kalan Haklarımızı İstemek İhtiyacını Duyuyoruz”, *Vatan,* (5 Eylül 1955), 1/7.

FRANGOUDAKI Anna, Tarih Ders Kitaplarında Ulusal "Ben" ve Ulusal "Öteki": *Tarih Eğitimi ve Tarihte "Öteki" Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2017, ss. 96-106.

G.S., “Rum İhtilalinin İlk İşaretleri”, *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/26, (1952), 1307/1310.

GÜMÜŞÇÜ Osman, *Türk İskan Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

GÜRTUNCA M. Faruk, “Patrikhane Orta Kapıyı Niçin Açmalıdır?”, *Tarih Hazinesi*, 16, (1951), 813-814.

GÜVEN Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları,* (Çev: Bahar Şahin), [Elektronik Sürüm], Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005.

HÜR Ayşe, “Varlık Vergisi Kanunu”, http://www.radikal.com.tr, Erişim: 15 Mart 2020.

İNALCIK Halil, *Devlet-i' Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

İNCİ Tevfik. “Milli Mücadelede Pontus-Sarı Yani Çetesinin Yakalanması”, *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/67, (1955), 3937-3939.

KABAAĞAÇLI Cevat Şakir, *Aganta Burina Burinata*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2016.

—, *Ötelerin Çocukları*, Şadan Gökovalı (Haz.), Bilgi Yayınevi, Ankara 2010.

KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

KARAY Refik Halid, *Bu Bizim Hayatımız*, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti., İstanbul 1964.

KARAYEL M. Sami, “Satılan Devlet Sırları”, *Büyük Doğu*, 14, (17 Aralık 1945), s.y.

KAYA Ayşe Elif Emre, “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”,

İletişim Fakültesi Dergisi, cilt: 1, sayı: 39, 2010, ss. 93-118.

KEMAL Orhan, *Baba Evi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1968.

—, *Suçlu,* Tekin Yayınevi, İstanbul 1996.

KESİM Firuz, "Kıbrıs Cumhuriyeti Türk'ün Emsalsiz Bir Zaferidir", *Tarih Coğrafya Dünyası,* 1/1, (1959), 65-67.

KOZANOĞLU Aptullah Ziya, *Dağlar Delisi*, Atlas Kitapevi, İstanbul 1975.

MILLAS Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar: Dil, Din ve Kimlikleri*. İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

—, *Türk Romanı ve "Öteki": Ulusal Kimlikte Yunan İmajı*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul 2000.

— , *Yunan Ulusunun Doğuşu* [Elektronik Sürüm], İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

NAYIR Yaşar Nabi, "Adada Çoğunluğun Rum Oluşu Niçin İlhaka Sebeb Değildir?", *Cumhuriyet,* (21 Ağustos 1954), s. 7.

ÖRİK Nahid Sırrı, "Yunanistan Kıralları", *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/2, (1952), 1657-1660/1678.

ÖZCAN Ahmet, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960*, TTK Basımevi, Ankara 2011.

ÖZCAN, U.; DALYAN M., "19.yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları", *History Studies*, cilt: 3, sayı: 3, 2011, ss. 319-336.

ÖZSÜER Esra, *Türkokratia: Avrupa'da Türk İmajı*, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

PEKTAŞ Şerafettin, *Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi* [Elektronik Sürüm], Fırat Yayınları, İstanbui 2010.

PİRALİ Saadettin, "Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), 397-401.

RİGATOS Tuğçe Saklıca, "Çizginin Gücü: 6/7 Eylül Olayları ve Türk ve Yunan Karikatürleri", Herkül Millas (Ed.), *Sözde Masum Milliyetçilik*, İçinde (s. 17-88), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.

SAFA Peyami, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

—, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1974.

SERTEL Sabiha, *Roman Gibi*, Belge Yayınları, İstanbul 1987.

SERTOĞLU Mithat. "Girid'in Tarihi", *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/71, (1955), 4152-4158.

SİMAVİ Sedat, "Makariyos'a Cevap", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), 391.

SİRER Münir, "313 Osmanlı-Yunan Harbi I", *Resimli Tarih Mecmuası*, 5/49, (1954), 2934-2940.

— , "313 Osmanlı-Yunan Harbi III", *Resimli Tarih Mecmuası*, 5/51, (1954), 2998-3004.

— , "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Asılan Patrikler", *Yeni Tarih Dergisi*, 15, (1958), 403-405.

SONYEL Salahi R., *Türk-Yunan İlişkileri 1821-1923*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011.

SÖYLEMEZOĞLU Galip Kemali, "Yunanlı Dostlarımızın Akılları Olsa Evvela Geçmişten İbret Alırlardı", *Dün ve Bugün*, 2/39, (1956), 3-5.

SUN Zeynel Besim, "Cafer Tayyar Paşa Yunan Zindanlarında Nasıl İsyan Etmişti?", *Dün ve Bugün*, 1/5, (1955), 9-11/31.

TAHİR Kemal, *Esir Şehrin İnsanları*, İthaki Yayınları, İstanbul 2009.

TANPINAR Ahmet Hamdi, *Huzur*, Dergah Yayınları, İstanbul 1997.

—, *Mahur Beste*, Roman Yayınları, İstanbul 1975.

TEKELİOĞLU Sinan, "Patrikhane Neler Yapmıştı?", *Dün ve Bugün*, 2/35, (1956), 6/27.

TEPEDELENLİOĞLU N. Nazif, "Puntos Meselesinin İçyüzü", *Dün ve Bugün*, 21, (1956), 10-11.

TÜLBENTÇİ Feridun Fazıl, *Barbaros Hayrettin Geliyor*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2015.

UYGUNER Muzaffer, *Halide Edib Adıvar: Hayatı Sanatı Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1968.

UYGUR Macid, "Kıbrıs Türktür", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/9, (1954), 396.

ÜNAL Tahsin, "Sofokles Venizelos Sultan Osman'ın Kabrinde", *Resimli Tarih Mecmuası*, 7/82, (1956), 628-630.

VA-NU, “Eceli Gelen Fare Kedinin Kulağını Kaşır”, *Cumhuriyet,* (21 Ağustos 1954), 2.

YALMAN Ahmet Emin, “İngiliz Kabinesi Bugün Kıbrıs İşini Görüşecek”, *Vatan,* (5 Eylül 1955).

YILDIZ Nuran, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 51, sayı: 1, 1996, ss. 481-505.

Gazete Haberleri

“Atina Radyosunun Küstahlığı”, *Cumhuriyet*, (7 Temmuz 1955), 1/7.

“Bir Atina Gazetesinin Hezeyanı”, *Cumhuriyet,* (13 Ağustos 1955), 1/7.

“Yeşil Ada İçin İzmir'de Yapılan Toplantı”, *Cumhuriyet*, (4 Temmuz 1955), 1/3.

“2057 Yağma ve Tahripçi Yakalandı”, *Hürriyet,*(7 Eylül 1955), 1/7.

“Atanın Doğduğu Eve Atılan Saatli Bomba”, *Hürriyet,* (7 Eylül 1955), 1/7.

“Batı Trakya’da Yunan Zulmü Artmağa Başladı”, *Hürriyet*, (3 Eylül 1955), 1/7.

“Fatin Rüştü Zorlu Londra Konferansı’nda Kıbrıs’a Dair Türk Görüşünü Açıkladı”, *Hürriyet*, (2 Eylül 1955), 1/7.

“İstanbul Rum Gazetelerinde”, *Hürriyet,* (2 Eylül 1955), 7.

“Kıbrıs Mitingi Dolayısıyla Dün Londra’ya Birçok Telgraf Çekildi”, *Hürriyet*, (5 Eylül 1955), 1.

“Kıbrıs’taki Tedhiş İçin Yunanlılara İhtar”, *Hürriyet,* (6 Eylül 1955), 1.

“Nümayiş Gecesi Tahrikât Yapan Otuzdan Fazla Komünist Yakalandı”, *Hürriyet*, (9 Eylül 1955), 1/7.

“Patrikhanenin Kıbrıs’a Hangi Yoldan Yardım Ettiği Anlaşıldı”, *Hürriyet,* (3 Eylül 1955), 1/7.

“Patrikhaneye Kıbrıs Türk’tür Levhası Asıldı”, *Hürriyet*, (6 Eylül 1955), 1/7.

“Stefanopulosun Sözlerini Neşreden İstanbul Rum Gazeteleri Kapışıldı”, *Hürriyet*, (2 Eylül 1955), 1.

“Topraklarımıza Göz Diken Yunanlılara Cevap”, *Cumhuriyet*, (17 Ağustos 1955), 1/7.

"Yeşilköy'e İnen Yunan Uçağı Neden Türk Bayrağı Çekmemiş?", *Hürriyet*, (1 Eylül 1955), 7.

"Yunan Radyosu Kıbrıs Yayınlarını Arttırdı", *Hürriyet,* (1 Eylül 1955), 7.

"Yunan Seyyahları Teşkilatlı Şekilde Kaçakçılık Yapıyorlar", *Hürriyet,* (4 Eylül 1955), 1/7.

"Yunanistan İzmir Fuarında Pavyon Açmaktan Caydı", *Hürriyet*, (1 Eylül 1955), 1.

"Yunanistan Kıbrıs'a Dair Aynı Teraneleri Tekrarladı", *Hürriyet*, (1 Eylül 1955), 1.

"Atamızın Selanik'te Doğduğu Eve ve Konsolosluğumuza Bomba Atıldı", *Milliyet*, (7 Eylül 1955), 1/7.

"Yaşar Doğu Yunan Şampiyonunu Yendi", *Milliyet,* (31 Ağustos 1955), 1/7.

"Siyasi Akıl Hastalıkları", *Milliyet*, (31 Ağustos 1955), 1.

"Örfi İdare İlan Edildi", *Milliyet*, (7 Eylül 1955), 1/7.

"Birlik, Sükûn ve Nizam", *Milliyet*, (8 Eylül 1955), 1.

"Efkârı Umûmiye Müteessirdir", *Milliyet*, (8 Eylül 1955), 3.

"30 Ağustos Kıbrıs'ta Heyecanla Kutlandı", *Milliyet*, (31 Ağustos 1955), 1/7.

"Rumların Londra'da Gerçekleştirdiği Miting Fiyasko Verdi", *Akşam*, (3 Eylül 1955), 2.

"Milli Gençlik Teşkilatının Beyannamesi", *Akşam,* (7 Eylül 1955), 2.

"Talebe Federasyonunun Tebliği", *Akşam*, (7 Eylül 1955), 2.

"Beyoğlu Kaldırımları Eşya İle Doldu", *Akşam*, (7 Eylül 1955), 2.

"Asayiş Temin Edildi", *Akşam*, (8 Eylül 1955), 1-2.

"Dün Şehrimizde Kıbrıs'la İlgili Bazı Hadiseler Oldu", *Vatan*, (6 Eylül 1955), 1/7.

"Batı Trakya'dan Göç Devam Ediyor", *Vatan*, (6 Eylül 1955), 1/7.

"Türkler Konferans Masasına Lekesiz Gelmiştir", *Vatan*, (5 Eylül 1955), 1/7.

"Kıbrıs İçin Dün Yapılan Büyük Miting", *Son Posta*, (17 Ocak 1950), 1/7.

"Türk Heyeti Kıbrıs Valisi İle Görüştü", *Son Havadis*, (21 Ocak 1957), 1/4.

İmzasiz Dergi Yazıları

"Aleyhimize Daima Fırsat Yaratan ve Caniyane Hareketler Yapan Yunanlıların İzmir İşgalinde Yaptıkları Hakkında Mühim Bir Vesika", *Yeni Tarih Dergisi*, 20, (1958), 488.

"Bu Tarihi Vakayı Hatırlayabildiniz Mi?", *Resimli Tarih Mecmuası*, 3/25, (1952), 1235.

"Bu Tarihi Vakayı Hatırlayabildiniz Mi?", *Resimli Tarih Mecmuası*, 6/66, (1955), 3895.

"Kıbrıs ve İngilizler", *Yeni Tarih Dünyası*, 2/10, (1954), 407-409.

"Tarih Bir Tekerrürden İbarettir", *Resimli Tarih Mecmuası*, 4/46, (1953), 2655.

"Tarih ve Türk -Yunan Dostluğu", *Yeni Tarih Dünyası*, 1954 Yıllığı, (1954), 11-14.

İnternet Kaynakları

"Diaspora Nedir?", Wikipedia, http://tr.m.wikipedia.org, Erişim: 10 Ekim 2019.

"Evzon Nedir", Wikipedia, http://tr.m.wikipedia.org. Erişim: 10 Ekim 2019.

"Kokona Nedir?", www.nedirnedemek.com. Erişim: 15 Mart 2020.

"Wilson İlkeleri", Wikipedia, http://tr.m.wikipedia.org, Erişim: 27 Mayıs 2020.

Şekiller

- Şekil 7, Cumhuriyet, (31 Ağustos 1955), 1.
- Şekil 8, Cumhuriyet, (30 Ağustos 1955), 1.
- Şekil 11, Cumhuriyet, (3 Eylül 1955), 1.
- Şekil 17, Hürriyet, (5 Eylül 1955), 1
- Şekil 18, Hürriyet, (7 Eylül 1955), 1.
- Şekil 19, Milliyet, (30 Ağustos 1955), 1
- Şekil 20, Milliyet, (5 Eylül 1955), 1.
- Şekil 21, Milliyet, (29 Ağustos 1955), 1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Gülden Çiçek
Doğum Yeri	Ankara
Doğum Tarihi	08.04.1977

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Ankara Üniversitesi
Fakülte	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Bölüm	Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (63,75) YÖKDİL (82,25) TOEFL (x) EILTS (x)
Yunanca	YDS(47,50)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar	Boğaziçi ve Ergenekon İÖ Okulları-Ankara; ŞMG Aldemir ve Ahmet Tulun Himam İÖ Okulları-Balıkesir
Görevi/Pozisyonu	MEB'e bağlı ilköğretim okullarında ek ders karşılığı Türkçe, İngilizce ve sınıf öğretmenlikleri.
Tecrübe Süresi	2003-2008

KATILDIĞI

Kurslar	İngilizce(Kent English-Ankara 1996-1998), Yunanca (Yanya Üniversitesi Yaz Bursu-2003) Bilgisayar İşletmenliği
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Karataş Mahallesi, Şehit Burak Karayel Sokak, Özlem Apartmanı, 7/14, Merkez/ Çankırı
E-mail	kasimpati.gner31@gmail.com